

Halfjaarbericht 2017

1	Inleiding.....	3
2	Beleidsmatige voortgang per programma.....	5
2.1	Programma 1 – Gemeenteraad	5
2.2	Programma 2 – College en bestuur	6
2.3	Programma 3 – Dienstverlening.....	7
2.4	Programma 4 – Openbare orde en veiligheid	11
2.5	Programma 5 – Cultuur en bibliotheek	16
2.6	Programma 6 – Onderwijs.....	19
2.7	Programma 7 – Werk, inkomen en armoedebelid.....	24
2.8	Programma 8 – Zorg en welzijn	29
2.9	Programma 9 – Jeugd	35
2.10	Programma 10 – Ontwikkelen buitenruimte	37
2.11	Programma 11 – Economie, internationale stad en binnenstad.....	42
2.12	Programma 12 – Sport	48
2.13	Programma 13 – Verkeer en milieu.....	50
2.14	Programma 14 – Wonen en duurzaamheid	55
2.15	Programma 15 – Stadsontwikkeling.....	60
2.16	Programma 16 – Financiën	71
2.17	Programma 17 – Overige beleidsvoornemens	73
2.18	Programma 18 – Interne dienstverlening.....	75
2.19	Programma 19 – Stadsdelen en wijkaanpak.....	76
	Overzicht Overhead.....	80
3	Voortgang projectreserves	81
4	Financiële prognose.....	86
5	Bedrijfsvoering.....	93
5.1	Omvang en kosten apparaat	93
5.2	Klachten	97
5.3	Liquiditeitsprognose.....	101
5.4	Betaaltermijn facturen	102
	Bijlage.....	103
	Bijlage 1: Financieel-economische monitor Den Haag augustus 2017	103
	Bijlage 2: Begrotingswijzigingen 2017	108
	Bijlage 3: Standen bestaande reserves 2017 na begrotingswijzigingen	123
	Bijlage 4: Grote investeringsprojecten	126
	Bijlage 5: Actualisatie grondexploitaties per juni 2017	132
	Bijlage 6: Grip op grote projecten halfjaarbericht 2017	149

1 Inleiding

Voor u ligt het halfjaarbericht 2017. Jaarlijks rapporteert het college over de begrotingsuitvoering over de eerste zes maanden van het jaar. Het halfjaarbericht bestrijkt de beleidsmatige en financiële voortgang tot en met 30 juni 2017. Het college ziet zich geconfronteerd met enkele knelpunten. Met dit halfjaarbericht legt het college de oplossingen voor deze knelpunten aan de gemeenteraad voor.

Voor zover de knelpunten betrekking hebben op de volgende jaren zijn deze in de ontwerpbegroting 2018-2021 verwerkt. Het halfjaarbericht 2017 en de ontwerpbegroting 2018-2021 dienen daarom in samenhang te worden bekeken.

Het gaat goed met de Nederlandse economie met een groei van 3,3% in 2017 en een verwachte groei van 2,5% in 2018. De Haagse economie groeide vorig jaar met 2,2% en in 2017 met 2,6%. De groeiversnelling is naast de verbetering van de binnenlandse markt toe te schrijven aan het herstel bij zakelijke dienstverleners. Tegelijkertijd remt de dominante publieke sector minder af. Het blijft gunstig voor Den Haag dat de bezuinigingsfocus veranderd is in een investeringsfocus.

Met een stijging van de economische groei tot 2,7% bereikt de regio in 2017 bijna tien jaar na het begin van de economische crisis weer dezelfde omvang als in 2008.

De geïntensiveerde samenwerking binnen de Metropoolregio Den Haag Rotterdam is ook duidelijk van positieve betekenis voor onze stad.

De Haagse arbeidsmarkt vertoont tekenen van herstel maar blijft een bron van zorg. Er zijn veel banen verloren gegaan en de vraag naar personeel verandert. Dit maakt de mismatch op de arbeidsmarkt groter en uitdagend. Vorig jaar zijn er wel meer banen bijgekomen. Dit komt doordat mensen terugkeren naar de arbeidsmarkt en door de aantrekkingskracht van de stad (de bevolking groeit jaarlijks met 1% en dit zorgt voor een groter arbeidsaanbod). Het is nog niet genoeg om de hoge werkloosheid (2e kwartaal 2017 7,7%) substantieel te doen dalen. Het college gaat de werkloosheid te lijf, met aanvalsplannen voor volwassenen en vooral jongeren.

Dit betekent dat we onverminderd blijven investeren in een aantrekkelijk vestigingsklimaat, in een veilige, fraaie en leefbare stad en in groei van het aantal banen. Tegelijkertijd moeten we zorgen voor goed onderwijs, mensen blijven begeleiden naar de arbeidsmarkt en ons bekommeren om de mensen die wat extra hulp nodig hebben.

Het college blijft inzetten op versnelling van de transitie naar een internationaal concurrerende innovatieve kenniseconomie; denk aan the Hague security delta, finance and legal en energie. Op versterking van de stedelijke economie met bedrijven die toekomstgericht zijn, geld van buiten aantrekken en nieuwe banen creëren. Op een aantrekkelijke stad met een mooie herkenbare buitenruimte en grootschalige publieksevenementen die meer bezoekers en vooral meer toeristen trekken.

Goed onderwijs is de basis voor een succesvolle toekomst. We blijven daarom investeren in kwaliteitsverbetering van het Haagse onderwijs, en in het verbeteren van taal- en rekenvaardigheid. Onze ambitie is dat inwoners, ondernemers en bezoekers zich in Den Haag veilig en welkom voelen. Veiligheid is immers een basisvoorwaarde voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en een prettige woon- en werkstad.

Den Haag heeft de ambitie om in 2040 klimaat neutraal te zijn. Een ambitie die past bij de afspraken die in Parijs zijn gemaakt om de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 1,5 - 2 graden.

In de eerste helft van 2017 is gewerkt aan een duurzamere stad. Dit geschiedde aan de hand van de vier prioritaire thema's (CO2 emissie reduceren, het warmtenet uitbreiden en verduurzamen, klimaatbestendige stad en versterken Haagse Kracht) en op verzoek van de raad ook op het thema Circulaire Economie.

We blijven een solide financieel beleid voeren. Rijksbezuinigingen en herverdelingen vormen serieuze uitdagingen die wij pareren zonder extra bezuinigingen op voorzieningen en diensten, extra lastenverzwaringen voor burgers en bedrijven, of schrappen van investeringen in de stad. Meevaller in dit alles is de aanhoudend lage rente die investeren goedkoop maakt. Met ons solide beleid houden we de gemeentefinanciën gezond, en daar profiteren de Haagse ondernemers en inwoners van.

Voor het realiseren van al deze opgaves hebben we alle Hagenaars nodig. Ondernemers die zorgen voor een aantrekkelijk winkelaanbod, inwoners die meehelpen de buitenruimte mooi en schoon te houden, en vrijwilligers die allerlei maatschappelijke taken op zich nemen. Dit is de Haagse kracht, en het college wil die graag in stand houden en blijven stimuleren.

Met dit halfjaarbericht legt het college de prognose 2017 voor aan de gemeenteraad. Het verwachte bruto resultaat, dat wil zeggen indien er geen maatregelen zouden worden genomen en niet zou worden verrekend met reserves, is een nadelig resultaat van € 32,6 mln., op een totale begroting van € 2,5 miljard. Dit resultaat is een saldo van mee- en tegenvallers. Het verwachte resultaat is in hoge mate nadelig beïnvloed door de ontwikkelingen in de bijstand (€ 29 mln.) en op het overzicht Overhead als gevolg van het strategisch huisvestingsplan (€ 7,4 mln.). Daartegenover staan meevallers op programma's verkeer en financiën. Niet uitgesloten kan worden dat het uiteindelijke resultaat er anders zal uitzien. Mochten wij tussentijds nieuwe informatie krijgen die majeure wijzigingen in het verwachte resultaat veroorzaken, dan zullen we die met uw raad delen.

2 Beleidsmatige voortgang per programma

2.1 Programma 1 – Gemeenteraad

In de vernieuwde raadzaal worden weer alle raads- en commissievergaderingen gehouden.

Eind februari heeft de raad afscheid genomen van burgemeester Van Aartsen. Op 17 maart is mevrouw Krikke benoemd als de nieuwe burgemeester van Den Haag.

De raad moet onvoorziene of onregelmatige voorkomende uitgaven binnen het onderdeel apparaatskosten gemeenteraad of bestuursondersteuning gemeenteraad kunnen opvangen. Te denken valt dan aan raadsverkiezingen, een raadsonderzoek of onverwachte personele uitgaven. Deze onzekere factoren binnen de begroting worden opgevangen met de gevormde exploitatie-egalisatie van € 0,2 mln. Dit is ongeveer 3% van de totale begroting van het programma. Door toepassing van de trend op (de apparaatskosten van) de gemeenteraad, niet ingevulde vacatureruimte bij de griffie en naar verwachting gedeeltelijke besteding van de exploitatie-egalisatie laat het programma thans een (beperkt) overschot zien.

De gemeentelijke taken in het kader van de Wet gemeentelijke anti-discriminatievoorzieningen zijn ondergebracht bij de gemeentelijke ombudsman. Het benodigde budget is opgenomen in programma 3. Daar zal ook de verantwoording plaatsvinden.

De leidraad voor de jaarlijkse integriteitsscan is herijkt. Deze jaarlijkse integriteitsscan wordt tegelijkertijd met de aanbidding van het halfjaarbericht beschikbaar gesteld aan de gemeentelijke accountantsdienst.

2.2 Programma 2 – College en bestuur

Herstelbetalingen Joodse eigenaren

Begin 2017 heeft de raad een besluit genomen over een tegemoetkoming aan de Joodse eigenaren van onroerend goed in de periode 1940-1955. Naar aanleiding van een onderzoek is berekend dat voor de betalingen van het morele rechtsherstel een bedrag van € 2,6 mln. nodig is. Dit bedrag is beschikbaar gesteld voor de periode 2018-2019 om dit morele rechtsherstel uit te voeren.

Uitkering Liquidatiesaldo Haaglanden

De afwikkeling van de liquidatie van het voormalig stadsgewest is nog gaande. Reden daarvoor is dat het huurcontract van het pand waar het SGH was gehuisvest nog niet helemaal is uitgediend, er worden nog kosten gemaakt. Intussen heeft het SGH wel al eerder in 2015 een eerste uitkering gedaan van € 2,2 mln. en inmiddels in 2017 een tweede uitkering van € 1,2 mln. Er resteert daarmee nog een bedrag van rond de € 1 mln. dat naar verwachting in 2018/2019 zal volgen.

Deze bedragen zijn wel al verwerkt in het budgettair kader van de begroting Den Haag. De daadwerkelijke ontvangst van het bedrag zal daarmee geen nieuwe ruimte creëren.

2.3 Programma 3 – Dienstverlening

De gemeente stelt de inwoners en ondernemers van Den Haag centraal met dienstverlening die op maat is en zorgt dat veel Hagenaars gemakkelijk in hun behoeften aan gemeentelijke dienstverlening worden voorzien. Dat schept ruimte voor persoonlijk en betekenisvol contact voor Hagenaars die ondersteuning nodig hebben bij hun behoeften aan gemeentelijke dienstverlening omdat ze met een ingewikkeld probleem zitten en er zelf niet uitkomen. Het levert niet alleen de stad en haar inwoners een betere dienstverlening op, maar de gemeentelijke organisatie zal er ook efficiënter door kunnen werken.

Het Klantcontactcentrum (KCC) is de centrale toegang voor bewoners, expats en ondernemers tot de dienstverlening van de gemeente Den Haag. Het KCC beheert drie kanalen: de website www.denhaag.nl, het telefoonnummer 14070 en de balies in de stadsdeelkantoren. Ieder kanaal kent een aparte prestatie-indicator en in onderstaande tabel zijn de scores opgenomen met betrekking tot de dienstverlening op deze onderdelen.

Prestatie-indicator	Bron:	Realisatie 1 ^e halfjaar	Begroting 2017	Realisatie 2016	Nulmeting
Afhandeling van klanten binnen de (vast)gestelde normtijden					
www.denhaag.nl uptime van	GX	99,95%	99,92%	99,96%	99,94%
14070 gemiddelde wachttijd	Avaya	78 sec	45sec	62 sec	45 sec
Geholpen binnen 5 minuten bij de balies KCC	GBOS	89%	90%	90%	88%

Uptime is de tijd dat een website bereikbaar is voor bezoekers en met een uptime van 99,95% doet de gemeente het goed. Het callcenter 14070 streeft ernaar om de gemiddelde wachttijd niet langer dan 45 seconden uit te laten komen echter in de eerste zes maanden is de gemiddelde wachttijd opgelopen naar 78 seconden. Dit komt doordat ca. 27% van het aantal uitzendkrachten niet meer werkzaam is bij het callcenter en het aantrekken van gekwalificeerd personeel meer tijd heeft gevegd. Bezoekers van de KCC balies die een afspraak hebben gemaakt worden vrijwel direct geholpen op het tijdstip van de afspraak en het streven is om 90% van de burgers met afspraak binnen 5 minuten te helpen. In het eerste half jaar van 2017 is dit net niet gehaald omdat het erg druk geweest met het aanvragen van reisdocumenten.

Effect indicator Click, Call en Face	Bron:	Realisatie 1 ^e halfjaar	Begroting 2017	Realisatie 2016	Nulmeting
Gemiddelde beoordeling van:					
bezoekers van DenHaag.nl. (click)	IPSOS	6,8	7,1	6,9	6,3
bellers naar 14070. (call)	IPSOS	7,6	7,5	7,6	7,4
bezoekers van de stadsdeelkantoren.(face)	IPSOS	8,4	8,2	8,4	8,3

De gemeente Den Haag wil minimaal een 7 behalen voor de dienstverlening aan de frontoffice waarbij de doelstellingen voor de onderdelen *Call* en *Face* worden behaald. De beoordeling van het onderdeel *Click* is sinds de nulmeting sterk verbeterd, maar het tussentijds resultaat is gedaald ten opzichte van 2016. De beoordeling wordt negatief beïnvloed vanwege storingen in de afsprakenmodule de afgelopen periode. Vanaf 1 september is een nieuwe website beschikbaar en de verwachting is dat de problemen zullen afnemen.

Kengetal	Bron:	Realisatie 1 ^e halfjaar	Realisatie 1 ^e halfjaar 2016	Realisatie 2016
Aantal klantcontacten per kanaal				
Via www.denhaag.nl	Google Analytics	2.222.361	2.101.791	3.359.489
Via 14070 (incl. telefooncentrale)	Avaya	227.660	238.371	464.318
Via balies stadsdeelkantoren	GBOS	161.402	152.313	294.219
Via chat	Avaya	23.974	21.196	39.254
Via e-mail	Avaya	17.150	14.203	30.828
Via social media (facebook, Twitter, WA)	Avaya	13.777	1.087	17.668
Via WhatsApp	Avaya	6.511	2.109	6.683

In 2017 zal de website naar verwachting 3,9 mln. bezoekers hebben. De toename komt door de continue verbeteringen aan de website. Hierdoor is het voor de bezoeker makkelijker gemaakt om snel de juiste informatie te vinden. Het traditionele telefoonverkeer neemt verder af volgens de inschatting en komt mede door kanaalverbreding (WhatsApp, chat en social media). De Hagenaar weet de social media kanalen beter te vinden en met het samenstellen van een nieuw webcare team bij 14070 wordt beter ingespeeld op deze behoefte.

Dienstverlening

Om deze dienstverlening efficiënt te kunnen blijven aanbieden zal de organisatie van het Klantcontactcentrum (KCC) worden doorontwikkeld. Hiermede speelt het KCC in op de toekomstige ontwikkelingen op het gebied van burgerzaken en een multichannel-benadering op het gebied van (digitale) dienstverlening. Dit sluit aan op de visie die is neergelegd in de Haagse strategienota dienstverlening ‘Goed, Gemakkelijk en Snel’ “ (RIS: 282570). Om dit op een goede en zorgvuldige wijze te realiseren is een plan van aanpak opgesteld: ‘KCC Duurzaam financieel gezond’.

Klantcontactcentrum duurzaam financieel gezond (fase 1)

Het doel van de reorganisatie is drieledig: een professionalisering van de organisatie, het voorbereiden van de organisatie op de digitale dienstverlening (2018) en een financiële herstructurering die leidt tot een financieel gezonde organisatie. De taakstelling (2016 – 2018) is berekend op € 1,4 mln. KCC heeft hiervoor al maatregelen getroffen, waaronder een selectieve vacaturestop. Het tekort van € 1,4 mln. wordt hiermee grotendeels gerealiseerd in de loop van 2017 en begin 2018 de laatste circa € 0,3 mln. middels natuurlijk verloop. Belangrijk is dat het kostenniveau in lijn wordt gebracht met de aangepaste begroting van 2016 – 2018. Met het nemen van diverse maatregelen is deze doelstelling in 2017 grotendeels gerealiseerd.

Klantcontactcentrum duurzaam financieel gezond (fase 2)

Momenteel wordt gewerkt aan een nieuw plan van aanpak met cijfermatige analyse en voorspelling voor het klantcontact aan balies. Er wordt gezien welke toekomstige ontwikkelingen verwacht kunnen worden. Het gaat hierbij onder meer om de gevolgen van de reisdocumentendip (geldigheidstermijn naar 10 jaar) en de te verwachten afname van de uitgifte van rijbewijzen via gemeenten (verschuiving naar RDW). Deze dip ontstaat waarschijnlijk vanaf 2019. Andere aspecten die in ogenschouw worden genomen zijn de gevolgen van digitalisering en productverschuivingen binnen het organisatieonderdeel zelf.

Tweede Kamerverkiezing 2017

Op 15 maart 2017 heeft de gemeente Den Haag de Tweede Kamerverkiezing georganiseerd voor zowel Haagse kiezers als voor Nederlandse kiezers in het buitenland. In Den Haag hebben kiezers bij 272 stembureaus hun stem kunnen uitbrengen. In totaal waren 349.164 Hagenaars kiesgerechtigd waarvan

265.103 kiezers hun stem hebben uitgebracht; een opkomst van 76,49%. De Haagse stembureaus zijn bemenst door ongeveer 2.000 stembureauleden waarvan 1.500 burgers en 500 ambtenaren van de gemeente Den Haag. Daarnaast hebben ongeveer 600 ambtenaren van de gemeente Den Haag meegewerkt in een ondersteunende rol.

De gemeente Den Haag heeft tevens de landelijke taak voor de organisatie van verkiezingen voor Nederlandse kiezers in het buitenland. Nederlandse kiezers in het buitenland hebben zich voor deze verkiezing bij de gemeente Den Haag moeten registreren. In totaal hebben 80.660 Nederlanders in het buitenland zich als kiezer voor de Tweede Kamerverkiezing 2017 laten registreren. Een absoluut record ten opzichte van voorgaande Tweede Kamerverkiezingen (48.374 kiezers in 2012 en 46.562 kiezers in 2010). De Tweede Kamerverkiezing 2017 wordt geëvalueerd en het resultaat wordt met de gemeenteraad gedeeld.

Permanente Registratie Kiezers Buiten Nederland (KBN)

Per april 2017 is de Kieswet voor Nederlandse kiezers in het buitenland gewijzigd. Voorheen moesten deze kiezers moeten zich telkens opnieuw registreren voor een verkiezing (Tweede Kamerverkiezingen, Europese Parlementsverkiezingen en raadgevende referenda). Sinds de wetswijziging hoeven in het buitenland woonachtige kiezers zich nog maar eenmalig bij de gemeente Den Haag te registreren: de zogeheten permante registratie van Nederlandse kiezers in het buitenland.

De gemeente Den Haag is door het ministerie van Buitenlandse Zaken gevraagd deze permanente registratie op zich te nemen en is daartoe gestart met het project Permanente Registratie KBN. In de maanden mei en juni worden ongeveer 600.000 Nederlanders in het buitenland actief uitgenodigd om zich als kiezer bij de gemeente Den Haag te registreren. Het ministerie van BZK draagt zorg voor de financiering van dit project.

Integratie

De nieuwe opzet van Taal in de Buurt begint steeds meer vorm te krijgen. Begin 2017 hebben de eerste groepen een Taal in de Buurt traject afgerond. 123 groepen zijn gestart, hiervan zijn 90 uniek waarvan 43 conversatiegroepen en 47 NT2 groepen. De ambitie is om 50 NT2 groepen en 150 conversatiegroepen op jaarbasis te realiseren. Om meer nieuwe groepen te bereiken is een publiciteitscampagne gestart dat in september in de uitvoering gaat. Dit project ligt op koers.

Na het faillissement van Bureau Discriminatiezaken is in het gevestigde instituut gemeentelijke ombudsman een onafhankelijke, betrouwbare en ervaren klachtbehandelaar gevonden waar Hagenaars bij ervaren discriminatie terecht kunnen. Op 30 juni werd het nieuwe meldpunt Den Haag Meldt officieel geopend. De late opstart zal naar verwachting geen financiële consequenties hebben.

Vanuit Integratieperspectief wordt een bijdrage geleverd aan de Haagse aanpak statushouders. In mei werd de theatervoorstelling “Zohre, een Afghaanse soap” gespeeld, met nagesprek, voor medewerkers van de gemeente Den Haag, professionals en vrijwilligers van andere organisaties betrokken bij de Haagse Aanpak en uiteraard statushouders zelf. In het kader van deze voorstelling zijn gesprekken gevoerd met statushouders over hun eigen ervaringen. De uitkomsten van alle gesprekken helpen bij het verbeteren van de dienstverlening aan statushouders.

Om meer verbinding te stimuleren tussen Hagenaars met verschillende achtergronden, zijn in het afgelopen half jaar diverse multiculturele evenementen en festivals gefaciliteerd in de stad, zoals de Stadsiftar, Holy en de Culturele Parade. Ook vond de tweede editie van Divercity plaats en in het kader van de internationale dag tegen racisme en discriminatie werd op 19 maart weer een wereldreis door eigen stad georganiseerd. Enkele duizenden mensen kwamen hier op af. De nieuwe editie van de wereldreis kon op veel enthousiasme rekenen van zowel de bezoekers als van de deelnemende organisaties.

De komende bestedingen zullen zich voornamelijk richten op de op stapel staande grote projecten zoals, de Internationale Metropolis Conferentie welke gehouden wordt in de week van 18 september en de uitvoering van het Migratiemuseum, subsidieverzoeken en evenementen die jaarlijks terugkeren.

Mediabeleid

In het eerste halfjaar heeft de overdracht plaatsgevonden van de afdeling Mediabeleid van de Bestuursdienst BSD naar de dienst OCW. De financiële overdracht vindt plaats na het zomerreces. De beschikbare middelen zullen naar verwachting conform begroting volledig worden benut.

Maatschappelijke begeleiding statushouders

Maatschappelijke begeleiding wordt uitgevoerd door Stichting Vluchtelingenwerk (SVW). SVW begeleidt statushouders bij huisvesting en ondersteunt hen als start van een sluitende aanpak voor werk, taal/inburgering en participatie. Op basis van de wettelijke taakstelling voor huisvesting van statushouders in Den Haag is de verwachting dat 800 personen in 2017 maatschappelijke begeleiding zullen ontvangen van SVW. Daarnaast zullen naar verwachting 900 statushouders het Participatieverklaringstraject in 2017 met succes afronden. De aantallen bevatten zowel statushouders die zich eind 2016 in Den Haag gevestigd hebben en in 2017 begeleiding ontvangen, als statushouders die zich in 2017 vestigen en in 2017 begeleid worden.

Mensen zonder verblijfsdocument

Het Rijk blijkt onvoldoende in staat om alle afgewezen asielzoekers terug te laten keren naar het land van herkomst. Daardoor worden gemeenten geregeld geconfronteerd met mensen zonder verblijfsdocumenten. In schrijnende gevallen kunnen zij een beroep doen op ondersteuning vanuit het Haags Noodfonds Vluchtelingen (HNV). De verwachting is dat er in Den Haag in 2017 60 aanvragen bij het HNV worden gedaan.

Opvang voormalige minderjarige asielzoekers

Een klein aantal voormalig minderjarige asielzoekers worden opgevangen die een kans maken op een verblijfsvergunning. Deze opvangplaatsen zijn ondergebracht bij de Kesslerstichting. De afspraken met de Kesslerstichting worden in 2017 afgebouwd en stopgezet. Er wordt nog één voormalig minderjarige asielzoeker opgevangen.

2.4 Programma 4 – Openbare orde en veiligheid

Het integraal veiligheidsbeleid 2015-2018 van de gemeente Den Haag verloopt langs drie sporen:

1. Aanpak van high impact crimes (overval, straatroof, woninginbraak en geweld);
2. Gebiedsgerichte aanpak met een probleemgerichte inzet in wijken en buurten;
3. Aanpak van ondermijning, niet alleen strafrechtelijk maar ook bestuurlijk.

Met het Integraal veiligheidsplan 2015-2018 bouwen we verder op een stevig fundament. Dit leidde in de eerste zes maanden van 2017 tot mooie resultaten. Het totaal aantal gerapporteerde misdrijven (Wetboek van Strafrecht) daalde met 13% ten opzichte van dezelfde periode in 2016. De high impact crimes daalden met gemiddeld 11%.

Spoor 1: Aanpak van high impact crimes

Woninginbraak

Er is versterkt ingezet op alle hotspots van woninginbraak. In de Schildersbuurt en Transvaal werden 750 woningen voorzien van inbraakwerend materiaal, en in Houtwijk nog eens 60 woningen. Alle Bewonersinitiatieven Veiligheid (BIV's) zetten zich in voor woninginbraakpreventie, bijvoorbeeld door te surveilleren in de wijk, het uitdelen van 120.000 flyers met inbraakpreventietips en het organiseren van veiligheidsdagen (o.a. in het Statenkwartier). In het eerste halfjaar van 2017 hebben 17 BIV's zich aangemeld om gebruik te maken van de training preventie woninginbraak. Gekozen is om in de hardnekkige hotspots in Centrum en Escamp mensen meer bewust te maken van het risico op woninginbraak en het verkleinen ervan. Hiertoe hebben politie, gemeente en buurtbewoners meer dan 600 huis aan huis bezoeken afgelegd. Naar aanleiding van de stijging van het aantal inbraken in Haagse Hout kregen bewoners van een aantal wijken ook huis-aan-huis advies van de politie en de gemeente. Daarnaast sluit het allround preventieteam meer en meer aan bij andere bewonersbijeenkomsten, zoals bij evenementen (bijvoorbeeld het Escampfestival). Daarnaast bezochten 800 senioren de bijeenkomst Veilig en Vitaal op 30 juni en daar kregen zij voorlichting over het verkleinen van risico op woninginbraak. Hiernaast is op 32 buitenlocaties in de stad, zoals supermarkten in winkelgebieden, de preventiekraam ingezet. In het eerste halfjaar van 2017 zijn 1.548 deurspionnen en 2.648 kierstandhouders verstrekt door de gemeente en geplaatst door de Haeghe Groep.

Overval

De gemeente bezoekt indien gewenst bewoners en ondernemers die slachtoffer zijn geweest van een overval voor nazorg en preventieadvies. In de eerste helft van 2017 zijn 7 bezoeken afgelegd. In het kader van het Donkere Dagen Offensief, Project Overvallen is het project Slimme Kluis Binnenstad in mei gestart. Bij 20 avond- en afhaalwinkels zijn magneetsluitingen aangebracht.

Veel voorkomende vormen van criminaliteit

Bij de preventie-aanpak van veel voorkomende vormen van criminaliteit wordt aangesloten bij activiteiten waar veel bewoners op afkomen. Tevens zetten de BIV's meer en meer in op het bewust maken van bewoners op de risico's en het verkleinen ervan. Tijdens de voorlichtingen wijzen we de bewoners extra op veilig internetten. Er is aansluiting gezocht bij banken en telefoonleveranciers om preventief in te zetten op zakkenrollerij (telefoons), internetbankieren en veilig pinnen. In april zijn op 10 locaties in de stad fietsgraveeracties gehouden, waarbij fietseigenaren tips kregen over het voorkomen van fietsendiefstal. Voor de aanpak van zakkenrollerij onder jeugd is een ludieke preventiefilm zakkenrollerij gemaakt en verspreid sociale media (meer dan 150.000 views), onder meer op <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/wonen-en-bouwen/Veiligheid/to/Campagne-tegen-zakkenrollers-van-gemeente-en-politie.htm>.

Aanpak van criminele jeugdgroepen en -netwerken

De succesvolle Haagse aanpak van problematische jeugdgroepen is voortgezet zoals geschetst in RIS 294541. In de eerste helft van 2017 is ingezet op vier criminele (jeugd)groepen: Molenwijk, Rozenburgstraat, Schilderswijk en Vrederust. Het afgelopen half jaar kregen 18 jongeren van de

Molenwijkgroep een plan van aanpak. Voor de Rozenburgstraat zijn er 12 plannen van aanpak opgesteld en zijn er nog eens 13 plannen geëvalueerd.

In november 2016 is de aanpak van het criminele netwerk Schilderswijk opgestart. Dit criminele netwerk bestaat uit ruim 90 personen, onderverdeeld in vier subgroepen (Schilderswijk-Noord, Koningstraat, Waterloostraat en Doedijnstraat). De eerste helft van dit jaar is ingezet op de subgroepen Schilderswijk-Noord en Koningstraat. Dit vanwege de zware criminaliteit en de kans op nieuwe aanwas. In het Veiligheidshuis is tussen januari en juli 2017 voor 25 leden van het criminele netwerk Schilderswijk een plan van aanpak opgesteld en gestart, naast de 26 plannen van aanpak die sinds de start van de aanpak tussen november en december 2016 werden gemaakt. In de betreffende veiligheidsoverleggen in de stadsdelen zijn negen meelopers besproken.

De aanpak van de groep in Vrederust is in mei opgestart. De groep bestaat uit 28 personen van 12 tot 25 jaar. De kern van de groep bestaat uit 15 personen. Ook de 13 meelopers krijgen de aandacht. Sinds de start zijn 7 plannen van aanpak opgesteld voor de kernleden en de meelopers zijn besproken. Het jeugdpreventieteam van start gegaan en er is een tijdelijke jongereninloop geplaatst. Daarnaast zijn er drie extra openbare orde camera's geplaatst en worden de camera's bij Speciaal Basisonderwijs De Springplank vervangen.

Huiselijk geweld

In de eerste helft van 2017 zijn 138 huisverboden opgelegd. De politie en de hulpverlening ervaren het tijdelijk huisverbod als een effectief instrument bij de aanpak van huiselijk geweld.

Veilig uitgaan

Om in samenwerking met de horecasector een veilig uitgaansklimaat in de gehele stad te realiseren, vindt periodiek overleg plaats tussen Koninklijke Horeca Nederland, politie en gemeente. Daarnaast maakt de gemeente in voorkomende gevallen afspraken met exploitanten. Het afgelopen halfjaar werd gemeentebreed in vier horecazaken een handelshoeveelheid drugs aangetroffen. Daarnaast vond twee keer ernstig geweld plaats in een horecazaak. Er vonden acht sluitingen van horecagelegenheden plaats.

Spoor 2: Gebiedsgerichte aanpak met een probleemgerichte inzet in wijken en buurten

Veilig ondernemen

Hoewel het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) een sleutelrol houdt in het stimuleren van Haagse kracht, is de ervaring dat in diverse gebieden niet automatisch een KVO tot stand komt. Per 30 juni telde Den Haag 14 KVO-gebieden. Door de langere geldingsduur van de KVO certificaten, die is verhoogd van 2 naar 3 jaar, waren er minder hercertificeringen.

Jeugdoverlast

Het stadsdeel Centrum heeft één overlastgevende groep en een locatie met jeugdoverlast. De groep rond de Hoefkade bestaat uit 10 tot 15 jongeren. Alle jongeren zijn besproken met ketenpartners en aangepakt. Er is vooral vrijwillige hulpverlening aangeboden. Eén jongen is inmiddels geplaatst in een jeugdinstelling. Ook is extra politie inzet en outreachend jongerenwerk ingezet. Door deze maatregelen is de overlast sterk afgenomen. Op de locatie van het Teniersplantsoen is overlast van jeugd. Het gaat hierbij niet om één jeugdgroep, maar jongeren die in een wisselende samenstelling voor overlast zorgen. Door zowel politie als het outreachend jongerenwerk wordt hierop ingezet waardoor de overlast is afgenomen.

De overlastgevende groep in het stadsdeel Laak bestaat uit 12 minderjarige jongeren. Zeven jongeren en hun gezin hebben hulp van een gezinscoach. Twee jongeren staan onder toezicht van de jeugdbescherming. Eén jongere krijgt hulp van het Jeugd Interventie Team (JIT). Vier jongeren worden geholpen bij terugkeer naar school of bemiddeling naar werk. De overlast is sterk afgenomen in vergelijking met vorig jaar.

In het stadsdeel Scheveningen loopt een integrale aanpak op de overlastgevende jeugdgroep in de omgeving Badhuisstraat/Haringkade.

In stadsdeel Escamp zorgt een groep van circa 43 jongeren voor overlast. Inmiddels is een groepsscan uitgevoerd en heeft één jongere een gebiedsverbod. Enkele jongeren met complexe problematiek worden aangemeld bij het Veiligheidshuis voor een persoonsgerichte aanpak. Bij de Baambruggestraat wordt een openbare orde camera geplaatst en zal een voetbalkooi geplaatst worden. Daarnaast is extra inzet van de politie, handhaving en jongerenwerk ingezet.

Drank - en drugsoverlast

De Overlastwet is ingezet om overlast in de wijken zo veel mogelijk met maatwerk aan te pakken. In de eerste helft van 2017 zijn 33 gebiedsverboden opgelegd aan 18 verschillende personen.

Daarnaast zijn 11 waarschuwingen aan 11 verschillende personen gegeven in verband met onbeschoft gedrag in de wijk. Ook zijn 6 verwijderingsbevelen opgelegd aan 4 verschillende personen.

Op een klein aantal wijzigingen na blijft het aantal alcoholverbodsgebieden in Den Haag stabiel. Momenteel zijn er 22 alcoholverbodsgebieden aangewezen. Het alcoholverbod op het Prins Willemplein is begin april 2017 ingetrokken nu de alcohol gerelateerde overlast daar structureel is verdwenen. Eind juni 2017 is op het Savornin Lohmanplein en omgeving wel een nieuw alcoholverbodsgebied ingesteld om de overlast daar aan te kunnen pakken.

Politie en handhavingsteam verbaliseerden in de eerste 6 maanden van 2017 op basis van de Drank en Horecawet 216 keer voor jongeren die in de openbare ruimte alcohol in hun bezit hadden. In de eerste zes maanden van 2017 ontvingen 13 ondernemers een waarschuwing wegens verkoop van alcohol aan minderjarigen.

Cameratoezicht

In de evaluatie van het vast cameratoezicht 2011-2015 (RIS294290) is uitgelegd dat met een wijziging van artikel 151c van de Gemeentewet ruimere bevoegdheden van de burgemeester zijn ontstaan voor de inzet van flexibel cameratoezicht. In verband hiermee is in de APV een regeling opgenomen op basis waarvan de burgemeester in plaats van een cameralocatie een gebied aanwijst waarbinnen gebruik kan worden gemaakt van flexibel cameratoezicht (RIS294912). In het eerste halfjaar van 2017 zijn opnieuw tijdelijk flexibele camera's ingezet als onderdeel van een samenhangend pakket maatregelen ter bestrijding van overlast. In verband met de nieuwe wetgeving zijn de volgende cameragebieden voor een jaar aangewezen: Delftselaan e.o. met vier camera's (RIS296796), Oranjeplein e.o. met één camera (RIS296768), Hoefkade/Koningsstraat e.o. met drie camera's (RIS296766), Cillierstraat met één camera (BSD2017356), Jan Luykenlaan e.o. met één camera (RIS296765), Schoeplaan e.o. met één camera (RIS296763), de Hobbemastraat met twee camera's (RIS296767) en De Dreef e.o. met drie camera's (RIS296764). De burgemeester, na consultatie van de Driehoek, stopt het cameratoezicht en de trekt de gebiedsaanwijzing in zodra het cameratoezicht niet langer noodzakelijk is in het belang van de handhaving van de openbare orde. In maart is het cameratoezicht in het Oude Centrum op het Rabbijn Maarsenplein en de Boekhorststraat beëindigd. Het cameratoezicht op de Nijkerklaan en de Kempstraat zijn eveneens beëindigd.

Integrale Handhavingsacties

In het eerste halfjaar van 2017 ging de gemeente samen met de politie en brandweer 5 keer integraal op pad om de veiligheid en leefbaarheid te verbeteren. De integrale handhavingsacties vonden plaats in het Valkenboskwartier, de Schilderswijk, het Zeeheldenkwartier en Willemspark Archipelbuurt, het havengebied van Scheveningen en de Stationsbuurt. Tijdens de acties kregen de partijen ondersteuning van externe partners zoals de douane, Stedin en de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit. Na iedere actie zijn omwonenden via Burgernet geïnformeerd. Net als andere jaren leverden ook deze acties veel positieve reacties op van wijkbewoners.

Radicalisering, polarisatie en jihadisme

De aanpak van radicalisering, polarisatie en jihadisme kenmerkt zich door een combinatie van harde en zachte maatregelen. In de eerste helft van dit jaar zijn we verder gegaan met trainingen, oriëntatieprogramma's en netwerkbenadering. Op 15 en 16 februari 2017 is een internationale

conferentie gehouden in Den Haag over terugkeerders uit strijdgebieden. De conferentie was een gezamenlijk initiatief van de gemeente Den Haag, de Politie en het Openbaar Ministerie. Aan de conferentie is door circa 280 experts uit ruim 20 landen deelgenomen. De gemeenteraad ontving hierover eerder bericht (RIS296595). De persoonsgerichte aanpak is voortgezet zoals aangegeven in RIS296981. Qua aantallen zijn er over het afgelopen half jaar geen ontwikkelingen te melden. Het aantal uitreizigers is stabiel gebleven (namelijk geen nieuwe uitreizen) en er zijn ook geen uitreis pogingen ondernomen die vroegtijdig zijn gestopt. Het aantal potentiële uitreizigers/geradicaliseerden is licht gedaald. In de periode januari-februari 2017 zijn in Den Haag zes voorstellingen gegeven van het theaterproject Strijders. De voorstelling Strijders is een initiatief van het Stagehuis Schilderswijk en is ontwikkeld in samenwerking met de stichting Theaterhart. In de afgelopen maanden zijn in Den Haag 14 VIP workshops gegeven waarmee circa 300 jongeren zijn bereikt. De afkorting VIP staat voor Vrijheid, Identiteit & Polarisatie. De trainingen richten zich op docenten en leerlingen van basisscholen, het VMBO, het MBO en het HBO.

Spoor 3: Bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit

Bibob

In het eerste halfjaar van 2017 zijn 376 Bibobtoetsen uitgevoerd. Zes dossiers zijn ingezonden naar het Landelijk Bureau Bibob, drie vergunningen zijn ingetrokken, één vergunning is geweigerd en twee vergunningen zijn onder extra voorwaarden verleend.

Prostitutie en mensenhandel

In het eerste halfjaar van 2017 hebben we uitvoering gegeven aan de nieuwe Kadernota Prostitutie en het gewijzigde prostitutiehoofdstuk van de APV. Alle exploitanten van vergunde seksinrichtingen hebben een eerste gesprek gehad over het bedrijfsplan, waarover zij per 1 januari 2018 moeten beschikken. De eerste ingediende concept-bedrijfsplannen worden thans beoordeeld. Het Haag Economisch Interventieteam (HEIT) gaat onverkort door met de controles in zowel de vergunde als de onvergunde prostitutiebranche.

Haags Economisch Interventieteam (HEIT)

De HEIT-partners werken samen in de aanpak van malafide bedrijvigheid in prostitutie, detailhandel en horeca. Het HEIT doet dit door middel van integrale controles met gemeente, politie en andere partners met als doel het leveren van een bijdrage aan een veilige en leefbare stad (en regio). De teams hebben in het eerste halfjaar 2017 gezamenlijk 518 controles in Den Haag uitgevoerd. Daarvan vonden er 246 plaats in de vergunde seksbranche. Dit leidde tot één waarschuwing omdat een sekswerker zich niet kon legitimeren. Er vonden 138 gesprekken met nieuwe sekswerkers plaats, waarvan 1 een negatief werkadvies kreeg. Van de 4 gecontroleerde massagesalons ontvingen er 2 een waarschuwing vanwege vermoedens van illegale prostitutie. Het HEIT bezocht 61 woningen van waaruit sekswerkers hun diensten aanbieden. 45 daarvan ontvingen een last onder dwangsom en in 53 gevallen is de eigenaar of verhuurder aangeschreven vanwege strijdig gebruik van de woning. Eén woning werd gebruikt als illegaal borddeel en is gesloten. Er lopen 9 onderzoeken naar mogelijke fraude met uitkeringen. In totaal zijn 6 casussen doorgezet naar de recherche voor verder onderzoek naar mogelijke menshandel/uitbuiting. Ook is voorkomen dat een seksfeest in een club plaatsvond in verband met de integriteit van de organisator, niet zijnde de exploitant, van het feest.

Het horeca team van HEIT controleerde 206 keer in horecazaken en detailhandel. De Belastingdienst constateerde dat 127 ondernemingen hun administratie moeten verbeteren. In 7 zaken zijn aanhoudingen verricht op grond van de Opiumwet en in 2 gevallen is de onderneming direct gesloten. 4 keer was er sprake van witwassen en in 19 zaken werd illegaal gegokt. 44 Keer was er sprake van werken met een uitkering. 29 Zaken zijn in onderzoek en in 11 gevallen was er sprake van fraude. 6 personen werkten illegaal en bij 4 bedrijven wordt onderzocht of de werknemers onderbetaald worden. De Douane heeft 25 processen-verbaal van bevindingen opgemaakt voor de verkoop van goederen zonder dat hier accijnzen over betaald zijn. Er zijn 43 boetes opgelegd door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) vanwege het niet naleven van de Tabakswet of slechte hygiëne. Van de controles van HEIT team horeca en detailhandel betroffen de bezoeken tussen 1 januari en eind mei 16

controles bij shishalounges. Hierbij werd één keer illegaal gokken geconstateerd, wat de ondernemer een waarschuwing van de gemeente opleverde. Daarnaast werden 7 onderzoeken naar uitkeringsfraude ingesteld door de dienst SZW en het UWV. Vier keer werd illegale tabak aangetroffen en proces verbaal opgemaakt door de douane.

Jaarwisseling

De jaarwisseling 2016-2017 is redelijk verlopen. De vuurwerkshows aan de Hofvijver en op Scheveningen werden door vele toeschouwers bezocht. Beide evenementen vroegen veel voorbereidingen en er waren extra beveiligingsmaatregelen nodig in verband met het landelijke substantiële dreigingsniveau. Het aantal incidenten is teruggelopen naar 113 ten opzichte van 171 vorig jaar. De politie verrichtte 61 aanhoudingen. Het geweld tegen hulpverleners is hetzelfde gebleven als vorig jaar. De ME heeft geen inzet gepleegd.

De voorbereidingen voor de jaarwisseling starten al maanden van tevoren. Niet alleen de hulpdiensten en de gemeenten bereiden zich grondig voor, ook met bewoners wordt uitgebreid besproken welke initiatieven zij kunnen ontplooiën. Net als in vorige jaren zijn er honderden vrijwilligers onder begeleiding van de politie en/of gemeente actief geweest, bijvoorbeeld door afval te verwijderen voorafgaand aan de jaarwisseling, door tijdens de nacht een oogje in het zeil te houden en op nieuwjaarsdag te helpen met het opruimen van de rommel. Tal van maatregelen worden genomen om schade te voorkomen, waaronder de afsluiting of tijdelijke verwijdering van afvalbakken, het plaatsen van camera's en het bieden van de mogelijkheid aan bewoners om hun auto te stallen in een bewaakte parkeergarage. Ook het opleggen van gebiedsverboden en het sturen van burgemeestersbrieven aan personen die in het verleden voor overlast hebben gezorgd dragen daar bij aan het terugdringen van overlast. Er waren 23 vuurwerkvrije zones die goed gerespecteerd werden. Punt van aandacht blijft het zware illegale vuurwerk dat voor veel (letsel)schade zorgt en het geweld tegen hulpverleners.

Gemeentelijke crisisbeheersing in de Veiligheidsregio

De 9 gemeenten binnen Haaglanden hebben samen met Bureau gemeentelijke crisisbeheersing (BGC) een nieuwe visie op gemeentelijke crisisbeheersing opgeleverd. De gemeenten hebben hiermee de mogelijkheid om met één structuur meerdere typen incidenten af te handelen en de eigen organisatie daarbij naar behoefte op te schalen. Deze structuur voorziet ook in aansluiting op de hulpdiensten en hun wijze van opschalen. Door incidenten op deze manier te benaderen ontstaat er in iedere gemeente in Haaglanden meer flexibiliteit van de gemeentelijke organisatie en kunnen teams en medewerkers effectiever worden ingezet; zowel op het gebied van advisering van het bestuur als voor de (multidisciplinaire) uitvoering van (bestuurlijk) genomen besluiten. In het kader van opleiden, trainen en oefenen zijn alle regionale piketrollen in multi-verband beoefend op het thema Terrorisme Gevolg Bestrijding en extreem geweld. Al enige tijd wordt in Den Haag volop gewerkt aan de voorbereiding op maatregelen in geval van een incident of dreiging met een terroristisch oogmerk. De planvorming op dat gebied is ontwikkeld in nauwe afstemming met partners als politie, OM en Veiligheidsregio en daarnaast op rijksniveau met bijvoorbeeld Defensie en Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid (NCTV). In de afgelopen maanden heeft dit traject een vervolg gekregen via twee sporen. Enerzijds worden momenteel alle (interne) diensten van de gemeente in dit traject meegenomen en voorbereid op een dreiging of terroristisch incident. Anderzijds door de verbinding te zoeken met (met name) omliggende gemeenten om op dit dossier gelijk op te kunnen trekken en de aanpak op elkaar af te stemmen, aangezien een dergelijk incident al snel een bovenlokale uitstraling heeft.

2.5 Programma 5 – Cultuur en bibliotheek

Den Haag wil een aantrekkelijke en veelzijdige cultuurstad voor iedereen zijn. Kunst en cultuur zijn van belang omdat zij vermaak en reflectie bieden, herkenning en vernieuwing, ontroering en ontplooiing, troost en nieuwe inzichten. Cultuur verbindt mensen en versterkt zo de samenleving. Een bloeiend kunst- en cultuurklimaat maakt Den Haag aantrekkelijk en versterkt zo de concurrentiepositie en de innovatieve kracht van de stad.

2017 is het eerste jaar van uitvoering van het *nieuwe Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020: Ruimte voor de spelende mens*. Inzet van het Meerjarenbeleidsplan 2017 – 2020 en het overige cultuurbeleid in 2017 is om een kwalitatief en divers aanbod aan te bieden en de culturele instellingen te stimuleren om een breed samengesteld publiek aan te spreken. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur vormen hierbij de basis van het Haagse cultuurbeleid. Zo ondersteunen we een divers en hoogwaardig cultuuraanbod voor alle publieksgroepen in de stad en zorgen we voor cultuureducatie waarin kennismaking met culturele instellingen centraal staat en die aansluit bij de vraag van scholen.

Op 21 juni vond de openingshandeling plaats van de bouw van het OCC, de gezamenlijke huisvesting voor het Nederlands Dans Theater, het Residentie Orkest, het Dans- en Muziekcentrum en het Koninklijk Conservatorium. Het Residentie Orkest is vanaf het begin betrokken geweest bij het Holland Festival. Bij het 70-jarig bestaan van het festival speelde het orkest op 4 juni 2017 in de tot de nok toe gevulde grote zaal van het Amsterdamse Concertgebouw een concert met gastoptredens van wereldsterren Jonas Kaufmann en Eva-Maria Westbroek.

Ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van Jiri Kylián presenteren onze drie grootste dansinstellingen - NDT, Korzo en Holland Dance - gedurende het hele jaar diverse voorstellingen, filmvertoningen en tentoonstellingen rondom diens oeuvre.

Per 1 januari 2017 zijn het Nationale Toneel & NT Jong, de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui gefuseerd tot Het Nationale Theater. HNT heeft hiermee produceren, programmeren en presenteren in één hand en is het grootste reizend theatergezelschap van Nederland.

Begin van het jaar ondertekende Stichting De Besturing de koopakte van het pand aan de Saturnusstraat op de Binckhorst in Den Haag. In 2006 door bemiddeling van Stroom ontstaan als tijdelijk atelierpand is dit nu een hecht collectief van ruim veertig creatieve en culturele ondernemers. Vanaf half juni viert Quartair het 25-jarig bestaan met meerdere publieksactiviteiten. In de nieuwste broedplaats van Den Haag, WD4x aan het Willem Dreespark 312, vond de eerste programmering plaats van iii, Vereniging Instrument Inventors Initiative. Dit jonge kunstenaarsplatform voor onderzoek, productie, presentatie en distributie van interdisciplinaire kunstvormen is één van de nieuwkomers in het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur.

In 2017 vindt een landelijke campagne *100 jaar De Stijl: van Mondriaan tot Dutch Design* plaats om meer toeristen naar Nederland te trekken. Den Haag levert met de organisatie van drie grote tentoonstellingen over Mondriaan en De Stijl door het Gemeentemuseum een aanzienlijke bijdrage. Om de artistieke uitstraling van het Mondriaanjaar te versterken en daarmee het verblijfstoerisme in Den Haag en de bewustwording onder de eigen bevolking te bevorderen, stelde het college een bedrag van € 150.000 beschikbaar via een tijdelijke subsidieregeling. Naast artistieke betekenis telden de effecten van een project voor de uitstraling van het Mondriaanjaar en de mogelijkheden om het (verblijfs-)toerisme te versterken. Onder de aanvragen was een project als *Mondriaan jazz* in Het Paard, maar ook de plannen van de KABK voor een speciaal De Stijl-onderwijsprogramma met vijf thematische publieksprogramma's op locaties in de stad, af te sluiten met een tentoonstelling in de Affichegalerie in de Haagse tramtunnel. In samenwerking met Stroom, Today's Art, het Gemeentemuseum en Den Haag Marketing draagt dit project behalve aan de uitstraling van het Mondriaanjaar ook bij aan de zichtbaarheid van de KABK in de stad. Door de artistieke kwaliteit van het project wordt daarnaast de profilering van Den Haag als stad met een vernieuwend makersklimaat versterkt.

Eind juni vond voor de tweede maal het Festival Classique in Scheveningen plaats. Onder het omvangrijke programma waren voorstellingen rond het Mondriaan-thema, maar ook het project *Simeon*, een Indiase, hedendaagse dansvoorstelling gebaseerd op de beroemde werken *Canto Ostinato* en *Lemniscata* van Simeon ten Holt. In deze samenwerking met het festival werd de choreografie verzorgd door Kalpana en was het muzikale deel in handen van het Matangi Quartet, beide nieuwkomers in het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur.

Eind juni stelde het college de Nota cultuureducatie 2017 vast. Hiermee wordt een extra impuls gegeven aan cultuuronderwijs voor leerlingen van de eerste twee jaren van het voortgezet onderwijs in de vorm van voorstellingen op school of cultureel bezoek in de stad. Op basis van de behoefte van de scholen komt een vraaggestuurd maatwerk-aanbod. Per leerling verstrekt Den Haag een financiële bijdrage voor culturele activiteiten; voor gezinnen met lage inkomens wordt de Ooievaarspasregeling verruimd.

Incidentele projectsubsidies

Het totaal beschikbare budget voor de subsidieregeling Culturele Projecten voor het jaar 2017 bedraagt € 760.000. Onder de gehonoreerde projecten voor de eerste helft van 2017 waren veel aanvragen op het gebied van muziek, variërend van het Schubert Festival van de Stichting Classical Now, de Kinder Matteüs in een uitverkochte Elandstraatkerk en de Haagse HipHop Week van Stichting Aight tot en met het Grauzone festival. Dit multidisciplinaire undergroundfestival, voorheen jarenlang in de Amsterdamse Melkweg gehouden, vond begin van het jaar voor het eerst in poppodium Het Paard en in Prins 27 plaats.

Voor de subsidie Broedplaatsen is in 2017 een totaal budget van € 75.000 beschikbaar. In totaal werden voor de eerste helft van het jaar 9 aanvragen gehonoreerd. Daaronder waren projecten op het gebied van beeldende kunst, film en muziek en performance. *CSI::SHARDS/SCHERVEN* van Satellietgroep koppelde kennis en inzichten vanuit erfgoed-, cultuur- en milieueducatie aan artistiek onderzoek en was een samenwerkingsverband tijdens het Designkwartierdesign 2017 in de Tempel met de gemeente en Archeologie en stichting Stroom.

Op 21 februari 2017 stelde het college de Subsidieregeling Stimulering Cultureel Ondernemerschap 2017 vast met een subsidieplafond van € 200.000. De bedoeling is dat culturele instellingen met een eenmalige subsidie initiatieven kunnen ontplooiën die hun (cultureel) ondernemerschap blijvend versterken. Leidend voor de beoordeling van een subsidieaanvraag is de mate waarin een initiatief voldoet aan de doelen 'verbinding', 'versterking' en 'vernieuwing' van de subsidieregeling.

Sinds 2002 kent Den Haag een subsidieregeling om de amateurpodiumkunsten in Den Haag te ondersteunen. Deze wordt uitgevoerd door Cultuurschakel. Met ingang van 2017 geeft deze regeling ook ruimte aan andere disciplines dan alleen podiumkunsten.

Bibliotheek Den Haag

De bibliotheek heeft om zoveel mogelijk mensen kennis te laten maken met het aanbod, een campagne gelanceerd waarbij een gratis en vrijblijvend proeflidmaatschap voor drie maanden wordt aangeboden. De actie is gestart in april en loopt door tot september.

Samen met Writers Unlimited van Stichting Winternachten wordt sinds september 2015 programmering aangeboden onder de naam B-Unlimited. Met B-Unlimited heeft de stad een centrum voor literatuur, wetenschap en debat in Studio B van de Centrale Bibliotheek van waaruit verbinding wordt gezocht met andere organisaties. Writers Unlimited ontvangt voor het realiseren en uitbouwen hiervan de komende vier jaar subsidie uit het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020.

Vanuit Studio B wordt sinds maart wekelijks het landelijke radioprogramma Tros Kamerbreed opgenomen en uitgezonden. Op 1 april vond in de Centrale Bibliotheek ook een aangifte dag plaats waar bijna 400 mensen zijn geholpen met hun belastingaangifte door Belastingwinkel Rotterdam.

Studio B was ook de plek waar de Taalshow plaats vond. Cursisten van Taal in de Buurt en het Taalhuis werden hier op speelse wijze geënthousiasmeerd om te oefenen met taal. De dienstverleningsovereenkomst Taal in de Buurt tussen bibliotheek en dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn (OCW) loopt van 1 januari 2017 tot 31 december 2018. Doel is die mensen te bereiken die nog niet door bestaande taalaanbieders worden bereikt en hen een eerste stap in de taalontwikkeling te bieden. Hierbij ligt de regie op de uitvoering bij de bibliotheek en het beleid bij OCW.

Op 15 basisscholen zijn programmeerlessen aangeboden. De leerlijn programmeren biedt leerlingen van de basisschool de gelegenheid hun digitale talenten te ontdekken.

Het project Ouderen in de Wijk, dat loopt van 2015 tot 2020 en bedoeld is om ouderen te helpen hun persoonlijke en sociale netwerken en competenties te versterken om zo lang mogelijk zelfredzaam te blijven, is van stadsdeel Escamp uitgebreid naar stadsdeel Segbroek.

Ook in de andere wijkbibliotheken vonden verschillende activiteiten plaats. Zo was er in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen het grote Schilderswijkdebat in bibliotheek Schilderswijk waarbij vertegenwoordigers van verschillende politieke partijen onder leiding van Ferry Mingelen met elkaar het debat aangingen over gelijke kansen in onderwijs, werk en zorg. De bibliotheken Nieuw Waldeck, Loosduinen, Leidschenveen en Ypenburg zijn Cultuuranker voor het stadsdeel en organiseerden van hieruit activiteiten om de cultuurparticipatie te vergoten.

Het plan voor de restyling van wijkbibliotheek Scheveningen is gereed. Half augustus zal het filiaal voor enkele weken de deuren sluiten om de werkzaamheden uit te voeren.

Haags Gemeentearchief

Het beleid voor de aankomende jaren is neergelegd in de Meerjarenvisie 2017-2020. Het stuk is door het college aangeboden aan de gemeenteraad en bevat een beschrijving van reguliere werkzaamheden en een drietal speerpunten waar de nadruk op wordt gelegd de aankomende periode. De speerpunten liggen op het vlak van het aanspreken van nieuwe gebruikers (waaronder inwoners met een migratie-achtergrond), het inrichten van een e-depot waarmee digitale duurzaamheid van archiefmateriaal wordt geborgd, en grootschalige digitalisering van bestaande archieven.

In maart en april zijn in de bibliotheken Loosduinen en Segbroek Historisch Informatiepunten geopend. Hier is informatie te vinden over buurt en stad en gepresenteerd op o.a. multitouch tafels. Er vinden activiteiten plaats en betreft een samenwerking tussen de afdelingen Archeologie en Natuur & Milieueducatie, Monumentenzorg & Welstand, het Haags Historisch Museum, Bibliotheek Den Haag en het Haags Gemeentearchief.

Al ruim 10 jaar organiseert het Haags Gemeentearchief de Dag van de Haagse Geschiedenis en ook op 8 april vond deze dag plaats op het Plein. Het doel van de dag is inwoners van de stad bekend te maken met de rijke geschiedenis van Den Haag. Ook dit jaar werkten vele erfgoed- en culturele instellingen en organisaties in Den Haag samen om dit doel te bereiken.

Er zijn door het gemeentearchief lezingen gegeven, tentoonstellingen van *De Affiche Galerij* in de tramtunnel georganiseerd, bijdrages geleverd aan andere tentoonstellingen, klanten geholpen op de Studiezaal en vele scans gemaakt in het kader van *Digitalisering op Verzoek*.

Archeologie

Er is een flinke toename in de stad van (bouw)projecten die archeologisch beoordeeld moeten worden. Ook komen er meer projecten in uitvoering.

In Muzee Scheveningen is een tentoonstelling over de Romeinse Kust geopend, er is een APP over Romeins Ockenburgh gepresenteerd en er is een publieksboek over het onderzoek aan het Spui 24-28 verschenen. Een aantal publieksevenementen trok veel bezoekers zoals de Dag van de Haagse geschiedenis, het Designkwartier en het Zeeheldenfestival. Ook worden de activiteiten in de Historische Informatiepunten in de bibliotheken goed bezocht. Daarnaast heeft archeologie het vanaf 1 juli benodigde opgravingscertificaat behaald. Dat betekent dat de afdeling eigen archeologisch onderzoek mag uitvoeren.

2.6 Programma 6 – Onderwijs

De Haagse Educatieve Agenda (HEA) 2014-2018 vormt de basis van het Haagse onderwijsbeleid, waarin de nadruk ligt op 'kwaliteit', want een goed functionerende, veilige en gezonde school en een bekwame, enthousiaste leraar maken het verschil. 'Kwaliteit' staat ook voor de brede ontwikkeling van jonge en volwassen Hagenaars. En voor het werken aan leeropbrengsten en het vergroten van baankansen. De HEA-voortgangsrapportage van het schooljaar 2016-2017 verschijnt in het najaar 2017.

Voorbereidingen Nieuwe Haagse Educatieve Agenda (HEA)

De voorbereidingen voor de nieuwe Haagse Educatieve Agenda (HEA) 2018-2022 zijn in volle gang. Daarbij kan worden voortgebouwd op wat tot stand is gebracht met de huidige HEA.

De huidige HEA 2014-2018 (Kwaliteit als Kompas, werken aan uitstekend onderwijs) omvat tien belangrijke thema's, die de basis zullen vormen van de nieuwe HEA. Binnen elk van die ambities is het wenselijk en noodzakelijk om een nieuwe stip aan de horizon te zetten. Daarnaast zijn er de drie grote maatschappelijke vraagstukken. Gelijke kansen, veranderende economie, voldoende en bekwame leraren. Deze opgaven zijn verstrekkend, zowel inhoudelijk als in de tijd gezien en bestrijken meer dan een HEA-periode van vier jaar. Nieuw beleid ontwikkelt de gemeente in samenwerking met de educatieve partners, zoals schoolbestuurders, schoolleiders, leraren, ouders, leerlingen en studenten. Ook wordt de stad betrokken via een online tool.

Korting op de Rijks- Onderwijsachterstandsmiddelen

Een aanzienlijk deel van de middelen voor het Haagse onderwijsbeleid komt uit de specifieke rijksuitkering onderwijsachterstanden. Het Rijk heeft per 2018 een aanzienlijke bezuiniging op deze middelen voor ogen. Daarbij wordt wel de mogelijkheid geboden om de onbenutte rijksmiddelen Onderwijsachterstanden voorgaande jaren eenmalig naar 2018 door te schuiven. Van deze mogelijkheid zal gebruik worden gemaakt. Niettemin pleiten we samen met de andere grote steden in G4-verband voor het schrappen van de korting. De VNG en landelijke brancheorganisaties in onderwijs en kinderopvang ondersteunen deze lobby.

Kwaliteit staat centraal

In de actieagenda 'Ruimte voor Professionele Ontwikkeling' investeren schoolbesturen en gemeente in professionaliteit op school en in het opzetten en onderhouden van professionele netwerken in het onderwijs en de voorscholen. De Haagse lerarenbeurs zal naar verwachting dit jaar en volgend jaar bijdragen aan het verminderen van het aantal onbevoegde docenten. Volgens de meest recente gegevens (over 2015) wordt 8,3% van de lessen gegeven door onbevoegde docenten.

Het aantal zwakke en zeer zwakke scholen blijft, conform inzet, onverminderd laag. Met de drie (zeer) zwakke Haagse scholen, te weten De Opperd, Pleysier College Transvaal en de François Vatelsschool, zijn afspraken met de Onderwijsinspectie gemaakt en wordt er aan een verbetertraject gewerkt. De gemeente stelt als extra ondersteuning subsidie beschikbaar, zodat de scholen zo snel mogelijk op een beter niveau presteren.

IKC's en brede buurtscholen

De Haagse brede buurtscholen bieden kinderen en jongeren extra kansen op een bredere ontwikkeling. Met subsidie van de gemeente Den Haag verlengen 25 basisscholen met veel 'gewichtleerlingen' de onderwijstijd met zes uur per week. Na de zomervakantie start een onderzoek naar het Leerkansenprofiel (lcp) en hoe dit bijdraagt aan de brede ontwikkeling van de leerlingen.

Het aantal basisscholen dat met hun opvangpartner(s) werkt aan de ontwikkeling van een integraal kindcentrum neemt elk jaar toe. In 2017 ontvangen 20 locaties subsidie van de gemeente om deze ontwikkeling een duwtje in de rug te geven. De verwachting is dat de harmonisatie van voorschoolse voorzieningen per 2018 de vorming van kindcentra in de stad verder stimuleert.

Het voortgezet onderwijs telt 20 brede buurtscholen die samenwerken met organisaties in de wijk om leerlingen een breed onderwijsaanbod te bieden. Ze krijgen bijvoorbeeld extra lessen in muziek of sport of hulp bij bepaalde vakken.

Cultuuronderwijs in Den Haag is rijk en divers

Ook in 2017 heeft de Haagse Cultuuronderwijsdag plaats gevonden. Een festival van, over en voor cultuuronderwijs in Den Haag. Onderwijs en cultuur zorgen zo gezamenlijk voor een *rijk en divers* cultuuronderwijs in Den Haag. Goed cultuuronderwijs gaat niet alleen over cultuuronderwijs in de klas, maar het zoekt ook aansluiting bij aanbieders van cultureel educatief aanbod.

Goed nieuws is dat het Fonds voor Cultuurparticipatie opnieuw subsidie toekent voor 'Cultuureducatie op z'n Haags (COH)'. Dit programma is er op gericht dat iedere Haagse basisschoolleerling tijdens zijn schoolcarrière cultuur ervaart binnen een doorlopende leerlijn. Het is ontwikkeld door groepsleerkrachten uit Haagse basisscholen in samenwerking met vertegenwoordigers van de Haagse culturele instellingen.

Op dit moment wordt het Deltaplan Cultuureducatie geactualiseerd. De behoefte rondom cultuuronderwijs in het voortgezet onderwijs en de aansluiting tussen binnen- en buitenschools cultuuronderwijs gaan hier onderdeel van uitmaken.

Bereik en kwaliteit voor- en vroegschoolse educatie

Voor- en vroegschoolse educatie (vve) is bedoeld voor jonge kinderen van 2,5 tot 6 jaar met een risico op een (taal)achterstand met als doel de kansen op een goede schoolloopbaan voor deze kinderen te vergroten. Omdat ieder kind profiteert van de vve mogen ook kinderen zonder achterstand hiervan gebruik maken. In juni 2017 gingen in totaal 4.075 kinderen naar de vve, waarvan 2.163 kinderen behoren tot de doelgroep. In Den Haag zijn 2.561 kinderen als doelgroepkind vve geïndiceerd door het consultatiebureau. Het percentage doelgroepkinderen dat deelneemt aan vve is in juni 84%.

Sinds 2013 wordt er op basis van de bestuursafspraken met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geïnvesteerd in de kwaliteit van leidsters, kwaliteitszorg, opbrengstgericht werken en ouderbetrokkenheid. De doelen van deze bestuursafspraken zijn in 2016 vastgelegd in een nieuw kwaliteitskader vve. Alle voorschoolse voorzieningen die vve willen uitvoeren dienen aan deze doelen te voldoen. Het door het college van B&W vastgestelde nieuwe kwaliteitskader vve is tevens ter informatie aangeboden aan de raadscommissie Samenleving' (RIS 297151).

Harmonisatie en extra geld voor opvang

Met ingang van 1 januari 2018 treedt de Wet harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk in werking. Met deze wet wordt het peuterspeelzaalwerk per 1 januari 2018 omgevormd tot kinderopvang, waardoor de wettelijke kwaliteitseisen worden gelijkgeschakeld en het peuterspeelzaalwerk onder de kinderopvangtoeslag wordt gebracht. Het Rijk is verantwoordelijk voor de kinderopvangtoeslag. Door deze wetswijziging krijgen werkende ouders die gebruik maken van kortdurend aanbod, waaronder het voormalige peuterspeelzaalwerk, vanaf 1 januari 2018 recht om kinderopvangtoeslag bij de Belastingdienst aan te vragen. Over de uitwerking en de gevolgen van deze wet is de raadscommissie per brief d.d. 9 mei (RIS 296903) en 6 juni (RIS 297151) geïnformeerd.

In 2017 krijgt Den Haag € 0,7 mln. van het Rijk voor ouders die niet in aanmerking komen (veelal eenverdieners en uitkeringsgerechtigden) voor de kinderopvangtoeslag. Het doel hiervan is dat meer ouders van de opvang gebruik maken. Deze middelen zijn in 2016 en 2017 ingezet als subsidie voor de tweede gekwalificeerde leidster op peuterspeelzalen zonder vve. Vanaf 2018 wordt het hebben van twee gekwalificeerde bezoldigde leidsters wettelijk verplicht. Zonder aanvullende gemeentelijke subsidie zullen peuterspeelzalen om aan de strengere eisen te kunnen voldoen naar verwachting de eigen bijdrage van ouders (fors) moeten verhogen. Ouders die gebruik maken van een peuterspeelzaal kunnen tot 2018 nog geen beroep doen op een toeslag van de gemeente of op het Rijk ter verlaging van hun eigen bijdrage. Om deze reden zet het college het door het Rijk beschikbaar gestelde budget tot 2018 tijdelijk in voor de peuterspeelzalen zonder vve om de tweede gekwalificeerde leidster te bekostigen en, vooruitlopend op de wet- en regelgeving, aan de eisen van twee gekwalificeerde leidsters te voldoen. Vanaf 2018 kunnen ouders na invoering van het Wetsvoorstel harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzaalwerk wel toeslagen aanvragen en stelt de gemeente geen subsidie meer beschikbaar voor de tweede gekwalificeerde leidster.

Onderwijsaanbod voor kinderen van nieuwkomers

De instroom van kinderen van nieuwkomers vanuit de EU en andere continenten blijft stabiel.

De verwachte extra instroom van kinderen van statushouders in de leeftijd tot 16 jaar, is in het voorjaar van 2017 zichtbaar op gang gekomen als gevolg van de gezinshereniging. Alleen al in de maand april zien we een toename van 40% met name vanuit Syrië. Bij de begrotingsretraite 2017 zijn hiervoor in 2017 incidenteel € 0,5 mln. extra middelen vrijgemaakt *uit de programmareserve*.

De instroom van jongeren vanaf 16 jaar (waaronder AMV) is fors gedaald. Diverse Haagse onderwijsinstellingen bieden een passend aanbod aan schakelprogramma's, zodat statushouders zo snel mogelijk de taal kunnen leren en succesvol kunnen doorstromen naar werk, opleiding of een andere vorm van zinvolle dagbesteding.

Taalachterstanden bij volwassenen verminderen

In 2017 heeft Den Haag voor de regio Haaglanden met de beschikbare rijksmiddelen educatieaanbod voor volwassenen ingekocht bij het ROC Mondriaan. ROC Mondriaan werkt daarbij met zo'n 100 taalvrijwilligers waarmee het bereik, ondanks de rijksbezuinigingen van € 0,2 mln., zo veel mogelijk op peil blijft. Daarnaast zet Den Haag eigen budget in voor educatie bij ROC Mondriaan, voor de licenties van Oefenen.nl onlinelezen, bij vrijwilligersorganisaties als Taal aan Zee en Gilde Taalmaatje.

Met de digitale lessen taal en rekenen bereikt Den Haag diverse doelgroepen zoals laagopgeleide werknemers, werkzoekenden en werklozen, ouders van schoolkinderen, EU-arbeidsmigranten, sociaal kwetsbaren, kwetsbare jongeren ouder dan 18 voor het (alsnog) behalen van een Entreeopleiding of een startkwalificatie Mbo2 en voor alfabetisering van anderstaligen. Taal aan Zee zet met name in op taal voor statushouders en asielzoekers en op thuisles voor migrantenvrouwen. Het doel in 2017 is dat ruim 6.000 cursisten werken aan hun basisvaardigheden voor taal en rekenen met gebruik van ICT.

Het Rijk was voornemens om in 2017 het rijksbeleid op het gebied van de volwasseneneducatie te evalueren. Inzet was om de financiering van de volwasseneneducatie per 2018 niet meer regionaal, maar lokaal te laten verlopen. Ook zou de oormerking van de rijksmiddelen voor de volwasseneneducatie verdwijnen. In plaats daarvan wilde het Rijk de educatiemiddelen in het gemeentefonds opnemen. De minister van Onderwijs heeft echter in maart laten weten dat zij vanwege de komst van een nieuw kabinet de evaluatie van dit beleid en de voorgenomen plannen aan haar opvolger overlaat.

Ouders

Inzet op ouderbetrokkenheid wordt door de Haagse scholen actief omarmd, zodat het kind beter ondersteund kan worden in zijn of haar schoolloopbaan. Binnen het basisonderwijs maken alle basisscholen met vve gebruik van de subsidie, die beschikbaar is voor ouderbetrokkenheid. Ook in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs zijn er middelen beschikbaar om de samenwerking met ouders te versterken.

In de eerste helft van dit jaar hebben ons vanuit scholen twee mooie incidentele initiatieven bereikt. Samen met basisschool Het Galjoen, de Rijksuniversiteit Leiden (Judi Mesman) en de afdeling Integratie van de gemeente Den Haag is extra ingezet om moeders die te maken hebben met het opvoeden in twee culturen te verbinden en versterken. In Nieuw Waldeck is in samenwerking met het stadsdeel Loosduinen basisschool het Lichtbaken in contact gebracht met CPS om daar de methodiek Ouderbetrokkenheid 3.0 in te zetten.

Conciërges

Conciërges zijn belangrijk voor de veiligheid, onderhoud en de sfeer op school. Vanaf 2017 is in het kader van de extra impuls werkgelegenheid een bedrag van € 1 mln. beschikbaar gesteld. Voor de verdeling van deze middelen is in overleg met de schoolbesturen een subsidieregeling opgesteld, die door het Werkgeversservicepunt van de dienst SZW wordt uitgevoerd. Er zijn nu ca. 40 aanvragen binnengekomen. Naar verwachting zullen in 2017 via de regeling 75 personen kunnen worden aangesteld voor conciërgetaken.

Aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt

In de regio Haaglanden werken 44 partners (inclusief de negen gemeenten) aan de hand van de gezamenlijke aanpak 'Geslaagd in het vak 2.0' aan een goede aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt. Op alle speerpunten zijn de activiteiten gecontinueerd of naar een volgende fase gebracht. Op onderstaande punten wordt onder andere ingezet:

- De wethouder Onderwijs heeft in februari een werkdiner belegd met de vo-schoolbesturen, ROC Mondriaan, brancheorganisaties en de aanjager van het Techniekpact Doekle Terpstra om de toekomst van het Technisch Vmbo te bespreken. Er wordt ingezet op het vergroten van ouderbetrokkenheid van vooral migrantenouders en op nieuwe concepten voor technieklokalen;
- In mei vond de kick-off plaats van Cyber Security School voor ICT bij ROC Mondriaan. Hiermee is het eerste keuzeonderdeel *veilig programmeren* een feit. Dit initiatief kwam voort uit het P@CT initiatief (RIF aanvraag);
- De stage- en leerbanenmarkt verandert voortdurend en kansen en knelpunten wisselen in de tijd. Beschikbare middelen worden op kansen en knelpunten bij stages ingezet. De in 2015 gestarte leerwerkmakelaar zal in 2017 ruim 100 jongeren aan een leerwerkbaan helpen;
- Op bouwgerelateerde opleidingen van woningcorporaties (Pimp your portiek) wordt ingezet.

Tegengaan voortijdig schoolverlaten (vsv)

In februari bleek dat het percentage nieuwe voortijdig schoolverlaters (vsv'ers) verder is gedaald. Over het schooljaar 2015-2016 was het uitvalpercentage 2,8% (2014-2015: ruim 3%). Deze daling is te danken aan de gezamenlijke inspanningen van de Haagse scholen en de gemeente. Samen met de scholen wil de gemeente met name leerlingen die uit dreigen te vallen tijdig signaleren en hulp aanbieden. Jongeren die toch uitvallen worden direct door vsv-casemanagers uitgenodigd. Nieuws is dat dit steeds meer wijkgericht wordt aangepakt. Afgelopen halfjaar zijn ruim de helft van de uitgeschreven jongeren benaderd vanuit de wijk. Jongeren die op school zijn uitgeschreven, nog geen startkwalificatie hebben en jonger dan 23 jaar, zijn de potentiële vsv'ers. Wonen deze jongeren in de Schilderswijk, Escamp en Laak dan worden ze op het Service Punt Arbeid in die wijk opgeroepen voor een gesprek waarin in de problematiek in kaart wordt gebracht. Afhankelijk van de problematiek sluiten de juiste partners aan en wordt maatwerk georganiseerd. De vsv-casemanagers trekken in de Service Punten Arbeid op met collega's van participatie, sociaal casemanagement, schuldhulpverlening en begeleiders naar een Leerwerkbaan. Komen de jongeren niet op hun afspraak, dan gaan de casemanagers op bezoek bij de jongeren thuis. Deze aanpak werkt. Jongeren weten zo in hun eigen omgeving de weg naar hulp beter te vinden. In het afgelopen halfjaar hebben de vsv-casemanagers 630 jongeren gesproken, daarvan zijn 150 jongeren terug naar school of aan het werk.

Schoolmaatschappelijk werk primair onderwijs (po)/voortgezet onderwijs (vo)

Het schoolmaatschappelijk werk plus (SMW+) is sinds de invoering van de Wet Passend Onderwijs en de nieuwe Jeugdwet in 2015 de schakel tussen school, het CJG en de organisaties voor jeugdhulp. De afgelopen maanden is er ingezet op de doorontwikkeling van de samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp; met name op de aansluiting tussen de CJG jeugdteams en SMW+. Daarnaast is er aandacht besteed hoe SMW+ nog beter kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van specifieke scholen.

Ontwikkeling hoger onderwijs

In februari 2017 is de nieuwbouwlocatie van Universiteit Leiden in het Wijnhavenkwartier geopend. Deze locatie maakt het mogelijk dat het aantal studenten in Den Haag kan groeien van 3.500 nu naar 4.500 in 2020. Het gaat dermate goed met de Haagse vestiging dat de verwachting is dat dit aantal mogelijk eerder behaald wordt. De Technische Universiteit Delft en de gemeente investeerden gezamenlijk in de huisvesting en ontwikkeling van de vernieuwde 2-jarige masteropleiding Engineering and Policy Analysis (EPA) in Den Haag. Binnen enkele jaren wordt gestreefd naar circa 200 studenten in Den Haag. De TU Delft loopt tegen beperkingen van de huisvesting aan, daarom is de Haagse vestiging van TU Delft in juni 2017 geopend. Bovenstaande locaties zijn gerealiseerd met middelen uit het Fonds Economische Structuurversterking (Programma 11 - Economie, Internationale Stad en Binnenstad).

Universiteit Leiden heeft de ambitie om voorzieningen te ontwikkelen die bijdragen aan het campusklimaat. Een Student Center The Hague wordt de plek waar voorzieningen voor studenten gebundeld aangeboden worden; o.a. culturele en sociale activiteiten, *career services*, fitness en studiebegeleiding. In de eerste helft van 2017 heeft de locatiekeuze en besluitvorming hieromtrent plaatsgevonden. De oplevering zal naar verwachting in maart 2018 zijn.

Voor het sterker profileren van Den Haag als kennisstad op thema's zoals internationaal recht, vrede, veiligheid en bestuur hebben Universiteit Leiden, Haagse Hogeschool, The Hague Academy of International Law en Asser Institute samen met de gemeente het initiatief genomen om meer samen te werken op het gebied van summer schools en kortlopende cursussen. In januari is een gezamenlijke online landingspagina www.thehaguepeacejusticesecuritycourses.com gelanceerd. Hierdoor wordt het gezamenlijk aanbod beter zichtbaar gemaakt. Er wordt doorgepakt met een social media campagne en het verkennen van samenwerking op short stay huisvestingsmogelijkheden.

Toezicht en handhaving kinderopvang en peuterspeelzaalwerk

Tot 1 juli 2017 heeft de GGD Haaglanden 220 reguliere inspecties uitgevoerd bij kinderdagverblijven, centra voor buitenschoolse opvang, peuterspeelzalen en gastouderbureaus. In verband met de harmonisatie zijn de jaarlijkse inspecties van de peuterspeelzalen in de eerste helft van 2017 uitgevoerd. Daarnaast ging GGD Haaglanden voor een inspectie langs bij 87 gastouders. In 2017 wordt 25% van de Haagse gastouders geïnspecteerd. Op 19 juni zijn 45 kinderdagverblijven bezocht in het kader van de flitsactie 2017. De GGD voert de inspecties daarmee vrijwel volgens planning uit. De gemeente ontvangt baten uit bestuurlijke boetes en leges bij de registratie van nieuwe voorzieningen voor kinderopvang.

Leerlingenvervoer

Sommige leerlingen kunnen vanwege een beperking niet zelfstandig naar school of hun school is ver van huis. De ouders of verzorgers van deze leerlingen kunnen onder voorwaarden aanspraak maken op een voorziening leerlingenvervoer. Het gaat dan om een vergoeding voor de kosten van openbaar vervoer (al dan niet met begeleiding) of een vergoeding voor eigen vervoer (auto, fiets). Als de mogelijkheid niet bestaat om met openbaar vervoer naar school te gaan, kunnen kinderen gebruik maken van aangepast vervoer (speciale bussen en taxi's). Het aantal aanvragen van leerlingen voor het leerlingenvervoer, dat bij de gemeente tot 1 juli binnenkwam, bleef voor de schooljaren 2015-2016 en 2016-2017 bijna gelijk (904 op 1 juli 2016 respectievelijk 907 op 1 juli in 2017). Het aangepast leerlingenvervoer is voor de komende 3 schooljaren opnieuw aanbesteed en gegund aan twee andere vervoerders. Tevens in 2017 gestart met de pilot Vervoerswaaier leerlingenvervoer. Deze bestaat uit een aantal opties om leerlingen te ondersteunen bij het zelfstandig naar school reizen. Eind 2017 zal de pilot geëvalueerd worden en wordt gezien of de Vervoerswaaier leerlingenvervoer onderdeel zal uitmaken van de voorzieningen leerlingenvervoer.

Onderwijshuisvesting

In 2017 wordt op basis van de huidige planning voor zeven scholen nieuwbouw opgeleverd. In 2016 waren dit er vijf. Tegelijk zijn er aan het eind van dit jaar ca. acht projecten in uitvoering, die naar verwachting in 2018 en begin 2019 zullen worden opgeleverd. De vier brede buurtscholen + (met CJG) in Morgenstond is inmiddels opgeleverd. Na het omvormen van de reserve binnenklimaat en hygiëne toiletten tot een reserve duurzame huisvesting zullen bestaande schoolgebouwen worden aangepakt om op termijn energieneutraal te worden.

2.7 Programma 7 – Werk, inkomen en armoedebeleid

Algemeen

De gemeente stelt zich ten doel om mensen, met of zonder arbeidsbeperking, maatgericht te ondersteunen bij het vinden van (vrijwilligers) werk zodat maatschappelijke isolatie voorkomen wordt en burgers een zinvolle bijdrage leveren aan de samenleving. De gemeente wil dan ook burgers bereiken, die al langere tijd niet aan het werk zijn en door omstandigheden of een beperking niet makkelijk zelf aan werk kunnen komen. Het Werkgeversservicepunt en de Servicepunten Arbeid (SPA) vervullen hierin een belangrijke functie. Door inzet van verschillende plannen zoals o.a. de STiP-banen, Banenafpraak, Social Return, Beschut Werk en samenwerking met de regio wordt vorm gegeven aan maatgerichte reïntegratie.

In het eerste halfjaar van 2017 heeft armoede- en schuldenbeleid meer prioriteit gekregen. Met de Schulden- en armoedebrief 2017 (RIS295880) zet de gemeente erop in dat iedereen moet kunnen meedoen in de stad, onafhankelijk van hun inkomen. Zo wil de gemeente de sociale participatie verhogen.

Re-integratie en participatievoorzieningen

Aanvalsplan ‘Den Haag maakt werk’

Het aanvalsplan zorgt voor meer aandacht op het terugdringen van werkloosheid onder jongeren, vijftigplussers en mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Uitstroom “Den Haag maakt werk”	Realisatie 1 ^e halfjaar	Taakstelling 2017	Realisatie 2016	Nulmeting 2009
Het aantal personen aan het werk of naar school.	2.831	5.250	5.838	3.750
Het aantal jongeren 18 t/m 26 jaar aan het werk of naar school.	871	1.250	2.061	889
<i>Bron realisatie : monitor SZW Grip op Sturing tabel 2.1 voor personen en tabel 2.2 voor jeugd</i>				
<i>Bron taakstelling: Begroting 2017 en STiP (RIS 295865)</i>				

Vanuit het programma “Den Haag maakt werk!” zijn tot 1 juli 2017 2.831 mensen geholpen naar werk en of school, dan wel werd hun uitkering beëindigd na inzet van de re-integratietrajecten. Hiermee zitten we op koers om de gestelde ambities van 5.250 in 2017 te realiseren. In de begroting 2017 was de taakstelling 4.250, de doelstelling is uitgebreid met 1.000 STiP banen (RIS 294630).

Het eerste halfjaar zijn veel activiteiten georganiseerd, waardoor de stad heeft kunnen merken dat we ons inzetten voor meer werkgelegenheid in Den Haag. Zo vond in februari de WERKtop plaats, waarbij 53 WERKakkoorden afgesloten zijn, is de prijs voor de meest inclusieve werkgever uitgereikt (aan Happy Tosti) en organiseerden we in maart een banenmarkt specifiek gericht op vijftigplussers.

Daarnaast ligt de uitrol van het wijkbanenplan op schema met de komst van het Servicepunt Arbeid in Den Haag Zuidwest, om ook in deze wijk de jeugdwerkloosheid omlaag te brengen via de outreachende aanpak. Verder is het wijktraineeprogramma uitgebreid met een tweede jaar.

In mei startten we samen met Rabobank en Social Club de Social Hub. Dit is hét startpunt voor sociaal ondernemen en het creëren van werk in de regio Den Haag. Tenslotte vond in de eerste helft van 2017 de tweede editie van de Week van de Arbeid plaats. Ook dit jaar is deze afgesloten met de banenmarkt Boost Your Future, een event bedoeld om jongeren in contact te brengen met werkgevers.

STiP-banen

De gemeente stimuleert de werkgelegenheid rechtstreeks door aan de onderkant van de arbeidsmarkt STiP-banen te creëren. Het doel is om in 2017 1.000 STiP-banen te realiseren voor de duur van 3 jaar. Deze STiP-banen bieden waardevolle werkervaring en perspectief. Gedurende de werkzaamheden worden werkritme, kennis en vaardigheden opgedaan. Werknemers worden begeleid en krijgen gerichte ondersteuning. Bij het invullen van de STiP banen wordt met veel zorg naar geschikte kandidaten

gezocht. Hierdoor is de uitval zeer beperkt. De verwachting is dat de doelstelling van 1.000 STiP-banen in 2017 wordt gerealiseerd.

Social Return

De doelstelling is om deze collegeperiode 2.400 plaatsingen te realiseren, waarvan 1.000 plaatsingen op werk. Deze doelstelling is vorig jaar reeds behaald. Dit jaar zijn tot 1 juli 2017 274 plaatsingen gerealiseerd waarvan 217 plaatsingen op werk. De eerste helft van 2017 zijn totaal 217 plaatsingen op werk geregistreerd, dat is 87% van de jaardoelstelling. De overige plaatsingen betreffen vooral opleidingsplekken en stages. Het afgelopen half jaar is extra aandacht besteed aan het creëren van deze plekken.

Beschut werk

Voor kandidaten met een lichamelijke, verstandelijke en/of psychische beperking, die dusdanige begeleiding of aanpassingen van de werkplek nodig hebben dat dit van een reguliere werkgever niet mag worden verwacht, bestaat de mogelijkheid tot nieuw beschut werken. Het UWV geeft het indicatie-advies hiervoor af. Eind 2016 hadden 60 mensen een beschut werk dienstverband. In het eerste halfjaar van 2017 ontvangen circa 50 personen een positief advies. Van deze 50 personen zijn er momenteel reeds 30 in dienst genomen. Samen met de in 2016 in dienst genomen medewerkers resulteert dat in een stand op 1 juli 2017 van 90 beschutte medewerkers met een ambtelijke aanstelling bij de gemeente Den Haag. De gemeente verwacht eind 2017 150 beschutte werkplekken te realiseren en daarmee voldoet de gemeente op basis van het huidige plaatsingstempo aan de 90 door het Rijk verplicht gestelde beschut werk plaatsingen voor eind 2017.

Banenafpraak

Werknemers die niet zelfstandig het wettelijk minimumloon kunnen verdienen, tellen mee voor de banenafpraak (banenafpraak Sociaal Akkoord: 125.000 banen). Het college heeft afgesproken om jaarlijks 400 arbeidsbeperkten aan een baan helpen. De realisatie tot 1 juli bedraagt 315 arbeidsbeperkten. In voorgaande jaren verliep de voortgang stroef, ook landelijk. Het college verwacht de doelstelling dit jaar wel te halen. Enerzijds als gevolg van vereenvoudiging van wet- en regelgeving, anderzijds door de komst van de STiP-banen, die voor het grootste deel ingevuld worden door mensen uit dezelfde doelgroep. Per 1 januari 2017 is de zogeheten praktijkroute ingevoerd. Daarmee wordt de loonwaardemeting op de werkplek leidend voor de toegang tot het doelgroepenregister. Hierdoor vallen meer mensen onder de doelgroep van de banenafpraak. Door extra aandacht te besteden aan functiecreatie, het vroegtijdig inzetten van jobcoaching en nazorg wordt tegelijkertijd uitval zo veel mogelijk voorkomen.

Samenwerken in de regio

In de arbeidsmarktregio Haaglanden werken vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en (decentrale) overheid samen in het zogeheten Werkbedrijf. Het Werkbedrijf heeft zichzelf als doel gesteld om in de regio in 2017 700 tot 800 banen in te vullen in het kader van de banenafpraak en om extra banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. In 2017 zijn tot 1 juli 2017 335 kandidaten geplaatst. Dat is exclusief de mensen die al wel via de Praktijkroute in het eerste halfjaar zijn geplaatst, maar nog zijn niet opgenomen cq geregistreerd in het doelgroepenregister van UWV. Dit zal in de tweede helft van het jaar een na-ijl effect hebben. Bovenregionaal opererende werkgevers willen met gemeenten landelijke arrangementen voorbereiden. Samen met de andere G4-regio's, UWV en een aantal werkgevers worden pilots gestart.

Sociale werkvoorziening

De uitvoering van de WSW verloopt inhoudelijk conform planning, dit jaar is er een uitstroom geweest van circa 5% van de zittende WSW populatie. Dit als gevolg van natuurlijk verloop. Echter door de krimp van het aantal SW-medewerkers kan de HGR minder omzet realiseren, waardoor de bedrijfskosten niet volledig meer kunnen worden terugverdiend. De structurele krimp van de WSW kan deels, maar niet volledig worden opgevangen met personen in leerwerktrajecten en personen op een beschutte werkplek. Dit leidt dit jaar naar verwachting tot een financieel tekort op dit product. In

oktober 2016 is een verkenning aangekondigd naar de toekomst van de Haeghe Groep en haar rol in het kader van de Participatiewet (RIS 295188). Op basis van de uitkomsten van de verkenning is aan de raad voorgesteld om een besluit te nemen over de integratie van de Haeghe Groep en SZW binnen het SZW domein en zo te komen tot een gemeentelijk werkbedrijf Den Haag per 1 januari 2018 (RIS 297233).

Verbeterplan WSP

Het verbeterplan Werkgevers servicepunt (WSP) dat naar aanleiding van de bevindingen van de gemeentelijke accountantsdienst bij de jaarrekening 2016 is opgesteld wordt conform planning uitgevoerd. De verbeteracties binnen WSP concentreren zich op rechtmatigheid en het verkrijgen van een volledig en betrouwbaar inzicht in de prestaties en de daarvoor ingezette middelen.

Participatie: Investeren in mensen

Binnen de doelgroep met grote afstand tot werk is meer aandacht gegeven aan jongeren, alleenstaande ouders en mensen met een arbeidsbeperking. Voor alleenstaande ouders is gestart met een intensieve aanpak, waarbij wordt samengewerkt met partijen buiten de gemeente om de ouders te ondersteunen bij het combineren van zorg en werk en bij het oplossen van belemmeringen hierbij.

Bij mensen met een arbeidsbeperking en een grote afstand tot werk wordt onderzocht of zij met behulp van de inzet van instrumenten en voorzieningen van de Participatiewet, zoals loonkostensubsidie en/of jobcoaching, kunnen worden geplaatst op beschut werk of een baan in het kader van de banenafpraak.

Pilot Inburgering – ‘Den Haag zijn we met z’n allen’

De gemeente voert een pilot uit: ‘Den Haag zijn we met z’n allen’ in het kader van de wijkaanpak en participatie. Duizend nieuwkomers en gevestigde nieuwkomers, met en zonder bijstandsuitkering, volgen hierbij een inburgeringsprogramma. De kosten voor de pilot bedragen circa € 7 mln. (RIS 297280), waarvan € 2,5 mln. bij de begrotingsbehandeling is toegekend. Binnen de apparaatslasten SZW is hiervoor € 1 mln. beschikbaar. De pilot start in het 4de kwartaal 2017 waardoor het grootste deel van de kosten in 2018 worden gemaakt. Daarom worden deze middelen van 2017 ten gunste van 2018 gebracht.

Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen

Ontwikkeling arbeidsmarkt en bijstand

De arbeidsmarkt laat een positieve ontwikkeling zien en er is een stijging van het aantal vacatures. Deze positieve ontwikkeling op de arbeidsmarkt vertaalt zich niet in een daling van het bijstandsbestand. Het CPB gaat in 2017 er nog vanuit dat landelijk het aantal bijstandsgerechtigden licht stijgt van 419.000 naar 420.000.

Tot 1 juli 2017 is het aantal bijstandsuitkeringen BUIG in Den Haag gestegen met 317 (ca. 1,2%) uitkeringen tot een totaal van 27.398. De ontwikkeling van het bijstandsvolume is positief, ten opzichte van de primaire begroting aangezien bij het opstellen van de begroting nog werd uitgegaan van een groei van 6% à 7% van het aantal bijstandsuitkeringen. Met name door de verbeterde economische situatie sinds het moment van opstellen van de begroting 2017 is de ontwikkeling inmiddels veel beter.

Het zwaartepunt van de realisatie STiP banen ligt in de planning van de 2de helft van het jaar. De verwachting is dat het aantal bijstandsuitkeringen aan het einde van 2017 vrijwel gelijk is ten opzichte van het begin van het jaar.

BUIG budget en vangnetregeling

Vanwege het tekort op de bijstandsmiddelen, zullen wij, zoals reeds is aangekondigd, ook over 2017 een beroep moeten doen op de vangnetregeling. Het Rijk heeft de voorwaarden voor de vangnetregeling aangepast, waaronder de hoogte van het gemeentelijk eigen risico: een tekort tussen de 5% en 12,5% wordt met de helft vergoed, daarboven volledig. Het gevolg van de aanpassing van de vangnetregeling is

een groter eigen risico voor de gemeente Den Haag: de gemeente moet voor een groter deel van het tekort zelf opdraaien dan in 2016 het geval was.

In de tweede helft van 2017 zal de gemeente Den Haag naar verwachting de bijdrage uit de vangnetregeling 2016 ontvangen. Op dit moment is de aanvraag ingediend en is de verwachting dat de bijdrage 14,2 mln. zal zijn.

Fraude, boete, handhaving en maatregelen

Onze fraudeaanpak laat ook in 2017 duidelijke resultaten zien. Tot 1 juli 2017 werden er 1.073 onderzoeken naar de schending van de informatieplicht uitgevoerd. Dit leverde een vastgesteld fraudebedrag van ruim € 2,5 mln. op. Daarnaast werden er 904 maatregelen opgelegd. Dat bespaarde de gemeente tot nu toe een bedrag van ongeveer € 0,4 mln.

Gemeentelijk minimabeleid en armoedevoorzieningen

Optimale toegankelijkheid, gebruik en bekendheid van het armoedebelief

De Ooievaarspas biedt mensen met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum de mogelijkheid om mee te doen in de stad. De toegankelijkheid, het gebruik en de bekendheid van het armoedebelief wordt vergroot doordat veel voorzieningen dezelfde inkomensgrens hebben als de Ooievaarspas en aan de pas gekoppeld zijn. In 2017 is, zoals de pedicure voor ouderen, ook de maaltijdregeling voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten gekoppeld aan de Ooievaarspas. De verwachting is dat in 2017 ruim 90.000 burgers gebruik zullen maken van de ooievaarspas.

Kinderen, kindpakket

Kinderen mogen niet de dupe worden van de inkomenspositie van hun ouders. Daarom zet het college fors in op het bestrijden van de gevolgen van armoede bij kinderen. Met de extra middelen van het Rijk van € 100 mln. landelijk (ruim € 4 mln. voor Den Haag) is het kindpakket uitgebreid. Nieuw in het pakket zijn onder andere de gratis ID-kaart en het speelgoedtegoed. Ook is er extra geld voor maatwerk en er zijn meer fietsen beschikbaar gesteld. Jongeren tussen 12 en 18 jaar oud kunnen vanaf de zomer in het weekend en de schoolvakanties gratis gebruik maken van het openbaar vervoer. Ruim 5.000 jongeren hebben zich binnen een paar dagen gemeld voor de OV-pas.

Collectieve zorgverzekering

De wervingscampagne voor de collectieve zorgverzekering voor minima heeft 3.000 extra verzekerden opgeleverd. Er zijn nu in het totaal 62.700 Haagse minima verzekerd bij VGZ en Azivo. De groei is mede het gevolg van het feit dat de verzekering nu ook beschikbaar is voor mensen met een inkomen tussen 130-150% van de bijstandsnorm.

Individuele bijzondere bijstand

De individuele bijzondere bijstand biedt een vangnet voor onvoorziene noodzakelijke en bijzondere kosten. Het beroep op de armoederegelingen steeg oa. Door statushouders die zich in Den Haag vestigden. Burgers die door de rechter een bewindvoerder toegewezen krijgen omdat zij niet zelfstandig hun financiën kunnen beheren, kunnen voor de kosten van beschermingsbewind bijzondere bijstand aanvragen. Op basis van vaste rechtspraak moet de gemeente voor deze kosten bijzondere bijstand verstrekken. Het aantal mensen dat door de rechtbank onder bewind wordt gesteld en voor deze kosten bijzondere bijstand aanvraagt is de afgelopen jaren fors gestegen. In 2016 is een aantal maatregelen genomen om de toename van de kosten voor beschermingsbewind te beperken. Deze maatregelen kunnen het totaal aan kosten beperkt beïnvloeden waardoor de uitgaven beschermingsbewind alsnog een negatief effect kunnen hebben op de uitputting van het budget in 2017.

Kinderopvangregelingen

De gemeentelijke tegemoetkoming kinderopvang van 5% is bedoeld voor bijstandsgerechtigden die deelnemen aan een traject gericht op uitstroom naar werk.

Door de extra tegemoetkoming van 5% blijft er voor bijstandsgerechtigden slechts een minimale eigen bijdrage over. Tot juli 2017 hebben 101 ouders de gemeentelijke tegemoetkoming aangevraagd, voor in totaal 128 kinderen.

De sociaal medische indicatie (SMI) is bedoeld voor ouders die om sociale en/of medische redenen tijdelijk niet in staat zijn om voor hun kinderen te zorgen, maar geen recht hebben op reguliere kinderopvangtoeslag van de Belastingdienst, bijvoorbeeld omdat maar één van de ouders werkt. De SMI regeling heeft betrekking op alle ouders in Den Haag, dus niet alleen de ouders met een bijstandsuitkering. De gestegen kosten voor kinderopvang op sociaal medische indicatie komen o.a. door het hogere tarief van de kinderopvanginstellingen en de gewijzigde (wettelijke) kinderopvangtoeslag. Overigens is er ook in andere grote steden sprake van meer aanvragen.

Financiële hulpverlening

Preventie

De Haagse Jongerenambassadeurs adviseerden een brief te sturen naar alle jongeren in Den Haag die 18 jaar worden. Inmiddels is, vanuit het Jongerenstadslab, een flyer ontwikkeld met een checklist. Daarin staat informatie over de belangrijkste zaken die de jongere moet regelen. Denk hierbij aan informatie over het aanvragen van DigiD, regelen van zorgverzekering, en aanvragen van studiefinanciering, huur- en zorgtoeslag. Dit voorkomt dat de jongeren met een valse start beginnen.

De pilot Incassovrije Wijk werd gelanceerd in maart. Vrijwilligers helpen mensen grip te krijgen op hun inkomsten en uitgaven. De deelnemers blijven altijd de baas over het eigen geld, maar ze staan er nooit meer helemaal alleen voor. Zo worden schulden voorkomen.

Curatieve schuldhulpverlening

Het digitaal klantdossier voor mensen in een schuldregeling, budgetbeheer of met een sociaal krediet kwam beschikbaar in januari. Bijna 4.200 klanten werden hierover geïnformeerd. Zo is digitale dienstverlening gebruikt als middel om toegankelijkheid te vergroten.

De beleidsregels schuldhulpverlening zijn geactualiseerd in februari. Hierin brengen wij expliciet tot uitdrukking dat als een aanbod schuldregeling (nog) niet kan, dan wordt bekeken welke andere vorm van schuldhulpverlening (o.a. advies en informatie, budgetcoaching, stabilisatietraject) wél kan worden aangeboden. Hiermee maken we de financiële hulpverlening voor een nog bredere groep toegankelijk.

Samenwerking met maatschappelijke partners in de stad

Het Schuldenlab070 is een onderzoeks-, leer- en ontwikkelomgeving waarmee wij samen met maatschappelijke partners de schuldenproblematiek in de stad aanpakken. Samen met zorgverzekeraar CZ lanceerden wij in januari de pilot Sociaal Hospitaal. Multi-probleemgezinnen krijgen een maatwerkplan waarin het gezin zelf prioriteit bepaalt en de regie terugkrijgt bij oplossen van problemen op meerdere leefdomeinen. Tijdens het congres "Sociaal & Gezond" is de pilot landelijk onderscheiden met de Make The Move Award 2017.

De uitdagingen in Den Haag staan niet op zichzelf. Vrijwel elke gemeente kampt met jonge bewoners in problematische schulden. Wij ontwikkelden het Jongeren Perspectief Fonds (JPF) om die jongeren perspectief te bieden en maatschappelijke kosten terug te dringen. Tijdens een expertmeeting in mei deelden wij onze ervaringen en inzichten met specialisten van andere gemeenten.

Binnen het brede sociale domein zijn er volop mogelijkheden om te voorkomen dat mensen schulden maken. Bijvoorbeeld via onderwijs, via werk en welzijn. Het afgelopen half jaar is het Deltaplan Armoede en Schulden voorbereid waarin we vanuit deze mogelijkheden armoede en schulden integraal gaan bestrijden. Daarbij maken we gebruik van inzichten uit de gedragswetenschap om maatwerk en perspectief op een schuldenzorgenvrije toekomst te bieden.

Sociale kredietverlening en het Pandhuis (GKB)

De sociale kredietverlening is een belangrijk instrument van preventieve schuldhulp. In de eerste plaats door het herfinancieren van meerdere kleinere schulden. Maar ook door tijdens het adviesgesprek de hele schuldsituatie door te nemen en zo nodig de klant door te verwijzen naar curatieve schuldhulp. Eind 2016 verlaagde de Gemeentelijke Kredietbank het rentetarief voor sociale kredieten van 11,5% naar 2,3%. Wij zien dit terug in het aantal verstrekte kredieten. Dat steeg van bijna 60 naar ruim 120 per maand.

2.8 Programma 8 – Zorg en welzijn

Eigenaarschap en participatie

Sociaal eigenaarschap zorg coöperaties

De gemeente wil stimuleren dat bewoners zich verantwoordelijk voelen en eigenaar zijn van de manier waarop zorg en ondersteuning in hun eigen wijk of buurt is georganiseerd. Dit krijgt vorm binnen het programma ‘sociaal eigenaarschap’. In 2016 zijn acht proeftuinen gestart waarvan tot nu drie hebben geresulteerd in zorgcoöperaties in oprichting. Voor een laagdrempelige ondersteuning aan initiatiefnemers is een geïntegreerde helpdeskstructuur, ‘Samen zorg regelen’ opgezet. Initiatiefnemers hebben toegang tot instrumenten en informatie zowel online als via persoonlijk contact met een initiatievenmakelaar. Zo worden ze verder op weg geholpen. Met twee platforms (MAEX Den Haag en Nederland Zorgt voor Elkaar) zijn overeenkomsten gesloten over samenwerking, verdere inrichting en ontwikkeling. Speerpunt hierbij is de lancering van een co-financieringsfonds om de verdere ontwikkeling van bestaande lokale initiatieven te ondersteunen.

Burgers en professionals werken samen aan een ‘Wmo agenda voor de toekomst’.

Deze manier van werken wordt de Haagse Cirkel genoemd. Eind januari 2017 is de eerste vervolgbijeenkomst gehouden waaruit acht activiteiten zijn voortgekomen zoals bijv. spiegelbijeenkomsten vanuit cliëntperspectief, waarden voor hulp en ondersteuning vanuit de cliënt en het invoeren van de Haagse Cirkel in de eigen organisatie.

Vrijwilligerswerk

Om het vrijwilligerswerk te bevorderen zijn diverse activiteiten ingezet, onder andere:

- Maandelijks bezoeken meer dan 20.000 inwoners Den Haag Doet en ruim 1.300 vrijwilligersorganisaties maken gebruik van de vacaturebank;
- In samenwerking met de hogescholen en de universiteit Leiden wordt gekeken hoe we vrijwilligerswerk onder studenten kunnen bevorderen;
- In juni 2017 is in samenwerking met onder andere Vluchtelingewerk een project gestart waarbij 100 statushouders vrijwilligerswerk in de stad gaan doen.
- Er wordt gewerkt aan een nieuwe ICT-infrastructuur voor Den Haag Doet, hierbij gaat het onder andere om het vrijwilligers-matchingssysteem van PEP, de webwinkel voor vrijwilligers en mantelzorgers en de Burenhulpcentrale.
- In de eerste vier maanden van 2017 hebben 1.600 vrijwilligers een bestelling gedaan in de webwinkel.

Buurthuis van de Toekomst

Een Buurthuis van de Toekomst (BvdT) is een ontmoetingsplaats in de wijk die multifunctioneel wordt gebruikt en waar wijkbewoners terecht kunnen voor maatschappelijke activiteiten. Dit jaar en de komende jaren staan in het teken van ondersteunen van deze Buurthuizen van de Toekomst. De ondersteuning waarvoor de extra incidentele middelen worden ingezet, bestaat o.a. uit de Impulsregeling Buurthuis van de Toekomst, een jaarprogramma gericht op de uitwisseling van inhoudelijke kennis en ervaring, vier ondersteuningstrajecten (o.a. fondsenavond en duurzaamheid) en de online marktplaats. Daarnaast wordt ingezet op een lichte groei in het aantal BvdT. In januari is het 50e BvdT geopend en in mei vond het vijftigjarig bestaan van de BvdT plaats.

Emancipatie

De eerste helft van dit jaar zijn in dit kader o.a. de volgende acties ingezet:

- Stichting Yasmin heeft haar activiteiten uitgebreid naar de Wijkcentra Mariahoeve, Moerwijk en Bouwlust. Dit jaar heeft Yasmin een aanvullende opdracht om vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld te begeleiden naar participatie.
- “Zij, anno nu” was het thema van Internationale Vrouwendag Den Haag 2017 waarbij 650 deelnemers spraken over de verworven rechten en vrijheden van vrouwen en hoe die kunnen worden gedeeld met andere vrouwen. De Kartiniprijs 2017 is gegaan naar Vrouwenplaza.

- Het samenwerkingsverband De Haagse Maatschap is gestart met een inventarisatie van het aanbod en de behoefte aan ondersteuning bij vrouwen wat betreft taal, educatie en werk. Het advies wordt tijdens een werkconferentie in november gepresenteerd.
- Afgesproken is dat de Netwerker Seksuele Diversiteit in Bi-Culturele Kringen Den Haag zich in 2017 inzet om in de stadsdelen de verdere samenwerking over seksuele diversiteit tussen migranteninstellingen te stimuleren.
- Begin juni was het Rainbowfestival. In dit kader is de eerste Haagse Pride Walk georganiseerd. Rond de 500 mensen liepen mee om aandacht te vragen voor seksuele- en genderdiversiteit en homoacceptatie.

Ondersteuning kwetsbare Hagenaars

Mantelzorg

Op het gebied van mantelzorg zijn de volgende acties ingezet:

- In 2016 is onderzoek gedaan naar respijtzorg, de uitkomsten worden op dit moment geïmplementeerd, onder andere door de informatie op te nemen op www.denhaagmantelzorg.nl
- De campagne “U vindt het vanzelfsprekend, wij noemen het mantelzorg” is in 2017 voortgezet. Het gebruik van de site www.denhaagmantelzorg.nl is toegenomen van 600 naar 1.400 unieke bezoekers per week.
- de website www.respijtwijzerdenhaag.nl wordt door meer dan 900 unieke bezoekers per maand geraadpleegd. Via deze website kunnen professionals en mantelzorgers direct respijtzorg in Den Haag aanvragen. Dit gaat om zowel de vrijwillige- als de professionele respijtzorg;
- Er zijn 62 vertrouwenspersonen geworven en getraind, ze hebben verschillende culturele en religieuze achtergronden en kunnen preventief optreden.
- In de eerste vier maanden van 2017 hebben 1.000 mantelzorgers een bestelling gedaan in de webwinkel.

Servicepunten XL

Op dit moment zijn er 17 Servicepunten XL, waarvan twee nog worden verbouwd. De Servicepunten XL zijn ondergebracht in Wijkcentra met een uitgebreid welzijnsactiviteitsaanbod. Bij de Servicepunten XL kan een bezoeker naast hulp bij www.denhaag.nl/servicepuntsociaal, ook hulp krijgen bij het vinden van vrijwilligerswerk, bij de administratie en financiën, contact leggen met de Burenhulpcentrale of een gesprek aanvragen met een maatschappelijk werker. Ook zijn er in de Wijkcentra cliëntondersteuners die helpen met het maken van een persoonlijk plan als een bezoeker het moeilijk vindt om de hulpvraag concreet te maken, beperkt inzicht en overzicht heeft over problemen en mogelijke oplossingen, of hulp nodig heeft bij het maken van keuzes. In de zomer start een campagne om de bekendheid van de Servicepunten XL en het aanbod aan cliëntondersteuners verder te vergroten. Daarnaast wordt de interactieve website “Zoek het uit” gelanceerd, op deze website is het ondersteuningsaanbod van Den Haag (van hulp bij financiën tot sportieve activiteiten) op eenvoudige wijze vindbaar gemaakt voor bewoners.

Sociale wijkteams

De sociale wijkzorgteams (SWT's) ondersteunen de meest kwetsbare inwoners van Den Haag in de vorm van casusregie. Op het gebied van de werkwijze, samenwerkingsverbanden en professionalisering van leden is begin mei een proeftuin gestart. Twee uitvoerende wijkteams ontwikkelen een outreachende werkwijze waarbij klantgericht en laagdrempelig wordt gewerkt. Met de commissiebrief Toegang Wmo (RIS 296610) is de raad over deze proeftuinen geïnformeerd. Verder is nadrukkelijk ingezet op een nauwe samenwerking met de afdeling Jeugd. Vanaf half juni loopt het SWT mee met de servicelijn van de afdeling Jeugd. Op 1 juni is een pilot gestart bij de noodopvang gezinnen bij het CCP. Waar voorheen standaard een gezinscoach aan het gezin in de noodopvang werd gekoppeld, verzorgen het SWT en CJG per 1 juni een gezamenlijke intake. Na afloop nemen de gezinscoach en de casusregisseur, op basis van inhoudelijke argumenten, de beslissing wie de regie gaat voeren (SWT of CJG). Vanaf mei en juni nemen gezinscoaches bij twee SWT's deel aan de casusbesprekingen.

Hulp bij het huishouden en ondersteuning (maatwerkarrangement (MWA))

Met het maatwerkarrangement ondersteunt de gemeente de zelfredzaamheid en de participatie van burgers met een beperking of met chronische psychische of psychosociale problemen zoveel mogelijk in de eigen leefomgeving. Het maatwerkarrangement is voor de periode 2017-2019 aanbesteed. Deze contracten zijn in nauwe afstemming met de gemeenteraad, vertegenwoordigers van cliënten en aanbieders tot stand gekomen. In het maatwerkarrangement zijn de huishoudelijke hulp, maatwerkvoorziening ondersteuning en logeervoorziening samengebracht met als doel de samenhang tussen de verschillende ondersteuningsvormen te stimuleren. Bij het maatwerkarrangement staat het resultaat dat de burger met de ondersteuning wil bereiken centraal. De gemeente geeft de aanbieder veel ruimte om de ondersteuning in samenspraak met de burger in te vullen. In ruil daarvoor verwacht de gemeente van de aanbieder dat hij de afgesproken resultaten bereikt en tegelijkertijd investeert in innovatie van de ondersteuning samen met andere partners in de stad.

In de eerste helft van 2017 ontvingen klanten hulp bij het huishouden en/of ondersteuning. Al deze klanten worden geherindiceerd. Daarvoor wordt heel 2017 gebruikt met, indien nodig, nog een uitloop in 2018. Kort na de ingang van het contract heeft de gemeente signalen ontvangen dat meerdere mensen er na de herbeoordeling zodanig op achteruit gaan, dat aanbieders de gestelde resultaten niet kunnen behalen. Dat is absoluut niet de bedoeling. Dat is aanleiding geweest om de herbeoordelingen tijdelijk stop te zetten, te analyseren en verbeteringen door te voeren. Hierdoor zullen de verwachte financiële effecten van de nieuwe contracten nog niet zichtbaar zijn, omdat een groot deel van de klant nog niet geherindiceerd is.

Eigen bijdrage

Het ministerie van VWS bepaalt jaarlijks de standaardparameters om de eigen bijdrage mee te berekenen. Gemeenten kunnen die standaardparameters aanpassen door ze naar beneden bij te stellen. In 2017 heeft het kabinet geconstateerd dat de ontwikkeling van het besteedbaar inkomen van eenverdienershuishoudens onder de AOW-leeftijd is achtergebleven bij dat van tweeverdieners en alleenstaanden. Het kabinet heeft daarom deze specifieke groep tegemoet willen komen door de inkomensonafhankelijke periodebijdrage te verlagen. Daarnaast verhoogt het kabinet de inkomensgrens waarboven burgers een inkomensafhankelijke bijdrage gaan betalen. Tenslotte verlaagt het kabinet het marginaal tarief voor alle groepen van 15% naar 12,5%. De gemeente Den Haag heeft ervoor gekozen om dit tarief begin 2017 verder te verlagen naar 10%. Deze verlaging wordt de komende jaren gehandhaafd, wat tot een lagere baten uit de eigen bijdrage leidt.

Vervoer ouderen en mensen met een beperking

De gemeente ondersteunt Hagenaars met een beperking bij hun mobiliteitsbeperking. Met deze voorzieningen vergroot de gemeente de zelfredzaamheid van de Haagse burger. Dit gebeurt op verschillende manieren. Bijvoorbeeld via maatwerkvoorzieningen (de Taxibus, scootmobielen en rolstoelen) en algemene voorzieningen (de wijkbus en de scootmobielpool). De Taxibus blijft onverminderd populair. Het aantal deelnemers en ritten blijft groeien. Door het huidige voordelige tarief van de Taxibus kan deze stijging financieel nog worden opgevangen. Het stiptheidspercentage was in het eerste half jaar van 2017 gemiddeld 92%.

Wonen ouderen en mensen met een beperking

Ouderen en mensen met een beperking kunnen ondersteuning krijgen bij aanpassingen in de woning, om zo langer thuis te kunnen blijven wonen. Het gaat hier om bijvoorbeeld trapliften, het verwijderen van drempels en aanpassingen van badkamers en keukens. Gelet op de toenemende vergrijzing en het landelijke beleid wil de gemeente Den Haag het langer zelfstandig wonen stimuleren. Ook hulpmiddelen dragen bij aan deze doelstelling. Op 1 juni 2017 treedt een overeenkomst tussen de gemeente Den Haag en Welzorg in werking. Deze overeenkomst is gericht op de afronding van de contractperiode 2006–2009 en heeft betrekking op 1.800 hulpmiddelen. De hulpmiddelen zijn overgenomen door de huidige hulpmiddelenleverancier Hartingbank. Zij gaan per hulpmiddel na of het nog functioneert en vervangen of repareren het waar nodig. In een aantal gevallen zijn de hulpmiddelen in eigendom verstrekt aan de klant.

Participatie ouderen

Op 8 juni zijn de Vitaliteitsawards uitgereikt, hiervoor zijn vanuit de stad 96 initiatieven ingediend. In juni is het programma 'Goud voor Oud' gestart op TV West. Daarnaast zijn netwerkbijeenkomsten in het kader van Den Haag seniorvriendelijke stad georganiseerd, dit zijn bijeenkomsten met alle partners in de stad. In de laatste bijeenkomst stond het onderwerp zorginnovatie centraal. In de eerste helft van 2017 is gewerkt aan het steviger neerzetten van de Community tegen de Eenzaamheid, onder andere door het aanhaken van nieuwe partners. Inzet is gepleegd op de ontwikkeling van 'De Haagse Ontmoeting', een stadsbreed netwerk van laagdrempelige, preventieve algemene voorzieningen voor kwetsbare ouderen. Kwetsbare ouderen kunnen hier terecht voor ontmoeting, hulp en advies over een zinvolle dag en het op tijd leren omgaan met geheugenproblemen. Mantelzorgers kunnen hier terecht voor instructie, training, advies en een luisterend oor. We stimuleren de inzet van vrijwilligers. De centra waren er al, maar door nadrukkelijker profilering van de centra als spil in de dementievriendelijke wijken, zullen ze meer bekend worden en meer kunnen bijdragen aan het welbevinden van en de ondersteuning aan zelfstandig thuis wonende ouderen met geheugenproblemen en hun mantelzorgers. Ook zijn voorbereidingen getroffen voor een leercirkel met pilots om te leren waaruit deze preventieve voorziening precies moet bestaan, wat werkt en wat niet. Tevens is Den Haag lid geworden van Deltaplan Dementie, een landelijk initiatief, dat zich inzet voor betere dementiezorg en een 'dementievriendelijke samenleving'. De Haagse Ontmoeting wordt de spil van dementievriendelijke wijken, waarin we mensen bewuster willen maken van dementie en problemen van ouderen. Zo ontstaat een samenleving waarin ook mensen met geheugenproblemen veilig zelfstandig kunnen wonen. In 2017 is het programma 'zorg en innovatie' gestart, in dit programma testen we de bruikbaarheid van ICT, robotica en woningaanpassingen en focussen we op positieve gezondheid, de erwaarwoning iZi is hier onderdeel van. Ook zijn de voorbereidingen gestart voor een driedaags internationaal congres in oktober rond het thema seniorvriendelijke stad en het programma 'zorg en innovatie'. Het programma bestaat onder meer uit lezingen, workshops en werkbezoeken aan diverse initiatieven in de stad. Daarnaast wordt er momenteel gewerkt aan de invulling van de 'maand van de vitaliteit' in oktober, waarbij we Hagenaars stimuleren om actief deel te nemen aan activiteiten die in de stad worden georganiseerd.

Participatie mensen met een beperking

De regeling tijdelijke crisisopvang/spoedzorg voor volwassenen met een (licht) verstandelijke beperking, die eind 2016 in werking is getreden, wordt najaar 2017 tussentijds geëvalueerd.

In het kader van de Toegankelijkheidsregeling, bedoeld voor verbeteringen op het gebied van fysieke, digitale of sociale toegankelijkheid, zijn tien aanvragen ingediend o.a. voor het toegankelijk maken van een kerk, een sportaccommodatie en een gemeenschappelijke ruimte in een wooninitiatief.

Op 24 maart is de eerste Onbeperkt 070-prijs uitgereikt aan Stichting Haagse Sportstimulering voor Gehandicapten voor hun positieve bijdrage aan de beeldvorming voor mensen met een beperking.

Opvang

Huiselijk geweld

- Wethouders Zorg en Jeugd van de negen Haaglanden-gemeenten hebben op 15 februari ingestemd met het onderbrengen van Veilig Thuis per 1 januari 2018 in de Gemeenschappelijke Regeling GGD Haaglanden. De medewerkers van Veilig Thuis komen op die datum in dienst van gemeente Den Haag;
- De Veilig Verder Teams in Den Haag zijn samengebracht tot één stedelijk Veilig Verder Team en op 1 juni 2017 onder aansturing van het Centrum voor Jeugd en Gezin gebracht;
- De doorlooptijden van de opvang van huiselijk geweld en kindermishandeling zijn, door inzet op meer ambulante hulp en snellere urgentieprocedures, significant verminderd.
- Er is een pilot gestart ter verbetering van de aanpak van ontspoorde mantelzorg bij dementie.

Beschermd wonen /maatschappelijke opvang

- In een regionale werkbijeenkomst van regiogemeenten, cliëntenvertegenwoordigers en partnerorganisaties (zorgverzekeraars, woningcorporaties, zorgaanbieders) op 22 maart 2017 zijn de contouren van het 'regionaal beleidsplan 2017 – 2020' vastgesteld. Zelfstandig wonen met bijpassende ondersteuning (arrangementen) voor de doelgroep beschermd wonen en maatschappelijke opvang staat hierin centraal. Na bestuurlijke bekrachtiging door de wethouders Zorg van de vijf regiogemeenten op 14 juni zal dit plan in het najaar 2017 door de betrokken gemeenteraden vastgesteld moeten gaan worden.
- De uitstroom van cliënten naar zelfstandig wonen met passende ondersteuningsarrangementen (MWA) wordt onderzocht. De inzet is om reeds per 1 januari 2018 de dagbesteding voor deze cliënten over te hevelen naar de MWA.
- De GGZ wijkteams van Parnassia zijn versterkt met professionals die in aanvulling op behandeling passende WMO-ondersteuning kunnen bieden.
- In de periode van de winterregeling is het tweejaarlijkse onderzoek 'winterkoude opvang' uitgevoerd. Gemiddeld sliepen 191 dakloze mensen op de locaties, met 241 bezoekers op de drukste nacht. De maximale wintercapaciteit van 311 bedden is daarmee ruim voldoende.
- Het project Housing First Den Haag is 5 jaar van kracht. Dankzij deze aanpak kregen 97 mensen in die tijd een woning met passende ondersteuning.
- In januari is de pilot 'economisch daklozen' gestart. Haagse daklozen met enkelvoudige OGGZ-problematiek worden tijdelijk aan een (on)zelfstandige woonplek geholpen en krijgen zo nodig ondersteuning. Het doel is om binnen zes maanden uit te stromen naar een zelfstandige woonplek. Alle vijf plekken zijn gevuld en er is één cliënt uitgestroomd.

Prostitutiebeleid/opvang slachtoffers mensenhandel

Met een startsubsidie aan Liberty wordt invulling gegeven aan een actiepunten uit de Lokale Agenda Prostitutiebeleid Den Haag 2015-2018 (onderdeel van de Kadernota Prostitutiebeleid 2015-2018). Hierin is opgenomen dat gemeente de collectieve belangenbehartiging van sekswerkers op lokaal niveau bevordert. In het kader van Regeling Uitstapprogramma's voor Prostituees II (RUPS II) voeren SHOP en De Haven uitstapprogramma's uit. Op basis van de laatste gegevens kan gezegd worden dat de vooraf geformuleerde doelstellingen (220 uitstappers) gehaald gaan worden.

Volksgezondheid

Haagse nota volksgezondheid "Gezonde kracht van Den Haag"

Het stimuleren van gezond leven en het versterken van participatie van mensen met verhoogd risico op maatschappelijke uitval staat centraal in de Haagse nota volksgezondheid "Gezonde kracht van Den Haag". Er is een aantal innovaties met een integrale aanpak uitgevoerd zoals online coaching leefstijl voor gezinnen in aandachtswijken, Stoppen met roken Challenge en de integrale aanpak van eenzaamheidsklachten bij ouderen. De activiteiten in het eerste half jaar van 2017 zijn conform het uitvoeringsprogramma uitgevoerd.

Publieke gezondheidszorg

De gemeentelijke taken op het gebied van de volksgezondheid omvatten het bewaken, beschermen en bevorderen van de gezondheid van de Haagse bevolking. Het gaat hierbij om preventieve taken, maar ook om vroegtijdig signaleren en het leveren van basiszorg. In het gemeentelijke gezondheidsbeleid krijgen het stimuleren van gezond leven en meedoen naar vermogen een belangrijke plek. Via een levensfasebenadering is ingezet op risicogroepen voor depressie, overgewicht, genotmiddelenmisbruik, seksueel onveilig gedrag en op het verbeteren van een gezonde leefomgeving. Vanuit de maatschappelijke ondersteuning is er specifieke aandacht voor het voorkomen van maatschappelijke uitval van de doelgroepen met functionele beperkingen, ggz- en/of verslavingsproblemen, eenzame ouderen en mantelzorgers. Omdat participatie een belangrijke bijdrage levert aan de gezondheid van deze doelgroepen, wordt vanuit het preventieve gezondheidsbeleid hieraan ook aandacht besteed.

Met het epidemiologisch onderzoek naar de gezondheid van de Hagenaars worden monitorsystemen opgezet, gezondheidsprojecten geëvalueerd en voorstellen om de gezondheid te verbeteren opgesteld. In de eerste helft van 2017 is gestart met het verwerken van de gegevens van de gezondheidsenquête wat in het najaar moet leiden tot een aantal factsheets voor de hele regio Haaglanden.

De infectieziektenbestrijding is gericht op het opsporen, behandelen en voorkomen van meldingsplichtige infectieziekten, seksueel overdraagbare aandoeningen en tuberculose. Naast bron- en contactopsporing daarvan, inspecteert de GGD op infectieziekten en hygiëne en verzorgt zij reizigersvaccinaties en grootschalige vaccinatiecampagnes. Voor de regio Haaglanden heeft de GGD de regie op tbc-bestrijding. Ook coördineert de GGD de Aanvullende voorzieningen Seksuele Gezondheid en worden preventieve activiteiten uitgevoerd. Tevens geeft de GGD uitvoering aan de medische milieukunde voor een gezonde leefomgeving.

In februari is het 100 jarig bestaan van het Regionaal Soa-centrum gevierd met het onthullen van de nieuwe naam: Centrum voor Seksuele Gezondheid Haaglanden.

Ambulancezorg -> GGD 2017

Den Haag beschikt over een publieke ambulancedienst van de GGD. De gemeente kiest voor goede kwaliteit, spreiding en paraatheid van ambulancezorg. In de regio Haaglanden hebben de drie regionale aanbieders een samenwerkingsverband in de vorm van een coöperatie, de Regionale Ambulance Voorziening (RAV) Haaglanden.

Wettelijk is vastgelegd dat de maximale aanrijtijd bij spoedvervoer (15 minuten) met maximaal 5% mag worden overschreden. Door de stijging van het aantal ritten en een (landelijk) tekort aan ambulanceverpleegkundigen staan de prestaties onder druk. Op landelijk niveau vindt onderzoek plaats naar de volumegroei en tevens worden er sectoraal initiatieven ondernomen om het tekort aan verpleegkundigen op te lossen.

De begroting van GGD Ambulancezorg gaat uit van het kostendekkend werken binnen het door de zorgverzekeraars beschikbaar gestelde budget. Jaarlijks vindt overleg plaats over de hoogte van het budget. In 2018 zullen kostenverhogende posten zoals volume groei en extra kosten van opleiding voor nieuwe medewerkers hoog op de agenda staan van dit overleg.

2.9 Programma 9 – Jeugd

In het uitvoeringsprogramma Jeugd 2016-2018 is per opgave beschreven welke doelen en resultaten we behaald willen hebben in 2018. De raad wordt eens per half jaar geïnformeerd over de voortgang van zowel het preventieve jeugdbeleid als de jeugdhulp. In het najaar ontvangt de raad de halfjaarrapportage over het uitvoeringsprogramma Jeugd. Hierin wordt voornamelijk ingegaan op de tussentijdse resultaten van de jeugdteams en de gespecialiseerde jeugdhulp, zoals het aantal gestarte trajecten in de jeugdhulp, het aantal openstaande gezinsdossiers in de jeugdteams en het aantal adviesvragen en meldingen bij Veilig Thuis.

Preventief jeugdbeleid

Jeugd, ouders en partnerorganisaties worden betrokken bij de uitwerking van het jeugdbeleid. In het eerste halfjaar hebben er drie JongerenStadslabs plaatsgevonden, waarbij ongeveer 120 jongeren aanwezig zijn geweest. Samen met de stadsdelen wordt de methodiek van de JongerenStadslabs ook uitgebreid naar de wijkplannen. Met de werkgroep ouders is het thema voor de eerste grote Haagse Ouderraad vormgegeven. Tevens hebben ouders uit de Haagse Ouderraad in kleiner comité meegepraat over de één aanmeldleeftijd voor zowel Primair onderwijs als Voortgezet Onderwijs.

De gemeente heeft € 0,3 mln. vrijgemaakt voor innovatie voor en door jongeren. Hiermee hebben jongeren zelf verschillende initiatieven opgezet, zoals het project 'Fok de Media'. Jongeren gingen zelf op zoek naar mediawijsheid door in gesprek te gaan met verschillende media. De NOS heeft hieraan meegewerkt. Ook zijn verschillende jongeren benaderd om te gaan vloggen over jong zijn in Den Haag.

Die jeugdigen die actief in de stad participeren en iets voor anderen doen belonen wij met een Haags Jeugdlintje. Dit jaar hebben 15 jeugdigen in de leeftijd 8 tot 22 jaar een lintje ontvangen.

In het kader van 'de Agenda Ruimte voor de Stad' hebben we de The Hague Youth Factory opgezet. Deze 'factory' biedt jongeren een plek om hun idee of activiteit samen met ander jongeren, studenten van de Haagse Hogeschool of het bedrijfsleven te ontwikkelen. Ook worden jongeren begeleid in sociaal ondernemen.

Doorontwikkeling Centrum Jeugd en Gezin (CJG)

Jeugdgezondheidszorg

De jeugdgezondheidszorg is in januari gestart in de nieuwe CJG-structuur. Het afgelopen half jaar stond in het teken om medewerkers, taken en bedrijfsvoering in één organisatie te integreren zonder dat dit ten koste ging van de basistaken en dienstverlening. Nu wordt de volgende stap gezet tot één doorlopende lijn te komen van jeugdgezondheidszorg voor 0 tot 18 jaar en daarbij de verbinding te maken met de jeugdhulp. Er is een start gemaakt met innovaties om ouders en kinderen goed te bereiken, om samen te bepalen wat nodig is en een positief beeld van het Centrum Jeugd en Gezin mee te geven. Daarnaast speelt de jeugdgezondheidszorg een belangrijke rol bij de ambitie van de gemeente om de thuiszittersproblematiek aan te pakken. Dit legt een toenemende druk op de capaciteit.

Jeugdteams

Net als bij de jeugdgezondheidszorg, nam ook de druk op de capaciteit van de jeugdteams het eerste half jaar toe. Er zijn het afgelopen half jaar extra maatregelen getroffen om wachttijden terug te dringen en de werkdruk beheersbaar te houden. Zo is er een extra team gestart zodat meer gezinnen sneller geholpen konden worden en zijn junior gezinscoaches toegevoegd aan de jeugdteams om meer praktische opvoedingsondersteuning uit te kunnen voeren.

Jeugdhulp -Transformatie van de jeugdhulp

In 2017 is, net als in 2016, een lokaal innovatiefonds van €0,5 mln. voor de transformatie van Jeugdhulp beschikbaar. Dit is opgenomen in het lokale inkoopplan 2017 (RIS 294182). In 2017 wordt met name ingezet op pilots en projecten rondom jeugdhulp in gezinsvormen en passende kinderopvang. In de eerste helft van 2017 is het project "Nabijheid" van Middin gestart waarbij de hulp dichtbij huis wordt geboden zodat intramuraal wonen kan worden voorkomen of uitgesteld. Daarnaast wordt momenteel de pilot complexe zorg/trajectfinanciering geëvalueerd en de projecten uit de regionale innovatie agenda

worden in het najaar geëvalueerd en daarbij wordt gekeken naar borgen van de succesvolle elementen uit deze innovaties.

Integrale passende jeugdhulp

Onze ambitie is dat jeugdigen en gezinnen tijdig de jeugdhulp ontvangen die nodig is en dat deze zoveel mogelijk wordt ingezet dichtbij huis, in de wijken en samen met de gezinnen zelf. De jeugdhulp wordt regionaal ingekocht.

De inkoop jeugdhulp 2018 verloopt anders dan in voorgaande jaren, vanwege de nieuwe Aanbestedingswet die sinds 1 juli 2016 van kracht is. Eén van de consequenties is dat de inkoop van de jeugdhulp niet meer zal plaatsvinden op basis van het lokaal inkoopplan, maar dat dit deels regionaal en deels lokaal aanbesteed zal worden. Dit proces is in de eerste helft van 2017 in gang gezet, zodat op 1 januari 2018 de contracten rond zijn.

Regionale samenwerking

Er is in 2017 een gezamenlijk visietraject gestart ten aanzien van de regionale samenwerking dat tot twee producten gaat leiden: een voorstel voor de governance van de samenwerking en een regionaal inkoopkader 2019 en verder. Daarmee werken we toe naar een vernieuwend stelsel. Er is voor gekozen om in afwachting van de uitkomsten van het visietraject de Gemeenschappelijke Regeling Inkoopbureau H-10 met een jaar te verlengen tot en met 2018. In het eerste kwartaal van 2018 wordt een besluit genomen over de verdere toekomst van het Inkoopbureau H-10. Daarnaast is continue aandacht voor het verbeteren van de administratieve processen, waarbij de nadruk wordt gelegd op het verminderen van de administratieve lasten.

Begeleiding kwetsbare jongeren

In de eerste helft van 2017 was er sprake van een hogere instroom ten opzichte van voorgaande jaren waardoor de wachtlijst met aanmeldingen voor de ambulante begeleiding van jongeren bij het Jeugd Interventie Team (JIT) opliep. Langere wachttijden zorgen ervoor dat jongeren afhaken en netwerkpartners mogelijk niet meer toe te leiden naar het JIT. Voor het JIT is het lastig afwegen waar prioriteit te leggen bij de wachtenden. De jongeren op de wachtlijst zijn namelijk in veel gevallen urgent; variërend van (hoog-) zwangere jonge moeders, (dreigend) dak- en thuisloze jongeren. Voor veel jongeren is het een grote stap om hulp te vragen en hun flinke persoonlijke crisis hebben deze jongeren zich ertoe gezet om zich aan te melden voor hulp. De gemeente vindt het belangrijk dat dan de gevraagde hulp wordt geleverd. De gemeente heeft daarom aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor het wegwerken van de wachtlijst. In de tweede helft van 2017 verwacht het JIT de instroom daarmee weer te normaliseren. Op jaarbasis worden hierdoor 80 jongeren extra begeleid door het JIT.

Publieke taken in de jeugdhulp

Veilig Thuis

Veilig Thuis Haaglanden is de organisatie voor advies, ondersteuning en onderzoek bij huiselijk geweld en kindermishandeling in Haaglanden. De organisatie van Veilig Thuis Haaglanden heeft grote stappen gezet en een voldoende gescoord bij de landelijke inspectie van de Veilig Thuis organisaties.

In de eerste maanden van 2017 is Veilig Thuis Haaglanden er in geslaagd haar werkvoorraad met succes (nog) verder terug te dringen door werkprocessen aan te scherpen, de wijze van sturing te wijzigen en haar capaciteit uit te breiden. Daarnaast is hard gewerkt aan het organisatorische traject om Veilig Thuis als apart organisatieonderdeel onder te brengen in de Gemeenschappelijke Regeling GGD Haaglanden. Dit zal in de komende periode verder haar beslag moeten krijgen.

Tekort personeel

We zien dat het voor het Centrum Jeugd en Gezin, Veilig Thuis en jeugdhulpaanbieders in de regio het steeds moeilijker is om voldoende goed gekwalificeerd personeel te werven. Het tekort aan personeel is een van de oorzaken van de wachtlijsten in de jeugdhulp. De gemeente werkt aan een aanvalsplan personeelstekort in de jeugdsector waarbij breed wordt gekeken wat de knelpunten zijn en welke oplossingen mogelijk zijn zoals bijvoorbeeld zij-instroom mogelijkheden.

2.10 Programma 10 – Ontwikkelen buitenruimte

Ontwikkeling buitenruimte

De Kust Gezond:

Het uitvoeringsprogramma 'De Kust Gezond' (RIS290042) vormt de basis om de Scheveningse buitenruimte aantrekkelijker te maken voor bewoners, toeristen en ondernemers.

- Het deelproject Seinpostduin is nagenoeg gereed. Het gebied rondom het Kurhaus wordt verder uitgewerkt tot een definitief ontwerp.
- Begin dit jaar is gestart met het opstellen van een concept Schetsontwerp voor de ongelijkvloerse kruising Zwolsestraat/Gevers Deynootweg.
- De voorbereidingen voor het vernieuwen van de Noord Boulevard zijn in volle gang. Hierbij wordt overlegd met alle stakeholders.
- Voor de vastgoedontwikkeling Hommerson is het nodig een keerconstructie te plaatsen om de bestaande bebouwing veilig te kunnen slopen. De vergunning hiervoor is verleend.
- Er zijn tijdelijke trappen geplaatst om het strand toegankelijker te maken in afwachting van besluitvorming over het Voorlopig Ontwerp.
- Het ontwerp voor de Middenboulevard wordt verder uitgewerkt en afgestemd op de aangrenzende projecten. Tevens wordt in overleg getreden met de Paviljoenhouders over de tijdelijke en de definitieve situatie.

Stadsentrees:

Het programma Stadsentree's is volop in uitvoering.

- Een belangrijk deel van de Haagse Loper - van Zwartebrug tot aan Wijnhaven - is afgelopen januari opgeleverd.
- De werkzaamheden voor de fietsenstalling onder het KJ Plein zijn in volle gang
- Voor het doortrekken van de tunnel onder Hollands Spoor is een Realisatieovereenkomst opgesteld. De uitvoering is inmiddels gestart.
- Voor de Stadsentrees KJ Plein/Koekamp en A12 Malieveld is de integrale leidraad Stadsentree Den Haag Centraal vastgesteld (RIS 296855) en er wordt gewerkt aan het Voorlopig Ontwerp.
- Voor de stadsentree Laan van NOI werkt de gemeente in samenwerking met stakeholders aan een Voorlopig Ontwerp voor de buitenruimte en aanvullende fietsparkeervoorzieningen.
- De tunnelmond in de Binckhorst van de Rotterdamsebaan wordt een stadsentree voor automobilisten. Er wordt met kunstenaars samengewerkt om de tunnelmond aantrekkelijk te maken.
- De groenvoorzieningen en fietspaden van de spooronderdoorgangen bij de Binckhorstlaan-Lekstraat zijn aangepast. De reiniging van de wanden en het aanbrengen van de verlichting zal in het najaar plaatsvinden.

Stationsplein HS, brede deel Stationsweg en Tophalte HS:

De uitvoering van de herinrichting van het stationsplein Hollands Spoor en Tophalte Hollands Spoor is gestart. Door de werkzaamheden moet het verkeer omgeleid worden. Ook de trams en bussen rijden een aangepaste route. Eind dit jaar is het merendeel van de werkzaamheden afgerond.

Loper Oude Centrum:

De Loper Oude Centrum is een belangrijke stadsentree. Via de Stationsweg en de Wagenstraat verbindt de Loper Oude Centrum het (internationale) treinstation Hollands Spoor met de binnenstad van Den Haag. Het afgelopen half jaar is met bewoners, ondernemers en andere betrokkenen gewerkt aan het Voorlopig Ontwerp van de Loper Oude Centrum. Het concept voorontwerp is eind mei vrijgegeven voor inspraak. De Loper Oude Centrum wordt in samenhang met enkele verkeersmaatregelen in de omgeving autoluw en krijgt een 30 km-inrichting. De Loper Oude Centrum wordt bovendien groener.

Buitenruimte Oude Centrum:

De prijsvraag waarbij aan buurtbewoners is gevraagd ideeën aan te dragen ter verbetering van de buitenruimte van het Oude Centrum is succesvol verlopen. De gewonnen ideeën zijn deels al uitgevoerd. Op de Paviljoensgracht is groen aangebracht in geveltuinen en in boomspiegels. Ook is, in samenspraak met de prijswinnares, een ontwerp gemaakt ter verbetering van de veiligheid voor voetgangers op het kruispunt Brouwersgracht / Om en Bij.

Pleinen als ontmoetingsplekken:

In de brief van april 2015 (RIS 282210) is de pleinenaanpak uitgewerkt. De voortgang is als volgt.

- Het Alphons Diepenbroekhof, het Almeloplein Fase 1 en het Anna Blamanplein zijn opgeleverd.
- De uitvoering van het Kerkplein en de vernieuwing van de tramsporen is gestart.
- De uitvoering van het Stuyvesantplein lift mee met de herinrichting van Bezuidenhout Oost en start het tweede halfjaar.
- Het voorlopig ontwerp voor de herinrichting van het Spaarneplein is vastgesteld. De uitvoering start in het vierde kwartaal.
- Dit jaar wordt de voorbereiding van de herinrichting van het Noordeinde afgerond. De uitvoering van de eerste fase start begin 2018.
- Het Bazaarplein krijgt een groenere uitstraling en de zitgelegenheden op het plein worden verbeterd. In de nabije omgeving speelt ook een aantal projecten (knip Hoefkade, sterroute fiets, Loper Oude centrum) waardoor de uitvoering mogelijk in twee fasen verloopt om werk met werk te kunnen maken.

Binckhorst Inzet op drie Havens

In de nota 'Inzet op drie havens' (RIS 278681) is aangegeven dat de middelen uit het coalitieakkoord (€ 10 mln.) worden ingezet in drie havengebieden: Fokkerhaven, Poolsterhaven en Binckhorsthaven.

- De buitenruimte rondom de Fokkerhaven is dit voorjaar heringericht. De inrichting past bij het industriële karakter van de Binckhorst. Daarbij is er tevens een steiger in de haven geplaatst.
- In januari is het voorlopig ontwerp voor de Poolsterhaven vastgesteld. De haven wordt voorzien van een stalling voor rondvaartorganisaties en particuliere booteigenaren. Daarnaast wordt de Poolsterstraat heringericht. De uitvoering is deze zomer gestart.
- In mei is gestart met de uitvoering van de Quick Wins rondom de Binckhorsthaven. Zo is er een kunstwerk aangebracht door Daan Botlek bij Basal. De herinrichting van de buitenruimte is de eerste stap in de verdere ontwikkeling van de Trekvlizzone (zie programma 15). Voor het Kasteel Binckhorst zal daarnaast het Poortgebouw worden gesloopt. Op deze plek zal een groen parkje ontstaan te midden van een hoogstedelijk gebied: de kasteeltuin.
- Begin juli is het voorlopig ontwerp voor de verlengde Zuiderkroonstraat vastgesteld. De straat betreft een nieuwe verbinding tussen de Zonweg en de Wegastraat en daarmee tussen de Binckhorsthaven en de Begraafplaatszone.

Herinrichting en Tophalte Leyweg:

De herinrichting Leyweg inclusief de realisatie van een Tophalte bij het stadskantoor Leyweg en het winkelcentrum is in januari gestart. De oplevering zal naar verwachting in september plaatsvinden.

Grote Marktstraat

In het vierde kwartaal wordt naar verwachting het kruispunt met de Voldersgracht, evenals het kruispunt met de Wagenstraat, als plateau in natuursteen uitgevoerd. Tevens worden eind derde kwartaal boombakken geplaatst.

Straatreiniging

In 2017 wordt gericht ingezet op het bestrijden van fijn zwerfvuil, zonder de overige vuilsoorten uit het oog te verliezen. Hiervoor is in het eerste half jaar een gezamenlijke aanpak ontwikkeld met alle partijen die werkzaam zijn voor een schone stad. Daarnaast is in het eerste half jaar van 2017 een beachcleaner ontwikkeld en ingezet om het fijne zwerfafval van het strand te verwijderen zonder de schelpen te verwijderen. Ook is een robot-afvalbak ontwikkeld voor educatie bij de aanpak van zwerfafval.

Afvalverwijdering

Begin 2017 is het nieuwe duurzame afvalbrengstation aan de Uitenhagestraat geopend. De voorbereidingen voor een recyclepunt voor bouwmaterialen op de Binckhorst zijn gestart. Een onderzoek naar de mogelijkheid om een 4e afvalbrengstation in Leidschenveen-Ypenburg te realiseren is gestart.

De ontwikkelingen op het gebied van nascheiding worden nauwgezet gevolgd. Nascheiding is één van de mogelijkheden om de scheidingsresultaten voor sommige afvalfracties verder te verbeteren.

In het eerste half jaar van 2017 zijn 330 ORAC's geplaatst in de wijken Archipelbuurt, Houtwijk en Zeeheldenkwartier. Nieuw Waldeck en Waalsdorp zijn inmiddels in procedure. Duindorp, Waldeck Noord, Waldeck Zuid, Uilennest en Rosenberg volgen op korte termijn. De doelstelling om in 2016 en 2017 1.000 ORAC's te plaatsen wordt gehaald.

Planmatig wegonderhoud

Het groot wegonderhoud wordt waar mogelijk gecombineerd met rioolwerkzaamheden, herinrichtingen en werkzaamheden van derden, zoals Dunea en HTM. Een in het oog springend project was in dit verband de Koningskade/Raamweg.

Het eerste halfjaar is onderhoud uitgevoerd aan de volgende wegen: de Escamplaan, de Dedemsvaartweg, de Oude Haagweg, de Loevesteinlaan, de Geest, het Lange Voorhout, de Kalvermarkt, de Rijslag, de Sirtemastraat en diverse straten in Loosduinen.

De planning van het onderhoud aan de Prins Clauslaan, de Neherkade, de Alleta Jacobsweg, de Zoetermeerserijbaan, een gedeelte van de Geest/Pastoorwarande, een gedeelte van de Melis Stokelaan en het Bernhard viaduct zijn getemporeerd als gevolg van o.a. bereikbaarheidsproblematiek.

De afgelopen maanden is met betrokkenheid van bewoners een voorlopig ontwerp opgesteld voor fase 1 van Kraayenstein, Rietvoorndaal, Brasemdaal, Karperdaal en Steurendaal. Naar verwachting wordt het ontwerp voor het eind van het jaar aan de raad voorgelegd.

Openbaar Groen

Er zijn in de periode januari tot april 996 straatbomen geplant, waaronder aanplant in het kader van het populierenvervangingsplan.

De plannen voor de middelen voor extra groen en kwaliteitsverbetering zijn in voorbereiding en starten in het najaar van 2017. Het gaat om ca. 3.500 m2 vergroening en 35.000 m2 renovatie van bestaand groen. Inmiddels is een plantsoen aan de Leyweg opgeknapt.

Met de extra incidentele middelen worden achterstanden in het onderhoud aangepakt in Meer en Bos, Clingendael, de Uithof, het Zuiderpark en de Nieuwe Scheveningse Bosjes. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verbeteren van paden en voorzieningen. De aard van de werkzaamheden zal per gebied verschillen, waarbij de omvang van het achterstallig onderhoud bepalend is. De projecten zijn in voorbereiding. De uitvoering geschiedt in de tweede helft van het jaar.

In juni zijn het fietspad en voetpad door het zenderpark in het Westduinpark in gebruik genomen. De verbinding tussen Kijkduin en Scheveningen is daarmee gerealiseerd. Tevens is de nota Westduinpark vastgesteld (RIS 297407).

Openbare verlichting

In het eerste halfjaar zijn 60 slimme meters geplaatst waardoor het totaal nu op 460 is gekomen. Het elektriciteitsverbruik wordt vanaf nu bij deze meters op basis van werkelijk verbruik afgerekend.

De volgende projecten, waarbij kabels zijn vervangen en indien nodig ook masten en armaturen, zijn inmiddels opgeleverd: Moerwijk Noord, Bezuidenhout Oost fase 1, Finnenburg en Spoorwijk. De volgende projecten zijn in uitvoering: de Bloemenbuurt, Rustenburg Zuid, Transvaalkwartier Zuid, Oud Scheveningen en de Rivierenbuurt Zuid.

Constructies en binnenwater

De totale vervangingsopgave van civiele kunstwerken tot 2040 (kademuren, bruggen, tunnels en bijzondere objecten) is in beeld gebracht. In het derde kwartaal wordt deze vervangingsopgave en het werkprogramma voor 2018 t/m 2021 aan de raad aangeboden.

De vervanging van de kademuren Noordwal en Toussaintkade verloopt, na de eerder opgelopen vertraging als gevolg van een juridische procedure, voorspoedig.

De kadevervanging Dunne Bierkade is in juni opgeleverd en de kadevervanging Veenkade wordt begin september afgerond. Eind augustus start de kadevervanging Zuidwal. De vervanging van de Toussaintkade is aanbesteed. Voor de Valkenboskade en de Scheveningseveer lopen de aanbestedingstrajecten. De uitvoering start later dit najaar. De aanbesteding van de Koningstunnel is in voorbereiding.

Krediet Koningstunnel

De economie trekt aan. Dit is ook goed zichtbaar bij de aanbesteding van investeringsprojecten. Voor het project Koningstunnel is de aanbesteding net gelukt binnen het krediet. Consequentie is wel dat er thans geen ruimte resteert voor onvoorziene kosten bij dit investeringsproject. In de komende maanden zal blijken of de dergelijke post onvoorzien nodig is en voor welke omvang. In dat geval is hiervoor een ophoging van het krediet noodzakelijk. Dekking zal worden gevonden binnen de lopende investeringsprojecten van de programma's Buitenruimte en Verkeer. Via de besluitvorming bij de rekening 2017 zal een eventuele kredietverschuiving vanuit lopende investeringsprojecten binnen deze programma's plaatsvinden ten gunste van het krediet Koningstunnel.

Binnenwater:

In het afgelopen halfjaar is veel gerealiseerd.

Het nieuwe Actieprogramma Binnenwater is vastgesteld (RIS 395627) zodat in de komende periode met de uitvoering van het programma kan worden gestart.

In mei 2017 is de nieuwe vaarkaart gereed gekomen waarop naast vaarroutes voor sloepen ook kanoroutes zijn opgenomen.

De Reijnerwatering tussen Den Haag en Rijswijk is opengesteld voor gemotoriseerde vaart (in één richting). Het vaargebied van Midden Delfland en het Westland is hiermee veel beter bereikbaar geworden.

Bij de Reinkstraat en bij de nieuwe Fokkerhaven zijn nieuwe op- en afstapplekken voor rondvaarten gerealiseerd.

Riolering

In de eerste helft van het jaar is 4,8 km riool vervangen en 3,5 Ha. verhardingen afgekoppeld van het riool. In de totale planperiode van vijf jaar van het Gemeentelijk rioleringsplan (GRP) wordt 80 km riool vervangen. De prognose voor 2017 is 13 km. Het GRP ligt hiermee op schema.

De Raamweg is eerder dan gepland volledig opengesteld. Hierna wordt gestart met het vervangen van het riool onder de Wassenaarseweg (fase 3). Dit werk is goed verlopen. De communicatie-aanpak is succesvol gebleken en is een voorbeeld voor andere grote projecten in de stad.

Daarnaast wordt dit jaar het riool vervangen in o.a. de Bloemenbuurt West en Oost, Spoorwijk fase 4, de Rivierenbuurt Zuid, de Nieuwe Schoolstraat, de Zuiderparklaan, de Badhuisweg en in Oud Scheveningen fase 2.

Leefbaarheid (handhaving en toezicht)

Eind mei 2017 is de raad geïnformeerd over de voortgang van de nota “Doorpakken met Haagse kracht” (RIS 297095).

Ook in de eerste helft van 2017 is gewerkt aan de doelstellingen uit deze nota. In het eerste half jaar van 2017 is stads breed circa 76% van de handhavingscapaciteit ingezet op het aanpakken van de vier stedelijke hoofdprioriteiten: overlast van honden, rommel op straat, fout parkeren en overlast van gestalde fietsen.

In september 2017 wordt een ‘wrakkenactie’ gehouden, waarbij fietswrakken uit de stad worden verwijderd. Ook wordt dit najaar de weesfietsenregeling ingevoerd in de wijk Duinoord. Tot slot is het aantal handhavers (BOA's) in het eerste halfjaar uitgebreid naar 145.

Stadsboerderijen

Het eerste halfjaar zijn er bijna 240.000 bezoeken aan de stadsboerderijen gebracht. Daarnaast zijn er zo'n 250 lessen aan leerlingen van basisscholen gegeven. Er wordt gewerkt aan een plan om de stadsboerderijen nog meer als ontmoetingsplekken in de wijk te laten fungeren.

Markten

In het eerste halfjaar is het verslag van het onderzoek naar de tarieven op de Haagse Markt naar de raad gezonden. De conclusie op hoofdlijnen was dat er geen kosten in het marktgeld zitten die er niet in mogen, de tarieven niet negatief afwijken van andere G4-markten, maar dat communicatie tijdens de herinrichting als onvoldoende is ervaren.

Voor de Herman Costermarkt zijn de eerste gesprekken over de droogloop gevoerd in een constructieve sfeer. Voor alle wijk en themamarkten worden de inrichtingsplannen vernieuwd.

De uitvoering van de nota MSK (Markten, Straathandel, Kiosken) is in volle gang. De vergunningverlening voor de 23 nieuwe standplaatsen is in de afrondende fase. Voor de kiosken zullen op korte termijn de eerste omgevingsvergunningen aangevraagd worden. Ook de subsidieregeling, de beleidslijn voor het financieren van knelpunten en de prijsvraag voor de modelkiosk hebben vorm gekregen.

2.11 Programma 11 – Economie, internationale stad en binnenstad

Werkprogramma Internationaal (Product Internationale Stad)

Acquisitie

De gemeente spant zich voortdurend in om internationale organisaties, niet-gouvernementele organisaties (NGO's), ambassades en kennisinstellingen op het terrein van vrede en recht in Den Haag te laten vestigen. Daarbij spelen we actief in op innovaties binnen het segment vrede en recht. In de eerste helft van 2017 er een eerste stap gezet in de uitbreiding van de NATO Communications and Information Agency (NCIA). Ook heeft de gemeente in de eerste helft van 2017 vier nieuwe NGO's in de stad mogen verwelkomen, KOMPASS, Mediators Beyond Borders International (MBBI), het Institute for Economics & Peace (IEP) en het Bertha von Suttner Peace Institute. De verwachting is dat aan het eind van dit jaar ten minste 2 intergouvernementele organisaties en 15 NGO's zich in de stad gaan vestigen.

Relatiebeheer

In 2017 zijn diverse ambtelijke onderzoeken gestart onder internationale organisaties en kennisinstellingen die de gemeente, in haar rol als gaststad, meer diepte en inzicht geven op lange termijn ontwikkelingen in de stad. Deze onderzoeken richten zich op het Vredespaleis (toekomst, bedrijfsvoering en asbest) en Europol (uitbreiding, vernieuwen openbare ruimte etc.). Tevens is er een onderzoek gestart, op verzoek van de gemeente, naar het functioneren van kennisinstellingen in de stad, van bijvoorbeeld Instituut Clingendael, Hague Centre for Strategic Studies (HCSS) en Hague Institute for the Internationalization of Law (HiIL). Doel van dit laatste onderzoek is visieontwikkeling om verkokering te voorkomen en financiële stabiliteit te verhogen.

Europa

In het kader van het vorig jaar opgestelde Pact van Amsterdam zijn 12 dossiers benoemd die door steden, lidstaten en de Europese Commissie worden onderzocht om voorstellen te kunnen doen voor “better regulation, better finance and better cooperation”. De G4 zijn op de volgende dossiers actief: migranten, luchtverontreiniging, circulaire economie en banen & vaardigheden. Den Haag participeert sinds het voorjaar 2017 op het dossier Circulaire Economie, hierbij is dienst Stadsbeheer in de lead.

De huisvestingstaak van het G4-kantoor te Brussel voor andere Europese steden is per 1 januari 2017 definitief beëindigd. De andere Europese steden hebben elders onderdak gevonden in Brussel en de G4 zijn geen hoofdhuurder meer van het gebouw Square de Meeus 1, Brussel. De G4 huren nu via de VNG van CEMR (koepelorganisatie van landelijke gemeentelijke verenigingen als de VNG).

Platform31 doet - in het vervolg op het MRDH-congres, eind september 2016, te Brussel - in nauw overleg met de gemeente Den Haag (BIZ) studie naar de EU-mogelijkheden voor financiering van investeringen door metropolitane regio's, zoals de MRDH. De verwachting is dat in november de rapportage wordt opgeleverd.

Internationale profilering en positionering

Wethouder KIJO bezocht medio april New York en Washington D.C., waar zij deelnam aan de jaarlijkse conferentie van de American Society of International Law (ASIL). Bij het Brookings Instituut hield zij een toespraak over de rol van Den Haag als internationale stad van vrede en recht.

De gemeente heeft dit voorjaar gewerkt aan de voorbereiding van de 2e jaarvergadering van het Global Parliament of Mayors (GPM). Burgemeesters uit de hele wereld komen in september in Stavanger (Noorwegen) bijeen om met elkaar in discussie te gaan over Governance, Migration, Climate Change & Urban Security, en met voorstellen te komen die het werk van nationale overheden, de VN en andere relevante internationale netwerken op deze thema's zal versterken.

Begin 2017 zijn 100 nieuwe (internationale) studenten door hun onderwijsinstellingen geselecteerd voor de World Class The Hague. De studenten kregen tot nu toe vijf lezingen en werkbezoeken aangeboden door de gemeente, allen gerelateerd aan de thema's vrede, recht en veiligheid. In het eerste halfjaar van 2017 zijn in en met de Haagse stadsdelen Loosduinen, Escamp en Centrum twaalf evenementen

georganiseerd om Hagenaars en Internationals met elkaar te verbinden en hen te informeren over Den Haag als internationale stad van vrede en recht.

The Hague Humanity Hub en Museum voor Vrede & Recht

Op 16 mei 2017 heeft het college besloten tot de realisatie van The Hague Humanity Hub in het pand Fluwelen Burgwal 58. De stichting die de Hub gaat exploiteren is in oprichting. Opening van de Hub is verwacht per 1 januari 2018.

Het Cross-Over Fund Innovations for Peace and Justice, wat opgericht is om meer aandacht te geven aan het ecosysteem in Den Haag, is zeer succesvol gebleken met 70 aanvragen uit meer dan 30 verschillende landen. Op 18 april heeft het college besloten dat de volgende partijen subsidie zullen ontvangen: Q42, Oxfam Novib, HiiL, TU Delft, WFP en How to Build Up.

Het Museum voor Vrede en Recht is in april besproken in het College. Besloten is geen financiële middelen meer beschikbaar te stellen voor de ontwikkeling van het Museum voor Vrede en Recht. De resterende middelen worden ingezet voor een platform publieksactiviteiten vrede en recht. Met Humanity House wordt onderzocht hoe zo'n programmatische samenwerking met andere stakeholders in de stad zou kunnen werken.

Agenda Kenniseconomie (Product Kenniseconomie en Innovatie)

The Hague Security Delta (HSD)

Stichting HSD is in het eerste halfjaar van 2017 verder gegroeid naar meer dan 260 betalende partners. Onder meer ABN Amro, Alliander, Cisco, IBM, SBM Offshore en Stedin sloten zich aan als Premium Partners. Op de HSD Campus vestigden zich dit jaar vijf nieuwe bedrijven en drie bedrijven groeiden dermate dat zij grotere kantoorruimten nodig hadden.

In februari is de kwartiermakersfase voor het Nationaal Cyber Testbed (NCT) afgerond. Er is vastgesteld dat het noodzakelijk is om de cybersecurity van het Internet of Things in Smart Cities te verhogen. Het NCT draagt daaraan bij en in dat kader nemen TNO en KPN hierin nu de eerste stappen.

Ten slotte vonden in het eerste halfjaar van 2017 meerdere, meerdaagse internationale conferenties op het gebied van veiligheid plaats, waaronder de Critical Infrastructure Protection and Resilience Europe conferentie, de European Payment Summit Security Special, de GSMA Mobile 360 Privacy & Security en The Unmanned Systems Expo.

The Hague Hearing Centre

In het voorjaar 2017 heeft de gemeente het New Babylon Meeting Center aangemerkt als geschikte locatie voor het op te richten The Hague Hearing Centre. Het is met New Babylon overeengekomen dat zij voor de verbouwing en de exploitatie van de komende drie jaar een subsidie ontvangen van de gemeente. De kosten voor de verbouwing worden 50/50 gedeeld. Mogelijke onderbezetting van THHC in de beginfase wordt door de gemeente deels financieel gecompenseerd. Naar alle waarschijnlijkheid zal een lokale divisie van het Unified Patent Court worden gevestigd in het THHC. De WFIA (en in het vervolg: The Hague & Partners) stelt momenteel de marketing- & communicatiestrategie op die het THHC internationaal positioneert en optimaal bijdraagt aan de profilering van Den Haag als stad van Vrede & Recht.

Financial crime fighting

Om economische kansen op het gebied van Financial Crime Fighting (FCF) verder te onderzoeken en te benutten werkt de gemeente samen met het Institute For Financial Crime (IFFC), dat gevestigd is op de HSD Campus. De insteek van deze samenwerking is dat het IFFC Den Haag op de kaart zet als dé plek waar expertise, kennis en innovatie op het gebied van FCF aanwezig zijn. Daartoe zijn in het eerste halfjaar van 2017 meerdere evenementen georganiseerd, hebben er expertsessies plaatsgevonden en zijn inhoudelijke projecten opgestart, zoals bijvoorbeeld rondom nieuwe betalingstechnieken en data analyse voor fraudebestrijding.

MRDH

In mei is de voortgang vastgesteld van het Regionaal Investeringsprogramma (IP). De nadruk in de voortgangsrapportage lag op het actualiseren van de website www.investeringsprogramma.nl. Den Haag heeft inmiddels alle projecten op de website van het investeringsprogramma geactualiseerd. Voor alle projecten geldt dat zij nog in de idee- en ontwerpfase zitten. Onder leiding van Den Haag wordt een investeringsplatform opgezet dat de financiering van de projecten moet faciliteren. Dit platform komt beschikbaar voor zowel de projecten uit IP als uit de Roadmap Next Economy (RNE), zie hieronder.

Roadmap Next Economy

In november 2016 is het eindrapport van de RNE opgeleverd. Dit rapport bevat concepten en ideeën om de economie van MRDH toekomstbestendig te maken. De Europese Commissie heeft de RNE als best practice betiteld en wil een regionaal investeringsplatform oprichten waarin de Europese Investeringsbank (EIB) participeert. Dit jaar moeten de ideeën in concrete businesscases worden uitgewerkt die op dit platform worden gepresenteerd. De eerste presentatie op 10 mei van de portfolio met 23 RNE projecten heeft een goede indruk gemaakt op de mensen van de EIB. Deze portfolio bevat een mooie spreiding van projecten, zowel over de 5 transitiepaden als over de regio. Kansen voor Den Haag zijn de volgende 7 projecten: Smart Multi Commodity Grid; Geothermal Energy; Next Generation Residential Areas; Connect MRDH; Secure Digital Delta Exchange; Solution Labs for Human Capital Agenda RNE; en Community Platform.

Op 27 juni vond in Luxemburg bij de EIB (Europese Investeringsbank) de presentaties van 6 RNE businesscases en projecten plaats door de bedrijven die deze businesscases/projecten trekken. In november zal een bijeenkomst plaatsvinden waar het EU Regionaal Investeringsplatform wordt gelanceerd. Daarvoor worden o.a. EU-commissaris Sevcovic en Jeremy Rifkin uitgenodigd.

Kansen voor West/EFRO

De Europese Unie (EU) wil de economische verschillen tussen de Europese regio's verkleinen. Dat doet de EU met het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). In Den Haag wordt EFRO geprogrammeerd via Kansen voor West. De nadruk in dat programma ligt op het stimuleren van bedrijfsinvesteringen in onderzoek en ontwikkeling, het vergroten van de toepassing van hernieuwbare energiebronnen, het aanjagen van investeringen in energiebesparing en de realisatie van economische en sociale samenhang binnen de stad. In het eerste halfjaar zijn vier voorstellen inhoudelijk positief beoordeeld: Ampyx Power, het VvE-fonds, Stichting Haagbouw en JINC. Op het moment dat de aanvragen beschikt zijn, zijn ze terug te vinden op de website <http://www.kansenvoorwest2.nl/nl/projecten/>

Revolving Investment in Cities Europe

Den Haag is Lead Partner (coördinator) van het in juni 2017 gestarte EU-project 'Revolving Investment in Cities Europe' (RICE). Samen met Londen, Manchester, Milaan en de Europese Investeringsbank ontwikkelt Den Haag modellen om meer en beter gebruik te maken van financiële middelen voor belangrijke maatschappelijke doelen, zoals verduurzaming van de huizenvoorraad, vergroening van de economie, energietransitie en innovatie in de zorg. Den Haag is een van de koplopers in Nederland en Europa op het gebied van revolverende fondsen. De verwachting is dat de Europese Commissie in de volgende programmaperiode na 2020 zwaarder gaat inzetten op financiële instrumenten zoals revolverende fondsen in plaats van subsidies. Steden en regio's kunnen hier in de toekomst gezamenlijk gebruik van maken. RICE duurt een jaar en presenteert medio juni 2018 zijn conclusies en aanbevelingen. De totale begroting voor de gezamenlijke partners bedraagt € 2,3 mln.

Fonds economische Structuurversterking

In het coalitieakkoord is een Fonds Economische Structuurversterking (FES) van € 20 mln. ingesteld. Inmiddels zijn vrijwel alle middelen toegekend aan projecten. In de eerste helft van 2017 heeft het FES bijgedragen aan de The Hague Security Delta, Universiteit Leiden en Smart City.

Agenda Stedelijke economie

Als uitwerking van de programmatische aanpak Economie en Werk is in maart 2015 de Agenda Stedelijke Economie (RIS 281393) vastgesteld. Het belangrijkste doel van de Agenda is het vergroten van de omzet- en groeimogelijkheden voor het MKB. Meer geld in het laatje van de ondernemer betekent immers meer werkgelegenheid; banen die we als stad keihard nodig hebben.

De Agenda is gericht op:

1. startup economy; het aantrekken en vasthouden van jonge veelbelovende ondernemingen en creatief talent om de transitie naar een innovatieve economie te versnellen;
2. toerisme; meer toeristen verleiden om Den Haag te bezoeken, langer in onze stad te verblijven en daarmee meer geld uit te geven;
3. acquisitie van internationale congressen en bedrijven; meer internationale congressen aantrekken vanwege de hoge bestedingen per congresbezoeker en meer internationale bedrijven naar Den Haag halen voor groei van onze belangrijke economische clusters;
4. branding; een forse kwaliteitsimpuls geven aan de branding en marketing van Den Haag.

Per product wordt de uitwerking van de agenda Stedelijke Economie toegelicht.

Stedelijke economie

Startup Economy

Met het startup programma Impact Economy investeert Den Haag in een concurrerend ecosysteem dat startups en scaleups in staat stelt snel te kunnen groeien en op te schalen. Daarmee versterken we de aantrekkingskracht op innovatieve ondernemingen die belangrijk zijn voor de groei van de werkgelegenheid én voor het binden van grote werkgevers en talent aan onze stad. Het programma begint zijn vruchten af te werpen:

Haagse aantrekkingskracht

Toonaangevende bedrijven vestigen zich in Den Haag zoals Samasource (dé Impact scaleup uit San Francisco) en Rocketlawyer (veelbelovende startup uit de legal sector). Succesvolle Haagse startups zetten Den Haag steeds meer als impact stad op de kaart zoals Ocean Cleanup en Budgetly (tweede prijswinnaar van de Haagse Vernieuwers 2017). Na een zeer succesvolle eerste editie vorig jaar wordt in september 2017 de tweede editie van Impact Startup Fest gehouden in dé startup hub van Den Haag: de Binckhaven. Daarnaast is de tweede editie van Startup in Residence gelanceerd en is een partnership aangegaan met het grootste Impact innovatie netwerk ter wereld, Intelcap uit Mumbai.

Binckhaven

De aantrekkelijkheid van de Binckhaven voor startups is uitzonderlijk. Binckhaven heeft het creatieve industriële vestigingsklimaat waar startups om vragen en is daarmee het visitekaartje voor de Haagse startupscene. Nieuwe mogelijkheden voor betaalbare bedrijfsruimte in de Binckhaven zijn in ontwikkeling.

Toerisme

Toerisme is voor Den Haag een belangrijke groeisector en banenmotor. Met name lager opgeleiden kunnen in de toeristensector werk vinden (40%). Daarom geven we hoge prioriteit aan toerisme. Den Haag zet in op het versterken van het toeristische aanbod, het vergroten van de internationale zichtbaarheid en het beter zichtbaar en beleefbaar maken van het Haagse toeristisch DNA door in te zetten op de thema's: Koninklijk, Vrede en Recht en Stad aan Zee. De aangestelde acquireur heeft inmiddels een aantal serieuze leads aangeleverd voor nieuw aanbod en waar nu hard aan wordt gewerkt om deze daadwerkelijk te laten landen in Den Haag. Het eerste succes is binnen: Legoland zal zich vestigen aan de boulevard van Scheveningen. Daarnaast is inmiddels de toren van de Grote Kerk open voor publiek. Ook het bestaande aanbod is in ontwikkeling. Madurodam mag uitbreiden, dit levert extra banen op. Op het gebied van Koninklijk wordt inmiddels actief gecommuniceerd over de ceremonie van de geloofsbrieven en zijn tegels met informatie geplaatst bij Koninklijke objecten. Het Mondriaanjaar heeft geleid tot vele internationale publicaties in kranten en tijdschriften. Het themajaar voor 2018 is "Scheveningen 200-jar badplaats". Ten slotte is een samenwerking op het gebied van marketing aangegaan met Amsterdam.

Evenementen

In 2017 krijgen 18 grootschalige publieksevenementen financiële ondersteuning omdat ze de stad directe en indirecte economische spin-off opleveren. Het gaat hierbij om nieuwe evenementen maar ook om een aantal typisch Haagse evenementen die de economische betekenis voor de stad vergroten (bijvoorbeeld de uitbreiding van Koningsnacht met Koningsdag, een 3-daags Parkpop weekend en een meerdaags evenement rondom Vlaggetjesdag).

Om meer ruimte te bieden aan kleine evenementen die aantrekkelijk zijn voor inwoners en toeristen is het budget voor het Promotiefonds Kleine Evenementen dit jaar verhoogd naar €350.000. In de eerste en tweede ronde van dit fonds zijn 30 kleine evenementen ondersteund. De derde ronde zit in de beoordelingsfase. We zetten in op (nieuwe) evenementen en concepten die aansluiten bij belangrijke thema's en momenten voor de stad, bijvoorbeeld de jaarlijkse start van het strandseizoen. Daarnaast wordt verkend hoe het Malieveld structureel kan worden verbeterd zodat we een podium kunnen bieden voor mooie concerten en festivals met internationale topartiesten. Tot slot investeert Den Haag in de samenwerking met de evenementenorganisatoren. In februari heeft het college ingestemd met de oprichting van het Centraal Evenementenbureau (CEB) en na werving van de medewerkers zal het bureau naar verwachting na het zomerreces operationeel zijn.

Horeca

In februari 2016 is de Horecavisie en het Uitwerkingsplan 2016-2019 (RIS 288643) vastgesteld. Met deze visie krijgen horecaondernemers meer ruimte en ontstaat er meer reuring in de stad. In 2017 zien we dat meer nieuwe bedrijven zich hebben gevestigd of zich op korte termijn vestigen (bijvoorbeeld Mingle Mush achter centraal station, Hofhouse en de komst van Bleyenburg (in het voormalige Kwantum pand aan de Grote Markt) en Jamie's Italian.

De voorwaarden voor de vestiging van drie nieuwe feestzalen worden momenteel uitgewerkt en zullen direct na de zomer bekend zijn. Onderzoek is gaande naar individuele geluidsontheffingen voor horecaondernemers. In vervolg op de motie over de Haagse dancescene hebben twee inspirerende bijeenkomsten plaatsgevonden met organisatoren van dance-events. De VNG-pilot naar mengfuncties van retail en horeca is aan het einde van dit halfjaar beëindigd geheel volgens planning. In het najaar presenteert de VNG de landelijke resultaten.

Acquisitie internationale congressen en bedrijven

Congressen/World Forum

Congressen zijn belangrijk voor Den Haag omdat ze zorgen voor meer bestedingen in de stad en het profiel van de stad versterken. Daarom zijn er vanuit het coalitieakkoord tot en met 2018 extra middelen beschikbaar gesteld voor congressen en het Conventionbureau. In de eerste helft van 2017 zijn 23 internationale, meerdaagse congressen geacquireerd die goed zijn voor meer dan 50.000 deelnemersdagen en deze hebben een economische impact van € 21 mln. De website van het Conventionbureau is vernieuwd en daar staat nu ook een actuele congreskalender op voor het komende jaar. De renovatie en uitbreiding van het World Forum verloopt volgens planning en de verwachting is dat het traject in het 3e kwartaal van 2017 wordt afgerond.

Acquisitie van bedrijven

Met een tussenstand van 19 administratief afgeronde projecten en 3 aankomende Confirmation Letters ligt de WestHolland Foreign Investment Agency (WFIA) op koers om meer dan 40 bedrijven (conform de verwachting uit het jaarplan 2017 van het WFIA) aan te trekken en te assisteren bij het (her)vestigen in de Haagse regio. De WFIA heeft op dit moment 74 lopende projecten in portefeuille en 79 leads waaraan gewerkt wordt.

Citymarketing

Het eerste half jaar van 2017 zijn een aantal belangrijke pijlers vanuit de Aanpak Haagse Citybranding 2020 verder in gang gezet. Als onderdeel van de uitvoering wordt sterk ingezet op de profilering van Den Haag als aantrekkelijke stad voor jong talent (studenten en young professionals). Het verbeteren van het imago van Den Haag onder deze doelgroep moet ervoor helpen zorgen dat de stad meer jong

talent aantrekt en aan zich weet te binden. Hiermee wordt niet alleen de vitaliteit van de stad vergroot, maar wordt de stad ook aantrekkelijker voor bedrijven en organisaties om zich te vestigen. Daarbij is social media een belangrijk middel dat ingezet wordt om deze doelgroep te bereiken. De ontwikkelde website www.behague.com, gericht op young professionals, geeft een goed beeld van hoe we met Den Haag in de 'mindset' van de subdoelgroep willen komen. We zetten Hagenaars in als ambassadeurs van onze stad met de ambitie om de stad trots van Hagenaren aan te wakkeren en in te zetten, zodat hun bijzondere verhalen ook niet-Hagenaren enthousiast kunnen maken over Den Haag.

Ook zijn campagnematige pr-activiteiten georganiseerd. Een goed voorbeeld hiervan is de recente actie '30 Days as a Hagenees' (www.30daysahagenees.nl). Het is zaak dat de social media dergelijke activiteiten optimaal ondersteunt en bijdraagt aan een eenduidige en samenhangende profilering van Den Haag.

De samenwerking met de partners in de stad is verder geïntensiveerd binnen de marketing coalities. En is het bureau Citybranding actief betrokken bij de activiteiten in het kader van het 100 jaar Mondriaan & De Stijl (Citydressing) als Haags Hoogtepunt 2017.

Naar aanleiding van een initiatief vanuit de gemeenteraad is in 2017 voor de eerste maal het 72hrs The Hague filmcontest gehouden. Bedoeling is om Haags filmtalent een platform te bieden en Den Haag in te zetten als decor. Met maar liefst 25 inzendingen en een volle zaal van Pathe Buitenhof tijdens de finale was het een groot succes. Winnaar van de eerste contest was Hanna Vondracek Productions.

Tot slot hebben we het Haags filmbeleid een flinke impuls gegeven door de ontwikkeling van een geheel vernieuwde website <http://www.takethehague.nl> die (inter-)nationale producenten informeert over de mogelijkheden die Den Haag biedt om als decor in te zetten.

Zeehavens

Met de koers van "Scheveningen haven is en blijft haven" is ingezet op de maritieme ontwikkeling van het gebied. Inmiddels staat de haven weer volop in de belangstelling van het bedrijfsleven en worden er nieuwe locaties ontwikkeld waar ondernemers daadwerkelijk kunnen ondernemen.

Zo heeft afgelopen voorjaar de Noordzeeboerderij de eerste zeewier geoogst op de proefboerderij Scheveningen en is de TU Delft Solar gedoopt en heeft proefgevaren in de haven. Op 17 februari 2017 is de Gebiedsontwikkelingsovereenkomst Noordelijk Havenhoofd Scheveningen ondertekend. Deze ontwikkeling betekent een impuls voor dit deel van de haven en versterking van de concurrentiepositie van het viscluster. Op het gebied van watersport zijn de voorbereiding voor de finish van de Volvo Ocean Race en het WK zeilen in 2018 in volle gang. Daarnaast is op 7 juni het nieuwe Topzeilcentrum geopend. De werkzaamheden voor renovatie van de werkhaven zijn momenteel in gang en de renovatie van de semafoor is in voorbereiding. In de Eerste en Derde haven van Scheveningen heeft de gemeente een walstroominstallatie voor grote zeeschepen aan laten leggen ter verbetering van de luchtkwaliteit en leefbaarheid. De inschrijvingen voor de tender voor realisatie van een bedrijfsgebouw aan de Dr. Lelykade, gericht op maritieme bedrijven zijn ingediend. De ontwikkeling van het Norfolkterrein is gestart waarbij in de plannen ruimte gemaakt is voor bedrijfsruimte aan de kade in de 3e haven. Met beide ontwikkelingen wordt de wens van maritieme bedrijven aan meer bedrijfsruimte aan de kade ingevuld. In juli is het Voortgangsbericht 'Scheveningen Haven, is en blijft haven' met hierin alle relevante ontwikkelingen in het havengebied in het voorgaande jaar, aan de raad gezonden.

De werkzaamheden voor de renovatie van de werkhaven zijn afgerond. De nieuwe werkhaven is eind september opgeleverd. In september start tevens het groot onderhoud aan de kademuren in de eerste haven. De aanbesteding voor het nieuwe dienstvaartuig is afgerond. De verwachte leverdatum is januari 2018.

2.12 Programma 12 – Sport

Algemeen

Er is volop verder gewerkt aan de uitvoering van de sportnota ‘Den Haag sportief in beweging, Sport maakt Den Haag sterker 2015-2030’. Iedere Hagenaar een leven lang sportief in beweging. Dat is het streven van de gemeente Den Haag. Over de voortgang is in de commissie samenleving van 9 februari jl. gerapporteerd.

Binnensport

In maart werd de Sportcampus Zuiderpark bouwkundig opgeleverd. Na diverse afwerkingen is het gebouw ingericht met sportmaterialen en meubels. Op 14 juni vond de grootse en feestelijke opening plaats waarbij meer dan 1.500 bezoekers aanwezig waren. Tijdens het openingsweekend op 17 en 18 juni waren de deuren geopend voor de sportverenigingen en alle andere geïnteresseerden. In het openingsweekend vonden ook meteen de eerste topsportevenementen in de Sportcampus Zuiderpark plaats: de World Tour Beachvolleybal en de World League Volleybal.

In de Sportcampus Zuiderpark zijn veel energiebesparende maatregelen gerealiseerd; 15.000 m² sedumdak, 1.000 zonnepanelen koude/warmteopslag, overal Ledverlichting en zonneboilers. Het Rijk heeft een energiesubsidie (opweksubsidie, SDE+) van in totaal € 0,25 mln. aan de Sportcampus voor de komende 15 jaar toegekend.

In 2016 is een verbetertraject gestart om de organisatie bij de gemeentelijke zwembaden te versterken. Dit traject is in de eerste helft van 2017 verder voortgezet. Het gaat daarbij onder meer om uniformering van werkprocessen, ontwikkeling van leidinggevenden en opleiding van medewerkers, prestatieafspraken, ziekteverzuim, ouderenbeleid en integriteit.

Maatschappelijk sterke sportverenigingen

De sportverenigingen vormen een belangrijk fundament voor de Haagse sport. Ze vervullen vaak een brede maatschappelijke functie. Structurele en regelmatige sportbeoefening vindt voor een groot deel plaats binnen de verenigingen. De sportverenigingen hebben in de eerste helft van 2017 ondersteuning gekregen in de vorm van expertisebijeenkomsten, inzet van projectmanagers en adviesgesprekken. Speciale aandacht is er geweest bij voetbalverenigingen voor het thema hoe om te gaan met elkaar op en rondom de velden. Dit heeft geresulteerd in een Haagse norm voor voetbalverenigingen die op 1 juli is ondertekend.

Sportdeelname

Half juni heeft Den Haag haar kandidatuur om Sporthoofdstad van Europa te worden in 2021 bekrachtigd, door het bidbook ‘*Sport empowers The Hague*’ aan de voorzitter van ACES Europe uit te reiken. Het bidbook wordt beoordeeld door een selectie van Europese universiteiten, waarna er twee steden doorgaan naar de finaleronde. Concurrentie komt uit Lissabon en Riga.

In het eerste half jaar zijn de bestaande stimuleringsprojecten gecontinueerd. Met name door de inzet van combinatiefunctionarissen en buurtsportcoaches wordt de niet-sportende Hagenaar gestimuleerd om in beweging te komen. Een vierde buurtsportcoach sport en gezondheid is in mei in Transvaal aan de slag gegaan.

Om mensen met een beperking net zo actief te krijgen als mensen zonder beperking, is de buurtsportcoach Hagenaars met een beperking uitgebreid en wordt met partijen uit de stad gewerkt aan het realiseren van een beweegloket op de Sportcampus Zuiderpark, waarvan de opening in het najaar wordt verwacht. De Stichting Special Olympics Nationale Spelen 2020 is opgericht en de eerste activiteit in aanloop naar het jaar 2020 heeft plaatsgevonden in de vorm van een sportdag voor zorginstellingen.

Sport dichtbij de mensen en in de wijk is het uitgangspunt van de sportnota. De tweede editie van de Stadsspelen droeg hier aan bij. Aanvullend op de editie van 2016 vonden ook kleinschalige

wijkactiviteiten plaats met als doel ook de niet actieve Hagenaar in beweging te krijgen. Op 1 juli vond het slotevenement plaats op de Sportcampus Zuiderpark. Na de zomer volgt een evaluatie.

Voor het 'Haags Sportinitiatief' zijn 31 aanvragen ingediend, waarvan er 13 gehonoreerd zijn. In de tweede helft van 2017 volgt een tweede tranche.

Topsport(eventen)

Eind 2016 heeft NOC*NSF, op basis van een investeringsplan, de accreditatie van het CTO Metropool onder voorwaarden gehonoreerd. Er is een raadsvoorstel tot oprichting van de Stichting CTO Metropool aan de raad aangeboden.

De gemeentelijke steun aan 2 Nationale Topsportcentra (NTC) en 14 Regionale Trainingscentra (RTC) is verder uitgebreid naar het NTC Skateboarden, het RTC Waterpolo en het RTC Judo. Deze trainingscentra, onder regie van de betreffende nationale sportbonden, vestigen zich respectievelijk in de RAC-hallen, het Zwembad de Waterthor en de Sportcampus Zuiderpark. 268 Haagse topsporters worden actief ondersteund.

In maart vond de Swim Cup in het Hofbad plaats. Er namen 227 topsporters en meer dan 200 recreanten deel. Met de FIBA The Hague Challenger (basketbal) en Pro Freestyle The Hague, inclusief de World Cup Skateboarding en NK Freerunning, had Den Haag twee mooie Urban Sport events op de kalender. Tijdens de openingsweek van de Sportcampus Zuiderpark stond een prachtig topsport programma op de rol met de World Tour Beachvolleybal en de World League Volleybal. Verder vonden jaarlijks terugkerende sportevenementen als de Challenge Cup (kunstrijden), CPC loop, North Sea Regatta en de Royal Ten plaats.

In de eerste helft van 2017 zijn bids ingediend voor de Davis Cup 2017 (tennis) en de Champions Trophy 2018 (hockey). De Davis Cup is toegekend aan Den Haag vindt half september plaats in de sportcampus Zuiderpark. De Champions Trophy is helaas niet aan Den Haag toegekend.

Buitensport en groene velden

Er is voorbereidend werk (ontwerp, werkomschrijving, aanbesteding) gedaan voor de aanleg (5) en renovatie (6 en 1 miniveld) van kunstgrasvelden en een atletiekbaan. De afronding van de renovatie van de atletiekbaan Zuiderpark is voorzien in juli even als de renovatie van de velden bij Quick en DUNO. In juni is gestart met de renovatie van de velden van Laakkwartier, HDS en HC Klein Zwitserland. De aanleg van het Toptrainingscentrum hockey staat gepland voor het tweede half jaar van 2017.

In 2016 zijn de eerste sportparken in goed overleg met de sportverenigingen opengesteld, wat heeft geleid tot een toename van gebruik van de sportvelden door met name jongeren tussen de 12 en 15 jaar. Dit heeft in enkele gevallen wel geleid tot klachten over extra vuil en honden op het veld en een incidentele melding van vandalisme. In de tweede helft van 2017 zal de nadruk liggen op het verder openstellen van buitensportcomplexen en het managen en monitoren van de klachten.

In Scheveningen is de Outdoor Fitness Boulevard geopend, waarbij een combinatie van Calisthenics, fitness en een skatebaan is gerealiseerd.

2.13 Programma 13 – Verkeer en milieu

Verkeer

Verkeersmaatregelen en Aanleg Straten, wegen, pleinen

Rotterdamsebaan:

Het project loopt op schema. 2017 staat in het teken van het voorbereiden van het boorproces. De startschacht is inmiddels beschikbaar. Met de productie van de tunnelementen is gestart. De zuidelijke rijbaan van de Laan van Hoornwijck is omgelegd naar de definitieve ligging over de Rotterdamsebaan.

Programma Straten Wegen Lanen:

Het eerste Uitvoeringsprogramma van de Kadernota Straten, Wegen en Lanen is in de eerste helft van 2017 door de gemeenteraad vastgesteld (RIS 296333). Conform dit Uitvoeringsprogramma is in de eerste helft van 2017 gestart met de voorbereiding van o.a. de volgende projecten:

- Herinrichting Hofzichtlaan;
- Kruispunt Duinstraat-Scheveningseweg (herinrichting tot rotonde);
- Kruispunt Westduinweg-Schokkerweg (herinrichting tot rotonde);
- Herinrichting Soestdijkseplein;
- Herinrichting Erasmusweg deel 1 en 2;
- Herinrichting kruispunt Rijnstraat-Bezuidenhoutseweg-Koning Julianaplein in samenhang met de herontwikkeling Koningin Julianaplein, Koekamp en A12/Malieveld.

Het definitieve ontwerp van de Melis Stokelaan is afgerond. Tevens is het definitieve ontwerp van de Noordwestelijke hoofdroute afgerond (Machiel Vrijenhoeklaan - Sportlaan, inclusief de groenzone van de Haagse Beek langs de Sportlaan).

Verkeersveiligheid:

Op basis van het Meerjarenprogramma Verkeersveiligheid worden tweejaarlijkse Uitvoeringsprogramma's (UVP's) vastgesteld. In 2017 het o.a. om de volgende maatregelen.

- Ten behoeve van het aanbrengen van herkenbare en veilige wegbeelden zijn de voorbereidingen gestart van aanpassingen aan diverse straten.
- Rond 12 Haagse scholen is de omgeving verkeersveilig en voor de weggebruiker herkenbaar ingericht (zogenaamde "Schoolzones").
- 30 km zones zijn voorbereid voor uitvoering in de tweede helft van 2017: in Zorgvliet, het Willemspark, de Archipelbuurt en Leyenburg.
- De black spot Maartensdijklaan-Meppelweg is aangepakt. De black spots Beresteinlaan – Meppelweg, Goeverneurlaan – Genestetlaan (Jonckbloetplein) zijn dit jaar in voorbereiding genomen.
- Naar aanleiding van klachten van omwonenden worden nog diverse kleinere verkeersknelpunten aangepakt.

In de tweede helft van 2017 zal een nieuw Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid (UVP) voor de jaren 2018 en 2019 worden voorbereid en aan de raad worden aangeboden.

Verkeerseducatie

Er staan dit jaar diverse educatieve activiteiten op de agenda om de verkeersveiligheid te vergroten.

- 30 scholen namen deel aan het project Veilig Leren fietsen.
- In het kader van verkeers- /fietslessen op school is dit jaar het 50e verkeersplein aangelegd. In oktober wordt dit verkeersplein feestelijk in gebruik genomen.
- In mei is het praktisch verkeersexamen georganiseerd voor de hoogste groepen van de basisschool. Hieraan namen 122 scholen met in totaal 4.495 leerlingen deel.

- Het Haagse project Biking2Skool = Cool heeft landelijke belangstelling gekregen en is genomineerd voor de Tour de Force Fietsinnovatieprijs.
- Het Regionaal Ondersteuningsbureau Verkeersveiligheid Zuid-Holland (ROV-ZH) heeft de campagne “BOB in de sportkantine” georganiseerd.
- Tijdens de fietsweek in oktober zal een fietsdag en e-bike dag voor ouderen worden georganiseerd.

Sterfietsroutes:

Bij de vaststelling van de Haagse Nota Mobiliteit (RIS180762) is besloten dat er in de periode 2011-2020 minstens 10 sterfietsroutes worden gerealiseerd. Om die doelstelling te bereiken zijn in het Meerjarenplan Fiets 2015-2018 zeven sterfietsroutes opgenomen die gedurende de huidige collegeperiode worden gerealiseerd. In 2017 zijn hiertoe de volgende stappen gezet:

- De sterfietsroute Smalle delen Javastraat / Laan van Meerdervoort is het afgelopen halfjaar opgeleverd.
- In maart 2016 heeft de raad het ontwerp van de sterfietsroute Centrum-Scheveningen Haven vastgesteld. Hiervan zijn de deelprojecten Conradkade 2 en Suezkade in respectievelijk april en mei 2017 opgeleverd. De aanbesteding van het deelproject Noordwal is afgerond en de uitvoering is medio juni gestart. Het deelproject De Constant Rebecquestraat is in voorbereiding.
- Het ontwerp van de Sterfietsroute Centrum-Bezuidenhout-Leidschenveen is in juni 2016 door de raad vastgesteld. T.a.v. de Juliana van Stolberglaan heeft de raad in maart 2017 besloten tot het realiseren van fietsstroken (RIS 295324). De uitvoering daarvan start in het derde kwartaal van 2017.
- Dit voorjaar heeft de raad het ontwerp van de sterfietsroute Wateringseveld, vastgesteld (RIS 296344).
- Met de oplevering van de vrijliggende fietspaden aan de Mercuriusweg in het vierde kwartaal van 2017, is een ontbrekend deel van de sterfietsroute door het stadsdeel Laak gereed.
- De sterfietsroute Binnenstad – Spoorwijk – Rijswijk – Delft wordt voorbereid zodat deze, uitgezonderd de schakel Hildebrandsplein, in 2018 kan worden uitgevoerd.
- Met de oplevering van de fietspaden aan de Bankastraat zijn de grootste delen van de sterfietsroute naar Scheveningen Bad op orde.

In het Meerjarenprogramma Fiets 2015-2018 is opgenomen dat de gemeente doorgaat met het oplossen van de ontbrekende schakels op het hoofdrouthenetwerk voor de fiets. In het eerste halfjaar is de herinrichting van de Zuiderparklaan afgerond. De route is opengesteld voor het verkeer aan de noordoostzijde, Soestdijkseplein richting Loosduinsekade.

Asfalteren fietspaden:

In 2017 wordt ingezet op een versnelling van het asfalteringsprogramma fietspaden (zie: Afdoening motie asfalteren fietspaden, RIS 289212). In de eerste helft van 2017 is ruim 3 km omgezet naar rood asfalt. Naar verwachting zal de ambitie, zoals opgenomen in bovengenoemde beantwoording van de motie om in 2017 € 0,5 mln. extra aan asfaltering van fietspaden te besteden, worden gerealiseerd.

Fietsonvriendelijke situaties:

Op circa 10 locaties zijn er dit jaar fietsonvriendelijke situaties verbeterd. Zo is onder andere de herinrichting van kruispunt van Oldenbarneveltlaan met Frederik Hendriklaan afgerond. Op initiatief van de nabij gelegen school is via een persmoment aandacht besteed aan de sterk verbeterde oversteeksituatie. Verder zijn met de Fietzersbond en deskundigen bij een workshop in juni 23 nieuwe meldingen van fietsonvriendelijke situaties besproken.

Fietstrommels:

De plaatsing van ongeveer 120 trommels vindt plaats op basis van vastgestelde plaatsingsplannen. Het plaatsingsplan voor het Geuzenkwartier is nagenoeg afgerond. Afgelopen halfjaar zijn fietstrommels geplaatst aan de Marnixstraat en aan de Regentesselaan. In het derde kwartaal zal de plaatsing in het Geuzenkwartier zijn afgerond. Met de voorgenomen plaatsing van fietstrommels aan de Galileistraat in

het Regentessekwartier en de plaatsing van enkele vrije fietstrommels zijn komend kwartaal alle fietstrommels geplaatst.

Programma Parkeren in woongebieden:

Het project Bezuidenhout-Oost fase 1 en het project Capadosestraat zijn in het eerste halfjaar van 2017 afgerond. Ook de herinrichting van het Goudenregenplein in de Bloemenbuurt Oost is gereed. Het definitief ontwerp van de overige aan te passen locaties in de Bloemenbuurt Oost is vastgesteld. Oplevering van de werkzaamheden wordt verwacht in het derde kwartaal van 2018.

De voorbereiding van de projecten Bezuidenhout-Oost fase 2, Rustenburg – Oostbroek en Laakkwartier West is in volle gang.

Fietsbrug over de A4 / Trekfietstrace:

Het ontwerp van het Fietsviaduct A4 (RIS 296397) is in april vastgesteld door de raad. De aanleg van het fietspad start nadat de boorwerkzaamheden van de Rotterdamsebaan zijn afgerond. Oplevering is naar verwachting begin 2020.

Parkeren op Straat

De halvering van het tarief voor de tweede parkeervergunning in 2015 is in 2016 geëvalueerd en in april 2016 aan de raad toegezonden (RIS 293507). Bij deze rapportage is aangegeven dat in 2017 de effecten op de parkeerdruk nog zouden worden onderzocht. In april van 2017 is dit vervolgonderzoek aan de raad toegezonden (RIS 296656).

De (tussentijdse) evaluatie van de groengele zone bij winkelcentrum Ypenburg is in april 2017 aan de raad toegezonden (RIS 296821). Naar aanleiding van de motie “Ander parkeerregime winkelcentrum Ypenburg” (RIS 297177) is besloten een andere parkeerregeling (maximaal 2 uur parkeren voor € 0,10 per uur) bij dit winkelcentrum te introduceren. De wenselijkheid van groen-gele zones op andere locaties wordt nog onderzocht.

Verkeersmanagement

In de eerste helft van 2017 is het Netwerkbreed Regelscenario Management Omgeving ingevoerd. Dit is het systeem dat verkeersscenario's in werking kan zetten door de aansturing van dynamische routepanelen en verkeersregelininstallaties. In de tweede helft van het jaar volgt de implementatie van een database voor verkeersgegevens.

Voor de stabiliteit van de verkeerssystemen en netwerk breed verkeersmanagement zijn goede, stabiele, snelle verbindingen tussen de verkeerscentrale en de verkeerssystemen essentieel. De aanbestedingsprocedure voor hoogwaardige verbindingen loopt. Implementatie is in de tweede helft van 2017.

In de eerste helft van 2017 is de aanbesteding van het vervangingsbestek gedaan en is er 1 verkeersregelininstallatie vervangen. In 2017 zullen op tien kruisingen de verkeerslichten vervangen worden.

Stadsregie Bereikbaarheid

Met Stadsregie bereikbaarheid voeren we regie over de geplande activiteiten (bouwactiviteiten, evenementen, beheer- en onderhoudswerken en herinrichtingen die direct effect hebben op de bereikbaarheid en/of verkeersveiligheid. De basis voor deze regie is het jaarlijks vast te stellen Uitvoeringsprogramma Bereikbaarheid.

Groei aandeel openbaar vervoer en capaciteitsuitbreiding OV

Netwerk RandstadRail:

In januari 2017 is tramlijn 9 naar Scheveningen in gebruik genomen door de nieuwe Aveniotrams. In april volgde de in gebruik name van lijn 15 over de Rijswijkseweg en lijn 15 en 17 over de Lange Vijverberg en het Tournooiveld.

De herinrichting van het Kerkplein en de aanpassing van de calamiteitenroute Prinsegracht-Buitenhof is in uitvoering. Voor de tweede helft van 2017 en 2018 staan nog restwerkzaamheden gepland voor lijn

15 (het deel Rijswijkseplein – Goudriaankade) en lijn 9V, onder andere de halte Leggelostraat. Hiermee nadert het programma NRR zijn voltooiing.

Busplatform Station Den Haag Centraal:

De vernieuwing van het Busplatform bij Station Den Haag Centraal is in april aanbesteed en de voorbereidende werkzaamheden zijn inmiddels begonnen. Met de sloop van de oude overkapping en de opstellen zal na de zomer 2017 worden gestart. Naar verwachting zal het project november 2018 worden opgeleverd.

Lijn 1 Centrum-Scheveningen:

De gemeente heeft een Denktank geïnstalleerd voor de vernieuwing van lijn 1, bestaande uit vertegenwoordigers van bewonersorganisaties en maatschappelijke organisaties. Deze Denktank heeft in maart 2017 een advies uitgebracht over de ligging en de aard van de spoorconstructie. Het college heeft in juni besloten de voorkeursvariant verder uit te werken (RIS 297275).

Onderzoek Tramverbinding Norfolk:

In december 2016 heeft het college het meerderheidsadvies van de Adviesgroep Tramverbinding Norfolk overgenomen. Tegelijkertijd heeft het college besloten een integrale verkeersstudie uit te voeren naar de route Duinstraat-Westduinweg. In het voorjaar van 2017 is hiervoor een vooronderzoek uitgevoerd. De Commissie Leefomgeving is hierover in juni geïnformeerd (RIS 297143). Eind 2017 zal de verkeersstudie worden afgerond. Daarbij wordt voorzien in een participatieproces. De planning wordt in overleg met de participanten vormgegeven.

Inpassing nieuwe trams in 2024:

In 2024 worden de laatste rood-beige trams vervangen door nieuwe trams. Hiervoor moet eind 2017 zicht zijn op de topeisen die aan de nieuwe tram gesteld worden. Samen met MRDH en HTM bereidt de gemeente het besluitvormingsproces voor. Er zijn drie werkbesprekingen met de Commissie Leefomgeving ingepland, waarvan er al twee hebben plaatsgevonden. De laatste zal plaatsvinden voor het eind van het jaar.

Milieubeleid

Actieplan Luchtkwaliteit:

Doel van het Actieplan luchtkwaliteit 2015-2018, “Samenwerken aan schone lucht” (RIS 283356) is Den Haag minder vervuילend te maken, met het oog op de gezondheid. In de eerste helft van 2017 is een groot aantal maatregelen uitgevoerd.

In de bestaande sloopregeling voor dieselauto's is de sloopregeling voor brommers en (snor)scooters geïntegreerd. Inmiddels zijn circa 250 subsidieverzoeken ontvangen.

de Walstroominstallatie in de 1e en 3e haven van Scheveningen is in gebruik genomen.

De nieuwe Verordening Parkeerbelastingen en de Parkeerverordening, die een kader biedt voor vergunningverlening voor elektrische deelauto's, is vastgesteld.

De besluitvorming voor een stadsbrede vergunning voor het Free Floating elektrisch autodeelconcept is voorbereid.

De subsidieregeling in het kader van de aanschaf van elektrische auto's door bedrijven is aangepast zodat ook voor geleasede taxi's en bestelbussen subsidie kan worden aangevraagd.

Het benaderen van bedrijven om voor hun wagenpark een total-cost-of-ownership-scan te maken en die af te zetten tegen een elektrisch wagenpark is gecontinueerd. Inmiddels zijn 300 bedrijven benaderd.

Het laadnetwerk ten behoeve van elektrisch vervoer is uitgebreid tot 740 oplaadpalen.

Er is een locatie voor het derde stedelijke snellaadstation vastgesteld (J.P. Coenstraat in het Beatrixkwartier).

Bodembescherming en bodemsanering:

Begin 2017 waren er voor de gemeente Den Haag in totaal 32 speedlocaties met bodemverontreiniging die gesaneerd moeten worden. Het gaat voor een groot deel om verontreinigingen van het grondwater waarbij er risico voor verspreiding bestaat.

In het kader van het convenant 'bodem en ondergrond 2016-2020' zijn in het eerste halfjaar van twee locaties gesaneerd (Steijnlaan en Petroleumhaven). In de tweede helft van 2017 zullen nog drie saneringen worden afgerond (vm. stortplaats Veenweg, Buitentuinen en Volkstuinen Loolaan).

De overige saneringen zijn in uitvoering door middel van grondwatersaneringen of beheersing van de verontreiniging. Aan de hand van periodieke monitoring wordt de voortgang van de grondwater saneringen gecontroleerd.

In verband met de mogelijke gezondheidsrisico's van diffuus lood in de bodem wordt nader onderzoek verricht om een betrouwbaar beeld te krijgen van de loodproblematiek in Den Haag. Het onderzoek zal zich vooral richten op de locaties met gevoelige functies: kinderspeelplaatsen en moestuin complexen. De uitvoering start in het 3e kwartaal van dit jaar. Eind 2017 zijn de resultaten naar verwachting bekend.

Het Uitvoeringsprogramma (UP) Bodem en Ondergrond 2016-2020 is in de eerste helft van 2017 voorbereid. Het wordt in het najaar aan de raad aangeboden.

Bestrijding geluidhinder:

De geluidsbelastingkaarten op grond van de Europese richtlijn omgevingslawaaai zijn opgesteld en worden in het derde kwartaal ter vaststelling aan de raad aangeboden.

Milieueducatie

In het eerste halfjaar hebben circa 15.000 leerlingen deelgenomen aan educatieve activiteiten van de gemeente en zo'n 1.500 leerlingen zijn op werkweek in School in Bos in Drenthe geweest. Daarnaast worden leskisten uitgeleend aan basisscholen, tuinlessen en lessen buiten gegeven. Diverse evenementen werden goed bezocht, zoals Fête de La Nature in het Zuiderpark

Er vindt een herijking plaats van het lesprogramma, met als verbindende factor duurzame basisvorming. Er is gekozen voor 6 nieuwe thema's: afval en grondstoffen, groen en biodiversiteit, water, openbare ruimte, klimaat en energie. Ook is een nieuwe website gemaakt met een overzicht van de achtergronden en activiteiten: www.milieueducatiedenhaag.nl/site/NME.

Via een roadshow langs bibliotheken wordt het thema stadslandbouw bekender gemaakt. Ook wordt onderzocht of het mogelijk is om een deel van het Zuiderpark (Stadsboerderij en omgeving) in te richten als Voedselpark.

2.14 Programma 14 – Wonen en duurzaamheid

Woningbouw

In de eerste helft van 2017 zijn in Den Haag ongeveer 1.400 woningen in aanbouw genomen, waaronder 512 sociale woningen. Projecten, die in aanbouw zijn genomen, zijn bijvoorbeeld Leeghwaterplein/Vijverhof, Nieuw Rozenburg/Harvest, Zicht op Leidschenveen, Laan van Meerdervoort 55, Esperantoplein, Leyweg-Escamplaan/De Schoone Ley, Kranenburgweg, Wezelrade/4x9 en Vroondaal.

Daarnaast zijn projectdocumenten vastgesteld voor woningbouwontwikkelingen met sociale woningen, zoals de projecten Binckhorst/Trekvlizzone en de Grotiusplaats. De gemeente voert de grondexploitatie en bouwgrond uit. De gemeente bouwt zelf geen woningen. Met het vaststellen van deze projecten krijgt de inhaalslag voor sociale woningbouw verder vorm. Met de corporaties wordt overlegd om verder invulling te geven aan de ambitie om meer sociale woningbouw te realiseren.

Statushouders

De gemeente Den Haag levert haar bijdrage aan het oplossen van de vluchtelingenproblematiek. Den Haag spant zich in om de wettelijke taakstelling tijdig en volledig te halen. Op de taakstelling van de eerste helft van 2017 van 639 personen (inclusief een achterstand van 246 uit 2016) is per 1 juli 2017 een aantal van 567 personen gerealiseerd. Den Haag kiest ervoor om de toegewezen statushouders snel op te nemen in de samenleving. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat we niet alleen zorgen voor passend onderdak maar ook voor begeleiding, onderwijs voor de kinderen, dagbesteding, taal, hulp bij psychische en maatschappelijke problemen en aandacht voor welzijn.

Huisvesting Statushouders

De gemeente huisvest al jaren statushouders met een tijdelijke verblijfsvergunning en helpt en ondersteunt deze mensen bij het vinden van een plek in de Haagse samenleving. Woningcorporaties stellen ongeveer 10% van hun eigen vrijkomend aanbod beschikbaar voor de huisvesting van statushouders. Naast dit aanbod zijn en worden specifieke wooneenheden voor statushouders gerealiseerd. In het eerste half jaar van 2017 zijn Jupiterkade, Stadzijde en Koolwitjelaan opgeleverd. In de loop van 2017 komen hierbij ook nog woningen aan de Nienoordstraat, Zwaardvegersgaarde, Narcislaan en Zieken beschikbaar. Voor de huisvesting van statushouders in 2017 is € 1,7 mln. nieuw beleidsgeld beschikbaar gesteld.

Communicatie met bewoners

Het is belangrijk dat de burgers van de stad weten wat de inzet van de stad is voor de integratie van de statushouders. Voorop staat dat de vorm het doel dient, namelijk de buurt zo goed mogelijk informeren en bij de plannen te betrekken. Voor de ene locatie sturen we informatiebrieven naar direct omwonenden, voor de andere locatie organiseren we een of meer kleine of grote bijeenkomsten of inloopsessies, waarbij ook betrokken (welzijns-)organisaties aanwezig zijn. Ook zijn er inmiddels voor de bestaande locaties diverse overleggen op stadsdeelniveau georganiseerd waarbij de buurt is betrokken.

Transformatie van kantoren in woningen

Via kantorentransformatie zet de gemeente zich in om jaarlijks 75.000 m² kantoorruimte door de markt te laten transformeren, bij voorkeur naar woningen. Om dit te stimuleren zijn in de eerste helft van 2017 voor diverse panden quickscans en creatieve sessies georganiseerd, kaders met uitgangspunten vastgesteld, plannen beoordeeld in het Haags Initiatieven Team en soms bijdragen verstrekt. Een aantal aansprekende panden in dit verband zijn: de Amerikaanse ambassade, de Schilde, Drie Hoefijzers en het Grote Belastingkantoor

In 2017 is t/m mei voor 127.000 m² kantorentransformatie vergunning aangevraagd, waarvan 86.000 m² naar woningen. De verwachting is voor 2017 in totaal ± 190.000 m² aan kantorentransformatie te hebben vergund. In het coalitieakkoord is binnen het programma Wonen en Duurzaamheid voor “wonen in bestaande gebouwen/leegstandaanpak (incl. VvE Balie)” totaal € 10 mln. beschikbaar

gesteld. De verdeling hiervan is € 2,7 mln. voor de VvE Balie, € 2 mln. voor Broedplaatsen en voor het transformatiebudget € 5,3 mln. Dit transformatiebudget zal eind 2017 volledig besteed zijn.

Stadsvernieuwing Wonen

VvE Balie

De VvE-balie stimuleert de ontwikkeling naar sterke Verenigingen van Eigenaren (VvE). Eigenaren hebben een belangrijke verantwoordelijkheid voor het onderhoud. De begeleiding van VvE's is daarbij noodzakelijk om de kwaliteit van de particuliere woningvoorraad in de stad op peil te houden. Het streven is om 400 VvE's te begeleiden in 2017. Eind mei hadden 151 VvE's met 1.716 appartementen de hulp van de VvE-balie ingeroepen bij het activeren en actief houden van hun VvE. Op 31 mei zijn de contracten tussen HEID en de fondsbeheerder SVN getekend waarmee het VvE-fonds voor energiebesparing (voor VvE's kleiner dan 10 appartementen) van start kan gaan. De eerste aanvragen kunnen per 1 juli 2017 gedaan worden.

Daarnaast zijn in de eerste helft van 2017 32 VvE maatwerk-energie adviezen voor grote VvE's s voor het verduurzamen van 1.702 appartementen aangevraagd. Voor kleine VvE's (kleiner dan 10 appartementen) is het energieadvies gekoppeld aan een Meerjaren Duurzaam Onderhoudsplan (MDOP). Er zijn nu 231 VvE's die zich hebben aangemeld voor een MDOP, hierin bevinden zich 883 appartementen. Deze kleine VvE's kunnen ongeveer de helft van de kosten (maximaal € 150,-) van het plan gesubsidieerd krijgen en worden door de VvE-balie begeleid van besluitvorming naar uitvoering van de werkzaamheden. In totaal zijn er dit jaar tot nu toe 414 nieuwe VvE's (met 4.301 appartementen) in contact met de VvE-balie.

Geluidssanering Woningen

Het project geluidssanering van de gemeente Den Haag voorziet in geluidwerende maatregelen bij woningen die overlast hebben van verkeerslawaai. De bouwkundige aanpassingen zijn voor kosten van de gemeente, mits de woning op de A-lijst staat (geluidsniveau hoger dan 43 decibel). De begroting voor 2017 is vastgesteld op € 1,15 mln. Uitbetaling vindt plaats na oplevering. Er zijn in het eerste deel van 2017 ruim 50 woningen opgeleverd en met ruim 100 woningeigenaren zijn de overeenkomsten getekend om geluidssaneringen te treffen. De uitvoering hiervan is gestart of zal na de bouwvak plaatsvinden.

Woonbeleid

Corporaties

Eind 2015 zijn er meerjarige prestatieafspraken gesloten met de woningcorporaties. Deze afspraken zijn in 2017 tussentijds geëvalueerd. De corporaties houden zich aan de afspraak om voldoende goedkope woningen beschikbaar te houden (een huur onder de kwaliteitskortingsgrens). Het overgrote deel van de afspraken loopt naar verwachting en wordt binnen deze afsprakenperiode nog gerealiseerd. Er zijn aanvullende afspraken gemaakt over onder andere de kernvoorraad en duurzaamheid. In het Volkshuisvestings-journaal, waarvan de eerste versie in de eerste helft van 2017 is opgeleverd, wordt inzichtelijk gemaakt hoe het gesteld staat met de Haagse corporatievoorraad. Omdat een groot deel van de Haagse corporatiewoningen met vocht- en schimmelproblemen kampt, is er met de corporaties een plan van aanpak vastgesteld om deze problematiek te verminderen.

Studentenhuisvesting

De huisvestingsambitie van studenteneenheden is in 2017 bijgesteld vanwege een lagere behoefte aan studentenhuisvesting. Er dienen 1900 studenteneenheden gebouwd te worden t/m 2024 (was: 3200). In de eerste maanden van 2017 zijn 302 eenheden gerealiseerd. In 2017 worden er 676 woningen opgeleverd. In totaal zitten er zo'n 1250 te bouwen studenteneenheden in de pijplijn.

Aanjagen vernieuwing zorgvastgoed

Op 31 januari 2017 is in samenwerking met Bouwend Nederland een congresmiddag georganiseerd waarbij circa 80 bouwers en ontwikkelaars, beleggers, vertegenwoordigers van corporaties en zorginstellingen, initiatiefnemers van wonen en zorgprojecten, ouderenvertegenwoordigers en ambtenaren met elkaar in gesprek zijn gegaan. Ditmaal was het thema 'Lang Zult U Wonen'.

Voor een aantal vastgoedlocaties in de ouderenzorg is de toekomst onzeker, terwijl er geen concrete plannen voor zijn. Voor drie locaties heeft de gemeente zelf, in overleg met de eigenaar en/of exploitant in het eerste kwartaal van 2017 een zogenaamde quick scan uitgevoerd naar de mogelijkheden. Het doel is nieuwe kansen te ontdekken, de juiste partijen met elkaar in contact te brengen en te verbinden (matchmaking), en de eigenaar zo te verleiden om tot actie over te gaan. Dit kan zijn hergebruik -soms door andere doelgroepen- van het bestaande vastgoed, renovatie, transformatie, (tijdelijke) herbestemming of sloop/nieuwbouw. Voor vier verzorgingshuizen is inmiddels de transformatie naar zelfstandige wooneenheden in gang gezet, of ze worden verbouwd naar verpleegzorg.

Langer zelfstandig thuis

Er zijn gebiedsscans Wonen & Zorg gemaakt voor elk stadsdeel. De gebiedsscan geeft informatie die van belang is om de opgave, kansen en knelpunten op het gebied van wonen en zorg voor ouderen op stadsdeelniveau te bepalen. Bewustwording bij (toekomstige) senioren over de kansen en beperkingen bij langer zelfstandig thuis wonen wordt bij veel stadsdelen genoemd als eerste prioriteit. Daarom is in juni 2017 een gemeentelijke doorstroommakelaar aangesteld die in zowel de particuliere als de sociale voorraad aan de slag gaat om de doorstroom naar meer passende huisvesting te faciliteren. Daarnaast zal in het najaar in Scheveningen een (pilot) bewustwordingscampagne van start gaan die als doel heeft onder ouderen bewustwording te creëren voor langer zelfstandig wonen.

Huisvestingsafspraken (sociaal) kwetsbaren

Samen met betrokken partijen (corporaties en zorginstellingen) wordt onderzocht hoe het huidige systeem van verdeling van de taakstelling ten aanzien van de huisvesting van op basis van convenanten verbeterd kan worden. Er wordt gewerkt aan een systematiek voor de prioritering en de aantallen voor de langere termijn.

Verduurzaming van woningen

Het programma Werken aan Duurzaam Woningonderhoud ("Hou van je Huis") biedt verschillende producten aan die woningeigenaren helpen om de woning te verduurzamen. In 2017 worden er 4.000 woningrenovaties nagestreefd, waarbij de halfjaarlijkse voortgangscijfers erop duiden dat deze ambitie gehaald wordt. Begin 2017 is de tweede pop up store geopend aan de Fluwelen Burgwal 54. De store heeft samen met de andere store aan de Goudsbloemlaan zeer succesvol bijgedragen aan de zichtbaarheid van Hou van je huis, met een totaal van 925 bezoekers op de peildatum 12 juni.

Voor de activiteiten en producten van Hou van je huis is in 2017 € 2 mln. beschikbaar gesteld, waarvan € 0,5 mln. voor dak- en vloerisolatie subsidie. In het najaar wordt een inhaalslag gemaakt tijdens het zogenaamde najaarsoffensief. Het stookseizoen begint, wat een geschikt moment is voor bewoners om aan de slag te gaan met hun woning. Hou van je huis organiseert dan ook extra activiteiten.

Verbonden partij: WOM Den Haag Zuidwest

In 2016 gerealiseerd: 24 woningen FIRST, dit is het renovatie deel van De Raden) en 25 woningen Wildenborgh. Prognose 2017: oplevering najaar 36 eengezinswoningen De Raden (project 4x9). Start bouw Meppelweg na de zomer. 3 flats met 111 woningen (6 stadsbungalows, 70 koopappartementen en 35 markthuurlappartementen). De laatste hand wordt nu gelegd aan het bouwrijp maken.

Bouw- woning en welstandtoezicht

De Haagde Pandbrigade handelt overtredingen af die betrekking hebben op het gebruik en de staat van bouwwerken. Het gaat bijvoorbeeld om achterstallig woningonderhoud, strijdigheid met het bestemmingsplan, onrechtmatig gebruik van woningen en illegale bouw. Het streven is om de doelstellingen zoals deze in het Jaarplan Wabo VTH 2017 (RIS 296991) zijn vastgesteld te realiseren. De uitvoering van de gestelde doelen ligt op schema. Met de pilots op gebied van bed & breakfasts, vakantieverblijf en periodiek toezicht op rijksmonumenten wordt, volgens planning, in de tweede helft van 2017 gestart.

Ongediertebestrijding

In het eerste halfjaar van 2017 zijn er 17 meldingen binnengekomen. Op basis van deze meldingen zijn er tot nu toe 230 bestrijdingen uitgevoerd. De bestrijding vindt plaats in huizenblokken om de woning, waarbinnen de ongedierte zich bevindt. Alleen zo kan de bestrijding effectief zijn. In vergelijking met 2016 is er een daling aan meldingen. De ongediertebestrijding heeft alleen betrekking op kakkerlakken en niet op papier- oven- en zilversijsjes.

Duurzaamheid

Op basis van de nota “Den Haag duurzaam, Agenda 2015-2020” (RIS283893) en het bestedingsvoorstel (RIS290013) is in de eerste helft van 2017 gewerkt aan een duurzamere stad. Dit geschiedde aan de hand van de vier prioritaire thema’s en op verzoek van de raad ook het thema Circulaire Economie.

1. CO2 emissie reduceren en 2. het warmtenet uitbreiden en verduurzamen:

Aan het begin van 2017 zijn verschillende werkbesprekingen over energietransitie georganiseerd. Voor één van die besprekingen heeft CE Delft een scenariostudie uitgevoerd naar de mogelijkheden voor een duurzame warmtevoorziening in Den Haag. In de eerste helft van 2017 is onder meer met de kennis en ervaringen van de werkbesprekingen een raadsvoorstel “Op naar een duurzame warmtevoorziening in 2040” opgesteld. Deze nota geeft de gemeentelijke strategie voor de warmtetransitie.

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar mogelijkheden om duurzame warmte toe te passen in woningen of gebieden. Voor Den Haag Zuidwest, Mariahoeve en de Binckhorst wordt als eerste een programmaplan per wijk opgesteld. Er is gestart met de voorbereidingen hiervan. Voor Mariahoeve heeft TNO bijvoorbeeld in juni een gedetailleerde scenario-analyse opgeleverd. In dit kader is ook de Greendeal Aardgasvrije Wijken ondertekend.

Vanuit het programma “duurzaam woningonderhoud” is in de eerste helft van 2017 onder andere een extra popup-store in het centrum gekomen. Het energiefonds voor de VVE’s heeft de eerste aanvragen binnengekregen. De duurzaamheidskring van Hotels heeft kort na de start al een succes opgeleverd: de deelnemende hotels hebben afgesproken alleen nog klimaat neutrale taxi’s te bestellen voor klanten. Naast het continueren van de bestaande kringen zijn voorbereidingen gestart voor een kring met gebedshuizen en een kring voor scholen.

Voor de inkoop van de stroom voor de gemeentelijke organisatie is begin 2017 een onderzoek gedaan naar de mogelijkheden om zo duurzaam mogelijk in te kopen. De resultaten van dat onderzoek zijn gebruikt als vertrekpunt voor de aanbesteding.

In de eerste helft van 2017 is een plan van aanpak opgesteld voor het verder verduurzamen van al het gemeentelijk vastgoed. In het verlengde daarvan is gezamenlijk met het Rijksvastgoedbedrijf een groot onderzoek aanbesteed in het project “EnergieRijk Den Haag 2.0”. Dat onderzoek wordt in het tweede en derde kwartaal uitgevoerd en levert een strategie op waarmee het Rijk, maar ook de gemeente haar vastgoed zo efficiënt en snel mogelijk CO2-neutraal kan maken.

3. Klimaatbestendige stad

De strategie voor klimaatadaptatie is opgenomen in het Uitvoeringsplan Klimaatbestendig Den Haag (RIS2524270) en het Actieprogramma Klimaatbestendige stad 2015/2016 (RIS 283893, bijlage 2). In het eerste half jaar van 2017 is verder ingezet op de verschillende onderdelen van het actieprogramma (weten, willen, werken).

Klimaatbestendigheid is verankerd in de Agenda Ruimte voor de Stad, Agenda Groen voor de Stad en het Rioleringsplan Den Haag. De samenwerking met het Hoogheemraadschap van Delfland is versterkt door een gezamenlijke campagne. Binnen de nationale City Deal Klimaatadaptatie wisselen we onder meer met Amsterdam, Rotterdam, Zwolle en het Rijk kennis en ervaringen uit over klimaatadaptatie. Onder meer op het terrein van klimaat robuuste gebiedsontwikkeling (Erasmusveld). Ook is vanuit de deelname aan het Valoriseringsprogramma Deltatechnologie & Water in januari van dit jaar een mobiele waterkering in Scheveningen getest. En voor de Trekvlietzone in de Binckhorst is een verkenning

gestart naar hoe deze klimaatbestendig kan worden ingericht. In een regionale Community of Practice klimaatadaptatie wisselen we vier keer per jaar kennis en ervaring uit.

Tot en met de eerste helft van 2017 zijn er 104 subsidies voor een groen dak aangevraagd. Samen goed voor de aanleg van ca. 11,5 duizend m² groen dak. Ook Operatie Steenbreek is voortgezet in 2017. Er hebben tal van acties in wijken en op scholen plaatsgevonden. Tot slot is de aanleg van de calamiteitenberging Molenvlietpark gestart. Het onderzoek van de TU Delft naar het stedelijk warmte eiland in Den Haag is afgerond. Na de zomer worden de resultaten opgeleverd.

4. Versterken Haagse Kracht;

De subsidieregeling Duurzaamheid door Haagse wijken heeft in de eerste helft van 2017 (onder programma 19) in totaal 25 nieuwe aanvragen opgeleverd. Er is een evaluatie gestart om de verlenging eind 2017 te effectueren.

Bij de ondersteuning van deze initiatieven wordt samenwerkt met Duurzaam Den Haag (DDH). Begin 2017 is de basissubsidie voor DDH beschikt en is op basis van verschillende projectplannen het projectdeel van de subsidie verder vormgegeven. Dit richt zich op de Energiebeurs, het ondersteunen van Haagse warmte initiatieven van bewonersgroepen, verduurzamen van VVE's, het ondersteunen van het Hou van je huis programma en bewust consumeren waarbij onder andere gewerkt wordt aan het in stand houden van de Fairtrade titel van de gemeente.

De New Farm (Schilde) is uitgegroeid tot een boegbeeld van innovatie rond nieuwe vormen van voedselvoorziening. In de eerste helft van 2017 zijn verschillende (inter)nationale delegaties op bezoek geweest. Ook heeft de Rijksoverheid hier in januari de nationale voedseltop georganiseerd. Dit paradepaartje van de stadslandbouw biedt inmiddels onderdak aan de eerste startups, zoals de Haagse Zwam. Ook is er interesse van grotere bedrijven, zoals Horticoop.

5. Circulaire Economie:

Een eerste verkenning begin 2017 heeft een groslijst aan bestaande circulaire initiatieven opgeleverd. In Moerwijk is een alliantie tot stand gekomen onder de noemer "made in/by Moerwijk". Na de eerdere kansenstudie voor de Binckhorst, voeren TNO, de Leidse Universiteit en Circle Economy een kansenstudie voor de gehele stad uit. In de eerste helft van 2017 zijn uit het eerste deel van die studie drie kansrijke branches gekomen. Die worden komende tijd benaderd om actief deel te gaan nemen aan het meer circulair maken van grondstoffenstromen en het creëren van extra werkgelegenheid. In de Binckhorst is de grondstoffenmakelaar van start gegaan.

2.15 Programma 15 – Stadsontwikkeling

De doelstellingen van het programma Stadsontwikkeling zijn het bieden van ruimte aan alle Hagenaars, een vitale stad en het stimuleren van werkgelegenheid. Kernpunten hierbij zijn:

- Aansluiten bij de kansen en kwaliteiten van specifieke gebieden.
- Ruimte voor bedrijven en betaalbare woningen.
- Een aantrekkelijke stad.
- Een impuls voor duurzame bereikbaarheid.

Stadsvernieuwing en Bouwgrondexploitaties

Hieronder volgt per stadsdeel een toelichting van de voortgang op de belangrijkste activiteiten in 2017.

Scheveningen

Scheveningen Haven

Grondexploitaties

De gemeente wil voor fietsers en voetganger een beweegbare brug over De Pijp aanleggen. Loop- en fietsafstanden worden daarmee sterk bekort en het draagt bij aan de sfeer en de recreatiemogelijkheden in het havengebied. Het ontwerp van deze brug wordt zorgvuldig overwogen, omdat verschillende belangen met elkaar in overeenstemming moeten worden gebracht. De ontwerpeisen worden momenteel opgesteld en stakeholders worden daarbij geconsulteerd. Hun inbreng bepaalt mede het tempo. Zodra het stakeholdersoverleg heeft plaatsgevonden kan het programma van eisen worden afgerond en de aanbesteding in gang worden gezet.

In maart is de mindervalidenvoorziening (hellingbaan) aan de Dr. Lelykade-Schokkerweg opgeleverd. Hiermee is de Tweede Haven Scheveningen voor bewoners en bezoekers met een kinderwagen, rollator of rolstoel beter toegankelijk geworden.

Er is een nieuwe hellingbaan met tweerichtingsverkeer aan de Dr. Lelykade is opgeleverd. Omdat veel bewoners graag tweerichtingsverkeer willen is het ontwerp aangepast en daardoor zijn de werkzaamheden uitgesteld. Aan de havenkant is ruimte voor fiets parkeren en banken met uitzicht op de haven. Ook brede trappen bieden uitzicht op de 2e Binnenhaven.

Stadsvernieuwing

De tender voor het bedrijvengebouw dr. Lelykade verloopt volgens planning. Drie partijen hebben in juni een inschrijving ingediend.

Op 27 juni heeft het college het ontwikkelperspectief 'Beach City; het sportstrand van Europa' vastgesteld. Met het ontwikkelperspectief zijn richtinggevende ruimtelijke, programmatische en beleidsmatige kaders vastgelegd voor verdere uitwerking en planvorming van de ontwikkeling van Beach City.

Het Topzeilcentrum Scheveningen aan de Hellingweg 27 is in juni officieel opgeleverd. Op deze locatie met directe toegang tot de zee hebben onder andere de Nederlandse talenten en topsporters van het Watersportverbond hun intrek genomen.

Aan de Dr. Lelykade zijn de bouwplannen De Reder, Het Vervolg en Het Kaviaarhuis opgeleverd. Ook is gestart met de bouw van het woningbouwproject Coolhouse.

Zorginstelling Cardia verkoopt haar locatie Duinrust in 2017 en renoveert de locatie de Thuishaven. Op 11 april heeft het college het PlanUitwerkingsKader voor de locatie Duinrust vastgesteld. Het is aan de nieuwe eigenaar van dit complex de transformatie verder vorm te geven en uit te werken.

De bouwplannen van de 99 woningen op het voormalige Norfolkterrein van MRP Development en 237 woningen van Wooncorporatie Arcade vorderen gestaag en hebben beiden in mei het hoogste punt bereikt.

Internationale Zone

Grondexploitaties

De omgevingsvergunning voor de uitbreiding/renovatie van het hoofdgebouw van de NATO/NICA is op 2 mei verleend. Het slaan van de 1e paal heeft 21 mei plaatsgevonden.

In februari is een onherroepelijke omgevingsvergunning verleend voor de nieuwbouwprojecten aan het Verhulstplein. Op beide ontwikkelingen zijn geen bezwaren ingediend. Voor het project Verhulstplein 14-17 is de combinatie Mahler/Heembouw inmiddels begonnen met de sloop van het gebouw.

Voor het andere project, Verhulstplein 23-25, heeft VORM ontwikkeling de verdere voortgang van William Investments heeft overgenomen. Deze woningen zijn ook in de verkoop en de voorbereidingen zijn zo goed als afgerond.

De nieuwbouw van de Amerikaanse ambassade in Wassenaar wordt naar verwachting in juli opgeleverd. Inhuizing zal tijdens de zomermaanden plaatsvinden.

In juni is het projectdocument Toren van Oud vastgesteld. Na de zomer kan de herontwikkeling tot short stay appartementen starten.

Stadsvernieuwing

Op 19 januari heeft Madurodam een nieuw Ontwikkelperspectief formeel ingediend bij de gemeente ten behoeve van de vaststelling van een Planuitwerkingskader (PUK). Madurodam geeft in haar Ontwikkelperspectief aan te willen uitbreiden en te willen vernieuwen, zodat ze haar exploitatie te op de middellange termijn kan voortzetten. Het Ontwikkelperspectief en de uitbreiding biedt Madurodam een bedrijfseconomische toekomst en verbetert tegelijkertijd het groen in Den Haag kwalitatief. Op 7 juni heeft het college een raadsvoorstel met een PUK voorgelegd aan de gemeenteraad. Met de uitbreiding van Madurodam wil het college ruimte geven aan een economische ontwikkeling in een waardevolle groene omgeving.

Op 15 mei is de omgevingsvergunning voor de renovatie/nieuwbouw van de Kosovo Rechtbank aan de Raamweg verleend. Inmiddels is gestart met de werkzaamheden. Huisvesting van de rechtbank is voorzien in het tweede kwartaal 2018.

Europol is de afgelopen jaren fors gegroeid en met interne verbouwingen kan Europol meer medewerkers huisvesten. De verwachting is dat de groei de komende jaren doorzet. Om de groei op termijn te accommoderen, overlegt Europol met het rijk en de gemeente over haar huisvesting. Een uitbreiding van Europol is goed nieuws voor de stad Den Haag en de gemeente werkt graag mee aan oplossingen om deze waardevolle organisatie en haar medewerkers te huisvesten.

In april is het nieuwe kantoorgebouw van Eurojust aan de Johan de Wittlaan opgeleverd aan het Rijksvastgoedbedrijf en is de sleutel overhandigd aan Eurojust.

Segbroek

Grondexploitaties

Begin van het jaar is het pand aan de Acaciastraat 178/180 door de Kruin leeg opgeleverd. De panden zijn inmiddels gesloopt en het terrein is bouwrijp gemaakt. De gronden kunnen half juli worden geleverd aan de kopers mits zij een bouwvergunning hebben.

Voor de HALO locatie aan de Laan van Poot waren er meerdere bouwgroepen die een optie willen op de kavel om gezamenlijk 30 tot 50 appartementen te realiseren. Na loting bij de Notaris is er begin maart een bouwgroep geselecteerd.

Het college heeft in april ingestemd met het projectdocument voor de bouw van 12 eengezinswoningen op de plek van de voormalige Sacramentskerk.

Energiekwartier Regentesse Zuid

In de eerste helft van 2017 is er verder gebouwd aan 230 woningen langs de Loosduinseweg, ter plaatse van de voormalige gemeente kantoren. De eerste 72 sociale huurwoningen worden aan het derde kwartaal opgeleverd. De koop- en markthuurlwoningen in het eerste kwartaal van 2018. De herinrichting van Park de Verademing is gegund en de aannemer is begonnen met zijn voorbereidingen voor de uitvoering.

Stadsvernieuwing

het Magazijn (Esperantoplein)

De transformatie van het voormalige KOW-kantoor tot 72 studenten woningen en op de begane grond ruime 1000m² bedrijvigheid/horeca is in volle gang. Oplevering van woningen vindt in september 2017 plaats, de bedrijvigheid/horeca wordt begin 2018 opgeleverd.

Loosduinen inclusief Vroondaal

Grondexploitaties

Op 11 april 2017 heeft het college het projectdocument vastgesteld voor de bouw van 22 zelfstandige sociale huurwoningen aan de Narcislaan. Deze woningen zullen, zolang daar behoefte aan is, de eerste 10 jaar dienen voor de huisvesting van statushouders. De uitgifte van de grond en de start van de bouw van het 4-laagse appartementengebouw vindt plaats in augustus 2017. De oplevering van het gebouw is gepland in december 2017.

Kijkduin

De omgevingsvergunning voor de herontwikkeling van het bestaande winkelcentrum aan het Deltaplein (A1) met 215 appartementen, winkels, horeca, overige voorzieningen en een parkeergarage. De start bouw staat gepland op 1 november 2017. De uitbreiding van het bestaande Atlantic Hotel (A2) inclusief voorzieningen en de realisatie van 80 vrije sectorwoningen heeft vertraging opgelopen vanwege planwijzigingen. Voor Kijkduin Bad is door West 8 een visie opgesteld voor de inrichting van de openbare ruimte. Deze wordt uitgewerkt in een Voorlopig Ontwerp dat eind 2017 gereed zal zijn.

Binnen

Het projectdocument voor de verlengde ondergrondse entree en fietsenstalling in Kijkduin bad zal naar verwachting dit jaar worden vastgesteld. Voor de locatie Waldeck (B1), realisatie van ca. 76 koop-/beleggershuurappartementen en 54 grondgebonden woningen is voor de eerste fase een omgevingsvergunning aangevraagd, de bouw staat gepland per november 2017. De Internationale School aan de Wijndaelerduin in Kijkduin Binnen is gestart met de bouw van de uitbreiding van het pand. Voor het woningbouwplan in de Wijndaelerstrip is begonnen met het bouwrijp maken. Start bouw zal na de zomer plaatsvinden.

De villa op het landgoed Ockenburg is casco gerestaureerd. De villa is in juni opgeleverd.

Vroondaal (verbonden partij)

De 1e herziening van het exploitatieplan Vroondaal is begin maart 2017 onherroepelijk geworden.

Stadsvernieuwing

Aan de Boomaweg in Vroondaal heeft de gemeente begin tweede kwartaal nieuwe kavels voor zelfbouw in verkoop gebracht in opdracht van de GEM Vroondaal. Deze zijn in optie genomen. Als deze opties worden omgezet in grondreserveringen dan is het voornemen na de zomer de laatste rij kavels in verkoop te doen. De 1e herziening van het exploitatieplan Vroondaal is begin maart 2017 onherroepelijk geworden.

Haagse Hout Grondexploitaties

In maart dit jaar is het projectdocument en de grondexploitatie voor de Grotiusplaats herzien. Provast ontwikkelt hier twee appartementsgebouwen, bestaande uit circa 500 woningen, waarvan 120 sociaal. De ontwikkelaar wil na de zomer de omgevingsvergunning aanvragen, en tweede kwartaal 2018 starten met de bouw.

Er is gestart met het maken van een schetsontwerp voor de buitenruimte dat directe omgeving behelst van Grotius I en II, maar ook de buitenruimte op de overkapping van de Utrechtsebaan. Naar verwachting is dit schetsontwerp augustus 2017 gereed. In het najaar wordt hierover met de omgeving, waaronder de belanghebbende wijkorganisaties, gecommuniceerd.

Voor wat betreft de herontwikkeling van het Willem Royaardsplein (winkelcentrum Duinzigt) is flink geïnvesteerd in de communicatie en de relatie met de omwonenden en andere stakeholders. Hiermee is het ongenoegen bij de omwonenden verminderd. Zij blijven zich wel zorgen maken over de gevolgen van de uitbreiding van het aantal m² commerciële ruimten voor hun leefomgeving.

De eigenaar/ontwikkelaar van het winkelgedeelte werkt aan een voorstel tot het optimaliseren van het zogenaamde 'kopgebouw', het gedeelte waar de Albert Heijn nu is gehuisvest. Dit voorstel zal worden voorgelegd aan o.a. de omwonenden en vervolgens door de gemeente worden getoetst.

De huidige inrichting van het Willem Royaardsplein is tot stand gekomen met de inzet van de omwonenden. Dit heeft bij alle partijen geleid tot een tevredenheid over het proces en het resultaat. Dit is een goede basis om bij de herinrichting van het plein de omwonenden opnieuw te vragen zich hiervoor in te zetten. Naar verwachting zal dit proces in het najaar starten.

Stadsvernieuwing

De herinrichting van Bezuidenhout-Oost fase 1 is afgerond. Het pleintje Zwaardcroonstraat / Stuyvesantstraat zal als eerste plein vernieuwd worden in de tweede helft van 2017. Het ontwerp is in nauwe samenwerking met de bewoners tot stand gekomen. De raad heeft in maart positief besloten over het ontwerp van fase 2, waarna de voorbereiding van de uitvoering is gestart. Mede als gevolg van de tijdspanne tussen het collegebesluit en het raadsbesluit (5 maanden) is vertraging in de uitvoering ontstaan. Naar verwachting kan de uitvoering in de 2e helft van 2018 starten. Voor fase 3 hebben straat- en pleingesprekken plaatsgevonden met bewoners en ondernemers in de wijk. De input is gebruikt voor de ontwerpen die nagenoeg gereed zijn. Extra tijd is gestoken in het De Eerensplein (in verband met verkeersveiligheid), de Theresiastraat (winkelstraat) en het De Silleplein (uitvoering experiment met tijdelijke herinrichting). Daarnaast blijkt de opgave om parkeerplaatsen extra te realiseren complexer dan eerst gedacht. Hiervoor is nader overleg noodzakelijk. Er is een vertraging van ongeveer 4 maanden ontstaan. De bewoners zijn hierover geïnformeerd.

Voor de realisatie van de 70 grondgebonden woningen op de NS- locatie Boekweitkamp is eind mei een omgevingsvergunning ingediend door de initiatiefnemer.

Het terrein waar de brandweerkazerne is gesitueerd is half juni door het college aangewezen voor de realisatie van ca. 40 appartementen waarvan maximaal 15 worden bestemd voor de huisvesting van statushouders.

Het college heeft een besluit genomen over de huisvesting van 175 statushouders in het pand van de voormalige ministerie van Sociale zaken aan de Anna van Hannoverstraat.

Het Planuitwerkingskader voor het de herontwikkeling van het poortgebouw van Bronovo is vastgesteld.

Het KO-plan Isabellaland/Biancaland is in het voorjaar woonrijp ingericht. Ook is het voetpad en het calamiteitenpad is aangelegd.

Er is begin februari een omgevingsvergunning ingediend door de ontwikkelaar voor de realisatie van 146 appartementen. Hiervoor is een anterieure overeenkomst gesloten en wordt een uitgebreide WABO procedure voor doorlopen.

Centrum

Grondexploitaties

Den Haag Nieuw Centraal

Rond station Den Haag Nieuw Centraal vindt in 2017 een groot aantal activiteiten plaats om deze belangrijke entree van de stad nieuwe allure te geven. De eerste belangrijke ontwikkeling is de realisatie van een ondergrondse fietsenstalling met 8.500 plekken onder het Koningin Julianaplein. Als deze stalling klaar is, wordt de fietsenflat aan de Rijnstraat overbodig en kan deze gesloopt worden. Als de fietsenflat eenmaal is verdwenen, start de bouw van de nieuwe overkapping van het busplatform en kan ook de nieuwe drooglooproute aan de kant van de Rijnstraat worden gerealiseerd.

Na de oplevering van de fietsenstalling start de bovengrondse nieuwbouw op het plein. Hier komen circa 35.000 m2 woonruimte en 2.000 m2 commerciële voorzieningen. Het Koningin Julianaplein, nu versteend en onaantrekkelijk, wordt zo een stadsentree met de allure die past bij Den Haag. Als de bouw op het plein klaar is, wordt in 2020 het Koningin Julianaplein zelf ingericht. Daarbij is de relatie tussen het plein en de Koekamp en het Malieveld er direct tegenover van belang. De plannen voor de stadsentree Koekamp worden in samenwerking met Staatsbosbeheer opgesteld. De Koekamp wordt zo een entree van stad naar natuur en vice versa. De nieuwe Koekamp moet de verbindingen tussen het Haagse Bos, het Centraal Station en het centrum versterken. Het ontwerp moet duidelijk maken hoe dit prachtige groengebied midden in de stad toegankelijk is, zodat bewoners en bezoekers van Den Haag kunnen genieten van dit gebied. Medio 2017 wordt het voorlopige ontwerp gepresenteerd en vastgesteld. Na uitwerking starten we medio 2018 met de uitvoering.

Bij de realisatie van de fietsenstalling onder het Koningin Julianaplein is de ondernemer tegen onvoorziene omstandigheden bij het grondwerk aangelopen, waardoor de oplevering van de stalling doorschuift naar laatste kwartaal 2018. Doordat de bouw van de fietsenstalling door middel van een Design Build Maintain aanbesteding is gecontracteerd, zijn de financiële gevolgen van de vertraging voor rekening van de aannemer. Als gevolg hiervan blijft de fietsenflat in de Rijnstraat nog tot eind 2018 staan. Hiermee is al rekening gehouden bij de bouw van de nieuwe overkapping van het busplatform.

De grondafname en realisatieovereenkomst (GARO) met de ontwikkelaar van de bovengrondse bebouwing op het Koningin Julianaplein is in het tweede kwartaal van 2017 getekend. In de nieuwbouw komen circa 350 appartementen, waarvan 51 sociale huur. Door de vertraging bij de ondergrondse fietsenstalling schuift de start van de bovenbouw ook op naar eind 2018.

De integrale leidraad Stadsentree Den Haag CS is in het tweede kwartaal vastgesteld door het college en besproken in de raad. Deze leidraad geeft een stevige basis om de huidige en toekomstige plannen in dit gebied integraal te benaderen. Met Staatsbosbeheer is er intentie overeenkomst afgesloten waarin de gezamenlijke ambitie wordt onderstreept om dit gebied nu aan te gaan pakken.

De schetsontwerpen voor de Stadsentree's in dit gebied worden deze zomer afgerond. Na de zomer worden deze plannen verder uitgewerkt zodat in 2018 de uitvoering kan beginnen (zie ook programma 10).

Gebiedsontwikkeling Spuikwartier

In februari 2017 zijn de sloopwerkzaamheden van de Dr. Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater afgerond en heeft de gemeente het bouwterrein aan Bouwcombinatie Cadanz ter beschikking gesteld. Cadanz is vrijwel direct van start gegaan met de bouwvoorbereidingswerkzaamheden voor het Onderwijs- en Cultuurcomplex (OCC). Deze voorbereidende werkzaamheden zijn half juni afgerond. Hierna is Cadanz gestart met de daadwerkelijke start van de bouw. De uitvoeringswerkzaamheden zullen in het tweede half jaar van 2017 vooral in het teken staan van de fundering. Werkzaamheden

zullen vooral ondergronds plaatsvinden. Eind 2017 zullen de bouwactiviteiten zich verplaatsen naar het maaiveld.

Ten aanzien van de commerciële ontwikkelingen rondom het OCC is in het afgelopen half jaar gewerkt aan studies inzake de verdeling van het programma over de drie te ontwikkelen torens. Daarbij wordt gezocht naar een fasering die optimaal aansluit bij de vraag in de markt, nu en in de komende jaren. In het tweede half jaar zullen de uitkomsten van de studie bekend zijn en de plannen worden gepresenteerd.

Thans wordt in het kader van de openbare ruimte eveneens gewerkt aan de voorbereiding van interactieve sessies, waarmee samen met omwonenden de uitgangspunten en eerste ideeën voor de inrichting van de openbare ruimte worden bepaald.

Stadsvernieuwing

Voor de herinrichting van het Noordeinde, Hoogstraat en Heulstraat heeft de raad half mei het Voorlopig Ontwerp vastgesteld en tevens de middelen voor de realisatie ter beschikking gesteld.

In de eerste helft van 2017 zijn de eerste gronduitgifte overeenkomsten in KO van de herinrichting Viljoenplantsoen bij de notaris gepasseerd.

Het gebouw Lange Voorhout 102 (Amerikaanse Ambassade) wordt in 2018 overgedragen aan de gemeente. Het pand zal door middel van een aanbesteding worden verbouwd tot een combinatie van een Eschermuseum en een hotel. In de eerste helft van 2017 is een marktconsultatie gehouden en de resultaten worden verwerkt tot aanbestedingsstrategie in de tweede helft van 2017. Deze strategie wordt vastgesteld door het college.

De staat Israël heeft in december 2016 het pand Plein 1813 nrs. 4 en 5 aangekocht van het Rijk, als nieuwe huisvesting voor de Israëlische De gemeente faciliteert het proces van planvorming en planuitvoering intensief.

Stationsbuurt (Hollands Spoor) en Oude Centrum

Voor het Grote Belastingkantoor is een omgevingsvergunning aangevraagd voor de transformatie van het kantoor naar 66 appartementen en 200 hotelkamers. Er is gestart met de sloop van het interieur. Het Sigmagebouw nadert zijn voltooiing. Twee van de drie delen zijn reeds opgeleverd. Het derde deel wordt deze zomer opgeleverd, waarna het project wordt afgerond.

Voor het Stationspostgebouw is een omgevingsvergunning aangevraagd. Het gebouw wordt getransformeerd naar 301 appartementen, 64 hotelkamers, een restaurant en co working space. Begin 2018 zal worden gestart met de transformatie.

Haagse loper

De Haagse loper is de samenhangende inrichting van de openbare ruimte van de Grotiusplaats, via het Centraal Station en de Turfmarkt tot aan het Spuiplein. In de eerste helft 2017 is de herinrichting van de Zwartebrug, Schedeldoekshaven en het Lage Zand afgerond. Uitvoering van het deel bij de Wijnhaven en het Spuiplein is opgeschoven naar medio 2020 in verband met de werkzaamheden aan het Onderwijs- en Cultuurcentrum (OCC) en de bouwlogistieke route die daarmee samenhangt. Tot slot is de passage onder het vernieuwde ministerieel complex aan Rijnstraat 8 begin 2017 opnieuw ingericht. Het resultaat voldoet echter niet aan de verwachtingen. Met het Rijksvastgoedbedrijf wordt de komende periode gekeken welke aanpassingen mogelijk zijn om de inrichting beter aan te laten sluiten bij de stadsentree Haagse Loper.

Rivierenbuurt en Transvaal

Het communicatietraject Rivierenbuurt is opgestart.

In mei is de raad geïnformeerd door middel van een commissiebrief met daarin de koerswijziging voor het Hobbemaplein. De grootschalige herinrichting kan vanwege verkeerskundige consequenties niet door gaan. Er zal daarom deze collegeperiode in het plein geïnvesteerd worden middels kleinschalige ingrepen (upgrading openbare ruimte) en een prijsvraag voor het middenterrein.

In het verleden is besloten tot de realisatie van een Multicultureel Vrijtijdscentrum Transvaal. Bij de uitwerking zijn er meningsverschillen opgetreden tussen de gemeente en de ontwikkelende partij Medina Real Estate Company B.V. Betaling van de reserveringsvergoeding is tot nu toe uitgebleven. Om betaling af te dwingen is de gemeente een juridische procedure gestart. Op 12 januari 2017 heeft bij de rechtbank een tweede (schikkings)comparitie plaatsgevonden. 19 juli heeft de rechter vonnis gewezen. Dat vonnis wordt momenteel door ons bestudeerd en beziet de gemeente welk vervolg nu het beste aan dit project kan worden gegeven. Parallel hieraan wordt door gemeente en ontwikkelaar de haalbaarheid onderzocht van een variant waarbij de huidige Karweivestiging gehandhaafd blijft omdat dit in de huidige overeenkomst een belangrijk knelpunt vormt.

Parallel hieraan wordt door gemeente en ontwikkelaar de haalbaarheid onderzocht van een variant waarbij de huidige Karweivestiging gehandhaafd blijft omdat dit in de huidige overeenkomst een belangrijk knelpunt vormt.

De kavelkopers van de KO-locatie Jacob Catsstraat zijn gestart met de bouw van vier woningen

Binnenstad

In samenwerking met diverse stakeholders is een Plan van Aanpak gemaakt dat tot doel heeft de bezoekersstromen ook tijdens de renovatie van het Binnenhof op peil te houden. Dit is aangeboden aan minister Plasterk en wethouder Revis. Tevens is helderheid gekomen over de tijdelijke locaties voor de gebruikers van het Binnenhof.

Escamp

Grondexploitaties

Villapark Uithofslaan is volop in ontwikkeling. In juni is de bouw gestart van 19 2 onder 1 kapwoningen en vrijstaande villa's door Van Mierlo in opdracht van Kieboom & Van Weezel (totaal 7300 m²). De de grond voor 22 woningen aan Vink Ontwikkeling is geleverd (totaal 6400 m²) en de laatste 8 kavels KO-fase 1 zijn geleverd (totaal 2800 m²). Er zijn twee particulieren met de bouw van hun villa (in het hoge segment) gestart (totaal 2000 m²). Tevens is de ontsluiting van de wijk sterk verbeterd door de aanleg van een nieuwe kruising naar de Poeldijkseweg. In juni is de Sportcampus officieel geopend. In het voorjaar is de openbare ruimte rond het gebouw heringericht.

Begin juni is gestart met de bouw van 17 eengezinswoningen op de Eindstede 2, de oplevering is begin 2018 gepland.

De omgevingsvergunning voor de 11 eengezinswoningen aan de Hoogeveenlaan is verleend en de start bouw is in juli gepland.

Voor het Westhovenplein heeft de gemeente de grond en de gebouwen geleverd aan Stebru (ontwikkelaar). Stebru ontwikkelt met de afnemers, een woon-zorgcomplex dat 64 sociale huurwoningen (ARCADE) en 119 woonzorgeenheden (Syntrus Achmea/Saffier) omvat. Het ontwerpbesluit van de omgevingsvergunning is eind mei ter inzage gelegd. De sloop wordt verwacht in het derde kwartaal en de start bouw in het vierde kwartaal 2017.

Inmiddels is de laatste kavel, 't Vrije Veld, op de Esdolocatie in Erasmusveld, uitgegeven aan een ontwikkelaar. De bouwvergunning is inmiddels verleend en de ontwikkelaar is in overleg met de gemeente over de bouwplaats inrichting en het bouwverkeer. Omdat hierover nog geen overeenstemming is bereikt, loopt de start bouw van deze kavel vertraging op en daarmee ook het woonrijp maken van de openbare ruimte. Alle overige kleinere kavels zijn verkocht en de bouw is hier inmiddels gestart.

In het kader de gebiedsontwikkeling Morgenstond Midden zijn alle woningen van deelplan 8 Tinaarlostraat/Wapserveenstraat opgeleverd en is 6 juni gestart met het afronden van de herinrichting van de openbare ruimte in het kader van deelgebied 8. Half augustus wordt de openbare ruimte opgeleverd.

Er is in januari gestart met bouwrijp maken van de gebiedsontwikkeling Leyweg / Escamplaan. De bouw van het eerste deelplan van 41 woningen is in mei gestart. Alle reacties op het ontwikkelkader en het verkeersdocument zijn beantwoord, het collegebesluit wordt ter kennis gebracht van betrokkenen. Het voorlopig ontwerp van de openbare ruimte is in juni aan de buurt gepresenteerd. Het schetsontwerp voor de kwaliteitsimpuls van het Florence Nightingale Park is in juni met degenen die input hebben geleverd voor de visie besproken en is positief ontvangen. Nadat de omgevingsvergunningen verleend worden, kan naar verwachting kan in oktober gestart worden met de bouw van deelplan 1.

Het projectdocument Goudsmidsgaarde is op 9 mei 2017 vastgesteld door het college. De kavels van het project gaan naar verwachting in september 2017 in verkoop.

Stadsvernieuwing

Voor het KO-plan Cannenburglaan met 12 IBB-kavels is veel belangstelling en zijn alle kavels in optie genomen. De bouw van de supermarkt en de eerste parkeerplaats (fase 1) aan het Almelopolein is opgeleverd. De grond van de voormalige bioscoop Eurocinema is bouwrijp opgeleverd. Het Planuitwerkingskader Valkenboskerklocatie is door het college vastgesteld.

Momenteel zijn voor 4 deelgebieden binnen Erasmusveld door marktpartijen plannen in voorbereiding. Deze ontwikkelingen gebeuren op eigen grond en voor eigen rekening en risico van de ontwikkelaars. Om deze initiatieven mogelijk te maken zullen in 2017 voor 3 locaties 'Haags Buiten' (ABB ontwikkeling B.V.), 'LOF' (voormalig Nieuw-Vlietlust) (TopVorm Ontwikkeling B.V.) en 'Proeftuin Erasmusveld' (BPD/OCWV) bestemmingsplannen in procedure worden gebracht. Eind 2017/begin 2018 start de bouw van het deelplan 'Park Rhijnhove' (Varese).

Laak

Grondexploitaties

Acht van de tien kavels aan de Beetsstraat zijn bebouwd. De laatste twee kavels worden opnieuw in erfpacht uitgegeven. Na de zomer wordt de openbare ruimte opnieuw ingericht. Hierna wordt het project afgerond.

Voor de oude veegpost in de Schlegelstraat is begin mei een nota van uitgangspunten vastgesteld om dit pand te transformeren naar een kluscomplex en als circa 3-5 klusappartementen via de Kavelwinkel te verkopen.

De asbestsanering in het gebouw Ketelstraat 21-23 is afgerond. Er volgt nog een reparatie aan het riool. Het gebouw wordt na de zomer aan Coöperatief Eigenwijzer verkocht. Hierna wordt het project afgerond.

De Calandparkeergarage in Laakhaven-west is met 3 lagen opgehoogd. 2 lagen voor de in aanbouw zijnde woningen aan de Calandstraat en 1 laag voor de RAC hallen. Aan de 1e van der Kunstraat is de bouw van 116 woningen van start gegaan. In de Verisstraat zijn 77 woningen opgeleverd. Langs het spoor zijn de geluidsschermen in de parkeerhoven geplaatst.

De waterkavels Laak worden opgenomen in de herziening projectdocument Petroleumhaven die in voorbereiding is. Het gaat hierbij om 10 woningen die in K.O. worden uitgegeven.

Voor de Calandkade is de anterieure overeenkomst gesloten.

De specifiek Verklaring van geen bedenkingen voor de Neherkade /Gemaalstraat is afgegeven. Tegen deze vergunning is beroep ingesteld.

Binckhorst

In oktober 2016 is de grondreserveringsovereenkomst getekend voor de Van Klingerenkavel. De ontwikkelaar streeft ernaar om eind dit jaar met de vergunningaanvraag te komen. Afhankelijk van het omgevingsplan wordt bepaald welke procedure gelopen gaat worden.

Stadsvernieuwing

Het voormalige Gasfabriekterrein in Binckhorst Noord-West is nu nog een extensief gebruikt en functioneel bedrijventerrein, maar heeft zeer veel potentie om zich te ontwikkelen tot een gemengd (hoog) stedelijk gebied. In 2017 is gestart met het in beeld brengen van verschillende toekomstscenario's van het gebied.

Momenteel zijn de kopers van de Junokavels druk bezig met het afbouwen van hun woningen; een enkeling woont er zelfs al. De verwachting is dat voor het einde van 2017 het grootste gedeelte van de kopers in het Junoblok is ingetrokken. Hierna wordt begonnen met de inrichting van de openbare ruimte waarbij het streven is om deze in april 2018 af te ronden.

Voor het oude schoolpand aan de Capadosestraat is begin mei een nota van uitgangspunten vastgesteld om dit pand te transformeren naar een kluscomplex en als circa 25 klusappartementen via de Kavelwinkel te verkopen.

Leidschenveen-Ypenburg

Het bestemmingsplan Deelplan 20 is begin 2017 vastgesteld. Eind maart 2017 is de verkoop gestart van een groot aantal kavels in Kleinschalig Opdrachtgeverschap op deelplan 20.

Voor de ontwikkeling in het kader van kleinschalig opdrachtgeverschap aan de Veenweg is de locatie bouwrijp gemaakt en is de uitvoering gestart.

Stadsvernieuwing

Begin 2017 zijn de woningen aan de Koolwitjelaan opgeleverd voor tijdelijke huisvesting van 120 statushouders.

Op deelplan 26-Oost (bij P&R Ypenburg) is begin 2017 een vergunning verleend voor een tijdelijk oplaadstation voor elektrische auto's.

Verbonden Partijen

We gaan kort in op de overige ontwikkelingen van verbonden partijen binnen het programma Stadsontwikkeling, die niet in één gebied vallen. Meer informatie wordt gegeven in de paragraaf Verbonden Partijen.

Starterspanden Den Haag

In 2016 is de herstructurering van de BV/CV afgerond. De Starterspanden Den Haag BV/CV focust zich op de transformatie van het De Schilde in een bedrijfsverzamelgebouw voor Stadslandbouw, Duurzaamheid en Innovatie en draagt daarmee bij aan de doelstellingen op het programma stadsontwikkeling. Het project draagt de titel "The New Farm". In de afgelopen periode is geïnvesteerd in het profiel, de werving van bedrijven en de uitwerking van de verbouwplannen.

Winkelpanden Den Haag

Conform bestuurlijke besluitvorming is al het vastgoed afgestoten. De Winkelpanden Den Haag BV/CV zal in het 2^e halfjaar van 2017 worden geliquideerd.

Monumentenzorg

De uitvoering van het Programma Monumentenzorg 2015-2018 ligt op schema. De jaarlijks terugkerende programmapunten op het terrein van het kennisdelen - het zichtbaar maken en promoten van cultuurhistorisch erfgoed - zijn uitgevoerd (Dag van de Haagse Geschiedenis, Bunkerdag) of in voorbereiding (Open Monumentendag). De inventarisatie van het erfgoed van de Koude Oorlog werd voltooid en in de gemeentelijke VOM-reeks gepubliceerd (Schuilen in Den Haag. Erfgoed van de Koude Oorlog). De minister van OCenW plaatste de Amerikaanse ambassade definitief op de rijksmonumentenlijst. Een voorstel inhoudende de selectie voor uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst met 42 gebouwen en ensembles uit de Wederopbouwperiode is voltooid en in procedure gebracht.

Op de Algemene Begraafplaats is de restauratie van het veruit meest belangrijke grafmonument, het gietijzeren grafmonument van Von Gumoëns ('De Citadel'), gestart.

Voor het herstel en de ontsluiting van het erfgoed van de Tweede Wereldoorlog is een subsidie verstrekt aan de Stichting Atlantikwall Museum Scheveningen voor haar activiteiten in het bunkercomplex aan de Badhuisweg. Een op het tracé van de Rotterdamse Baan aangetroffen kleine bunker (type 'Tobruk') werd verplaatst naar het ILSY-plantsoen.

Omgevingsvergunningen

In het eerste halfjaar van 2017 is gebleken dat er meer aanvragen zijn ingediend dan het eerste half jaar van 2016. Dit zijn grotendeels aanvragen met een bouwsom kleiner dan € 100.000,-. Het aantal grote plannen ligt ook iets hoger dan vorig jaar. De verwachting is dat het aantal aanvragen en de legesopbrengst volgens de begroting wordt gehaald.

Er worden voorstellen ingediend voor het aanpassen van de bouwleges met ingang van 1 januari 2018. De voorgestelde maatregelen betreffen een verlaging van de leges met 10% voor plannen met een bouwsom > € 250.000, een verlaging van het maximumtarief naar € 1 mln. in plaats van € 2,5 mln. en het instellen van een pilot 'Groene Leges' voor 2018 en 2019. Dit laatste is een regeling die wordt voorbereid voor het stimuleren van duurzame bouwplannen via de leges. Indien de voorstellen worden aangenomen voor de begroting 2018 worden de maatregelen verwerkt in het raadsvoorstel inzake de Legesverordening omgevingsvergunning 2013.

De Omgevingswet treedt vanaf 2019 in werking. Naarmate echter de informatie uit het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) op zich laat wachten ligt het naar achter schuiven van deze datum in de lijn der verwachting. In het voorbereidingsproject wordt volop gewerkt aan de analyse van de wet, de inhoudelijke bouwstenen voor de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan. Daarnaast wordt er op het gebied van informatievoorziening een nulmeting gehouden en start men binnenkort met een impactanalyse. Op het gebied van burgerparticipatie wordt er gewerkt aan dienstverleningsformules en een stakeholders database. Zowel de materiële als de immateriële aspecten krijgen aandacht. Voor wat betreft het aspect integraal werken zijn pilots ontwikkeld, die thans in werking zijn. Denk daarbij aan de vergunningtafels, Serious gaming en de Omgevingswandeling.

Aanvankelijk was het de bedoeling om de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen vanaf 2018 stapsgewijs in te voeren. De Eerste Kamer heeft 4 juli 2017 gedebatteerd met minister Plasterk (Binnenlandse Zaken en Werkgelegenheid) over het wetsvoorstel. In het wetsvoorstel staat, dat bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning de preventieve toetsing door het bevoegd gezag aan de bouwtechnische voorschriften te vervallen. In het debat werden diverse bezwaren geuit rondom de uitvoerbaarheid van het wetsvoorstel en is er geen onvoorwaardelijke steun uitgesproken voor de wet. Op verzoek van minister Plasterk is de stemming in de Eerste Kamer – voorzien op 11 juli 2017 – uitgesteld tot in ieder geval 2019. Wat dit uiteindelijk voor de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen gaat betekenen is onduidelijk, maar de geplande voorbereiding zal in ieder geval vooralsnog op een laag pitje worden gezet.

Bestemmingsplannen

Met het actualiseren van bestemmingsplannen loopt de gemeente op schema. In 2016 zal (vrijwel) de hele stad belegd zijn met actuele bestemmingsplannen. Het aantal verzoeken om planschade komt goed overeen met de prognose, die uitgaat van minder dan tien verzoeken om planschade voor dit jaar. Er is tot op heden een aantal verzoeken ingediend.

Erfpacht

Per 1 juli 2017 beheert de gemeente Den Haag 72.850 rechten van erfpacht en circa 59% van deze rechten hebben een eeuwigdurend afgekochte canonverplichting. In het eerste halfjaar 2017 is het aantal rechten met circa 2% toegenomen. Deze toename is grotendeels veroorzaakt door splitsingen van bestaande rechten en nieuwe uitgiften in erfpacht. Daarnaast is het aantal rechten in mindere mate gewijzigd door overige contractwijzigingen (o.a. verkoop van bloot eigendom). In het eerste half jaar hebben 131 nieuwe uitgiften plaatsgevonden (voor een geactiveerd bedrag van € 12,84 mln.) waarvan 74 uitgiften tegen canonbetaling.

Voornamelijk particulieren hebben net als voorafgaande jaren bij de nieuwe uitgiften gekozen voor canonbetaling. Deze vorm van grondfinanciering is een hulpmiddel gebleken bij de stimulering van de stedelijke ontwikkeling.

Rechten van erfpacht met een eeuwigdurende looptijd tegen canonbetaling hebben om de vijf jaar een canonherziening. Hierdoor kan de hoogte van de canonverplichting (sterk) wijzigen. In het eerste halfjaar van 2017 hebben 1.975 rechten van erfpacht een canonherziening gehad. In het tweede halfjaar zullen er nog circa 185 rechten een canonherziening krijgen. Na de herzieningen zullen de erfpachters aanzienlijk minder canon gaan betalen. Het canonpercentage wordt namelijk na de herziening aangepast van 3,8% naar 1,6%.

Volgens het erfpachtbeleid moet de gemeente Den Haag twee á drie jaar voordat een erfpachtcontract afloopt aan de erfpachter haar standpunt omtrent heruitgifte bekendmaken. In geval van heruitgifte moet er een aanbieding worden verstuurd. In het tweede halfjaar zullen erfpachters in Vogelwijk, Klattepark en Belgisch Park een aanbieding voor heruitgifte ontvangen. Voordat ze de aanbiedingen ontvangen zal er een aantal informatieavonden worden georganiseerd. Per saldo gaat het om 389 rechten van erfpacht die op 31 december 2020 verlopen.

Daarnaast zijn er 56 afkoopsommen vanuit de bestaande rechten van erfpacht gerealiseerd. De afkoopsommen zijn gerealiseerd vanuit de verzoeken van erfpachters. Het niveau van de afkoopsommen kan hoger uitvallen, omdat er nog verzoeken voor heruitgifte en eeuwigdurende afkoop door de erfpachters aangevraagd kunnen worden. Dit is mede afhankelijk van het lage canonpercentage dat mogelijk invloed heeft op het gedrag van erfpachters. Ten slotte is het bestaande beleid voor verkoop van bloot eigendom voortgezet en zijn er 28 verkopen gerealiseerd. Deze verkopen betreffen alleen de functie wonen en met name in het midden- en bovensegment.

Kernregistraties

Naast het regulier beheer van een aantal basis- en kernregistraties wordt er gewerkt aan de verdere verbetering en ontwikkeling van de (geo-)informatievoorziening.

Voor de Basisregistratie Ondergrond (BRO) is de 1e tranche gestart. Gegevens over de Haagse ondergrond moeten vanaf 1 juli 2017 aan de Landelijke Voorziening conform de gestelde eisen vanuit de wetgeving geleverd worden. In het 1e halfjaar is er een start gemaakt met dit project en het zal naar verwachting medio 2018 worden afgerond.

Eind 2016 is een project voor automatische uitwisseling (Horizontaal Berichtenverkeer) van objecten in de openbare ruimte vanuit de basisregistratie grootschalige topografie (BGT) tussen de verschillende bedrijfsonderdelen gestart.. Afronding zal in het 2e halfjaar van 2017 plaatsvinden. Automatische uitwisseling zorgt voor efficiënte en effectieve uitwisseling van gegevens onderling. Het project voor de koppeling tussen de Basisregistraties Adressen & Gebouwen (BAG) en BGT voor de pandgeometrie zal in het tweede halfjaar starten.

WebGIS, de interne viewer om ruimtelijke gegevens te bekijken, heeft een update ondergaan voor betere performance en functionaliteit. Haagse ambtenaren kunnen deze viewer sinds begin dit jaar gebruiken.

Vanwege de aankomende omgevingswet is het Haagse 3D stadsmodel (digitale stadsmaquette) in ontwikkeling. Het 3D-stadsmodel geeft zowel interne als externe partijen een beter inzicht (in veranderingen) in de fysieke leefomgeving. Naar verwachting zal dit model in 2017 gereed zijn. Het bijhouden en ontsluiten van 3D-gegevens maken hier onderdeel van uit. Daarnaast is de pilot voor de koppeling tussen de BAG en 3D voor het Central Innovation District gestart. Deze pilot is bedoeld voor geluidsberekeningen.

2.16 Programma 16 – Financiën

Informatievoorziening

Zoals ieder jaar wordt de gemeenteraad geïnformeerd over de benodigde korte en lange financiering en de actuele ontwikkelingen op financieringsgebied. Met raadsmededeling 2016.660 d.d. 15 november 2016 (RIS295588) is de raad geïnformeerd over de gemeentelijke financiering in de dagelijkse praktijk, liquiditeitsprognose en de op te nemen langlopende- en kortlopende financieringsmiddelen voor het jaar 2017.

Korte rente

De rente voor leningen van 1 tot 3 maanden is in het gehele eerste halfjaar 2017 negatief. In augustus 2017 is deze -0,30% tot -0,35%. Daardoor heeft de gemeente in het eerste halfjaar rente *ontvangen* over de bedragen die voor korte tijd van de banken geleend worden. Daar staat tegenover dat de gemeente rente moet betalen over de bijstortverplichting die de gemeente als zekerheid voor leningen (collateral) aan de bank moet storten. Verwacht wordt dat de tarieven voor kortlopende leningen in 2017 negatief blijven.

Liquiditeitspositie

De stand van de liquiditeitspositie per 1 januari 2017 was circa € 184 mln. negatief. Eind juni 2017 is de positie gedaald naar een tekort van circa € 251 mln. In §5.3 gaan we uitgebreid in op de liquiditeitspositie van de gemeente Den Haag.

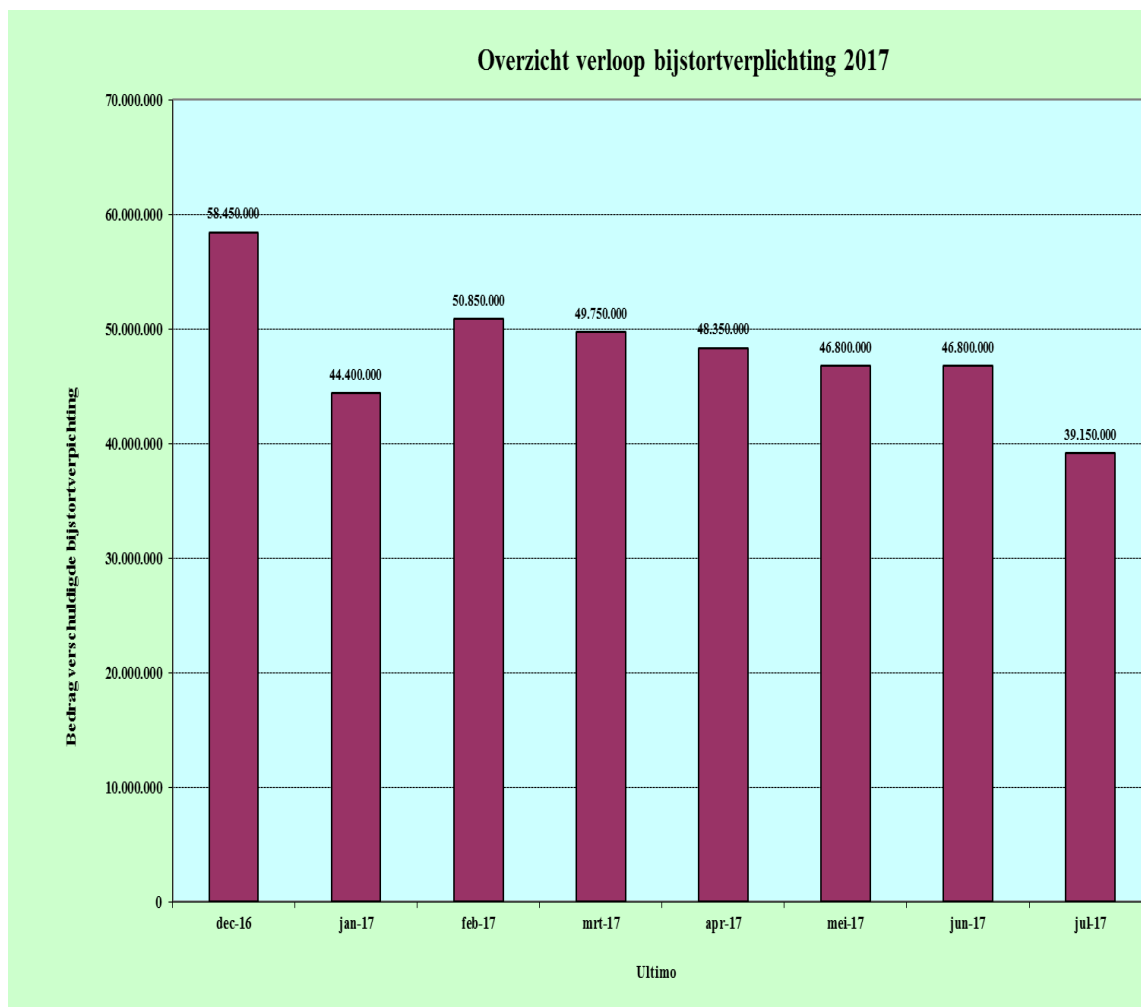
Lange termijn financieringsplanning/Effectiviteit derivaten:

Een belangrijke eis die aan derivaten wordt gesteld is dat de financiering ook daadwerkelijk nodig is, zodat op termijn geen onnodige leningen worden aangetrokken (effectiviteit). Uit de reguliere analyse, waarbij ook de toekomstige investeringen en de opgenomen langlopende leningen (zie onderdeel actuele liquiditeitsprognose) zijn meegenomen, blijkt dat de verwachte financieringsbehoefte in 2031 hoger is dan de nominale waarde van het afgesloten derivaat. Dat betekent dat de bestaande derivaten effectief zijn.

Bijstortverplichting Derivaten contracten (Collateral)

De bijstortverplichting geldt als een zekerheidsstelling. Bij faillissement van één van de partijen valt de waarborgsom tussentijds vrij, zodat het derivaat zonder verlies kan worden afgewikkeld. Maandelijks vindt uitwisseling plaats van het verschil tussen de actuele marktwaarde van het derivatencontract (dat is de waarde op enig moment en fluctueert met de rentestand) en de contractuele waarde. Dit verschil wordt als tijdelijke waarborgsom op een aparte bankrekening gestort. Over de waarborgsom betaalt de gemeente de 1 maands euribor rente.

Onderstaand een overzicht van het verloop van de bijstortverplichting vanaf eind december 2016 tot en met eind juli 2017. De omvang van de bijstortverplichting is afhankelijk van de hoogte van de lange rente aan het eind van iedere maand.

Dividenden deelnemingen

In de begroting is € 24,4 mln. aan dividendinkomsten geprognosticeerd. De inkomsten vanuit Eneco, BNG, Stadsherstel en Meewind zijn inmiddels gerealiseerd. De inkomsten van HMS zijn voor 80% (€ 3,0 mln.) gerealiseerd, 20% (€ 0,7 mln.) wordt ontvangen in november 2017. Het dividend van de BNG en HTM Beheer is ongeveer € 3,2 mln. hoger. In de voorjaarsnota 2017 hebben we u hier reeds over bericht en de begroting 2017 is hiervoor aangepast. Het dividend van Eneco is € 0,5 hoger en is als voordeel gemeld op dit programma.

Onroerendzaakbelasting

Het verwachte resultaat onroerendzaakbelasting is voor 2017 € 2,4 mln. De incidentele meeropbrengsten op de onroerendzaakbelasting heeft zijn oorsprong in twee oorzaken: enerzijds een kwantitatieve groei (accres) en anderzijds een kwalitatieve groei. De kwantitatieve groei is het gevolg van de snellere groei in 2017 dan verwacht. De kwalitatieve groei is het gevolg van kwaliteitsverbetering aan de bestaande woningvoorraad. Bijvoorbeeld door het plaatsen van een uitbouw, opbouw waardoor de waarde van de woning stijgt en daarmee ook de OZB inkomsten van de gemeente. In de Voorjaarsnota 2017 is de meerjarige groei van de onroerendzaakbelasting in 2018 en verder verwerkt.

Toeristenbelasting

Het verwachte resultaat op de toeristenbelasting is voor 2017 € 0,9 mln. De groei van het aantal toeristen zet zich door. Daarnaast is vanuit de gemeente verscherpt toezicht op het doen van aangifte door de aanbieders. Dit heeft invloed op de hogere opbrengst. In 2017 verwachten we € 0,6 mln. meer aan toeristenbelasting als gevolg van een stijging van het aantal overnachtingen in de stad. Daarnaast verwachten we een voordeel van € 0,3 mln. als gevolg van de definitieve afrekening over het jaar 2016.

2.17 Programma 17 – Overige beleidsvoornemens

Post onvoorzien

Het BBV schrijft voor dat gemeenten een post onvoorzien begroten. De post onvoorzien bedraagt in de begroting € 0,78 mln. De verwachting is dat in dit lopende uitvoeringsjaar de post onvoorzien niet wordt ingezet.

Cofinancieringsfonds

Het Cofinancieringsfonds wordt ingezet om externe financiering voor projecten te verwerven en te stimuleren, zoals subsidies van het Rijk en (Europese) fondsen. Naast de bijdragen uit subsidies en het Cofinancieringsfonds, dragen ook de gemeentelijke diensten en private partijen bij. Daarmee wordt het bedrag aan externe financiering ruim verdrievoudigd. Het Cofinancieringsfonds is hiermee een belangrijk financieel vliegwiel voor investeringen in de stad. Om de komende jaren te kunnen inspelen op ingediende aanvragen en om goed en snel gebruik te kunnen maken van subsidiemogelijkheden is het fonds in 2017 met € 3 mln. aangevuld. Uit de reserve Cofinancieringsfonds werd in het eerste halfjaar van 2017 € 2,3 mln overgeheveld aan de diensten voor het uitvoeren van diverse projecten. Daarnaast zijn er nog activiteiten in uitvoering voor € 1,9 mln. Onttrekking uit de reserve vindt plaats na afronding van deze activiteit.

Het gaat hierbij om diverse projecten - met name op het gebied van duurzaamheid, lokaal ondernemerschap en bereikbaarheid van de stad die mede gefinancierd werden uit Kansen voor West, EFRO en het revolverende fonds Fred.

De bijdragen uit het Cofinancieringsfonds werden eerder al door het college toegekend.

Reserve allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2018-2021

Indien er bij de begrotingsvoorbereiding incidentele middelen beschikbaar zijn door bijvoorbeeld de resultaten op de jaarrekening of extra inkomsten, dan worden deze in de begroting ingezet voor nieuwe meerjarige doelen. Om de incidentele middelen over meerdere jaren uit te kunnen geven, worden ze toegevoegd aan een reserve en in de volgende jaren hier weer aan onttrokken. Ook voor het begrotingsjaar 2018-2021 is hiervoor een reserve allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) gevormd. De meerjarige dotaties en onttrekking aan de reserve zijn als volgt:

	2017	2018	2019	2020	2021
Dotaties	45.259			150	
Onttrekkingen	-200	-36.131	-8.928		-150

De dotatie en onttrekkingen aan de reserve zijn een uitkomst van het budgettair kader van de begroting 2018-2021, herfaseringen collegemiddelen en een aantal separate herfaseringen (o.a. Joods Eerherstel). De belangrijkste ontwikkelingen in de reserve vindt plaats in 2017 en 2018. In 2017 wordt € 45,3 mln. gedoteerd aan de reserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2018-2021. Deze middelen worden in 2017 toegevoegd aan de reserve, zodat deze weer in 2018 e.v. onttrokken kunnen worden. In 2018 en 2019 wordt € 36,1 mln. en respectievelijk 8,9 mln. onttrokken uit de reserve. Waarmee uitvoering wordt gegeven aan de intensiveringen.

	2017	2018	2019	2020	2021
Budgettair kader					
Voorjaarsnota 2017	5.810	833	-669	2.836	-
1) Actualisatie exogene ontwikkelingen	-300	-4.000	-2.000	-2.000	-2.000
2) Herijking reserves (exclusief inzet programmareserves)	8.550				
3) Herijking Meerjareninvesteringsplan	2.620	220	220	220	640
4) Onderhoudsvoorzieningen	17.486				
5) Maatregelen tegen onderbesteding/vrijval	11.715	5.780	5.138	5.138	3.593
6) Overige maatregelen		674	674	1.874	1.874

Administratieve regel gmg	8.499	220	220	220	220
Totaal budgettair kader	54.380	3.727	3.583	8.288	4.327
Intensiveringen (en knelpunten)					
1) Spaarfonds voor de toekomst	-6.000	0	0	0	0
2) Den Haag maakt werk en banen	-2.000	-5.650	-1.000	-1.000	
3) Haagse Kracht		-1.300			
4a) Bouwen in Den Haag		-2.300	-500	-500	
4b) Groei-met-Groei middelen	-500	-10.347	-4.640	-1.162	-690
5) Zorgen voor elkaar		-300	-100	-100	-100
6) Welkom in de Buitenruimte	-280	-7.605	-2.405	-2.105	-2.105
7) Ontplooien in Den Haag	-7.888	-100	-150		
8) Huishoudboekje op orde	-1.490	-6.263	-2.063	-2.063	-1.525
Afronding				-17	-57
Totaal intensiveringen (en knelpunten)	-18.158	-33.865	-10.858	-6.947	-4.477
<i>Totaal meerjarenbegroting 2018-2021</i>	<i>36.222</i>	<i>-30.138</i>	<i>-7.275</i>	<i>1.341</i>	<i>-150</i>
<i>Herfaseren collegemiddelen</i>	<i>4.434</i>	<i>-3.334</i>	<i>-1.100</i>		
<i>Herfaseren decentralisatieuitkering Greendeal</i>	<i>540</i>	<i>-340</i>			
<i>Herfaseren decentralisatieuitkering Greendeal</i>	<i>-200</i>				
<i>Herfaseren Jong Florence</i>	<i>888</i>	<i>-444</i>	<i>-444</i>		
<i>Herfaseren Joods Eerherstel</i>	<i>2.600</i>	<i>-1.300</i>	<i>-1.300</i>		
<i>Herfaseren pilot inburgering</i>	<i>575</i>	<i>-575</i>			
<i>Administratieve regel onttrekkingen</i>			<i>1.191</i>	<i>-1.191</i>	
Gespecificeerd naar dotaties en onttrekkingen					
Dotaties	45.259			150	
Onttrekkingen	-200	-36.131	-8.928		-150

Toelichting

In de Programmabegroting 2018-2021 in hoofdstuk 1.2 is het budgettair kader uitgebreid toegelicht.

Herfaseren collegemiddelen

Bij het plannen en realiseren van de projecten is de gemeente afhankelijk van diverse factoren. In de begroting 2018 zijn de volgende middelen geherfaseerd:

Onderwerpen	2017	2018	2019	2020	2021
Internationaal	900	-900	-	-	-
Voormalig personeel Haaglanden	-300	200	100	-	-
Strategienota diensverlening	-500	500	-	-	-
Betaalbare woningen (Erasmusveld en ontmoetingskerk)	-1.300	1.300	-	-	-
REIS 2017; de Schilde	-270	270	-	-	-
Betaalbare woningen (Kijkduin)	-1.328	1.328	-	-	-
Zeilhaven	-567	567	-	-	-
Investeren in de economie: compositiecluster	-400	400	-	-	-
Investeren in de economie: hague security delta	-1.000	1.000	-	-	-
Investeren in de economie: compositiecluster	-750	750	-	-	-
Investeren in de economie: start-ups/impact economy	-569	569	-	-	-
REIS 2017; Binckhorst onderdoorgangen	400	-400	-	-	-
Transformatie kantoren; Grotiusplaats	3.700	-3.700	-	-	-
Pilot inburgering	-1.000	1.000	-	-	-
Versterken verkeersveiligheid	-1.000	-	1.000	-	-
Jan Luykenstraat	-450	450	-	-	-
	-4.434	3.334	1.100	0	0

2.18 Programma 18 – Interne dienstverlening

Met dit programma willen we de gemeentelijk organisatie optimaal ondersteunen met automatisering, personeel en facilitaire zaken. Het programma bevat de activiteiten van de shared services-organisatie. Deze ontwikkelt, levert, beheert en adviseert over facilitaire voorzieningen in de bedrijfsvoering en zorgt ervoor dat alle collega's hun werk voor de stad goed kunnen doen. Daarnaast willen we met dit programma het gemeentelijke vastgoed optimaal inzetten en ondersteuning bieden aan de huisvesting voor het ambtelijk apparaat (met uitzondering van de strategische kernvoorraad) en de interne dienstverlening.

Samenhang met overzicht overhead

In dit programma zijn de activiteiten opgenomen die geleverd worden ten behoeve van het primaire proces van de gemeente Den Haag. Voor deze werkzaamheden vindt vanuit de shared services-organisatie interne facturatie plaats naar het betreffende dienstonderdeel. In 2018 wordt deze interne facturatie geschoond van interne overhead.

Met ingang van het jaar 2017 zijn de activiteiten ter ondersteuning van het ambtelijk apparaat verantwoord op het overzicht overhead. Voor deze dienstverlening zal de shared services-organisatie vanaf 2018 geen facturen meer versturen. De shared services-organisatie zal voor dit deel van de overhead de budgetten beheren.

Onder dit programma vallen de baten en lasten van de shared services-organisatie die betrekking hebben op specifieke dienstverlening of diensten die projectmatig uitgevoerd worden. Voor de projectmatige activiteiten worden aparte afspraken gemaakt. De shared services-organisatie verrekt die kosten met de interne klanten.

Wat valt er onder dit programma?

De lasten en baten voor het registreren van vastgoed op aanwijzing van de betreffende dienst.
Het jaarlijks berekenen van de kapitaallasten.
Het onderhouden van panden in juridisch eigendom van de gemeente.
Het verhuren van objecten (in de regel tegen een marktconforme prijs).
De baten en lasten van de parkeergarage Spui.

Bedrijfsvoering

In (aanloop naar) 2018 wordt de interne facturatie voor de activiteiten van dit programma geschoond van interne overhead. Dit heeft behoorlijk impact op de bedrijfsvoering. Om dit te bereiken wordt er o.a. een nieuw intern kostprijsmodel ontwikkeld. Ook de bijbehorende financiële en budgettaire overheveling wordt in de komende periode verder vormgegeven.

Reorganisatie Automatisering

In de afgelopen jaren is er extern onafhankelijk onderzoek uitgevoerd met als doel een compleet zicht te krijgen op de problemen binnen het organisatieonderdeel Automatisering (IDC) (2015) en de aansturing van dit onderdeel door verschillende gemeentelijke diensten (2016). In 2017 heeft het externe bureau opnieuw onderzoek gedaan en nieuwe bevindingen gerapporteerd.

Eén van de conclusies is dat er sterke verbetering is op het gebied van de interne processen en in de organisatie zelf. Echter is ook geconstateerd dat de huidige lappendeken van infrastructuur-componenten en de vele projecten het verkrijgen van een totaaloverzicht bemoeilijken. Tevens is er weinig progressie gemaakt in het opstellen van een duidelijke, compacte Project-Diensten-Catalogus en in de standaardisering van de dienstverleningsovereenkomst. Tot slot zijn transparantie en samenwerking met andere organisatieonderdelen als aandachtspunten benoemd.

Op basis van de conclusies zijn de aanbevelingen gedaan om de lopende processen samen met de diensten op orde te brengen, de governance te verbeteren en IDCloud (een op cloud-principes gebaseerde dienstverlening) zo snel mogelijk te implementeren. De aanbevelingen worden door Automatisering meegenomen in het verdere verandertraject.

2.19 Programma 19 – Stadsdelen en wijkaanpak

De stadsdeelorganisatie heeft dagelijks contact met bewoners, bedrijven en instellingen. Zij levert maatwerk en speelt snel en flexibel in op actuele ontwikkelingen. De stadsdeelorganisatie is ook verantwoordelijk voor de aansturing van de organisaties en de activiteiten op de vakgebieden welzijn en leefbaarheid. Deze zijn decentraal belegd. Voor deze taken zijn de budgetten ondergebracht in het programma stadsdelen en wijkaanpak.

Burgerparticipatie

Participatie is verweven in al de werkzaamheden van stadsdelen en wijken. Signalen uit de wijken worden op structurele basis meermaals per jaar opgehaald en gebruikt in de planvorming en uitvoering van projecten en activiteiten die de fysieke en sociale leefbaarheid versterken. Participatie wordt door de stadsdelen niet alleen met succes ingezet op sociale projecten. Op alle niveaus van de participatieladder (raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen) wordt participatie ingezet bij verschillende projecten op het gebied van wegen en straten, groen, spelen en duurzaamheid.

Om hier op innovatieve wijze verder vorm aan te geven is eind 2016 het actieplan Burgerparticipatie 2016-2020 (RIS 295898) opgesteld waarmee we de komende jaren de Haagse Kracht optimaal gaan benutten. Het actieplan burgerparticipatie is in de eerste helft van 2017 uitgewerkt in een raadsvoorstel (RIS 297284). Tevens is de voorbereiding gestart voor enkele innovatie participatie aanpakken zoals onder andere Wijkbudgetten, Right-to-Challenge, Participatie-pitches, Chatsessies, Initiatieventafels, Haagse Maex en Studio Participatie.

Wijkprogramma's 2016-2019

Met gebiedsgericht maatwerk maken we voor bewoners transparant wat er allemaal in hun wijk gebeurt of gaat gebeuren. Daarvoor hebben we in samenspraak met bewoners en partners in de wijk de Wijkprogramma's 2016-2019 ontwikkeld. Op grond van deze wijkprogramma's stellen we jaarlijks een wijkuitvoeringsplan op. De wijkuitvoeringsplannen 2017 (RIS 296660) zijn begin tweede kwartaal vastgesteld. We actualiseren de wijkprogramma's eens in de twee jaar op basis van (beleids-) ontwikkelingen en gesprekken met bewoners en partners/organisaties in de wijk. Deze actualisatie van wijkprogramma's vindt in de tweede helft van 2017 plaats tegelijk met het opstellen van de uitvoeringsplannen voor 2018. Daar waar nodig zullen de wijkprogramma's in het vierde kwartaal worden bijgesteld en ter vaststelling in het eerste kwartaal van 2018 aan de raad worden voorgelegd.

Wijkaanpak

Het programma Wijkaanpak Nieuwe Stijl ligt goed op koers. Er worden inmiddels 33 programma's/projecten (groot en klein) gefinancierd uit middelen wijkaanpak nieuwe stijl en er is draagvlak voor het programma en ingezette werkwijze van het programmabureau Wijkaanpak. Eind 2017 wordt de derde voortgangsrapportage aan de raad voorgelegd, waarbij de opbrengsten en de lessons learned over de periode juli 2015 tot september 2017 in beeld worden gebracht.

Veiligheid/Bewonersinitiatieven Veiligheid

Ook in 2017 wordt het beschikbare bedrag van € 0,1 mln. voor bewonersinitiatieven Veiligheid ingezet om de kwaliteit van de bestaande bewonersinitiatieven Veiligheid te vergroten, meer jongeren te bereiken en meer flexibele teams te krijgen voor wijk evenementen. Leidend is wat de veiligheidsinitiatieven zelf willen en zelf kunnen. Net als voorgaande jaren maken de bewonersinitiatieven goed gebruik van het aangeboden scholingsprogramma op gebied van AED/EHBO, fysieke en mentale weerbaarheid alsmede basisvaardigheden buurtpreventieteams.

Duurzaamheid

Wij zetten in op duurzaamheid. Wij doen dat door bewoners te inspireren, stimuleren, te begeleiden en samen te brengen en waar mogelijk te koppelen aan het bedrijfsleven, bij voorkeur in Den Haag. We organiseren bijeenkomsten die helpen om van ideeën uitvoerbare projecten te maken en verbinden groepen om advies en kennis uit te wisselen. Duurzaamheid is een onderdeel geweest van diverse

buitenevenementen in het eerste half jaar zoals Festival Fruit (Vruchtenbuurt), Hart voor Segbroek (Regentesseplein), Duurzaam Benoordenhout, Duurzaamheidsfestival BezuidenhoutWest.

Vanuit het landelijke energieakkoord heeft de VNG middelen beschikbaar gesteld voor een regionale ondersteuningsstructuur duurzame energiebesparing en opwekking bij particuliere woningeigenaren. Den Haag voert dit project uit voor de negen gemeenten van de regio Haaglanden. Zo brengen we vraag en aanbod op het gebied van verduurzaming van particuliere woningen bij elkaar.

Duurzaam Den Haag voert duurzaamheidsprojecten uit voor verschillende gemeentelijke diensten.

Onderhoud buitenruimte

Den Haag streeft ernaar dat de openbare ruimte behalve schoon, heel en veilig ook prettig is om te verblijven. Hagenaars willen mooi groen in de wijk, leuke plekken om te zitten, goed begaanbare stoepen en wegen, veilige en gevarieerde speelplekken voor onze kinderen en geen vervuiling door zwerfvuil.

Onderhoud straten, wegen, pleinen

Aan de hand van eigen inspecties en meldingen van burgers worden gedurende het jaar kleine reparaties uitgevoerd aan de bestrating en het asfalt. Na graafwerkzaamheden en opbreken van de bestrating, bijvoorbeeld door nutsbedrijven voor het vervangen van hun kabels en leidingen, controleren we of de bestrating weer netjes en veilig is hersteld.

Voor een bruikbare verblijfs- en ontmoetingsplaats van de buitenruimte is straatmeubilair een noodzakelijk onderdeel. Ook straatmeubilair krijgt regelmatig een onderhoudsbeurt, daarnaast wordt € 0,8 mln. extra aan onderhoud besteed in 2017. Hiervoor wordt in acht wijken het straatmeubilair en de direct omliggende openbare ruimte op orde gebracht.

Straatreiniging

Stadsdelen werken mee aan een schone stad en leveren een bijdrage aan de uitvoering van het beleidsplan 'Een schone stad 2015-2020' (RIS285286). Per stadsdeel bepalen we in overleg met alle betrokken partners (beheerders, uitvoerders, handhavers) hoe het meest effectief kan worden geveegd. Waar problemen zijn, maken we intensiever schoon. Dat combineren we met gerichte handhaving en goede communicatie. Om een extra impuls te geven aan participatie op dit terrein zet de gemeente 'projectleiders participatie en schoon' in. In de stadsdelen hebben de projectleiders in samenwerking met de stadsdeelorganisaties participatieacties georganiseerd, het beleid en de voorzieningen van de gemeente onder de aandacht gebracht en een breed netwerk opgebouwd. De projectleiders dragen ook bij aan het aanpakken van huisvuil dat bij ORAC's wordt neergezet. Ze organiseren projecten, evenementen als de Haagse Opruimestafette en opruim- en participatieacties om bijvoorbeeld overlast door zwerfafval en weggegooid voedsel te voorkomen.

Waar nodig wordt vervuiling door oliesporen op de wegen opgeruimd in opdracht van de stadsdelen, om zo de verkeersveiligheid te waarborgen.

Openbaar Groen

Groen is levend materiaal en vergt continue onderhoud en beheer. Ons doel is om de beleving van het groen voor bewoners en bezoekers van de stad te versterken. Dit kan door in het oog springende beplanting toe te passen, bewonersinitiatieven te ondersteunen waarbij ontmoeting en participatie in het groen wordt gestimuleerd en, als de kans zich voordoet, extra groen aan te leggen.

Om het kwaliteitsniveau in de hele stad te borgen wordt gewerkt met een uniform onderhoudsbestek. Aan dit bestek zijn in de eerste helft van 2017 de nieuwe maaibestekken toegevoegd waaronder die van regulier maaien, ecologisch maaien binnen de ecologische zones en grote groengebieden over de gehele stad.

Voor het groot onderhoud van het wijk- en buurtgroen is € 0,7 mln. beschikbaar. Dit jaar wordt daar ca. 35.000 m2 groen mee gerenoveerd. Dit gaat om plantsoenen met veel slijtage (door o.a.

gebruiksdruk) en (sociaal) onveilige groenstroken. Daarnaast wordt er dit jaar € 0,75 mln. uitgegeven voor het aanbrengen van meer kleur en fleur in de stad.

In het Meerjarenprogramma Groen (RIS 280307) is de ontwikkeling van visies voor het wijk- en buurtgroen aangekondigd. Doelstelling van de visies is om een duidelijke leidraad te bieden voor inrichting en beheer van het wijk- en buurtgroen. Door de visies samen met bewoners en groenorganisaties te ontwikkelen, wordt de inrichting van het wijk- en buurtgroen beter afgestemd op (gebruiks-)wensen en wordt de ecologische kwaliteit in de verbindingzones gewaarborgd en op lokaal niveau verbeterd. De visies voor de stadsdelen Loosduinen, Haagse Hout en Centrum zijn inmiddels gereed; overige stadsdelen zijn in ontwikkeling.

Speelvoorzieningen

Den Haag heeft meer dan 117.000 kinderen tot en met 19 jaar. Voor hen vinden we het van belang dat de stad voldoende ruimte biedt om te spelen en zich ook blijft ontwikkelen. Het op orde houden van een kwalitatief goed speelvoorzieningenniveau kan de gemeente niet alleen. Het is belangrijk dat ouders, verzorgers en vrijwilligers actief betrokken blijven bij het beheer en onderhoud van bestaande en nieuwe speelplekken. Daarnaast controleert de gemeente viermaal per jaar alle speelplekken op veiligheid en functionaliteit.

De ontwikkeling van de openbare ruimte doen we samen met kinderen (gebruikers) en omwonenden hoe dit het beste kan. Op zulke momenten investeren we ook in speelvoorzieningen. In deze collegeperiode besteden we € 0,3 mln. per jaar extra aan speelvoorzieningen. De volgende speelprojecten zijn voor 2017 geselecteerd: Project fase 2 Drakensteinweg in Escamp, Bosjes van Poot in Segbroek, Project winkelcentrum Alphons Diepenbrockhof in Loosduinen en Project Robin Hood in Haagse Hout.

Verkeersmanagement

De gemeente heeft wettelijke taken voor het beheer en onderhoud van de verkeersborden en de belijning op het wegdek. Vanwege de verkeersveiligheid wordt het noodzakelijk onderhoud zoveel mogelijk uitgevoerd, ook als het budget niet voldoende blijkt. Met ingang van 1 juli 2017 wordt het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 op enkele punten gewijzigd. Eén van de wijzigingen is dat er 14 nieuwe verkeersborden bijkomen die dienen ter verduidelijking van de huidige praktijk. De stadsdelen gaan inventariseren waar deze nieuwe verkeersborden moeten worden geplaatst en wat de kosten daarvan zijn.

Graffiti bestrijding

De laatste jaren wordt steeds meer aandacht besteed aan het mogelijk maken van legale muurschilderingen. Deze zogenaamde Street Art dient twee doelen: preventie tegen illegale graffiti en wildplak én het aantrekkelijker maken van de stad. Zo gaat The Hague Street Art in opdracht van het Meldpunt Graffiti, eind juli starten met het aanbrengen van een markante schildering op het Nederlands Dans (Lucent) Theater.

In de tramonderdoorgang aan de Turfmarkt midden in stadsentree 'de Haagse Loper' wordt na de zomerperiode een afbeelding aangebracht van Chuck Deely. Alle omwonenden en passanten mogen stemmen (e-participatie) op drie verschillende ontwerpen van drie artiesten.

Bewonersgroepen en organisaties

De gemeente heeft veel vertrouwen in Haagse kracht. We zetten daarom stevig in op het ondersteunen van bewonersorganisaties en meer gebruik maken van de kracht en het eigen initiatief van bewoners. Wij willen dat bewonersorganisaties niet alleen namens de wijk spreken, maar er ook voor zorgen dat de wijk en haar bewoners zelf spreken. Ook in 2017 houden we twee keer per jaar een grote bijeenkomst met alle bewonersorganisaties waar de voortgang en knelpunten worden besproken. De eerste bijeenkomst van 2017 is gehouden en de tweede staat gepland in oktober.

Bewonersorganisaties zijn niet de enige spreekbuis van de wijk: er bestaan ook straatgroepen, milieugroepen, bewonersgroepen, verenigingen van eigenaren, straatvertegenwoordigers en vele andere

groepen. De stadsdelen zetten in 2017 onverminderd in op het stimuleren en ondersteunen van nieuwe activiteiten door deze groepen en neemt zo samen met bewoners, ondernemers en maatschappelijke partners verantwoordelijkheid voor de fysieke en sociale leefbaarheid.

De gemeente maakt initiatieven van bewoners mogelijk. Jaarlijks geven de stadsdelen subsidie aan zo'n 1.100 initiatieven via de regeling Leefbaarheid en Bewonersparticipatie en worden diverse werkzaamheden in de buitenruimte gedaan. In 2017 is een aantal aanpassingen gedaan om de gebruiksvriendelijkheid van de regeling te vergroten. De informatie op de website is vernieuwd en de (digitale) toegankelijkheid van de regeling is verbeterd.

Gebiedsgericht professioneel welzijnswerk

De stadsdelen subsidiëren in het kader van het gebiedsgerichte werken ook het professionele welzijnswerk van de Haagse Welzijnsorganisaties (HWO's) en Zelfstandige Buurthuizen. Het gaat hierbij om enerzijds de openstelling van welzijnslocaties en anderzijds de welzijnsactiviteiten met de inzet van welzijnswerkers. Op basis van de wijkprogramma's 2016 - 2019 zijn per stadsdeel maatschappelijke vraagstukken vastgesteld die passen binnen de vier gemeentelijke ambities voor 2017. Deze vier ambities zijn:

1. de Haagse jeugd groeit veilig, gezond en met plezier op en ontwikkelt haar talenten;
2. iedereen woont en werkt in een prettige omgeving, waarbij bewoners maximaal zeggenschap hebben over hun fysieke en sociale leefomgeving;
3. mensen zijn vitaal en streven een gezonde leefstijl na;
4. de gezamenlijke toekomst van bewoners telt. Iedereen krijgt gelijke kansen, ongeacht achtergrond, ras, geslacht of leeftijd.

Aan de hand hiervan formuleerden de HWO's de welzijnsinzet met ingang van 2017 en zijn er voor 2017 subsidieafspraken gemaakt.

Jeugd

Elk stadsdeel zorgt ervoor dat jeugd en ouders hun stem kunnen laten horen over de onderwerpen die hun aangaan. Via wijkscans vragen we jeugd en ouders om verbeterpunten voor de fysieke en sociale omgeving in de wijk. Jongeren kunnen bij de stadsdelen subsidie aanvragen voor initiatieven.

De stadsdelen zijn verantwoordelijk voor de subsidieafspraken met het professioneel jeugdwerk in de wijk als onderdeel van het gebiedsgerichte professioneel welzijnswerk van de Haagse Welzijnsorganisaties en Zelfstandige Buurthuizen. Het jeugdwerk werkt daar waar kinderen en jongeren meer problemen ondervinden bij opgroeien en minder in staat zijn om op eigen kracht hun talenten te ontwikkelen. De inzet van het jeugdwerk richt zich onder meer op talentontwikkeling, doorlopend leren in samenwerking met het onderwijs, het stimuleren van sportdeelname en andere vormen van zinvolle vrijetijdsbesteding. Waar nodig leiden jongerenwerkers de jongeren naar de individuele hulpverlening.

Justitie, politie, welzijn en zorg treden samen op bij de aanpak van overlastgevende en hinderlijke groepen jongeren. De aanpak van de overlast van jongeren vindt plaats in nauwe samenhang met het Veiligheidshuis en het Centrum voor Jeugd en Gezin.

2.20 Overzicht Overhead

Op het Overzicht Overhead wordt een tekort van € 10,6 mln. verwacht. Dit tekort bestaat uit twee componenten. Het tekort op het strategisch huisvestingsplan wordt veroorzaakt doordat eerder geprognoseerde besparingen zich later voordoen dan verwacht en er nieuwe huisvestingsopgaven ontstaan. Bijvoorbeeld voor een intensievere beveiliging bij panden en de beleidsmatige noodzaak het pand aan de Binckhorstlaan langer open te houden. De frictiekosten bundeling bedrijfsvoering hebben vooral betrekking op de laatste afronding van de bundeling een vertraagde implementatie van enkele onderdelen om risico's in de bedrijfsvoering zoveel mogelijk voor te zijn.

Tegenover deze onvermijdelijke uitgaven staat de centrale bedrijfsvoering reserve, die ook bedoeld is om bovenstaande uitgaven te kunnen dekken. Voor 2017 zou dit met enkele aanvullende sturingsmaatregelen volstaan. Echter, omdat de uitgaven deels een structureel karakter hebben, vooral bij de huisvesting en beveiligen wordt een pakket aan maatregelen voorbereid dat erin moet voorzien om zowel voor dit jaar als in 2018 de zaak beheersbaar te houden. De sturingsmogelijkheden bestaan uit het faseren van in de aanloop van de bundeling aangehouden vacatureruimte, opleidingsbudgetten en overige huisvesting gerelateerde ontwikkelingen. Duidelijk is wel dat de ruimte in de bedrijfsvoering beperkt is en er geen onbeperkte mogelijkheden zijn.

3 Voortgang projectreserves

Programma 6 Onderwijs

Reserve 'Duurzame Huisvesting Onderwijs'

Door de Raad is op basis van RV 146 uit 2011 en RIS 181330 besloten om de regeling binnenmilieu scholen met 5 jaar te verlengen. Voorts heeft de Raad besloten met hetzelfde raadsvoorstel om de regeling verbetering hygiëne toiletten schoolgebouwen in te stellen voor een periode van 5 jaar. Ter dekking van deze regelingen is door de Raad de reserve duurzame huisvesting in 2011 ingesteld. Medio 2013 is door de Raad op basis van RV 60 (RIS 258859__130604) de tijdelijke regeling verwijdering asbest uit schoolgebouwen voor basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs vastgesteld. De doelstelling van de reserve duurzame huisvesting is met RV 60 verruimd voor de asbestregeling.

In de begroting 2018 wordt voorgesteld de reserve ook te richten op het energieneutraal maken van de schoolgebouwen. In het kader van de doelstelling van Den Haag om in 2040 klimaatneutraal te zijn en de ambitie vanuit de Roadmap Next Economy om in Den Haag de transitie te maken naar een duurzame economie, werkt de gemeente Den Haag samen met schoolbesturen aan een aanpak om hun schoolgebouwen in Den Haag voor 2040 energieneutraal te maken. Het betreft cofinanciering vanuit de gemeente in energiebesparende maatregelen. Teneinde een voortvarende start te maken met het programma is het gewenst om tijdelijk extra middelen ter beschikking te stellen die flexibel kunnen worden ingezet (middels een reserve). In totaal is hiervoor in de periode 2017-2021 € 12,5 mln. benodigd. De dekking van het programma vindt plaats via de beschikbare en in de komende jaren beschikbaar komende middelen in de begroting van Onderwijshuisvesting. Dit jaar wordt binnen de reserve € 2,8 mln. herbestemd en wordt € 3,2 mln. gedoteerd.

Reserve 'Multifunctioneel gebruik Schoolgebouwen'

Scholen krijgen een spilfunctie in de buurt met meer dan alleen onderwijsvoorzieningen. Met het collegebesluit van 20 december 2011 is het Beleidskader multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen (BOW/2011.787) vastgesteld. Op grond van dit beleidskader kunnen schoolbesturen een aanvraag indienen voor bekostiging van ruimten voor multifunctioneel gebruik bij schoolgebouwen in het jaar 2012 tot en met 2017, waarvan de eindafrekeningen tot en met 2020 binnen zullen komen. De totale reserve voor deze periode bedroeg € 19,8 mln. (oorspronkelijke € 18 mln. + € 1,8 mln. voor Brede buurtscholen + Vrederust en Moerwijk). Hiervan is al meer dan € 15 mln. toegekend. Voor de periode 2017 – 2020 staat nog € 9 mln. in de begroting voor de afrekening van deze aanvragen.

Programma 7 Werk, inkomen en armoedebeleid

Reserve 'Werkgelegenheid in het bijzonder afbouw van ID en WIW banen'

De begrote aanwending van deze reserve (€ 10 mln.) is ter dekking van meerdere werkgelegenheidsprojecten. Bij de baten WSP is in 2017 een belangrijke incidentele meevaller van € 4 mln. ESF subsidie betreffende voorgaande jaren zichtbaar. Ook is in het meerjarenperspectief in de jaren 2018 – 2021 een scherpe daling van de beschikbare taakgelden zichtbaar bij een minimaal gelijkblijvende uitstroombestemming. Voorgesteld wordt om de in 2017 extra ontvangen ESF middelen aan te wenden ter dekking van werkgelegenheidsprojecten 2017 en daarmee de aanwending van deze reserve evenredig te verlagen zodat de middelen beschikbaar blijven voor dekking van werkgelegenheidsprojecten in komende jaren.

Reserve 'Bestemmingsreserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden'

De reserve Jeugdwerkloosheid, die alleen wordt gebruikt voor werkgelegenheidsprojecten voor jongeren door de Taskforce Werkgelegenheid, wordt conform begroting volledig uitgeput.

Programma 10 Ontwikkeling buitenruimte

Reserve 'Werk met Werk'

Beginstand van de reserve op 1 januari was € 4,9 mln. In 2017 is er een nieuwe tranche werk met werk van € 4 mln. toegevoegd. Hierdoor is het mogelijk een groot aantal nieuwe projecten in voorbereiding te nemen (RIS 295337).

In het eerste half jaar zijn de projecten Bankastraat, Rivierenbuurt en de Rijswijkseweg gerealiseerd. Het is de verwachting dat de Kloosterlocatie in het tweede halfjaar wordt opgeleverd. Daarnaast zal de uitvoering van de projecten Arie – Schefferstraat, Hart Niebregkade, Boylestraat en de Bloemenbuurt in de tweede helft van 2017 starten. In totaal wordt in 2017 circa € 1,4 mln. onttrokken.

Naar aanleiding van de wijzigingen van het BBV is de bekostiging van alle projecten met een financieel belang groter dan € 2,5 mln. gewijzigd in een investeringskrediet. Voor de reserve Werk met werk betekent dit een vrijval van € 3,8 mln. voor de projecten Bezuidenhout Oost Fase 2 en Fase 3.

De verwachte eindstand van de reserve ultimo 2017 is € 3,7 mln.

Programma 11 Economie, Internationale stad en binnenstad

Reserve Overcommitting D2

Dankzij de Reserve Overcommitting kunnen meer projecten in uitvoering genomen worden, dan waarvoor initieel subsidie beschikbaar is. Het regime van EFRO/Kansen voor West laat overcommitting toe. Hierdoor kan beter gebruik gemaakt worden van de onderuitputting op onze eigen projecten (we kunnen vrijgevallen subsidiemiddelen meteen inzetten voor andere lopende projecten), maar ook van de landelijke onderuitputting. De subsidieregeling Kansen West II loopt tot en met 2020. Aangezien de subsidie eerst wordt benut en daarna de reserve Overcommitting, worden de laatste afrekeningen met de reserve verwacht in 2021. In 2017 wordt geen significante onttrekking geraamd.

Reserve 'Stedelijke Ontwikkeling'

De financiering en/of subsidiëring van aan programma Economie gerelateerde activiteiten gerelateerde activiteiten (waaronder voorbereiding en uitvoering) aansluitend bij door de raad geformuleerde doelstellingen zoals onder meer opgenomen in het REIS. We verwachten in 2017 ca. € 0,25 mln te onttrekken ten behoeve van Economische gebiedsontwikkeling. Tweede helft 2017 zal een dotatie van ca. € 2 mln plaatsvinden aan de Reserve Stedelijke Ontwikkeling (RSO). Deze dotatie heeft betrekking op de liquidatie van de verbonden partij Winkelpanden Den Haag CV.

Reserve Fonds Economische Structuurversterking

In het coalitieakkoord is een Fonds Economische Structuurversterking (FES) van € 20 mln. ingesteld. Het belangrijkste uitgangspunt voor investeringen vanuit het Fonds is dat de structuur van de Haagse economie wordt versterkt. Inmiddels zijn vrijwel alle middelen toegekend aan projecten. FES draagt in 2017 onder andere bij aan The Hague Security Delta, Smart City en de Universiteiten Leiden en Delft

Reserve Toegekende gemeentelijke revolverende investeringsmiddelen

Europese middelen worden met cofinanciering van de Gemeente op revolverende wijze in de stad geïnvesteerd. Dat vindt plaats via het Holdingsfonds Economische Investeringsmiddelen Den Haag (HEID). Vanuit programma Economie (11) investeert HEID via onderliggende fondsen op dit moment in energie-efficiency (ED) en bedrijfsruimtes (FRED).

Deze reserve wordt ingesteld met als doel inzicht te geven in de uitputting van de gemeentelijke middelen in de onderliggende fondsen. De uitputting zal plaatsvinden in de jaren na de subsidietoekenning aan HEID. Het betreffen dus middelen die vanwege deze subsidietoekenning al volledig zijn verplicht en deels ook al als voorschot zijn betaald. Er kan jaren tussen de subsidietoekenning en de werkelijke uitputting uit het fonds zitten. We verantwoorden te onttrekkingen uit de reserve als last op het moment dat de middelen vanuit de onderliggende fondsen aan een project ter beschikking zijn gesteld (hiermee sluiten we aan op de EFRO-systematiek van verantwoording). In 2017 vindt er geen uitputting van deze reserve plaats.

Reserve World Forum Convention Center

Doel van deze reserve is de dekking van de kosten met betrekking tot de grootschalige renovatie van het World Forum Convention Center gebouw. Deze renovatie heeft als doel het gebouw weer in een staat te brengen die passend is bij een internationaal congresgebouw van dit niveau, zodat het gebouw de komende 15 tot 20 jaar (internationale) congressen kan blijven huisvesten. De renovatie omvat onderhouds- en herstelwerkzaamheden, maatregelen ter verbetering van de brandveiligheid en uitbreiding met een nieuwe expositieruimte. De werkzaamheden aan de buitenzijde van het gebouw zijn in 2015 afgerond en in januari 2016 is de nieuwe expositieruimte opgeleverd en in gebruik genomen. De werkzaamheden aan de binnenzijde van het gebouw (de grootste operatie in het hele renovatietraject) zijn op dit moment gaande en deze zullen tot en met 2017 plaatsvinden. In 2017 zullen de begrote middelen van € 5,9 mln. aan de reserve worden onttrokken.

Programma 12 Sport

Reserve 'Olympisch Fonds'

Den Haag heeft in de sportnota 'Sportief in beweging, Sport maakt Den Haag sterker 2015-2030' opgenomen dat er jaarlijks een aansprekend internationaal topsportevenement in de stad plaatsvindt. Met de opening van de Sportcampus Zuiderpark heeft Den Haag, in aanvulling op het Hofbad en de Scheveningse haven en omgeving, hiervoor nog meer mogelijkheden dan in het verleden.

Sportevenementen dragen ook bij aan de lokale economie. Uit onderzoek blijkt dat er een positieve return on investment van uitgaat: zo leverde het WK hockey € 12,8 mln., het Volvo Ocean Race festival € 2,8 mln. en het WK beachvolleybal € 0,1 mln. op. Daarmee hebben sportevenementen niet alleen een sportieve waarde, maar dragen ze ook economisch gezien hun steentje bij en zorgen aanvullend ook voor een positieve beleving van de stad Den Haag.

De ambitie om jaarlijks één aansprekend topsportevenement naar Den Haag te halen, is echter niet structureel gedekt. De afgelopen jaren heeft de gemeente hiervoor incidenteel een beroep kunnen doen op het Olympisch Fonds. Om in aanloop naar nieuwe topsportevenementen tijdig mee te kunnen bieden is het noodzakelijk een buffer beschikbaar te hebben in de reserve Olympisch Fonds om snel te kunnen handelen. De reserve had dit jaar een beginsaldo van ongeveer € 3,5 mln. en een begrote besteding van bijna € 1,0 mln. De bestedingen 2017 hebben betrekking op de World League Volleybal (juni) en de Grand Prix Judo (november). Beide evenementen zijn gelokaliseerd op de nieuwe Sportcampus Zuiderpark. Er is tevens een dotatie verricht aan de reserve van € 1,6 mln. Het begrote saldo per einde 2017 bedraagt hiermee € 4,15 mln. Dit saldo bestaat nagenoeg volledig uit toegezegde verplichtingen voor ingeplande topsportevenementen tot en met 2020. Om ook voor de jaren daarna prachtige topsportevenementen te kunnen acquireren zal het saldo op (korte) termijn aangevuld moeten worden om snel te kunnen handelen wanneer zich nieuwe mogelijkheden voordoen.

Programma 13 Verkeer en Milieu

Reserve 'Parkeren'

De beginstand van de reserve op 1 januari was € 12,1 mln. Bij Halfjaarbericht is een dotatie gedaan van € 2,2 mln. voor de bekostiging van diverse projecten (o.a. Willem de Zwijgerlaan).

Voor diverse projecten (Notenbuurt, Bloemenbuurt Oost, Capadosestraat), de bekostiging van de halvering van de tarieven voor de tweede parkeervergunning en de herrekening van de groen-gele zones wordt naar verwachting in 2017 circa € 3,3 mln. onttrokken.

Naar aanleiding van de wijzigingen van het BBV is de bekostiging van alle projecten met een financieel belang groter dan € 2,5 mln. gewijzigd in een investeringskrediet. Voor de reserve Parkeren betekent dit een vrijval van € 7 mln. voor de projecten NRR Lijn 15, Vruchtenbuurt/Mient, Sterfietsroute Centrum-Bezuidenhout-Leidschendam, Rustenburg-Oostbroek en Bezuidenhout Oost Fase 2 en Fase 3.

De verwachte eindstand van de reserve is circa € 4 mln.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling

Deze reserve is bestemd voor de financiering en/of subsidiëring van aan programma Verkeer gerelateerde activiteiten (waaronder voorbereiding en uitvoering) aansluitend bij door de raad geformuleerde doelstellingen zoals onder meer opgenomen in het REIS. We verwachten in 2017 ca. € 2,3 mln. te onttrekken te behoeve van onder andere de fietspaden.

Programma 14 Wonen en Duurzaamheid

Reserve Stedelijke Ontwikkeling

Deze reserve is bestemd voor de financiering en/of subsidiëring van aan programma Wonen en Duurzaamheid gerelateerde activiteiten (waaronder voorbereiding en uitvoering) aansluitend bij door de raad geformuleerde doelstellingen zoals onder meer opgenomen in het REIS. waaronder de voorbereiding en uitvoering van diverse projecten. De grootste mutaties in de reserve in 2014 betreffen dotaties voor doorstroming grote sociale huurwoningen (€ 0,273 mln.), huisvesting statushouders (€ 1,7 mln.) en dotatieregelingen voor meerjarige subsidies conform diverse collegebesluiten (€ 0,7 mln. De onttrekkingen raken diverse projecten, waarvan de volgende de grootste onttrekkingen betreffen: huisvesting statushouders (€ 0,8 mln.), dak en vloer regeling (€ 0,7 mln.), diverse onttrekkingen m.b.t. de Narcisstraat voor Grondbedrijf (€ 0,8 mln.), een onttrekking voor meerjarige subsidies conform collegebesluiten (€ 1 mln.) en de regeling groene daken (€ 0.3 mln.).

Reserve Toegekende gemeentelijke revolverende investeringsmiddelen programma 14.

Europese middelen worden met cofinanciering van de Gemeente op revolverende wijze in de stad geïnvesteerd. Dat vindt plaats via het Holdingsfonds Economische Investerings Den Haag (HEID). Vanuit programma Wonen en Duurzaamheid (14) investeert HEID in Duurzaamheid van woningen(VVE-Fonds)

Deze reserve wordt ingesteld met als doel inzicht te geven in de uitputting van de gemeentelijke middelen in de onderliggende fondsen. De uitputting zal plaatsvinden in de jaren na de subsidietoekenning aan HEID. Het betreffen dus middelen die vanwege deze subsidietoekenning al volledig zijn verplicht en deels ook al als voorschot zijn betaald. Er kan jaren tussen de subsidietoekenning en de werkelijke uitputting uit het fonds zitten. We verantwoorden de onttrekkingen uit de reserve als last op het moment dat de middelen vanuit de onderliggende fondsen aan een project ter beschikking zijn gesteld (hiermee sluiten we aan op de EFRO-systematiek van verantwoording). In 2017 vindt er voor € 0,25 mln. een uitputting plaats voor het VvE-fonds.

Reserve Stadsvernieuwing

De reserve Stadsvernieuwing wordt ingezet geluidswerende middelen voor woningen die last hebben van verkeerslawaaï. Daarnaast voor de programmering van fondsen en strategisch onderzoek. In 2017 wordt er ca. € 0,9 mln. onttrokken.

Programma 15 Stadsontwikkeling

Reserve Volkshuisvestingsfonds Den Haag Zuidwest

Het doel van deze reserve is 'Aanjaagmiddelen ten behoeve van de Haagse volkshuisvesting en stedelijke vernieuwing. Vanaf de prestatieafspraken 2010 hebben de woningcorporaties bij verkoop van sociale woningen de meerwaarde erfpacht afgedragen aan de gemeente. Deze afgedragen middelen zijn vanaf 2010 per corporatie gelabeld in het Volkshuisvestingsfonds.' In 2017 is geraamd € 0,2 mln. te onttrekken. Dit heeft betrekking op procesbegeleiding voor diverse projecten in het programma Stadsontwikkeling.

Reserve Voorfinanciering actief en faciliterend grondbeleid

Voorfinanciering van gemaakte lasten op projecten met betrekking tot actief en faciliterend grondbeleid tot het moment dat deze lasten verhaald kunnen worden. Dit betreft:

- Lasten voor anticiperende werkzaamheden voor grondexploitaties vanaf het moment dat een nota van uitgangspunten is vastgesteld. Als niet binnen twee jaar naar activatie een grondexploitatie wordt vastgesteld (waarmee de middelen teruggestort worden), worden de lasten definitief ten laste van de reserve afgeboekt.

- Lasten voor voorbereiding van ruimtelijk-fysieke projecten waar faciliterend grondbeleid wordt gevoerd en de gemeente verwacht deze lasten middels kostenverhaal vergoed te kunnen krijgen. Indien niet binnen vier jaar na activatie kostenverhaal heeft plaatsgevonden, worden de lasten definitief ten laste van de reserve afgeboekt.

In 2017 vindt een onttrekking plaats van € 3,0 mln. zodat de reserve geen hogere stand kent dan benodigd. Deze middelen worden volgens de groei met groei systematiek beschikbaar gesteld voor nieuwe ruimtelijk-economische investeringen (REIS). Dit vormt onderdeel van de begroting 2018-2021.

Reserve The Hague World Form

Deze reserve is bestemd voor de verdere ontwikkeling van de Internationale Zone van Den Haag, vooral rondom het World Forum gebied, gericht op de profilering van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. De plandoelstellingen zijn onder andere: de realisatie van de nieuwbouw voor Europol inclusief parkeergarage, het verbeteren van het vestigingsklimaat voor internationale instellingen en de verbetering van de openbare ruimte, de bereikbaarheid en het veiligheidsprofiel.

In 2017 wordt € 2,4 mln. onttrokken. Dit heeft betrekking op de kosten voor de openbare ruimte en infrastructuur in het World Forum gebied.

Reserve Universiteit Leiden

In 2013 hebben de gemeente en Universiteit Leiden afspraken gemaakt over de uitbreiding van de universiteit Leiden in Den Haag aan het Wijnhavenkwartier en over de bijdrage in de onrendabele kosten van de huisvesting op deze locatie. De bijdrage loopt via deze reserve (RIS 260525). Overeenkomstig de door de gemeente afgegeven beschikking vindt bevoorschotting plaats. De reserve is in 2017 voor een bedrag van € 0,9 mln. in de exploitatie opgenomen. Dit betreft de finale afrekening van de subsidie. De reserve zal hiermee eind 2017 op € 0 uitkomen.

Reserve Stedelijke Ontwikkeling

De Reserve Stedelijke Ontwikkeling (RSO) is bestemd voor de financiering en/of subsidiëring van aan programma Stadsontwikkeling gerelateerde activiteiten (waaronder voorbereiding en uitvoering). We verwachten in 2017 ca. € 8,2 mln. te onttrekken ten behoeve van onder andere het Hobbemaplein, OV-terminal en de trekvlietzone.

Daarnaast wordt in 2017 ca. € 16,0 mln. gedoteerd aan deze reserve. Dit betreft voor een groot deel het overdragen van budget vanuit het programma buitenruimte à € 8,7 mln. voor de Noordboulevard. Werkzaamheden worden vanuit de grondexploitatie uitgevoerd die in 2016 is vastgesteld. Omdat het budget op het programma buitenruimte pas in 2017 beschikbaar was, heeft dekking van dit deel plaatsgevonden via de RSO programma 15. De reserve wordt in 2017 weer aangevuld. Hiernaast is de planning van de Amerikaanse Ambassade gewijzigd, verwerving is voorzien in 2018 waarna een herontwikkeling kan plaatsvinden. De bij de programmabegroting 2017-2020 beschikbaar gestelde middelen (€ 6,5 mln.) worden aan de reserve gedoteerd zodat deze aangewend kunnen worden op het benodigde tijdstip.

Reserve Strategisch vastgoed Stadsontwikkeling

Vanuit deze reserve worden de exploitatiesaldi (incl. kapitaallasten) gedekt van de strategische vastgoedportefeuille. Dat zijn gronden en gebouwen die we hebben verworven met het oog op toekomstige stadsontwikkelingen.

De gemeente toetst jaarlijks de boekwaarde van dit ontwikkelingsvastgoed aan de marktwaarde. Op basis van een eerste doorkijk is sprake van een mogelijke afwaardering. Van panden die op de vastgestelde verkooplijst gaan voorkomen, komt een eventuele afwaardering ten laste van de Algemene reserve. In het najaar wordt de definitieve afwaardering 2017 in kaart te brengen en eventueel bij de jaarrekening 2017 verwerkt.

4 Financiële prognose

PROGNOSE 2017 PER PROGRAMMA/Overzicht * € 1.000					
1 Gemeenteraad	313	V	11 Economie, internationale stad en binnenstad	14	V
Vergoedingen raadsleden	114	V	Overig	14	V
Apparaatsvoordeel Griffie	91	V	12 Sport	600	N
Overig	108	V	Topsport	300	N
2 College & Bestuur	1.200	V	Invoering toegangscontrole zwembaden	300	N
Liquidatiesaldo Stadsgewest	1.200	V			
3 Dienstverlening	1.121	N	13 Verkeer, vervoer en milieu	923	V
Landelijke verkiezingen	1.000	N	Voordeel parkeerboten	1.000	V
Apparaatsnadeel burgerzaken	221	N	Apparaatsvoordeel parkeren	590	V
Hogere legesinkomsten	100	V	Asfalteren fietspaden	500	N
4 Openbare orde en Veiligheid	50	V	Overig	167	N
Overig	50	V	14 Wonen en duurzaamheid	6	N
5 Cultuur en bibliotheek	314	N	Overig	6	N
Apparaatsnadeel bibliotheken/HGA	280	N	15 Stadsontwikkeling	0	
Overig	34	N			
6 Onderwijs	700	V	16 Financiën	8.652	V
Vrijval onderwijssubsidies oudere jaren	700	V	Diverse posten financiën (GF, dividend, etc.)	4.973	V
7 Werk, inkomen en armoedebeleid	31.400	N	Hogere baten OZB	2.428	V
Nadeel bijstandsverlening	25.800	N	Hogere baten toeristenbelasting	936	V
Extra baten subsidie ESF	4.000	V	Overig	315	V
Lagere onttrekking uit werkreserves	4.000	N	17 Overige beleidsvoornemens	778	V
Lagere vangnetregeling	3.200	N	Post onvoorzien	778	V
Nadeel sociale werkvoorziening	1.900	N	18 Interne dienstverlening	0	
Nadeel gemeentelijk minimabeleid	1.600	N			
Overig	1.100	V	19 Stadsdelen en Wijkaanpak	300	N
8 Zorg en welzijn	217	V	Verkeersmanagement	300	N
Vrijval welzijnssubsidies	2.800	V	Overzicht overhead	10.607	N
Nadeel huishoudelijke hulp	2.000	N	Strategisch huisvestingsplan	7.407	N
Nadeel eigen bijdrage	1.500	N	Frictiekosten bundeling bedrijfsvoering	3.200	N
Voordeel PGB en woningaanpassingen	1.367	V			
Intensivering participatie ouderen	1.000	N			
Overig	550	V			
9 Jeugd	140	V			
Jeugdgezondheidszorg	1.200	V			
Jeugdhulp	1.060	N			
10 Ontwikkeling buitenruimte	1.227	N			
Vervanging kademuren (en bruggen)	1.905	N			
Apparaatsnadeel straatbedrijf en markten	1.338	N			
Apparaatsvoordeel handhaving	1.018	V			
Reclamebaten	600	V			
Overig	398	V			
Financieel resultaat 2017			32.588 N		

Programma 1 Gemeenteraad

Vergoedingen raadsleden € 0,1 mln. V

Het voordeel vergoeding raadsleden is ontstaan doordat de prijscompensatie hoger is uitgevallen dan de stijging van de wettelijk vastgestelde vergoeding. Het voordeel op de fractieondersteuning is met name ontstaan door de afsplitsing van een van de raadsleden.

Apparaatsvoordeel Griffie € 0,1 mln. V

Bij de Griffie is sprake van een beperkte vacature ruimte. De verwachting is dat die dit jaar niet meer wordt ingevuld.

Programma 2 College en Bestuur

Liquidatiesaldo Stadsgewest Haaglanden € 1,2 mln. V

In de programmabegroting 2016 heeft de gemeente Den Haag rekening gehouden met een incidenteel baat van € 4,5 mln. als gevolg van de liquidatie van het Stadsgewest Haaglanden. Hiervan was geraamd dat € 2,2 mln. ontvangen zou worden in 2019. Dit bedrag heeft de gemeente reeds ontvangen in 2017. Dit leidt tot een voordelig resultaat in 2017.

Programma 3 Dienstverlening

Landelijke verkiezingen € 1,0 mln. N

Op 15 maart 2017 heeft de gemeente Den Haag de Tweede Kamerverkiezing georganiseerd voor zowel Haagse kiezers als voor Nederlandse kiezers in het buitenland. Ten opzichte van de structureel in de begroting beschikbare middelen leidt deze operatie tot een verwacht nadeel van € 1,0 mln. voor 2017. Bij de jaarrekening zal worden voorgesteld dit resultaat te verrekenen met de daarvoor bedoelde egaliseringsreserve Verkiezingen.

Apparaatsnadeel burgerzaken € 0,2 mln. N

De Rijksdienst voor Identiteitsgegevens heeft aangegeven dat de Nederlandse gemeenten inconsistenties moeten corrigeren in de inschrijvingen van personen die bij verschillende gemeenten vermeld staan. Deze administratieve inhaalslag om correcties in de BRP (persoonsgegevens) door te voeren leidt tot extra personele inzet. Hierdoor wordt in 2017 op het apparaat een incidenteel nadeel verwacht van € 0,2 mln.

Hogere legesinkomsten € 0,1 mln. V

De uitgifte van diverse burgerzakenproducten (o.a. reisdocumenten, uittreksels BRP) valt iets hoger uit dan verwacht. Dit leidt tot een verwacht incidenteel voordeel in 2017 van € 0,1 mln. op de legesinkomsten.

Programma 4 Openbare orde en veiligheid

Resultaat nihil.

Programma 5 Cultuur en bibliotheken

Apparaatsnadeel bibliotheek/HGA € 0,3 mln. N

Op de uitvoering van de taken van de Bibliotheek Den Haag en het Haags Gemeentearchief (HGA) wordt in 2017 een nadeel verwacht van € 0,28 mln. Hiervan bestaat € 0,15 mln. uit apparaats- en materiële kosten bij de bibliotheken. Circa. € 0,13 mln. betreft apparaatslasten bij het HGA.

Programma 6 Onderwijs

Vrijval onderwijssubsidies oudere jaren € 0,7 mln. V

In het programma onderwijs verantwoordt de gemeente subsidies die aan onderwijsinstellingen worden verleend. Jaarlijks worden de subsidies uit oudere jaren afgerekend. In de praktijk blijkt dat veel subsidies niet volledig of met vertraging worden besteed. De omvang hiervan schommelt van jaar tot jaar. De verwachte incidentele vrijval van onderwijssubsidies uit oude jaren bedraagt voor 2017 € 0,7 mln.

Programma 7 Werk, inkomen en armoedebeleid

Nadeel bijstandsverlening

€ 25,8 mln. N

Het verwachte tekort op de bijstandsverlening bedroeg € 53 mln. Dit tekort is de laatste maanden verder gestegen. Het aantal uitkeringen is tot 1 juli 2017 verder toegenomen met 317 tot 27.398 en daalt naar verwachting aan het einde van 2017 licht ten opzichte van begin van het jaar. Op grond van de resultaten van de eerste helft van 2017 en een hoger gemiddelde prijs stijgt het tekort op de bijstandsverlening met € 8 mln. naar € 61 mln. In de ontwerpbegroting 2018-2021 is, conform de Voorjaarsnota 2017, € 35,2 mln. gerepareerd op de bijstandsverlening voor 2017. Het verwachte tekort voor 2017 bedraagt hiermee € 25,8. Bij een excessief tekort komt de gemeente in aanmerking voor een extra rijksbijdrage. Dit wordt de vangnetregeling genoemd. De verwachte bijdrage vanuit de vangnetregeling 2017 bedraagt naar verwachting € 11 mln. voor de uitvoering van 2017. Echter, de bijdrage 2017 komt pas beschikbaar in 2018 en wordt in dat jaar in het kader betrokken.

Extra baten subsidie ESF

€ 4,0 mln. V

Bij het WSP is een incidentele meevaller van € 4 mln. ESF subsidies betreffende een afrekening voorgaande jaren.

Lagere onttrekking uit werkreserves

€ 4,0 mln. N

De begrote aanwending van deze reserve (€ 10 mln.) is ter dekking van meerdere werkgelegenheidsprojecten. In het meerjarenperspectief in de jaren 2018-2020 is een scherpe daling van de beschikbare taakgelden zichtbaar bij een minimaal gelijkblijvende uitstroomdoelstelling.

Voorgesteld wordt de in 2017 extra ontvangen ESF middelen (zie extra baten subsidie ESF) aan te wenden ter dekking van de werkgelegenheidsprojecten 2017 en daarmee de aanwending van deze reserve evenredig te verlagen (lagere onttrekking) zodat de middelen beschikbaar blijven voor dekking van werkgelegenheidsprojecten in komende jaren.

Lagere uitkering vangnetregeling bijstandsverlening

€ 3,2 mln. N

Op dit moment is de aanvraag ingediend en bedraagt de bijdrage, op basis van de SISA regeling en de huidige regelgeving van het rijk, naar verwachting € 14,2 mln. (In zowel de jaarrekening als de voorjaarsnota is nog uitgegaan van een bijdrage uit de vangnetregeling van € 17,4 mln. over het uitvoeringsjaar 2016).

Nadeel sociale werkvoorziening

€ 1,9 mln. N

Door de veranderde wetgeving is er geen vervanging van de uitgestroomde WSW medewerkers meer. De structurele krimp van de WSW kan deels, maar niet volledig worden opgevangen met personen in leerwerktrajecten en personen op een beschutte werkplek. Dit leidt dit jaar naar verwachting tot een financieel tekort op dit product. In oktober 2016 is een verkenning aangekondigd naar de toekomst van de Haeghe Groep en haar rol in het kader van de Participatiewet (RIS 295188). Op basis van de uitkomsten van de verkenning is aan de raad voorgesteld om een besluit te nemen over de integratie van de Haeghe Groep en SZW binnen het SZW domein en zo te komen tot een gemeentelijk werkbedrijf Den Haag per 1 januari 2018 (RIS 297233).

Nadeel gemeentelijk minimabeleid

€ 1,6 mln. N

Het tekort vindt zijn oorsprong grotendeels in een tweetal regelingen: beschermingsbewind (€ 0,5 mln. N) en kinderopvangregelingen (€ 1,2 mln. N).

- Door inzet van relatief goedkope maatregelen als budgetbeheer en budgetondersteuning en samen met andere kostenbesparende maatregelen was de verwachting om € 1,5 mln. aan kosten te besparen. De maatregelen hebben de kosten in 2017 met ruim € 1 mln. teruggebracht ten opzichte van 2016. Hierdoor ontstaat een nadelig saldo van € 0,5 mln. gebaseerd op 2.100 verwachte periodieke verstrekkingen.
- De meerkosten regeling kinderopvang voor Den Haag voor 2017 laten, conform de landelijke trend, een stijging zien van het aantal toekenningen. In 2017 zijn er t/m juni 2017 333 toekenningen. Dit betekent ten opzichte van t/m juni 2016 een stijging van 38%. Mogelijke oorzaak van de

volumeontwikkeling is de inwerkingtreding van de Wet op de Jeugdhulp. Daarnaast zijn ook de gemeentelijke kosten per toekenning gestegen. Momenteel wordt gezocht naar oplossingen om de ontwikkeling beter in kaart te brengen en dit budgettaire op te lossen.

Programma 8 Zorg en Welzijn

Vrijval welzijnssubsidies € 2,8 mln. V

In 2017 worden subsidies uit voorgaande jaren definitief vastgesteld. Hieruit ontstaat een voordelig resultaat. Het grootste deel betreft subsidieafrekeningen uit het jaar 2016 en een klein deel uit 2015.

Huishoudelijke hulp € 2,0 mln. N

In 2017 zijn de nieuwe contracten voor het maatwerkarrangement geïmplementeerd. Om alle bestaande klanten te informeren over het nieuwe resultaatgerichte Maatwerkarrangement en de nieuwe indicatie is ervoor gekozen met alle bestaande klanten een persoonlijk gesprek te voeren. De uitkomst van die gesprekken geeft indicaties die leiden tot hogere maatwerkkosten.

Eigen bijdrage € 1,5 mln. N

Als gevolg van maatregelen van het rijk en de gemeenten ter maximering van de eigen bijdrage is er een verwachte lagere ontvangst van € 1,5 mln. eigen bijdrage. Verder was de verwachting van het Rijk bij de 3Decentralisatie over de te ontvangen eigen bijdrage bij MVO veel te hoog. De begroting van de eigen bijdrage is nog op deze inschatting van het rijk gebaseerd.

Voordeel PGB en woningaanpassingen € 1,4 mln. V

De sociale verzekeringsbank heeft de niet bestede middelen voor PGB uit voorgaande jaren teruggestort. Bij het opstellen van de begroting was nog weinig zicht op het feitelijke verzilveringspercentage. Dit resulteert in een verwacht voordeel van € 0,9 mln. Daarnaast blijft het aantal woningaanpassingen achter bij het verwachte aantal, een daling is zichtbaar vanaf 2014 en de woningbouwverenigingen hebben de meeste woningen al aangepast (€ 0,5 mln.).

Intensivering participatie ouderen € 1,0 mln. N

Bij participatie Ouderen wordt een tekort verwacht als gevolg van intensivering van het stadsbrede netwerk "De Haagse Ontmoeting" en door het nadrukkelijker aandacht geven aan de Community tegen de eenzaamheid.

Programma 9 Jeugd

Jeugdgezondheidszorg € 1,2 mln. V

De nieuwe organisatie start later dan verwacht, waardoor beschikbare gelden nog niet zijn besteed. Dit levert een incidenteel voordeel op bij de projectbudgetten. Daarnaast zorgen problemen in de werving voor openstaande vacatures (en minder uitgaven); in de tweede helft van dit jaar zal een extra inspanning verricht om de achterstanden in te lopen.

Jeugdhulp € 1,1 mln. N

De beschikbare budgetten voor jeugdhulp blijken onvoldoende om de noodzakelijke hulp te bieden; we verwachten voor 2017 een nadeel van € 1.9 mln. Een deel van dit nadeel wordt opgevangen binnen het totale jeugdhulpbudget waardoor naar verwachting een nadeel resteert van ruim € 1 mln.

Programma 10 Ontwikkeling buitenruimte

Vervanging bruggen en kademuren € 1,9 mln. N

De vervanging van de kademuren Noordwal en Toussaintkade is in 2016 vertrapd als gevolg van een juridisch geschil over een kapvergunning. Dit geschil is beslecht. De uitgestelde werkzaamheden vinden nu in 2017 plaats; dit leidt tot extra uitgaven dit jaar.

Apparaatslasten Handhaving

€ 1,0 mln. V

In het eerste halfjaar van 2017 is het aantal handhavers uitgebreid naar 146. Doelstelling is eind van het jaar 163 BOA's in dienst te hebben. Als gevolg van de tijdelijke vacature ruimte wordt een incidenteel voordeel verwacht van € 1 mln.

Apparaatslasten Straatbedrijf en markten

€ 0,7 mln. N

In 2017 wordt voorlopig een tekort van € 0,7 mln. verwacht bij het Straatbedrijf. In de tweede helft van het jaar worden de kostprijzen herijkt en worden maatregelen onderzocht om dit knelpunt op te lossen. Het verwachte tekort op Markten bestaat voor een deel uit apparaatslasten en voor een deel uit uitvoeringslasten. Bij de apparaatslasten blijft voor circa € 0,2 mln. inhuur noodzakelijk om het beheer en de exploitatie van de markten in Den Haag op voldoende niveau te kunnen uitvoeren. Bij de uitvoeringskosten gaat het om diverse posten, zoals de promotie van de Haagse Markt € 0,06 mln., kosten voor digitalisering € 0,2 mln., hogere huurlasten € 0,11 mln. en lagere baten € 0,04 mln.

Reclamebaten

€ 0,6 mln. V

Over de afrekening van de reclamebaten 2016 van het ABRI-contract met MRDH is recent duidelijkheid ontstaan. Er blijkt een incidenteel voordeel te bestaan van € 1,1 mln. De prognose over 2017 is echter € 0,5 mln. lager dan de begroting. De oorzaak hiervan is dat de MRDH diverse projectkosten van eerdere jaren (2014-2016) in 2017 verrekent.

Programma 12 Sport

Topsport

€ 0,3 mln. N

In februari 2017 is Topsport overgekomen van Den Haag Marketing naar de gemeente. Deze overgang leidt tot een verhoging van de apparaatskosten. Deze verhoging was niet voorzien in de begroting van 2017 en leidt hiermee tot een incidenteel nadeel van € 0,3 mln. De verhoging wordt vanaf 2018 opgevangen binnen de reguliere middelen. Hierin zijn ook de extra kosten meegenomen die verbonden zijn aan de toewijzing van de CTO-status aan de Sportcampus Zuiderpark.

Invoering toegangscontrole zwembaden

€ 0,3 mln. N

In september zal een nieuw pasjessysteem in gebruik genomen worden binnen de gemeentelijke zwembaden. Dit betekent dat bezoekers van een zwembad altijd in bezit moeten zijn van een persoonlijke pas die alleen wordt uitgegeven na ID-controle. De implementatie van dit systeem was niet voorzien in de begroting en de kosten worden ingeschat op € 0,3 mln.

Programma 13 Verkeer, vervoer en milieu

Parkeerbaten

€ 1,0 mln. V

Er wordt een overschot verwacht op de parkeerbaten van € 1 mln. Het voordeel wordt veroorzaakt door een verwachte stijging van de naheffingen (een effect van gebruik van scanttechnologie). Daarnaast bestaat het voornemen om betaald parkeren in te voeren in het Geuzen-, Staten- en Vastgoedkwartier. Deze extra baten zijn in 2017 per saldo neutraal doordat hier evenredig extra baten mee gemoeid zijn.

Lasten parkeren

€ 0,6 mln. V

Als gevolg van de invoering van scanttechnologie zijn er minder parkeercontroleurs nodig. Daarom zijn de afgelopen jaren vacatures niet ingevuld. Dit is deels opgevangen door extra inhuur van parkeercontroleurs. Daarnaast is een efficiëncytaakstelling aangebracht van € 3,6 mln. (apparaat en uitvoering). Dit alles leidt tot de verwachting dat in 2017 een incidenteel voordeel ontstaat van circa € 0,59 mln.

Asfalteren fietspaden

€ 0,5 mln. N

Het college heeft ter uitvoering van de motie 'asfalteren fietspaden' (RIS 289212) besloten tot over programmering. Dit leidt naar verwachting tot een incidenteel nadeel van € 0,5 mln. in 2017.

Programma 14 Wonen en duurzaamheid

Resultaat nihil

Programma 15 Stadsontwikkeling

Resultaat nihil

Programma 16 Financiën

Diverse posten financiën (GF, dividend etc.)

€ 5,0 mln. V

Bij programma 16 ontstaat een verwacht voordeel van € 5,0 miljoen (I). Verreweg de grootste post daarvan is de afrekening 2016 van het gemeentefonds. Vanwege een verwacht lager accres (o.a. inflatiecompensatie) van het gemeentefonds 2016 had de gemeente, op basis van de Najaarsnota van het Rijk, € 8,3 miljoen (I) gereserveerd. Achteraf bleek die reservering niet nodig, omdat de eindafrekening, die bekend werd in 2017, is meegevallen. Tegenover het voordeel op het gemeentefonds staat een gering nadeel op de trend (inflatiecompensatie) van € 2,2 mln. (I). Daarnaast zijn er enkele kleine technische nadelen en afrondingsverschillen van diverse aard; dat laatste betreft een saldo van tientallen kleine mutaties. Ook zijn er enkele kleine voordelen, zoals € 0,5 miljoen dividend Eneco en € 0,4 miljoen diverse kleine voordelen op de financiering. Dat alles leidt tot een verwacht voordeel van € 5,0 miljoen (I), waarvan dus per saldo € 4,1 mln. gemeentefonds.

Meeropbrengsten onroerendzaakbelasting

€ 2,4 mln. V

Het verwachte resultaat onroerendzaakbelasting is voor 2017 € 2,4 mln. De incidentele meeropbrengsten op de onroerendzaakbelasting heeft zijn oorsprong in twee oorzaken: enerzijds een kwantitatieve groei (accres) en anderzijds een kwalitatieve groei. De kwantitatieve groei is het gevolg van de snellere groei in 2017 dan verwacht. De kwalitatieve groei is het gevolg van kwaliteitsverbetering aan de bestaande woningvoorraad. Bijvoorbeeld door het plaatsen van een uitbouw, opbouw waardoor de waarde van de woning stijgt en daarmee ook de OZB inkomsten van de gemeente. In de Voorjaarsnota 2017 is de meerjarige groei van de onroerendzaakbelasting in 2018 en verder verwerkt.

Voordeel toeristenbelasting

€ 0,9 mln. V

Het verwachte resultaat op de toeristenbelasting is voor 2017 € 0,9 mln. De groei van het aantal toeristen zet zich door. Daarnaast is vanuit de gemeente verscherpt toezicht op het doen van aangifte door de aanbieders. Dit heeft invloed op de hogere opbrengst. In 2017 verwachten we € 0,6 mln. meer aan toeristenbelasting als gevolg van een stijging van het aantal overnachtingen in de stad. Daarnaast verwachten we een voordeel van € 0,3 mln. als gevolg van de definitieve afrekening over het jaar 2016.

Programma 17 Overige beleidsvoornemens

Post onvoorzien

€ 0,8 mln. V

Het BBV schrijft voor dat gemeenten een post onvoorzien begroten. De post onvoorzien bedraagt in de begroting € 0,778 mln. De verwachting is dat in het lopende jaar de post onvoorzien niet wordt ingezet.

Programma 18 Interne dienstverlening

Resultaat nihil

Programma 19 Stadsdelen en Wijk aanpak

Verkeersmanagement

€ 0,3 mln. N

Vanuit de Wegenwet en de Wegenverkeerswet is de gemeente als wegbeheerder verplicht maatregelen te treffen die de veiligheid van de weggebruiker waarborgen en die maken dat de weg zijn functie kan vervullen. Onderdeel hiervan is instandhouding kwaliteit van de wegverharding, wegmarkering en bebording. Net als voorgaande jaren wordt verwacht dat er op dit onderdeel een overschrijding plaats gaat vinden van € 0,3 mln.

Overzicht Overhead

Overzicht overhead

€ 10,6 mln. N

Op het Overzicht Overhead wordt een tekort van € 10,6 mln. verwacht. Dit tekort bestaat uit twee componenten. Het tekort op het strategisch huisvestingsplan wordt veroorzaakt doordat eerder geprognoseerde besparingen zich later voordoen dan verwacht en er nieuwe huisvestingsopgaven ontstaan. Bijvoorbeeld voor een intensievere beveiliging bij panden en de beleidsmatige noodzaak het pand aan de Binckhorstlaan langer open te houden. De frictiekosten bundeling bedrijfsvoering hebben vooral betrekking op de laatste afronding van de bundeling een vertraagde implementatie van enkele onderdelen om risico's in de bedrijfsvoering zoveel mogelijk voor te zijn.

Tegenover deze onvermijdelijke uitgaven staat de centrale bedrijfsvoering reserve, die ook bedoeld is om bovenstaande uitgaven te kunnen dekken. Voor 2017 zou dit met enkele aanvullende sturingsmaatregelen volstaan. Echter, omdat de uitgaven deels een structureel karakter hebben, vooral bij de huisvesting en beveiligen wordt een pakket aan maatregelen voorbereid dat erin moet voorzien om zowel voor dit jaar als in 2018 de zaak beheersbaar te houden. De sturingsmogelijkheden bestaan uit het faseren van in de aanloop van de bundeling aangehouden vacatureruimte, opleidingsbudgetten en overige huisvesting gerelateerde ontwikkelingen. Duidelijk is wel dat de ruimte in de bedrijfsvoering beperkt is en er geen onbeperkte mogelijkheden zijn.

5 Bedrijfsvoering

5.1 Omvang en kosten apparaat

Formatie en bezetting

De formatie is concernbreed in de eerste helft van 2017 met zo'n 200 fte gestegen tot 7.408 fte. De bezetting steeg van 6.886 fte naar 7.125 fte, een stijging van circa 250 fte. De stijging wordt veroorzaakt door de decentralisaties. De gemeente is door de decentralisaties verantwoordelijk voor de ondersteuning op het gebied van werk en inkomen, zorg, welzijn, opvoeding en jeugdhulp. Zo zijn er door de samenvoeging van drie organisaties bij het Centrum voor Jeugd en Gezin met ingang van januari 2017 circa 200 medewerkers van Stojah en Jong Florence bij OCW in dienst getreden.

FTE's en aantallen	Formatie Ontwerp- begroting 2017	HALFJAARBERICHT 2017	
		FORMATIE 30/6/17	BEZETTING 30/6/17
FTE's (vast)	6.958,1	7.204,1	6.922,6
FTE's (tijdelijk)	208,7	204,0	202,7
Totaal FTE's	7.166,7	7.408,1	7.125,3
Beleidsstaken/primair proces/uitvoerende taken in eigen beheer	4.878,4	5.058,5	4.869,6
Overhead (indirecte FTE's)	2.288,2	2.349,7	2.255,7
Totaal FTE's	7.166,7	7.408,2	7.125,3
Percentage overhead	31,9%	31,7%	

Medio 2017 bedraagt de overhead 31,7% van de formatie. In 2018 moet de overhead gereduceerd zijn tot 31,3%. De invulling van de bezuiniging op de bedrijfsvoering speelt hierin een belangrijke rol. In de tweede helft van 2017 worden de laatste onderdelen van de bedrijfsvoering gebundeld.

Apparaatskosten primair proces

Apparaatslasten/baten primair proces	ONTWERPBEGR. 2017	HALFJAARBERICHT (bedragen x €1.000,-)			
		BEGROTING 30/06	REALISATIE 30/06	PROGNOSE REALISATIE 31/12	PROGNOSE RESULTAAT 31/12
Opbouw naar soort kosten					
Apparaatslasten eigen personeel					
Salarissen en sociale lasten eigen personeel	300.614	342.497	149.048	330.337	12.160 V
Sociale uitkeringen voormalig personeel	2.086	2.331	572	2.240	91 V
Vorming en opleiding	2.473	1.507	783	1.174	333 V
Overige personele kosten	976	958	540	2.260	1.302 N
Huisvestingskosten (in rekening gebracht door het IDC)	12.530	5.010	2.647	4.993	17 V
ICT werkplekken (in rekening gebracht door het IDC)	3.512	2.194	3.930	2.940	746 N
HR-kosten (in rekening gebracht door het IDC)	359	182	51	182	- V
Overige ICT- en huisvestingskosten	7.775	16.515	9.735	17.622	1.107 N
Overige door andere diensten in rekening gebrachte kosten	7.032	14.797	6.523	16.518	1.721 N
Overige apparaatslasten	30.645	52.251	17.901	43.427	8.824 V
	368.002	438.242	191.729	421.693	16.549 V
Inhuur externen (apparaat)	16.875	19.599	18.251	42.714	23.115 N
Baten					
Externe baten uitlening personeel	709	658	32	931	273 N
Aan andere diensten doorbelaste kosten	21.311	59.609	36.735	60.996	1.387 N
Overige baten	3.758	2.384	255	2.669	285 N
	25.778	62.651	37.022	64.596	1.945 N
Saldo apparaat primair proces	359.099	395.190	172.958	399.811	4.621 N

Voor wat betreft het apparaat van het primair proces is er ruim € 395 mln. euro begroot. De verwachting is dat de kosten eind 2007 uit zullen komen op bijna € 400 mln., een nadeel van € 4,6

mln., voornamelijk veroorzaakt door lagere salarislasten dan begroot en hogere kosten voor inhuur dan begroot.

De apparaatslasten worden via verdeelsleutels toegerekend aan de begrotingsprogramma's of verrekend met balansposten (zoals voorzieningen, onderhanden werk of materiele vaste activa). Dit leidt tot het volgende plaatje:

(bedragen x €1.000,-)

Apparaatslasten/baten primair proces	ONTWERPBEGR.	HALFJAARBERICHT			
	2017	BEGROTING 30/06	REALISATIE 30/06	PROGNOSE REALISATIE 31/12	PROGNOSE RESULTAAT 31/12
Opbouw naar programma					
01 - Gemeenteraad	3.322	3.625	1.739	3.426	199 V
02 - College en Bestuur	1.136	809	286	809	- V
03 - Dienstverlening	16.732	16.171	7.456	16.829	658 N
04 - Openbare orde en Veiligheid	5.250	5.692	4.017	6.098	406 N
05 - Cultuur en Bibliotheek	12.893	13.346	6.150	13.567	221 N
06 - Onderwijs	11.377	13.292	6.866	13.287	5 V
07 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid	94.969	99.326	46.813	98.248	1.078 V
08 - Zorg en Welzijn	40.788	52.165	26.770	51.951	214 V
09 - Jeugd	10.849	25.748	11.015	25.748	- V
10 - Ontwikkeling Buitenruimte	21.815	32.520	16.503	32.638	118 N
11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad	6.369	7.131	3.467	7.090	41 V
12 - Sport	16.842	17.351	8.499	17.347	4 V
13 - Verkeer en Milieu	15.477	15.514	5.599	14.467	1.047 V
14 - Wonen en Duurzaamheid	10.350	10.598	4.870	10.190	408 V
15 - Stadsontwikkeling	17.856	14.773	7.163	14.770	3 V
16 - Financiën	11.902	8.075	3.481	7.885	190 V
17 - Overige beleidsvoornemens	-	-	-	-	- -
18 - Interne dienstverlening	-1.138	-3.904	-15.723	-3.911	7 V
19 - Stadsdelen en wijkaanpak	9.550	9.231	5.242	9.501	270 N
Subtotaal aan programma's toerekenende apparaatslasten	306.339	341.463	150.212	339.941	1.522 V
Toerekening naar balans					
Voorzieningen	14.631	10.250	5.231	10.250	- V
Onderhanden werk	38.129	38.124	16.611	39.358	1.234 N
Materiele vaste activa	-	5.353	904	10.262	4.909 N
Subtotaal aan balans toerekenende apparaatslasten	52.760	53.727	22.746	59.870	6.143 N
Totaal toegerekende apparaatslasten primair proces	359.099	395.190	172.958	399.811	4.621 N

Apparaatskosten overhead

(bedragen x €1.000,-)

Apparaatslasten/baten overhead	ONTWERPBEGR.	HALFJAARBERICHT			
	2017	BEGROTING 30/06	REALISATIE 30/06	PROGNOSE REALISATIE 31/12	PROGNOSE RESULTAAT 31/12
Opbouw naar soort kosten					
Apparaatslasten eigen personeel					
Salarissen en sociale lasten eigen personeel	152.955	148.971	80.948	140.568	8.403 V
Sociale uitkeringen voormalig personeel	667	696	164	597	99 V
Vorming en opleiding	5.004	6.323	3.122	8.002	-1.679 N
Overige personele kosten	1.162	791	457	668	123 V
Huisvestingskosten (in rekening gebracht door het IDC)	37.108	33.661	11.845	33.904	243 N
ICT werkplekken (in rekening gebracht door het IDC)	28.563	28.396	11.653	28.582	186 N
HR-kosten (in rekening gebracht door het IDC)	6.559	4.194	1.239	4.232	38 N
Overige ICT- en huisvestingskosten	5.914	12.523	9.211	12.454	69 V
Overige door andere diensten in rekening gebrachte kosten	4.630	24.978	5.286	27.522	2.544 N
Overige apparaatslasten	21.275	70.761	22.221	74.154	3.393 N
	263.837	331.294	146.146	330.683	611 V
Inhuur externen (apparaat)	7.229	7.792	10.232	18.814	11.022 N
Baten					
Externe baten uitlening personeel	1	63	325	313	250 N
Aan andere diensten doorbelaste kosten	57.266	109.534	33.737	109.137	397 V
Overige baten	2.938	3.617	2.892	3.345	272 V
	60.205	113.214	36.954	112.795	419 V
Saldo apparaat overhead	210.861	225.872	119.424	236.702	10.830 N

Het actuele budget voor overhead is ruim € 225 mln. De verwachting is dat de kosten eind 2017 uit zullen komen op ruim € 236 mln. Een nadeel dus van ruim € 10 mln.

Omgeslagen naar programma Overhead en balansposten betekent dit:

(bedragen x €1.000,-)

Apparaatslasten/baten overhead	ONTWERPBEGR.	HALFJAARBERICHT			
	2017	BEGROTING 30/06	REALISATIE 30/06	PROGNOSE REALISATIE 31/12	PROGNOSE RESULTAAT 31/12
Opbouw naar programma					
20 - Overhead	200.008	214.905	115.770	225.512	10.607 N
Subtotaal aan programma's toerekenende apparaatslasten	200.008	214.905	115.770	225.512	10.607 N
Toerekening naar balans					
Voorzieningen	6.666	6.423	3.355	6.423	- V
Onderhanden werk	4.187	4.047	39	4.270	223 N
Overig	-	497	260	497	- V
Subtotaal aan balans toerekenende apparaatslasten	10.853	10.967	3.654	11.190	223 N
Totaal toegerekende apparaatslasten overhead	210.861	225.872	119.424	236.702	10.830 N

Dit leidt dus tot een verwacht nadelig resultaat van € 10,6 mln. op het overzicht Overhead. Het resterende nadeel wordt verrekend met het Onderhanden werk. Een verdere inhoudelijke toelichting hierbij is opgenomen in hoofdstuk 2.20 Overzicht Overhead.

Inhuur externen

Het inhuurpercentage bedraagt in het eerste half jaar van 2017 13,8%. De verschillende maatregelen om de inhuur terug te dringen, het gevoerde beleid om structureel werk door eigen personeel te laten verrichten, een aangescherpte controle op de wijze van administreren en een sterke sturing door het management zorgen ervoor dat het inhuurpercentage onder de norm van 15% van de loonsom blijft. Ter vergelijking, in het eerste halfjaar van 2016 bedroeg het inhuurpercentage 13,4%.

In het eerste half jaar van 2017 zijn de kosten voor de ingehuurd externen ongeveer € 36,9 mln. Dit is nagenoeg gelijk aan dan de kosten voor inhuur van het eerste half jaar 2016 (€ 36,8 mln.). Naar verwachting zullen de totale kosten voor inhuur over 2017 ruim €79 mln. bedragen en met een aandeel van 14,3% van de loonsom onder de gestelde norm van 15% blijven.

Normering inhuur derden (norm = 15%) X €1000,-	Ontwerpbegroting 2017	Realisatie 1 ^e halfjaar	Prognose 1 ^e halfjaar
A - Salarislasten eigen personeel	453.570	229.996	474.714
B - Externe inhuur (excl. inhuur bij organisatie zonder winstoogmerk)*	66.419	36.917	79.320
Aandeel externe inhuur => B / (A + B)	12,80%	13,80%	14,30%

* De algemene regel bij de rijksoverheid (en de G4) is dat externe inhuur wordt afgenomen van private organisaties met winstoogmerk. Inhuur van personeel afkomstig van andere overheidsorganisaties en van nauw aan de overheid gelieerde organisaties is daarom in beginsel geen externe inhuur. We tellen daarom deze kosten niet mee in de berekening van het inhuurpercentage.

Organisatie en personeelsbeleid

Vernieuwing

Voor de vernieuwing van de bedrijfsvoering bevindt de bundeling zich in een eindstadium. Communicatie, de financiële administratie en de documentaire informatievoorziening zijn inmiddels gebundeld bij respectievelijk de Bestuursdienst (BSD) en het Intern Dienstencentrum (IDC). De bedrijfsvoeringsfuncties personeel & organisatie, control & inkoop, informatievoorziening en juridische zaken worden tussen 1 september 2017 en 1 januari 2018 gebundeld. Daarvoor wordt het Bedrijfsvoeringsexpertisecentrum (BEC) opgericht.

De nieuwe P&O-organisatie staat voor 'samen, hoogwaardig en compact'. Hierin speelt de digitalisering een belangrijke rol waar het gaat om slim en innovatief organiseren van tijdrovende en veelvoorkomende handelingen. Door slimme digitale toepassingen wordt tijd vrijgespeeld voor

hoogwaardig advies. De digitalisering is ook van belang bij het bieden van de dienstverlening in selfserviceoplossingen. Dit geldt zowel de dienstverlening van P&O aan de lijn als aan medewerkers. Zo is geïnvesteerd in een nieuw werving en selectie systeem, in het digitaal aanvragen van verlof, in de ontwikkeling van HR dashboards en ook in arbeidsmarktcommunicatie.

Verzuim

Op 30 juni 2017 ligt het verzuimpercentage met 4,9% nog slechts 0,4% boven de norm. De Gemeentelijke Verzuimnorm bedraagt voor de gemeente Den Haag voor 2017 4,5%. Vorig jaar kenden we eind juni een verzuimpercentage van 5,2%. Het verzuim is sinds december 2016 gedaald onder de 5%. De verzuimfrequentie ligt met 1,28% boven de norm van 1,06%.

Het verzuim neemt af bij diensten die een gerichte aanpak hanteren, zo zetten verschillende diensten de verzuimcoach in vanaf de eerste verzuimdag. De verzuimcoach ondersteunt en coacht de leidinggevende in zijn rol ten aanzien van de verzuimaanpak. Bij een aantal diensten hebben leidinggevenden de training Grip op verzuim gevolgd.

Verjonging

Vanuit de noodzaak voor verjonging (in het kader van de continuïteit en diversiteit) en de wens een bijdrage te willen leveren aan het terugdringen van de jeugdwerkloosheid in de stad, zetten we als organisatie extra in op het bieden van mogelijkheden voor jongeren. We zien dat blijvende aandacht rondom het belang van verjonging en bijbehorende maatregelen (zoals bijv. het generatiepact) zijn vruchten afwerpt.

In de periode januari 2015 tot en met juni 2017 zijn ruim 400 jongeren onder de 27 jaar ingestroomd. De target van 250 ingestroomde jongeren in 2018 hebben we hiermee behaald. In het eerste half jaar van 2017 zijn 222 jongeren onder de 35 jaar ingestroomd; dit is inclusief 86 jongeren onder de 27 jaar. Het gevoerde beleid voor verjonging heeft effect op de ontwikkeling van de gemiddelde leeftijd van het personeelsbestand. Waar in het verleden de gemiddelde leeftijd jaarlijks steeg zien we nu dat deze trend is doorbroken; de gemiddelde leeftijd daalt vanaf 2014 van 48 jaar naar 47,2 jaar halverwege 2017.

Voor betaalde stageplaatsen en leerwerkplekken is voor de huidige collegeperiode de doelstelling geformuleerd om eind 2018 1.800 plekken te realiseren waarvan de helft op MBO niveau. Tot en met juni 2017 zijn ruim 1.100 plekken ingevuld, waarvan bijna 45% op MBO niveau. Hiermee zitten we op koers om de doelstelling te bereiken. Om er zorg voor te dragen dat de doelstelling wordt gerealiseerd, worden managers ondersteunt door Matchpunt Jongeren.

5.2 Klachten

Een klacht is een uiting van ongenoegen van burgers en ondernemers over het handelen of de dienstverlening door of namens de gemeente in een bepaalde aangelegenheid. Het klachtrecht is geregeld in hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht. Een formele klacht kan uitsluitend schriftelijk ingediend worden. Bij de behandeling van een klacht wordt beoordeeld of de gemeente zich behoorlijk gedragen heeft tegenover de klager of dat er iets heeft gemankeerd aan de dienstverlening. Een gegronde klacht kan aanleiding zijn om de dienstverlening of de interne processen aan te passen.

De klacht wordt bij de gemeente Den Haag sinds 1 januari 2013 getoetst aan de zogenaamde behoorlijkheidsnormen.

Dit zijn door de Nationale ombudsman en de gemeentelijke ombudsmannen geformuleerde kernwaarden (normen) van behoorlijk overheidsoptreden: Open en duidelijk, Respectvol, Betrokken en oplossingsgericht en Eerlijk en betrouwbaar. Deze behoorlijkheidsnormen zijn onderverdeeld in 22 klachtelementen. Op basis van deze klachtelementen wordt de geschonden behoorlijkheidsnorm bepaald. In tabel 7 vindt u hiervan een overzicht.

Niet iedere klacht is ook een klacht in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Voorbeeld: wanneer een bewoner of ondernemer 'klaagt' over bijvoorbeeld het niet (gescheiden) inzamelen van huishoudelijk afval, gebrekkig onderhoud van de openbare ruimte of over weesfietsen, wordt zo'n klacht als 'melding' gezien. Typerend voor een melding is dat deze de openbare ruimte betreft en in principe binnen enkele werkdagen kan worden opgelost. Een derde melding over eenzelfde gebeurtenis wordt overigens wel als een klacht aangemerkt.

Kerncijfers 1^e half jaar 2017

- Totaal aantal ontvangen klachten: 1.458 (2016: 1.280).
- 84% van de klachten is ontvangen door de diensten: DPZ 733 (50%), SZW 330 (23%), DSB 161 (11%).
De resterende 16% van de klachten werd ontvangen door de overige diensten.
- Gemiddeld afgehandeld binnen de wettelijke termijn: 80% (2016: 71%).
- (Deels) gegronde klachten: 51% (2016: 66%).
- Geschonden behoorlijkheidsnormen: Open en duidelijk: 20%, Respectvol: 14%, Betrokken en oplossingsgericht: 12% en Eerlijk en betrouwbaar 54%.

Totaal aantal ontvangen en afgehandelde klachten

In de eerste helft van 2017 werden in totaal 1.458 klachten ontvangen en resteerde er een voorraad van 235 klachten van het voorgaande jaar. Het aantal ontvangen klachten ligt 14% hoger dan in het eerste halfjaar van 2016 (1.280).

Van de in totaal 1.421 afgehandelde klachten zijn er 957 klachten beoordeeld op al dan niet gegrondheid. Hiervan bleken 488 klachten (deels) gegrond en 469 klachten ongegrond. De overige 464 reacties betroffen veelal meldingen, klachten die ter behandeling zijn doorgestuurd naar andere diensten en organisaties en klachten die niet-ontvankelijk waren.

Ontvangen en afgehandelde klachten per dienst

De meeste klachten (84%) werden afgehandeld door de DPZ, SZW en DSB. Dit zijn diensten die de frontoffice van de gemeente vormen en dus veel contacten hebben met bewoners en ondernemers.

Dienst	saldo 1/1/2017	Ontvangen	Totaal	in behandeling	Afgehandeld
BSD	0	52	52	3	49
DPZ	53	733	786	93	693
DSB	17	161	178	43	135
DSO	10	119	129	6	123
HGR	1	1	2	0	2
IDC	2	31	33	1	32
OCW	10	31	41	16	25
SZW	142	330	472	110	362
Totaal	235	1.458	1.693	272	1.421

Tabel 1 ontvangen en afgehandelde klachten per dienst

Aantal ontvangen klachten

Het eerste halfjaar van 2017 laat een stijging zien van het totaal aantal ontvangen klachten. Deze stijging doet zich met name voor bij DPZ en DSO en toont een grote afname bij SZW. De toename van het aantal ontvangen klachten bij DPZ betreft klachten over de verkiezingen van 15 maart en ingediende klachten (reacties), die uiteindelijk geen klachten blijken te zijn. De toename van het aantal klachten bij DSO betreft met name meldingen die niet zijn teruggekoppeld. De verklaring van de afname van het aantal ontvangen klachten bij SZW hangt samen met de verbeterde dienstverlening.

Dienst	Eerste helft 2017	Eerste helft 2016	Vershil
BSD	52	62	-10
DPZ	733	503	+ 230
DSB	161	156	+ 5
DSO	119	72	+ 47
HGR	1	5	-4
IDC	31	22	+ 9
OCW	31	20	+ 11
SZW	330	440	-110
Totaal	1.458	1280	

Tabel 2 toe-/afname ontvangen klachten per dienst

Afhandelingstermijnen

De wettelijke termijn voor het afhandelen van een klacht is zes weken en voor klachten waarbij een klachtencommissie betrokken is, geldt een wettelijke termijn van maximaal tien weken (Awb, hoofdstuk 9, art. 9.11). Dit laatste betreft de klachten bij SZW en de bejegeningklachten van DSB. Binnen de wettelijke termijn (6 of 10 weken) is gemiddeld 80% van de klachten afgehandeld. Dit is 9% hoger dan de eerste helft van 2016 (71 %). De oorzaak van de toename van dit percentage is met name veroorzaakt door de optimalisering van de dienstverlening bij SZW.

Het streven van het college is minimaal 90% van de klachten binnen de wettelijke termijn af te handelen.

In 2017 zijn de diensten actief gaan werken om klachten wanneer mogelijk, informeel af te handelen. Dit onder andere om de afdoeningsperiode zo kort mogelijk te houden. Het percentage informeel afgehandelde klachten bedraagt 66%

Dienst	Afgehandeld	Binnen wettelijke termijn					Bejegening DSB	Overig	
		Aantal	%	0 - 4 weken	5 - 6 weken	7 - 10 weken	7 - 10 weken	7 - 10 weken	> 10 weken
BSD	49	45	92%	45	0		1	1	3
DPZ	693	599	86%	495	104		73	73	21
DSB*	135	108	80%	80	23	5	13	18	14
DSO	123	119	97%	112	7		4	4	0
HGR	2	1	50%	1	0		0	0	1
IDC	32	27	84%	24	3		5	5	0
OCW	25	13	52%	11	2		9	9	3
SZW*	362	219	60%	100	42		77	77	143
Totaal	1.421	1.131	80%	868	181	5	182	187	185

Tabel 3 afhandelingstermijnen per dienst

* Vanwege een klachtencommissie wordt hier een termijn van 10 weken aangehouden.

Bij DSB betreft dit alleen bejegeningklachten.

Afgehandelde en overige klachten per dienst

Van de 1.421 afgehandelde klachten werden er 957 als klacht beoordeeld. Daarnaast zijn er 464 klachten beoordeeld als klacht voor een andere dienst, geen klacht over de gemeente Den Haag of als niet-ontvankelijk. Deze reacties zijn door de betreffende dienst niet als klacht behandeld.

Dienst	Afgehandeld	Overig	(Deels) gegrond
BSD	49	48	0
DPZ	693	142	281
DSB	135	44	37
DSO	123	57	8
HGR	2	0	1
IDC	32	17	9
OCW	25	0	7
SZW	362	156	145
Totaal	1.421	464	488

Tabel 4 afgehandelde en overige klachten per dienst

(Deels) gegronde en ongegronde klachten per dienst

Van alle in 2017 beoordeelde klachten was 51% (gedeeltelijk) gegrond en 49% ongegrond. In vergelijking met het eerste halfjaar van 2016 is het aantal (deels) gegronde klachten met 15% afgenomen. Opvallend is dat bij het merendeel van de diensten het percentage gegronde klachten ten opzichte van 2016 is afgenomen. Een concrete oorzaak hiervoor is niet aan te geven.

Dienst	Beoordeeld	(Deels) gegrond	Ongegrond	(Deels) gegrond %	Ongegrond %
BSD	1	0	1	0%	100%
DPZ	551	281	270	51%	49%
DSB	91	37	54	41%	59%
DSO	66	8	58	12%	88%
HGR	2	1	1	50%	50%
IDC	15	9	6	60%	40%
OCW	25	7	18	28%	72%
SZW	206	145	61	70%	30%
Totaal	957	488	469	51%	49%

Tabel 5 (deels) gegronde en ongegronde klachten per dienst

Aard van de (gedeeltelijk) gegronde klachten per dienst

Alle (deels) gegronde klachten worden door de diensten beoordeeld naar de geschonden behoorlijkheidsnorm:

Dienst	(Deels) gegronde klachten	Open en duidelijk	Respectvol	Betrokken en oplossingsgericht	Eerlijk en Betrouwbaar
BSD	0	0	0	0	0
DPZ	281	4	28	25	185
DSB	37	10	8	6	13
DSO	8	8	0	0	0
HGR	1	0	0	0	1
IDC	9	2	1	0	6
OCW	7	3	3	0	1
SZW	145	30	30	28	57
Totaal	488	96	70	59	263
	100%	20%	14%	12%	54%

Tabel 6 geschonden behoorlijkheidsnormen van alle (deels) gegronde klachten per dienst

Behoorlijkheidsnormen

In onderstaande tabel wordt inzichtelijk gemaakt welke klachtelementen bij de gegronde klachten geleid hebben tot de vaststelling van de geschonden behoorlijkheidsnorm. Ter vergelijking zijn ook de aantallen van de geschonden behoorlijkheidsnormen van vorig jaar opgenomen.

Klachtelementen behoorlijkheidsnormen	Eerste helft 2017	Eerste helft 2016
Open en duidelijk		
A01. Transparant	3	4
A02. Goede informatieverstrekking	78	82
A03. Luisteren naar de burger	13	57
A04. Goede motivering	2	12
Respectvol		
B01. Respecteren van grondrechten	3	3
B02. Bevorderen actieve deelname burger	1	1
B03. Fatsoenlijke bejegening	64	54
B04. Fair Play	0	0
B05. Evenredigheid	0	1
B06. Bijzondere zorg	2	1
Betrokken en oplossingsgericht		
C01. Maatwerk	4	15
C02. Samenwerking	3	12
C03. Coulante opstelling	2	3
C04. Voortvarendheid	50	59
C05. De-escalatie	0	1
Eerlijk en betrouwbaar		
D01. Integriteit	2	2
D02. Betrouwbaarheid	10	40
D03. Onpartijdigheid	0	2
D04. Redelijkheid	3	9
D05. Goede voorbereiding	5	19
D06. Goede organisatie	165	116
D07. Professionaliteit	78	33
Totaal gegronde klachten met geschonden norm	488	526

Tabel 7 Specificatie geschonden klachtelementen

Een aantal klachtelementen valt op. Het geschonden klachtelement 'goede organisatie' is evenals als in 2016, het element dat het meest wordt geschonden. Er is een duidelijke toename te zien. Dit geldt ook voor het klachtelement 'professionaliteit'. De manier waarop de gemeente de burger bejegt en de wijze waarop de gemeente informatie verstrekt, vertonen een kleine toename. Het klachtelement 'voortvarendheid', het snel en slagvaardig werken, laat een afname zien. Luisteren naar de burger' en 'betrouwbaarheid' (nakomen van afspraken) zijn elementen waaraan aandacht is geschonken. Deze klachtelementen zijn sterk in aantal afgenomen.

5.3 Liquiditeitsprognose

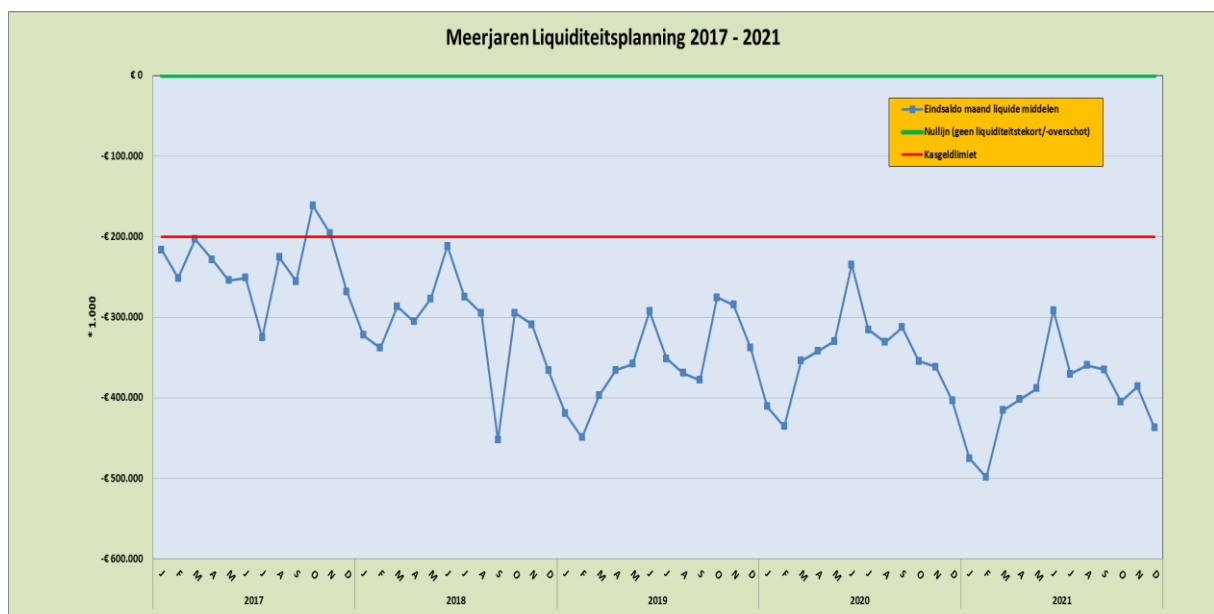
Uitgangspunt voor de raming van de liquiditeitsprognose is de meerjarenraming van de totale begroting, vertaald naar inkomsten en uitgaven en in het bijzonder de ontwikkelingen op grote projecten en investeringen (MIP). De gemeente heeft als doel, voor zowel de inkomsten als de uitgaven, een gemiddeld betrouwbaarheidspercentage van ruim boven de 90% te behalen. Over zowel het eerste kwartaal als het tweede kwartaal van 2017 kwam dit percentage zowel voor de inkomsten als de uitgaven zelfs ruim boven de 95%. De gemeente blijft streven naar een verdere optimalisatie van de liquiditeitsplanning (kort en lang), door middel van verdere automatisering van de informatievoorziening (o.a. op het vlak van interne verrekeningen).

In het eerste halfjaar van 2017 had de gemeente een liquiditeitstekort. Dit tekort werd onder andere veroorzaakt door de betaling van rente en aflossing van opgenomen langlopende leningen, reguliere investeringen en grote investeringsprojecten. Vooral het tempo waarin de investeringen worden uitgevoerd heeft grote invloed op de financieringsbehoefte.

Afhankelijk van de werkelijk gerealiseerde inkomsten en uitgaven en de renteontwikkeling op de geld- en kapitaalmarkt is deze financieringsbehoefte ingevuld met kortlopende- (rekening-courantkrediet, kasgeld) en langlopende leningen (fixe, lineair, annuïtair). Door de zeer lage rente werd het liquiditeitstekort in de eerste helft van 2017, met inachtneming van de kasgeldlimiet (voor 2017 € 199 mln.), kort gefinancierd. Hierdoor kon de gemeente maximaal profiteren van de (nog altijd) zeer lage korte rente.

In juni 2017 heeft het college een principebesluit tot afbouw van het aandeelhouderschap Eneco voorgelegd aan de raad (RIS297516). Wanneer voldoende gemeenten een principebesluit tot afbouw nemen wordt na 31 oktober 2017 de mogelijkheden tot verkoop concreet onderzocht en indien mogelijk in uitvoering gebracht. De verwachting is dat een dergelijk traject niet voor de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 kan worden afgerond. Als gevolg van een mogelijke verkoop in 2018 is niet zoals gebruikelijk een 20 jarige lineaire lening aangetrokken voor de financiering van de gerealiseerde investeringen in 2016, maar is in juli 2017 een lening van € 120 mln. aangetrokken met een looptijd van 1 jaar en 1 maand tegen minus 0,3%. Door het aantrekken van deze lening voldoet de gemeente weer tot ver in 2018 aan de kasgeldlimiet. In afwachting van een mogelijke verkoop zal in 2018 worden bekeken of er nog aanvullende maatregelen genomen moeten worden voor de lange financieringsbehoefte.

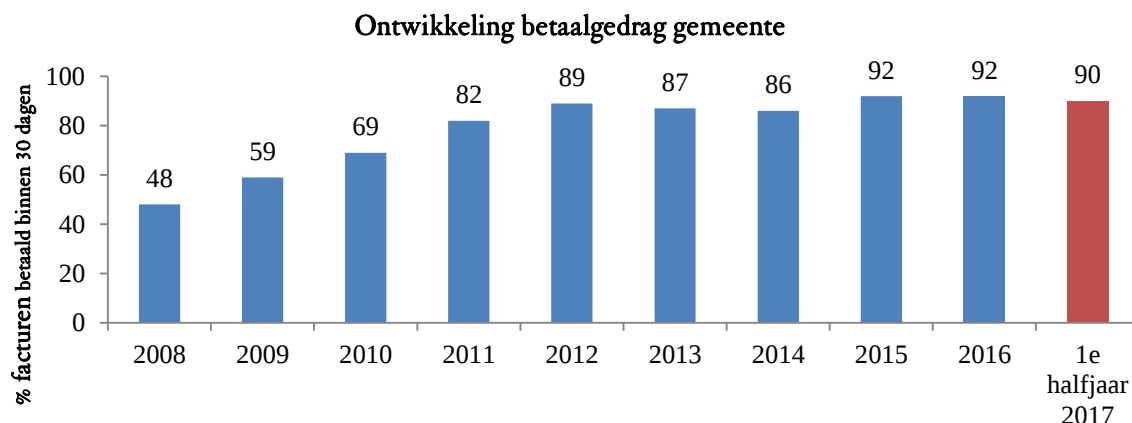
De genoemde lening is verwerkt in onderstaande grafiek.

5.4 Betaaltermijn facturen

Betaalsnelheid

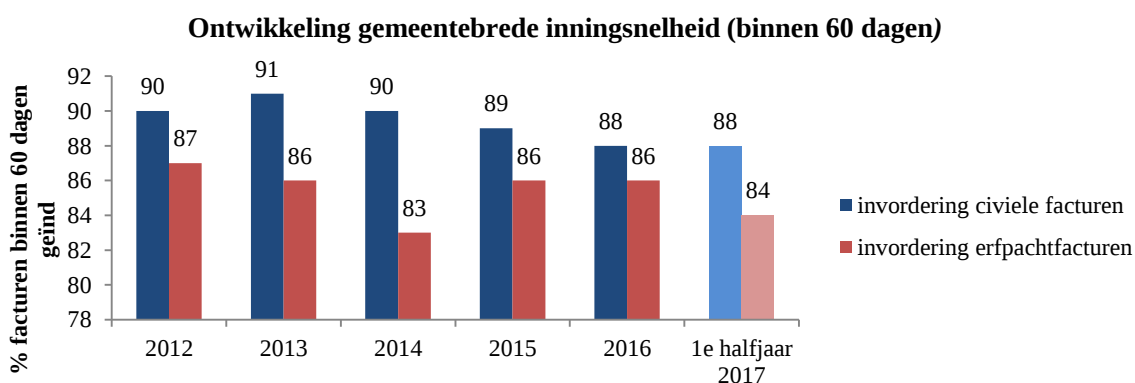
De gemeente heeft als doelstelling om 90% van de facturen binnen 30 dagen te betalen. In 2016 voldeed de gemeente aan deze norm. In het eerste halfjaar van 2017 is dit ook gelukt. In onderstaande grafiek is dat te zien.

Er zijn in het eerste halfjaar ruim 57.000 facturen betaald, waarvan 90% binnen 30 dagen. De betaling van facturen wordt door de afdeling Transactieverwerking van de Financiële Administratie van het IDC afgehandeld. Door de organisatorische bundeling van de administraties in het 1^e kwartaal is een lichte daling ten opzichte van de trend zichtbaar. De verwachting is dat de betaalsnelheid in de tweede helft van het jaar niet verder zal dalen en binnen de norm van 90% zal blijven.

Inningsnelheid

De gemeente krijgt niet alleen facturen, maar verstuurt zelf ook facturen aan klanten. In het eerste halfjaar zijn bijna 57.000 facturen verstuurd, waarvan meer dan de helft door het Erfpachtbedrijf van Dienst Stedelijke Ontwikkeling. De doelstelling is om 90% van deze facturen binnen 60 dagen te innen. De gemeente zet zich in om zoveel mogelijk facturen te innen binnen deze termijn. Het vergt een toenemende inspanning om dat voor elkaar te krijgen, gegeven de economische omstandigheden van de bedrijven, instellingen en burgers in onze stad. De inningsnelheid van facturen ligt in het eerste halfjaar van 2017 op ongeveer hetzelfde niveau als verleden jaar. Erfpachtfacturen kennen een reguliere betalingstermijn van 14 dagen en zijn daarom in onderstaande grafiek apart weergegeven. De verwachting is dat de inningsnelheid van facturen in de tweede helft van het jaar hetzelfde beeld zal geven.

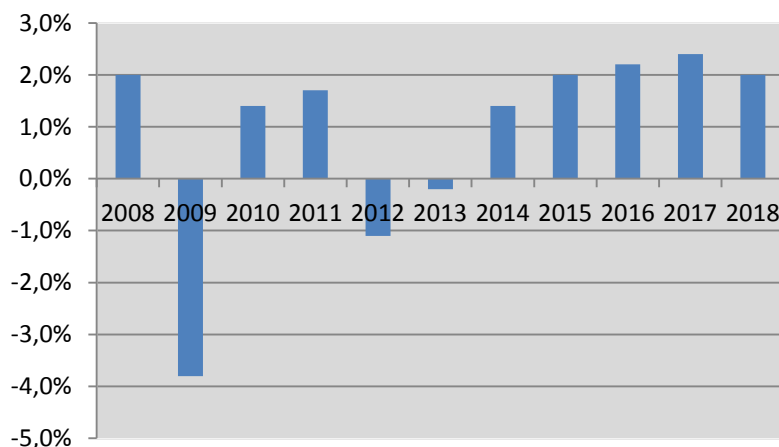

Het innen van facturen is een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente. Uitgangspunt bij de inning is dat wij een redelijke termijn van 30 dagen hanteren, die wij handhaven als er niet betaald wordt. Het inningsproces is grotendeels ondergebracht bij het taakveld Transactieverwerking binnen de Financiële Administratie.

Bijlage

Bijlage 1: Financieel-economische monitor Den Haag augustus 2017

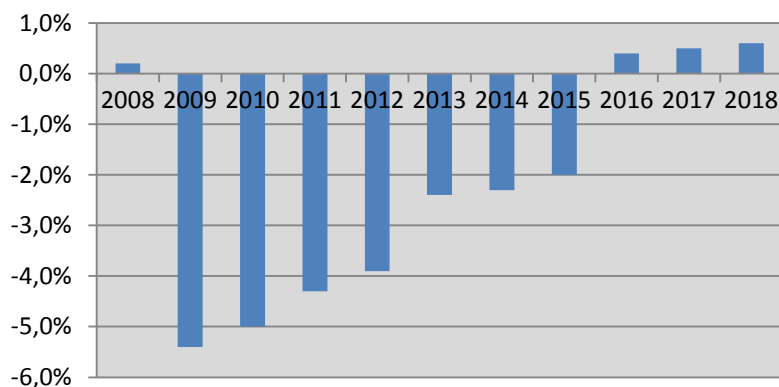
1. Economische groei

Ontwikkeling bruto binnenlands product

De economie groeit in 2017 met 2,4% en in 2018 met 2,0%. Consumptieve uitgaven, investeringen en export stijgen, en dragen bij aan deze groei. De consumptie van huishoudens profiteert van een groei van het beschikbaar inkomen. De stabiele groei van de economie zorgt voor extra werkgelegenheid. De werkloosheid daalt naar 4,9% in 2017 en 4,7% in 2018. *Bronnen: Kortetermijnraming (juni 2017, CPB) Kerngegevens voor Nederland 1970-2017 (dec. 2016, CPB)*

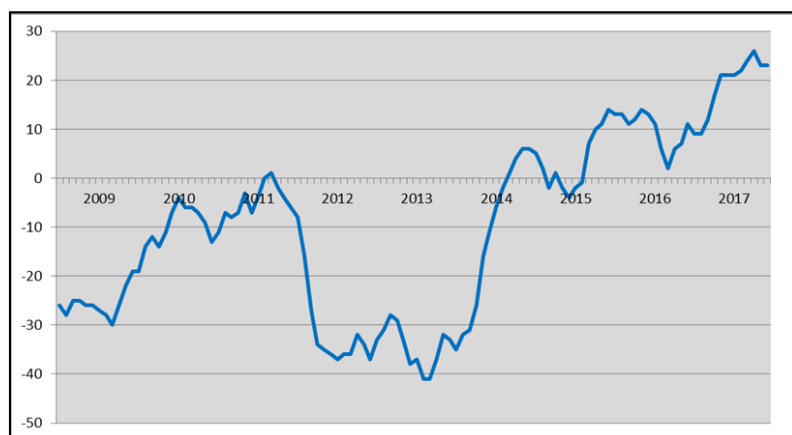
2. Rijksbegroting

EMU-saldo

De overheidsbegroting komt in de jaren 2017 en 2018 uit op een overschot. *Bronnen: Kortetermijnraming (juni 2017, CPB) Kerngegevens voor Nederland 1970-2017 (dec. 2016, CPB)*

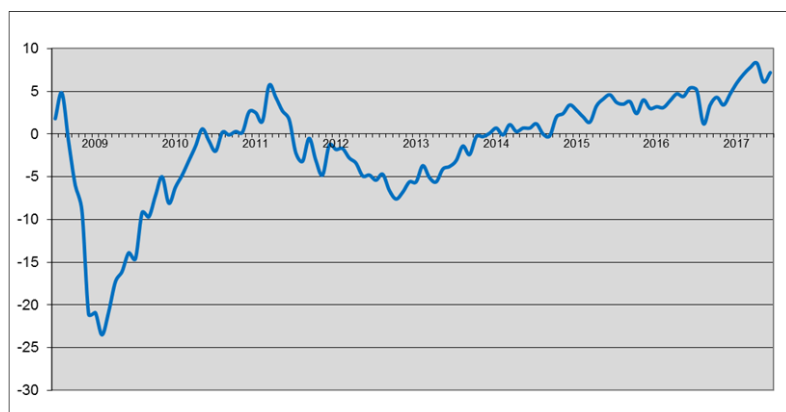
3.1 Consumentenvertrouwen

Consumentenvertrouwen en koopbereidheid

Sinds medio 2013 is het consumentenvertrouwen geleidelijk aan toegenomen. Wel was er zowel begin 2015 als begin 2016 sprake van een tijdelijk terugval. Het consumentenvertrouwen heeft in april 2017 het hoogste niveau sinds 2008 bereikt. *De cijfers zijn gecorrigeerd voor seizoensinvloeden. Bron CBS, bewerking DSO/PSO*

3.2 Producentenvertrouwen

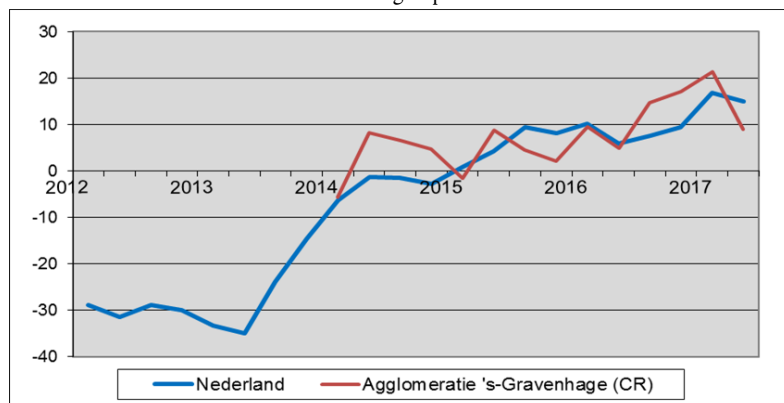

Producentenvertrouwen

Na een scherpe daling van het producentenvertrouwen eind 2008 was er een herstel van het vertrouwen in 2009 en 2010, maar in de twee jaar daarna daalde het weer. Sinds 2013 is er sprake van op opgaande lijn. In augustus 2016 was er een kleine dip maar in de maanden daarna nam het producentenvertrouwen sterk toe en bereikte in april 2017 het hoogste niveau sinds 2008. *Bron CBS, bewerking DSO/PSO*

Haagse en regionale financieel-economische ontwikkelingen

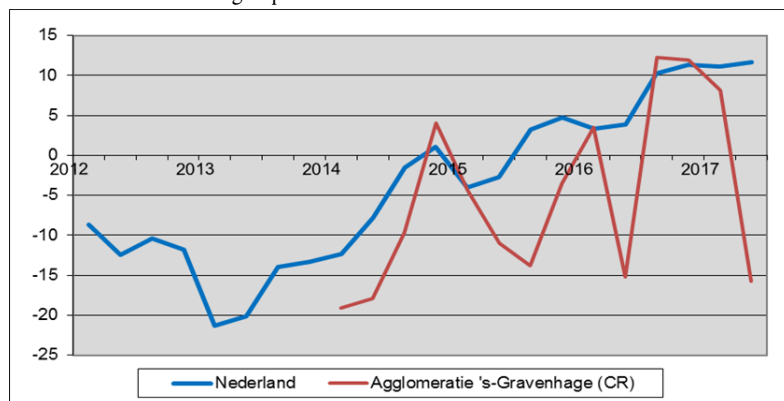
4.1 Saldo oordeel economisch klimaat afgelopen 3 maanden

Beoordeling economisch klimaat afgelopen 3 maanden

De beoordeling van het economisch klimaat bereikte in 2013 een dieptepunt.¹ Daarna is sprake van een stijgende lijn. In het 1e kwartaal van 2015 was het aandeel ondernemers in Nederland dat positief was over het economische klimaat in de afgelopen 3 maanden even groot als het aandeel dat hierover negatief was. Sindsdien is het saldo steeds positiever geworden. Het oordeel van ondernemers in de agglomeratie Den Haag laat een grilligere ontwikkeling zien, maar de trend is ook positief. *Bron: CBS, bewerking DSO/PSO*

4.2 Personeelssterkte afgelopen 3 maanden

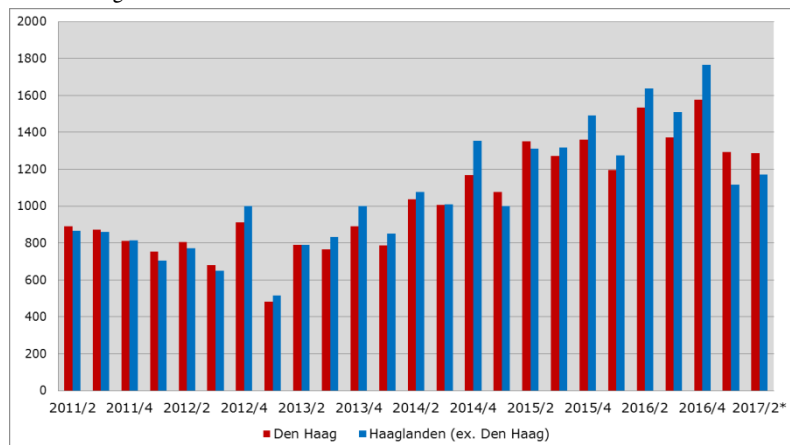
Personeelssterkte afgelopen 3 maanden

Sinds het eerste kwartaal van 2013 neemt de personeelssterkte bij ondernemers in Nederland weer toe.² Sinds het 2e kwartaal van 2015 is het aandeel ondernemers in Nederland waarbij de personeelssterkte in het afgelopen 3 maanden toegenomen groter dan het aandeel ondernemers waarbij de personeelssterkte is afgenomen. Sindsdien is het saldo steeds positiever geworden. De ontwikkeling van het saldo personeelssterkte bij ondernemers in de agglomeratie Den Haag laat een zeer grillig patroon zien, waarbij in het 2e kwartaal vaak een dip te zien is. *Bron: CBS, bewerking DSO/PSO*

¹ Het CBS vraagt aan ondernemers (excl. Financieel en Nutsbedrijven) of het economische klimaat de afgelopen 3 maanden voor hun onderneming is verbeterd, verslechterd of gelijk gebleven.

² Het CBS vraagt aan ondernemers (excl. Financieel en Nutsbedrijven) is de personeelssterkte de afgelopen 3 maanden toegenomen, afgenomen of gelijk gebleven.

4.3 Woningtransacties

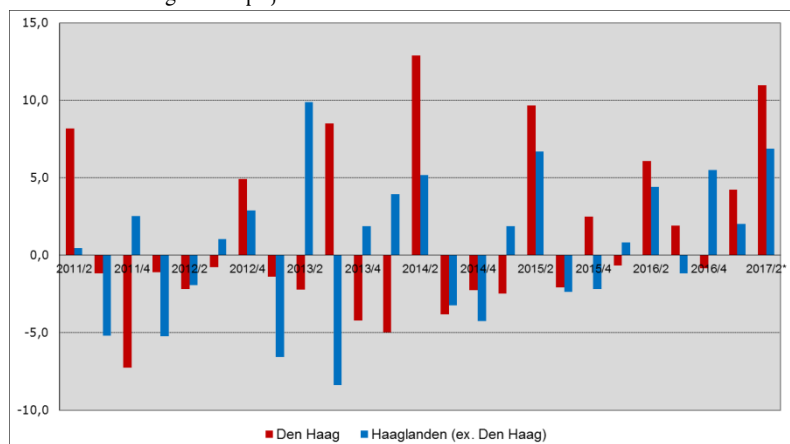
Aantal verkochte bestaande woningen in Den Haag en Haaglanden,

Ten opzichte van het 2e kwartaal 2016 is het aantal verkochte bestaande woningen in Den Haag in het 2e kwartaal van 2017³ afgenomen van 1534 naar 1288 woningen, een afname van 16%. In Haaglanden⁴ is het aantal verkochte woningen in de bestaande voorraad ook afgenomen van 1636 verkopen in het 2e kwartaal van 2016 naar 1170 woningverkoop in het 2e kwartaal van 2017, een afname van 28,5%.

Ten opzichte van het 1e kwartaal 2017 daalt het aantal verkopen in Den Haag met 0,3%; terwijl het aantal verkopen in Haaglanden stijgt met 4,8%.

Bron: NVM, bewerking DSO/PSO

4.4 Ontwikkeling huizenprijzen

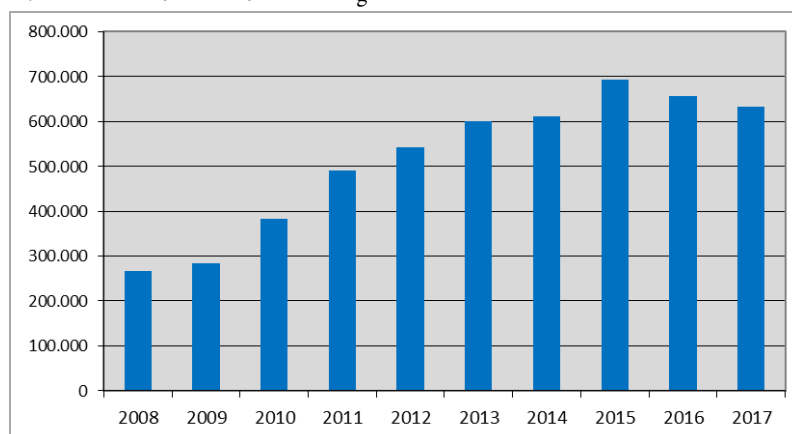

Ontwikkeling huizenprijzen

Ten opzichte van het 2e kwartaal 2016 is de verkoopprijs in Den Haag met 16,9% gestegen tot een verkoopprijs van € 320.002. In Haaglanden is de verkoopprijs met 13,7% toegenomen tot een verkoopprijs van € 305.710. Ten opzichte van het 1e kwartaal 2017 is de verkoopprijs in Den Haag in het 2e kwartaal van 2017⁵, met 11% gestegen. In Haaglanden is de verkoopprijs met 6,9% gestegen.

Bron: NVM, bewerking DSO/PSO

4.5 Aanbod kantoorruimte Den Haag

Aanbod kantoorruimte

Het betreft het op de markt aangeboden volume aan kantoorruimte in de bestaande voorraad. Vanaf het begin van de economische crisis in 2008 is het aanbod fors toegenomen tot bijna 700.000 m² bvo op 1 januari 2015. De afgelopen twee jaar is het aanbod (per saldo) licht afgenomen. Op 1 januari bedroeg het aanbod circa 650.000 m². *Bron: Steenworp*

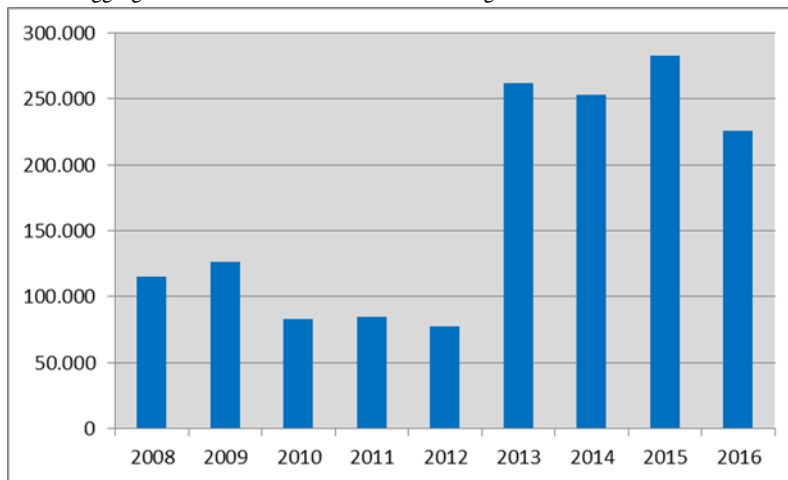
Haaglanden, bewerking DSO/PSO

³ 2e kwartaal 2017 geschat aantal op basis van voorlopige cijfers.

⁴ Onder Haaglanden wordt hier verstaan alle gemeenten die deel uitmaken van het stadsgewest Haaglanden, exclusief de gemeente Den Haag.

⁵ 2e kwartaal 2017 geschat aantal op basis van voorlopige cijfers.

4.6. Beleggingstransacties commercieel onroerend goed in m²

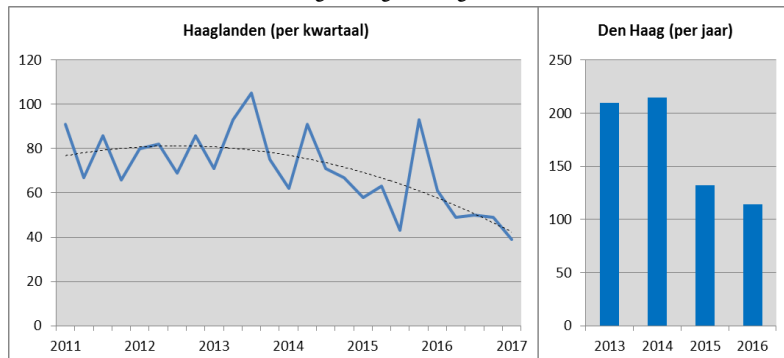

Beleggingstransacties onroerend goed Den Haag

Dit is de som van het aantal (bruto) vierkante meters van kantoren, detailhandel, horeca en vrijetijdsvoorzieningen dat van eigenaar is gewisseld. Transacties van minder dan 500 m² zijn niet meegerekend. Na 2006 was er sprake van een dalende trend. In 2013 zien we een aanzienlijke toename. Deze is toe te schrijven aan twee grote transacties, te weten het World Forum en 50.000 m² bedrijfsruimte op Ypenburg. In 2014 en 2015 is het aantal vierkante meters vergelijkbaar met 2013 als gevolg van een toename van het aantal transacties. In 2016 is het volume iets afgenomen. Met name transacties met betrekking tot panden aan de Anna van Hannoverlaan, Prinses Beatrixlaan, Maanplein en Rijswijkseweg dragen bij aan het totaal in 2016. *Bron: Property.nl bewerking DSO/PSO*

Financiering van ondernemers

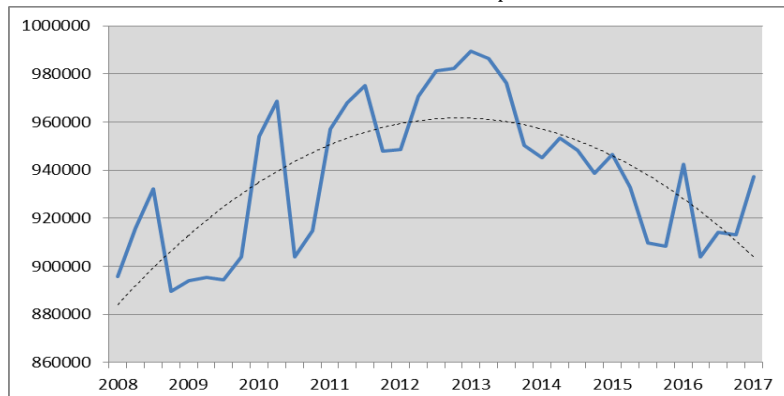
5.1. Faillissementen in Den Haag en regio Haaglanden

Faillissementen

Het aantal faillissementen per kwartaal vertoont in Haaglanden een grillig verloop. Als we kijken naar de som van de laatste 4 kwartalen, dan neemt dat aantal geleidelijk af. Kijken we naar het aantal faillissementen per jaar in Den Haag alleen, dan zien we een duidelijke afname in 2015 ten opzichte van 2013 en 2014. In 2016 is het aantal faillissementen nog iets verder gedaald. *Bron: CBS en Kamer van Koophandel, bewerking DSO/PSO*

5.2 Verleende kredieten (in mln.) door banken aan private sector in Nederland

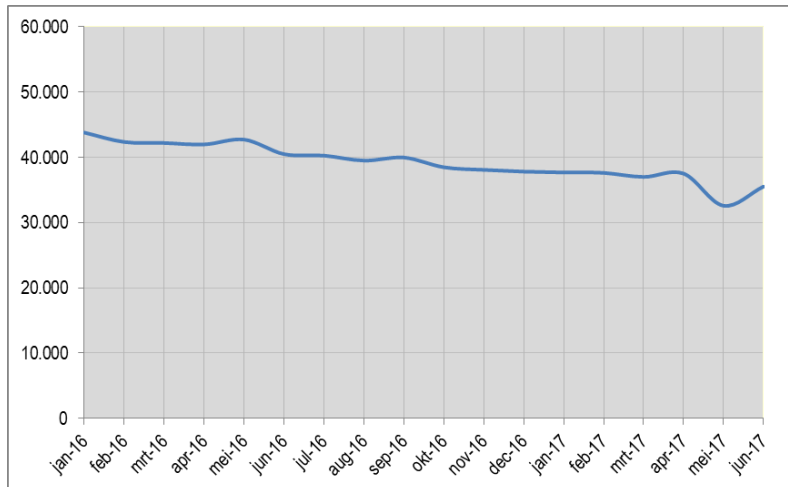

Verleende kredieten door banken

Weergegeven wordt geleend geld van monetaire financiële instellingen in Nederland aan de private sector. Het totale bedrag aan verleende kredieten vertoont een grillig verloop (mede door trendbreuken in berekeningsmethodiek). Sinds 2013 is er sprake van een licht dalende trend. *Bron: De Nederlandse Bank, bewerking DSO/PSO*

Werkgelegenheid en arbeidsmarkt

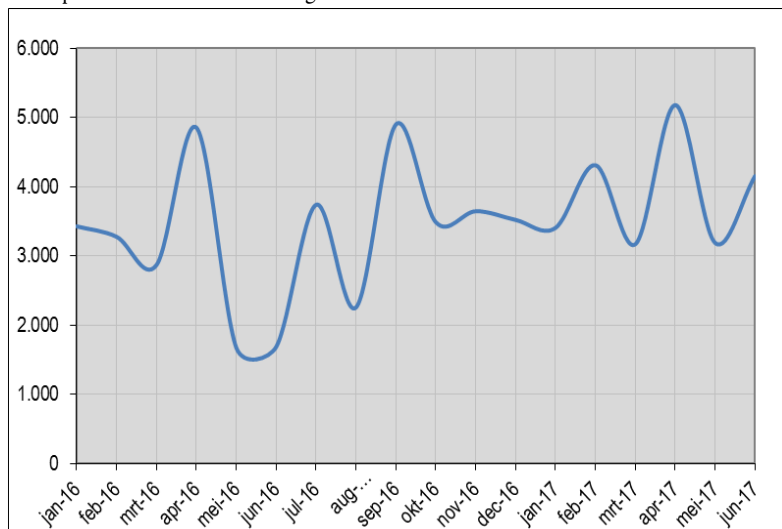
6.1 NWW (niet-werkende werkzoekenden)

Werkloosheid

Het aantal Hagenaars dat als niet-werkend werkzoekend geregistreerd staat bij het UWV-werkbedrijf, is tussen januari 2016 en juni 2017 afgenomen met 19%. Eind juni 2017 telde Den Haag 35.527 NWW'ers. *Bron: UWV-Werkbedrijf*

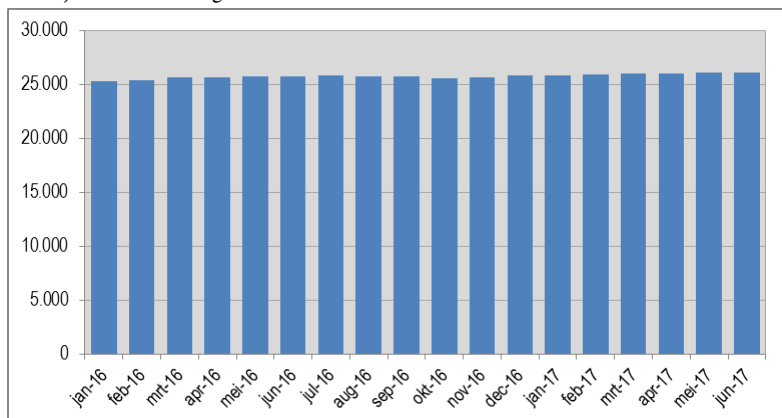
6.2 Openstaande vacatures Haaglanden

Vacatures

Het aantal openstaande vacatures in de regio Haaglanden laat tussen januari 2016 en juni 2017 een wisselend beeld zien. Perioden met veel openstaande vacatures worden afgewisseld met perioden waarin minder vacatures beschikbaar zijn. Eind juni waren er in de regio 4.152 openstaande vacatures. *Bron: UWV-Werkbedrijf*

6.3 Bijstand Den Haag

Bijstand

Tussen januari 2016 en juni 2017 is het aantal uitkeringen dat in het kader van de Participatiewet wordt verstrekt, min of meer gelijk gebleven. Eind juni stond de teller op 26.121 uitkeringen. *Bron: SZW, gemeente Den Haag*

Bijlage 2: Begrotingswijzigingen 2017

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
1 - Gemeenteraad					
Volume-ontwikkeling					
Ombudsman werksz. Leidschendam-Voorburg	35	35	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie IDC-tarieven	5	0	0	0	5
Actualisatie kapitaallasten	289	0	0	0	289
Toevoegen overschot Rekenkamer 2016 aan budget 2017	4	0	0	0	4
Trend en areaal	61	0	0	0	61
Totaal 1 - Gemeenteraad	394	35	0	0	359
2 - College en Bestuur					
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie IDC-tarieven	-14	0	0	0	-14
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	-75	0	0	0	-75
Herfasering budget voormalig personeel Haaglanden van 2017 naar 2018/2019	-300	0	0	0	-300
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-35	0	0	0	-35
Overhevelen budget hosting B&W van CTR naar BSD	50	0	0	0	50
Trend en areaal	34	0	0	0	34
Verlaging begroting agv het niet meer toerekenen van lasten m.b.t. collegevervoer en overhead aan programma College en Bestuur	-129	0	0	0	-129
Totaal 2 - College en Bestuur	-469	0	0	0	-469
3 - Dienstverlening					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 19: Onderbesteding verkiezingen	0	0	0	200	-200
Volume-ontwikkeling					
Aanpassen baten secretarieleges 2017 t/m 2021	769	769	0	0	0
Inzet vrijval Pardonmiddelen en Bestuurskostenreg.	181	181	0	0	0
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-214	-214	0	0	0
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 tlv concernreserve Statushouders	1.076	1.076	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie kapitaallasten	30	0	0	0	30
Actualisatie lasten Statushouders m.b.t. cohort 2016/2017	-268	-623	0	0	355
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	152	0	0	0	152
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	10	0	0	0	10
Herfasering middelen Pilot Inburgering van 2017 naar 2018 via concernreserves Allocatie Incidentele middelen 2018 - 2021	-500	0	0	0	-500
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-182	0	0	0	-182
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-126	0	0	0	-126
Overheveling Mediabeleid van BSD naar OCW	108	0	0	0	108
Retraite voorstel 49: Budgetten OCW tlv programmareserves	1.000	0	0	0	1.000
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	0	1.091	0	742	-1.833
Retraite voorstel 61: Herfasering strategienota Dienstverlening	-500	0	0	0	-500
Trend en areaal	210	0	0	0	210
Totaal 3 - Dienstverlening	1.745	2.279	0	942	-1.476
4 - Openbare orde en Veiligheid					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 21: Veiligheidsmaatregelen	-301	474	0	0	-775

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 21: Veiligheidsmaatregelen	775	0	0	0	775
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Burgernet	203	203	0	0	0
Actualisatie begroting Veiligheidshuis	-25	-25	0	0	0
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	2.374	2.374	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie kapitaallasten	1.000	0	0	0	1.000
Bijdrage ivm reïntegratie	-7	0	0	0	-7
Budget tlv Programmareserve Openbare orde en Veiligheid	943	0	0	0	943
Gevolgen Vernieuwing BBV	-406	0	0	0	-406
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-82	0	0	0	-82
Overdracht budget Pandbrigade van BSD naar DSO	-1.000	0	0	0	-1.000
Overheveling beheergeld van BSD naar DPZ	-34	0	0	0	-34
Taakmutatie GF: Versterking Veiligheidsketen	905	0	0	0	905
Trend en areaal	444	0	0	0	444
Uitruiming begroting t.g.b. budget Global Parlement of Mayors	-138	0	0	0	-138
Actualisatie overhead 2017 DSO	-420	0	0	0	-420
Totaal 4 - Openbare orde en Veiligheid	4.230	3.026	0	0	1.204
5 - Cultuur en Bibliotheek					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	6.753	0	0	-6.753
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	10	10	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	113	0	0	0	113
Actualisatie IDC-tarieven	-617	0	0	0	-617
Actualisatie kapitaallasten	624	0	0	0	624
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	-83	0	0	0	-83
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	-124	0	0	0	-124
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-38	0	0	0	-38
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-452	-549	0	0	97
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	5	0	0	0	5
Restant bedrag ivm afwikkeling restant schadeloosstelling Spuiforum gedekt uit concernreserve Grote projecten	223	0	0	0	223
Trend en areaal	688	0	0	0	688
Totaal 5 - Cultuur en Bibliotheek	349	6.214	0	0	-5.865
6 - Onderwijs					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	966	0	0	-966
Retraite voorstel 6: Vrijval Onderwijshuisvesting	-1.400	0	0	0	-1.400
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	545	545	0	0	0
Actualisatie begroting m.b.t. specifieke uitkering Educatie	2	2	0	0	0
Actualisatie begroting m.b.t. specifieke uitkering Onderwijsachterstanden	926	926	0	0	0
Actualisatie begroting m.b.t. specifieke uitkering Regionale aanpak VSV 2017	1.300	1.300	0	0	0

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Actualisatie begroting m.b.t. specifieke uitkering RMC 2017	867	867	0	0	0
Correctie baten interne verrekeningen naar negatieve lasten agv nieuwe BBV-wetgeving	-140	-140	0	0	0
Herfaserings Reserve 6271 en 6276	-2.160	0	0	-2.160	0
Retraite voorstel 50: Verduurzaming schoolgebouwen	-3.200	0	3.200	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-92	0	0	0	-92
Actualisatie begroting m.b.t. specifieke uitkering Onderwijsachterstanden	4.276	4.276	0	0	0
Actualisatie begroting OCW	100	-17	0	0	117
Actualisatie IDC-tarieven	-4	0	0	0	-4
Actualisatie kapitaallasten	465	0	0	0	465
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	995	0	0	0	995
Formatiewijziging leerlingzaken en CSb	-34	0	0	0	-34
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-64	0	0	0	-64
Overheveling budget baten bestuurlijke boetes handhaving kinderopvang 2017 van CTR naar OCW	0	80	0	0	-80
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	8	0	0	0	8
Retraite voorstel 49: Budgetten OCW tlv programmareserves	500	0	0	0	500
Trend en areaal	222	0	0	0	222
Uitbreiding formatie Leerlingenvervoer	11	0	0	0	11
Uitbreiding formatie Onderwijsbeleid/Hoger Onderwijs	-20	0	0	0	-20
Voor en Vroegschoolse Educatie CJG	-780	0	0	0	-780
Totaal 6 - Onderwijs	-1.953	4.529	3.200	-2.160	-1.122
7 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Actualisatie Bijstand (BUIG)	28.737	10.937	0	0	17.800
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	2.878	0	0	-2.878
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie kapitaallasten	-293	-293	0	0	0
Actualisatie Participatiebudget	-65	0	0	-65	0
Stip begroting	6.288	2.200	0	4.088	0
Taakmutatie Gemeentefonds	-3.211	-3.211	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-41	0	0	0	-41
Actualisatie IDC-tarieven	194	0	0	0	194
Actualisatie kapitaallasten	-284	0	0	0	-284
Actualisatie lasten Statushouders m.b.t. cohort 2016/2017	268	-281	0	0	549
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	-3.883	-2.023	0	0	-1.860
Afstemming budget rente SAS Len/Hyp/Funding tussen CTR en SZW	-200	0	0	0	-200
Herfaserings middelen WeGo4it van 2020 naar 2017 via concernreserve	735	0	0	0	735
Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2017 - 2020					
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-609	0	0	0	-609
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst HGR	0	0	0	0	0
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	1	0	0	0	1
Overheveling budget WMO van SZW naar OCW	220	0	0	0	220
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 tlv concernreserve Statushouders	172	0	0	0	172

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	1.283	2.023	0	1.434	-2.174
Retraite voorstel 61: Herfasering middelen Pilot Inburgering	-1.000	0	0	0	-1.000
Taakmutatie Gemeentefonds	365	0	0	0	365
Taakmutaties GF SZW	8.736	97	0	0	8.639
Trend en areaal	1.210	0	0	0	1.210
Totaal 7 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid	38.624	12.328	0	5.457	20.839
8 - Zorg en Welzijn					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	6.492	0	0	-6.492
Retraite voorstel 8: Vrijval Zorg en Welzijn	-3.000	0	0	0	-3.000
Volume-ontwikkeling					
Aanpassing begroting AMBU OB18	-233	-233	0	0	0
Aanpassing heroïne uitkering vanaf 2017	-4	-4	0	0	0
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-398	-398	0	0	0
Actualisatie begroting GGD agv aanpassing externe tarieven	22	22	0	0	0
Actualisatie budget steunpunt huiselijk geweld	29	29	0	0	0
Actualisatie budget Knooppunt Huwelijksedwang	15	15	0	0	0
Correctie baten interne verrekeningen naar negatieve lasten agv nieuwe BBV-wetgeving	-500	-500	0	0	0
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	-200	0	0	-200	0
Eigen bijdrage beschermd wonen	3.559	3.559	0	0	0
Opleiden artsen publieke gezondheidszorg	192	192	0	0	0
Reserve Decentralisatie WMO	2.200	0	0	2.200	0
Rijkssubsidie nazorg ex-gedetineerden	263	263	0	0	0
RIVM middelen Seksueel Overdraagbare Aandoening	37	37	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-599	-1.428	0	0	829
Actualisatie begroting OCW	-99	18	0	0	-117
Actualisatie begroting WMO 2015	1.500	1.500	0	0	0
Actualisatie IDC-tarieven	-2	0	0	0	-2
Actualisatie kapitaallasten	-654	0	0	0	-654
Actualisatie lasten Statushouders m.b.t. cohort 2016/2017	122	0	0	0	122
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	280	0	0	0	280
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	-2.225	0	0	0	-2.225
Dekking kosten begroting Leren en Ontwikkelen	70	0	0	0	70
Extra middelen tbv de Sportcampus	45	0	0	0	45
Formatiewijziging leerlingzaken en CSb	34	0	0	0	34
Herziening middelen binnen PZJ vanwege WmO/TuO	-4.042	-3.717	0	0	-325
Inbedding Den Haag Topsport in de gemeentelijke organisatie	38	0	0	0	38
Inrichting CJG begroting	1.180	0	0	0	1.180
Interne budgetoverhev. Veilig Thuis zorg aan jeugd	-13	0	0	0	-13
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-209	0	0	0	-209
Overboeken HAGG gelden van EG naar CJG	-196	0	0	0	-196
Overdracht van OCW-CJG naar BSD CommunicatieLab	-122	0	0	0	-122
Overheveling budget ivm overgang bodechauffeur van OCW naar IDC	-77	0	0	0	-77
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	4	0	0	0	4
Overheveling budget tbv oprichting Centraal Evenementenburo Den Haag van OCW naar DSO	-15	0	0	0	-15

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Overheveling budget WMO van SZW naar OCW	-5.979	-3.559	0	-2.200	-220
Overheveling budgetten Topdesk van DSO en OCW naar BSD	-14	0	0	0	-14
Overheveling CIS gelden van OCW naar BSD	-100	0	0	0	-100
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 tlv concernereserve Statushouders	191	0	0	0	191
Retraite voorstel 49: Budgetten OCW tlv programmareserves	0	0	5.000	0	5.000
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	0	0	0	1.000	-1.000
Taakmutaties GF OCW	4.815	0	0	0	4.815
Trend en areaal	658	0	0	0	658
Uitbreiding formatie Leerlingenvervoer	-11	0	0	0	-11
Uitbreiding formatie Onderwijsbeleid/Hoger Onderwijs	20	0	0	0	20
Uitbreiding personeel Jeugd	96	0	0	0	96
Totaal 8 - Zorg en Welzijn	-3.321	2.288	5.000	800	-1.410
9 - Jeugd					
Volume-ontwikkeling					
Bijdrage regiogemeenten Reg.Verwijsindex Hgldn	139	139	0	0	0
Correctie baten interne verrekeningen naar negatieve lasten agv nieuwe BBV-wetgeving	-1.583	-1.583	0	0	0
Vaccineren van kinderen en Zorgopleiding	1.744	1.744	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie IDC-tarieven	10	0	0	0	10
Actualisatie lasten Statushouders m.b.t. cohort 2016/2017	-14	0	0	0	-14
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	648	0	0	0	648
Inrichting CJG begroting	-4.724	0	0	0	-4.724
Interne budgetoverhev. Veilig Thuis zorg aan jeugd	13	0	0	0	13
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-116	0	0	0	-116
Ontvangsten van Stichting Jong Florence (OCW) tgv concernereserve Incidentele middelen 2018 - 2021	0	888	0	0	-888
Overboeken HAGG gelden van EG naar CJG	196	0	0	0	196
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 tlv concernereserve Statushouders	646	0	0	0	646
Retraite voorstel 49: Budgetten OCW tlv programmareserves	1.850	0	0	0	1.850
Taakmutaties GF OCW	-62	0	0	0	-62
Trend en areaal	284	0	0	0	284
Uitbreiding personeel Jeugd	-96	0	0	0	-96
Voor en Vroegschoolse Educatie CJG	780	0	0	0	780
Totaal 9 - Jeugd	-285	1.188	0	0	-1.473
10 - Ontwikkeling Buitenruimte					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Verlaging Dividend HMS	-341	0	0	0	-341
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	2.707	0	0	-2.707
Retraite voorstel 24: Vrijval middelen ORAC's	-327	0	0	0	-327
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 31: Versterking beheer & exploitatie markt	100	0	0	0	100
Volume-ontwikkeling					
Aanpassing begroting Begraafplaatsen	35	35	0	0	0
Actualisatie baten Rioolheffing en Afvalstoffenheffing	1.083	1.083	0	0	0
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	44	44	0	0	0
Actualisatie begroting ivm aanpassing tarieven	26	26	0	0	0

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Actualisatie reserve Werk met Werk	-3.900	0	0	-3.900	0
Oninbare belastingopbrengsten als last verwerken ipv baat agv aanpassing BBV	867	867	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie baten Rioolheffing en Afvalstoffenheffing	490	0	0	0	490
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	74	0	0	0	74
Actualisatie IDC-tarieven	-99	0	0	0	-99
Actualisatie kapitaallasten	438	0	0	0	438
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	-837	0	0	0	-837
Bestaande knelpunten en bezuinigingen	-409	0	0	0	-409
Budget Van Zee tot Zweth gedekt uit concernreserve Co-financiering	300	0	0	0	300
Extra budget van uitvoering naar afdeling	-51	0	0	0	-51
Extra middelen Groen	-61	0	0	0	-61
Formatiewijzigingen DSB	-261	0	0	0	-261
Herverdeling dwanginvorderingsbaten	0	1.217	0	0	-1.217
Huisvestingsbudgetten herijken	-75	0	0	0	-75
Invulling 3e tranche BOA's uit coalitie akkoord	-646	0	0	0	-646
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-282	50	0	0	-332
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-169	0	0	0	-169
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DSO	50	0	0	0	50
Overhead correctie Begraafplaatsen	168	0	0	0	168
Overhead Db dienstbreed	-102	0	0	0	-102
Overheveling budget buitenruimte van DSB naar DSO ivm vorming grex	-15.057	0	0	0	-15.057
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	-23	0	0	0	-23
Overheveling budget van CTR naar DSB ivm vergoeding voorziening Graven	0	-93	0	0	93
Overheveling diverse budgetten van DSB naar DPZ	-695	1.190	0	0	-1.885
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	-145	0	0	668	-813
Retraite voorstel 61: Herfasering middelen WC Jan Luykenstraat	-450	0	0	0	-450
Trend en areaal	171	0	0	0	171
Uitbreiding formatie ivm gebiedsgericht werken BAS	-100	0	0	0	-100
Uitruimen begroting DSB t.g.v. dotatie concernreserve Activa-financiering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	-13.863	0	0	4.100	-17.963
Uitruimen begroting DSO t.g.v. dotatie concernreserve Activa-financiering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	126	0	0	0	126
Actualisatie overhead 2017 DSO	276	0	0	0	276
Totaal 10 - Ontwikkeling Buitenruimte	-33.644	7.126	0	868	-41.638
11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	9	0	0	-9
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 37: Themajaar 200 jaar badplaats	2.000	0	0	0	2.000
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	121	121	0	0	0
Actualisatie Pr 310.5.04 lasten/baten/onttr.res.	-1.000	0	0	-1.000	0
Concernreserve Cofinanciering	-1.800	0	1.800	0	0

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Gevolgen Vernieuwing BBV	659	659	0	0	0
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	-9.918	-3.529	2.124	-4.265	0
World Forum Convention Center	412	0	0	412	0
Actualisatie overhead 2017 DSO	-767	-767	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	74	0	0	0	74
Actualisatie kapitaallasten	173	0	0	0	173
Concernreserve Cofinanciering	1.842	0	0	0	1.842
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	-63	0	0	0	-63
Formatiewijzigingen DSB	67	0	0	0	67
Herfasering gelden voor het programma Internationaal van 2018 naar 2017	900	0	0	0	900
Inzet Communicatie voor Programma Internationaal	-42	0	0	0	-42
Lasten gedekt uit reserve Internationaal en Wervingen	2.772	0	0	0	2.772
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DSO	-301	0	0	0	-301
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	-1.360	0	0	0	-1.360
Overhevelen budget Stad in Transitie: Smart Cities van CTR naar BSD	660	0	0	0	660
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	1	0	0	0	1
Retraite voorstel 37: Themajaar 200 jaar badplaats	200	0	0	0	200
Retraite voorstel 49: Budgetten DSO tlv programmareserves	200	0	2.300	0	2.500
Trend en areaal	28	0	0	0	28
Uitruimen begroting DSO t.g.v. dotatie concernreserve Activa-financiering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	0	700	0	0	-700
Uitruiming begroting t.g.b. budget Global Parlement of Mayors	118	0	0	0	118
Actualisatie overhead 2017 DSO	7	0	0	0	7
Totaal 11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad	-5.017	-2.807	6.224	-4.853	8.867
12 - Sport					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	7.148	0	0	-7.148
Retraite voorstel 16d: Vrijval Onderhoudsbudgetten sport	-2.700	0	0	0	-2.700
Retraite voorstel 16f: Vrijval onderhoudsvoorzieningen sport	0	9.086	0	0	-9.086
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 16d: Vrijval Onderhoudsbudgetten sport	-2.000	0	0	0	-2.000
Retraite voorstel 25: Champions Trophy Hockey	0	0	1.600	0	1.600
Retraite voorstel 33: Budget tbv Topsportaccommodaties	418	0	0	0	418
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	5	5	0	0	0
Bijstelling Olympisch Fonds	990	0	0	990	0
Correctie budgetten sportvelden	-355	-355	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting	2	0	0	0	2
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-227	-22	0	0	-205
Actualisatie IDC-tarieven	-1	0	0	0	-1
Actualisatie kapitaallasten	396	0	0	0	396
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	71	0	0	0	71
Dekking kosten begroting Leren en Ontwikkelen	-70	0	0	0	-70
Extra middelen tbv de Sportcampus	-45	0	0	0	-45
Inbedding Den Haag Topsport in de gemeentelijke organisatie	-38	0	0	0	-38

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-134	0	0	0	-134
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	3	0	0	0	3
Overheveling budget tbv oprichting Centraal Evenementenburo Den Haag van OCW naar DSO	-45	21	0	0	-66
Taakmutaties GF OCW	485	0	0	0	485
Trend en areaal	305	0	0	0	305
Vrijval onderhoudsvoorzieningen Sport	0	0	0	0	0
Totaal 12 - Sport	-2.941	15.883	1.600	990	-18.214
13 - Verkeer en Milieu					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	261	0	0	-261
Retraite voorstel 22: Voorstellen op gebied van parkeren	-508	2.700	0	0	-3.208
Retraite voorstel 5: Overschot Netwerk RandstadRail	-600	0	0	0	-600
Retraite voorstel 7: Vrijval middelen bodemsanering	-2.205	0	0	0	-2.205
Retraite voorstel 9: Vrijval reserve Parkeren	0	0	0	1.370	-1.370
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 22: Voorstellen op gebied van parkeren	1.290	-100	0	0	1.390
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	5	5	0	0	0
Actualisatie reserve Parkeren	-1.865	0	0	-1.865	0
Dotatie reserve Parkeren	-2.194	0	2.194	0	0
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	-1.830	315	0	-2.144	0
Vrijval reserve Parkeren	-100	860	0	-960	0
Actualisatie overhead 2017 DSO	-2.416	-2.416	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	20	-11	0	0	31
Actualisatie IDC-tarieven	-91	0	0	0	-91
Actualisatie kapitaallasten	3.518	0	0	0	3.518
Bestaande knelpunten en bezuinigingen	-519	0	0	0	-519
Extra budget van uitvoering naar afdeling	51	0	0	0	51
Extra middelen Groen	16	0	0	0	16
Formatiewijzigingen DSB	-8	0	0	0	-8
Invulling 3e tranche BOA's uit coalitie akkoord	422	0	0	0	422
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-305	0	0	0	-305
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DSO	-320	0	0	0	-320
Overhead Db dienstbreed	-181	0	0	0	-181
Overheveling budget beheer fietsenstallingen van DSB naar DSO	0	0	-281	0	-281
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	-27	0	0	0	-27
Overheveling budget overhead perceptie kosten Afvalstoffen, Riolerings en Parkeerbelasting van DSB naar DPZ	-887	0	0	0	-887
Overheveling diverse budgetten van DSB naar DPZ	-85	0	0	0	-85
Retraite voorstel 49: Budget voorbereidingskosten verkeer tlv programmareserve	450	0	0	0	450
Retraite voorstel 49: Budgetten DSO tlv programmareserves	1.415	0	0	0	1.415
Retraite voorstel 61: Herfasering middelen versterken verkeersveiligheid	-1.000	0	0	0	-1.000
Taakmutatie GF Green deal oplaadinfrastructuur	200	0	0	0	200
Taakmutatie GF Toezicht Energie-audit	159	0	0	0	159
Trend en areaal	98	0	0	0	98

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Uitbreiding formatie ivm gebiedsgericht werken BAS	27	0	0	0	27
Uitruimen begroting DSB t.g.v. dotatie concernreserve Activafinanciering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	210	0	0	5.819	-5.609
Uitruimen begroting DSO t.g.v. dotatie concernreserve Activafinanciering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	-3.115	0	0	4.161	-7.276
Overheveling budget busplatform CS van DSO naar DSB	-2.860	0	0	0	-2.860
Actualisatie overhead 2017 DSO	126	0	0	0	126
Totaal 13 - Verkeer en Milieu	-13.110	1.613	1.913	6.381	-19.191
14 - Wonen en Duurzaamheid					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Vrijval reserves DSO tgv REIS	0	0	0	1.536	-1.536
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-163	-163	0	0	0
Actualisatie budgetten m.b.t. leges	2	2	0	0	0
Actualisatie Pr 723.9.01 lasten/baten	368	0	0	368	0
Afwikkeling Besluitvorm. Resultaatbestemming JR16	-5.000	0	6.000	1.000	0
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	563	220	2	344	0
Actualisatie overhead 2017 DSO	-2.283	-2.283	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	67	0	0	0	67
Actualisatie Bouwgrondexploitatie	0	0	0	781	-781
Actualisatie IDC-tarieven	-1	0	0	0	-1
Actualisatie kapitaallasten	-1.100	0	0	0	-1.100
Afwikkeling Besluitvorm. Resultaatbestemming JR16	5.000	0	0	0	5.000
Directeur HWI	-111	0	0	0	-111
Extra middelen Groen	9	0	0	0	9
Formatiewijzigingen DSB	12	0	0	0	12
Gevolgen Vernieuwing BBV	406	0	0	0	406
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-40	0	0	0	-40
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DSO	928	0	0	0	928
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	280	0	0	0	280
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	1	0	0	0	1
Overheveling diverse budgetten van DSB naar DPZ	-200	0	0	0	-200
Overheveling middelen duurzaamheid van DSO naar DSB	1.100	0	0	0	1.100
Retraite voorstel 15: Budget Energietransitie gedekt uit concernreserve Grote Projecten tbv. Stad in transitie	200	0	0	0	200
Taakmutaties GF DSO	27	0	0	0	27
Trend en areaal	5	0	0	0	5
Uitbreiding formatie ivm gebiedsgericht werken BAS	14	0	0	0	14
Actualisatie overhead 2017 DSO	508	0	0	0	508
Totaal 14 - Wonen en Duurzaamheid	592	-2.223	6.002	4.029	4.788
15 - Stadsontwikkeling					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Vrijval reserves DSO tgv REIS	0	0	0	6.743	-6.743
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 11: Vrijval reserve Grondbedrijf tbv REIS	0	0	0	6.000	-6.000
Waar zetten we het voor in?					

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Retraite voorstel 14: Actualisatie begroting REIS	350	0	150	0	500
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	1.060	1.060	0	0	0
Actualisatie Bouwgrondexploitaties	9.919	11.137	7.208	5.990	0
Actualisatie budgetten m.b.t. leges	15.162	15.162	0	0	0
Actualisatie Erfpacht	-778	-778	0	0	0
Actualisatie Pr 310.4.04 lasten/baten/onttr.res.	591	0	0	591	0
Erfpacht:BR VHV;dotatie meerwaardegrondwaardesuppl	0	-70	-70	0	0
Gevolgen Vernieuwing BBV	-5.110	-5.110	0	0	0
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	5.363	18.110	800	-11.946	0
Onttrekking reserve Uni Leiden ivm opheffen reserve	885	0	0	885	0
Actualisatie overhead 2017 DSO	-7.137	-7.137	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-13	0	0	0	-13
Actualisatie Bouwgrondexploitaties	481	0	300	0	781
Actualisatie budgetten Internationale zone gedekt uit de concernreserve Grote projecten	-131	0	0	0	-131
Actualisatie IDC-tarieven	-299	0	0	0	-299
Actualisatie kapitaallasten	2.448	0	12.304	0	14.752
Actualisatie Rente lening Erfpachtcanons ineens	-1	0	0	0	-1
Budget tbv afwaarderen diverse vastgoed Activa in aanbouw na verkoop gedekt uit concernreserve Uitlichting vastgoed grondexploitaties	3.293	0	0	0	3.293
Gevolgen Vernieuwing BBV	18	0	0	0	18
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-386	0	0	0	-386
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DSO	-356	0	0	0	-356
Neutrale herverdeling lasten/baten binnen dienst DSO	-7.504	0	6.500	0	-1.004
Overheveling budget ondersteuning beheer stallinggarages van DSB naar CVDH	17	0	0	0	17
Retraite voorstel 37: Themajaar 200 jaar badplaats	400	0	0	0	400
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	110	517	0	1.000	-1.407
Trend en areaal	602	0	0	0	602
Uitruimen begroting DSO t.g.v. dotatie concernreserve Activafinanciering i.v.m. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatschappelijk nut	2.450	0	0	0	2.450
Overheveling budget busplatform CS van DSO naar DSB	50	0	0	0	50
Actualisatie overhead 2017 DSO	1.563	0	0	0	1.563
Totaal 15 - Stadsontwikkeling	23.046	32.890	27.192	9.262	8.085
16 - Financiën					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Dividend HMS	0	-341	0	0	341
VJN: Dividenden	0	3.200	0	0	-3.200
VJN: Dotatie en Onttrekking Algemene reserve ivm BUIG	0	0	17.400	17.400	0
VJN: Onttrekking Algemene reserve	0	0	0	23.400	-23.400
VJN: Ontwikkelingen algemene uitkering gemeentefonds	0	439	0	0	-439
Actualisatie Voorjaarsnota 217					
Herziening risicocumulatiemodel (dotatie algemene reserve)	0	0	300	0	300
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 12: Vrijval Programmareserve Onderwijs	0	0	0	1.000	-1.000
Retraite voorstel 16c: Dotatie budget Verduurzaming Vastgoed aan reserve Activafinanciering (kapitaallasten)	0	0	6.000	0	6.000

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Retraite voorstel 16c: Dotatie reserve Activafinanciering t.g.v. vervangingsinvesteringen installaties Cultuurinstellingen	0	0	8.300	0	8.300
Retraite voorstel 16c: Dotatie vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed aan nieuwe reserve Expl. resultaten Eigenaren Onderhoud	0	0	3.790	0	3.790
Retraite voorstel 16f: Dotatie vrijval onderhoudsvoorzieningen Sport aan nieuwe reserve Expl. resultaten Eigenaren Onderhoud	0	0	5.500	0	5.500
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 16e: Dotatie reserve Activafinanciering t.g.v. vervangingsinvesteringen kunstgrasvelden	0	0	2.000	0	2.000
Retraite voorstel 33: Dotatie reserve Activafinanciering tbv Topsportaccommodaties	0	0	345	0	345
Volume-ontwikkeling					
Correcte baten naar negatieve lasten agv nieuwe BBV-wetgeving	-4.536	-4.536	0	0	0
Oninbare belastingopbrengsten als last verwerken ipv baat agv aanpassing BBV	351	351	0	0	0
Onttrekking programmareserves	0	0	2.708	2.708	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie budget m.b.t. administratie en advieskosten Personeelshypotheekportefeuille	-50	0	0	0	-50
Actualisatie budgetten m.b.t. Treasury (lasten en baten geldleningen)	234	277	0	0	-43
Actualisatie kapitaallasten	-11.010	1.939	0	0	-12.949
Actualisatie Rente lening Erfpachtcanons ineens	1	0	0	0	1
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	807	0	0	0	807
Afstemming budget rente SAS Len/Hyp/Funding tussen CTR en SZW	200	0	0	0	200
Decentralisatieuitkering Green Deal (GF Laadpalen)	0	540	0	0	-540
Herverdeling dwanginvorderingsbaten	1.258	41	0	0	1.217
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-96	0	0	0	-96
Joods Eerherstel	0	0	0	2.600	-2.600
Mutaties Centrale bedrijfsvoeringsreserve	0	0	11.301	8.890	2.411
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-295	0	0	0	-295
Ontr. BR Activafinanciering t.g.v. WFCC & Residentieorkest	0	0	0	323	-323
Ontr. BR Internationaal & Werving t.b.v. Vitalizee	0	0	300	0	300
Ontr. BR Statushouders (corr. Resultaatsbest.2016	0	0	65	0	65
Onttrekking BR Co-financiering t.b.v. DSB	0	0	182	0	182
Onttrekking BR Herstructurering en BR Activafin	0	0	2.976	0	2.976
Onttrekking concernreserve Activafinanciering t.b.v. dekking rente investeringen Klusobjecten	0	0	0	178	-178
Onttrekking concernreserve Grote projecten tgv dotatie concernreserve Activafinanciering n.a.v. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatsch. nut	0	0	76.881	0	76.881
Onttrekking programmareserves	0	0	0	14.659	-14.659
Onttrekking reserve Activafinanciering t.b.v. Vitalizee	0	0	166	0	166
Overheveling budget overhead perceptie kosten Afvalstoffen, Riolering en Parkeerbelasting van DSB naar DPZ	887	0	0	0	887
Overheveling rentevergoeding Busremise Telexstraat en Wateringse Veld van CTR naar CVDH	-67	0	0	0	-67
Rente Sportcampus Zuiderpark	0	0	0	831	-831
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	0	0	0	227	-227
Taakmutatie Gemeentefonds	0	15.922	0	0	-15.922
Trend en areaal	83	2.246	0	0	-2.163
Totaal 16 - Financiën	-12.233	20.078	138.214	72.216	33.687
17 - Overige beleidsvoornemens					
Voorjaarsnota 217					
VJN: Indexering Rotterdamse Baan	0	0	1.200	0	1.200

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
VJN: Reservering Trend	2.009	0	0	0	2.009
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 10: Vrijval Reserve Grote Projecten	0	0	0	180	-180
Retraite voorstel 13: Vrijval kapitaallasten MIP	-2.620	0	0	0	-2.620
Waar zetten we het voor in?					
Dotatie reserve Allocatie 2018 - 2021 tgv dekking nieuw beleid 2018-2021	0	0	36.222	0	36.222
Retraite voorstel 15: Dotatie reserve grote projecten t.g.v. Stad in Transitie (Haags investeringsfonds)	0	0	6.000	0	6.000
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 (dotatie reserve)	0	0	4.750	0	4.750
Volume-ontwikkeling					
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting	0	0	0	0	0
Actualisatie IDC-tarieven	-1.200	0	0	0	-1.200
Actualisatie kapitaallasten	6.048	0	0	0	6.048
Actualisatie onttrekking concernreserve Herstructurering reserves m.b.t. Ontrafeling Grexen	0	0	0	-2.792	2.792
Actualisatie onttrekking concernreserve Statushouders m.b.t. cohort 2016/2017	0	0	0	1.013	-1.013
Afronding begroting	-3	0	0	0	-3
Budget tbv Rekenkamer	-220	0	0	0	-220
Decentralisatieuitkering Green Deal (GF Laadpalen)	0	0	540	200	340
Dotatie concernreserves Allocatie Incidentele middelen 2018 - 021 ivm herfasering middelen Pilot Inburgering van 2017 naar 2018	0	0	575	0	575
Dotatie ontvangsten van Stichting Jong Florence (OCW) aan concernreserve Incidentele middelen 2018 - 2021	0	0	888	0	888
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	2.833	0	0	0	2.833
Joods Eerherstel	0	0	2.600	0	2.600
Lagere onttrekking reserve grote projecten tgv Scheveningen Haven	0	0	0	-250	250
Mutaties Centrale bedrijfsvoeringsreserve	6.640	0	0	0	6.640
Ontr. BR Activafinanciering t.g.v. WFCC & Residentieorkest	323	0	0	0	323
Ontr. BR Internationaal & Werving t.b.v. Vitalizee	0	0	0	455	-455
Ontr. BR Statushouders (corr. Resultaatsbest.2016	0	0	0	65	-65
Onttrekking aan concernreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2017 - 2020 ivm herfasering middelen WeGo4it van 2020 naar 2017	0	0	0	735	-735
Onttrekking BR Co-financiering t.b.v. DSB	0	0	0	482	-482
Onttrekking BR Herstructurering en BR Activafin	0	0	-2.976	0	-2.976
Onttrekking concernreserve Allocatie incidentele middelen 2015 - 2018 t.b.v. Stichting Heid	0	0	0	5.000	-5.000
Onttrekking concernreserve Co-financiering t.b.v. projecten DSO FRED, Inno-port Scheveningen, Technische bijstand EFRO en Urban Farming Now	0	0	0	1.842	-1.842
Onttrekking concernreserve Grote Projecten tbv Scheveningen Haven, Internationale Zone en Rotterdamsebaan Vastgoed	0	0	0	118	-118
Onttrekking concernreserve Grote Projecten tbv Spuikwartier (CVDH)	0	0	0	223	-223
Onttrekking concernreserve Grote projecten tgv dotatie concernreserve Activafinanciering n.a.v. BBV-wijziging m.b.t. investeringen met maatsch. nut	0	0	0	48.296	-48.296
Onttrekking concernreserve Internationaal & Werving t.b.v. projecten BSD	0	0	0	2.772	-2.772
Onttrekking concernreserve Uitlichting vastgoed grondexploitaties tgv afwaardering vastgoed DSO	0	0	0	3.293	-3.293
Overhevelen budget Expertisecentrum Verbonden partijen van CTR naar BSD	-117	0	0	0	-117

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Overhevelen budget innovatief aanbesteden van CTR naar BSD	-124	0	0	0	-124
Overhevelen budget Inzet G4 trainees van CTR naar BSD	-60	0	0	0	-60
Overhevelen budget Kwaliteitsimpuls PenC, Informatie en Inkoop van CTR naar BSD	-62	0	0	0	-62
Overhevelen budget Stad in Transitie: Smart Cities van CTR naar BSD	-660	0	0	0	-660
Overhevelen budget Contract en Leveranciers Management van CTR naar BSD	-31	0	0	0	-31
Overheveling budget baten bestuurlijke boetes handhaving kinderopvang 2017 van CTR naar OCW	80	0	0	0	80
Overheveling budget beveiligingsschil stadhuis en hosting B&W van CTR naar IDC resp. BSD	-325	0	0	0	-325
Rente Sportcampus Zuiderpark	831	0	0	0	831
Retraite voorstel 15: Dotatie reserve grote projecten t.g.v. Stad in Transitie (Haags investeringsfonds)	0	0	0	800	-800
Retraite voorstel 18: Onttrekking concernreserve Statushouders tbv budget Statushouders cohort 2017/2018	0	0	0	1.561	-1.561
Retraite voorstel 61: dotatie concernreserves Allocatie Incidentele middelen 2018 - 021 ivm herfaseringen	0	0	4.434	0	4.434
Taakmutatie Gemeentefonds	645	0	0	0	645
Toevoegen overschot Rekenkamer 2016 aan budget 2017	-4	0	0	0	-4
Trend en areaal	-3.755	0	0	0	-3.755
Totaal 17 - Overige beleidsvoornemens	10.228	0	54.232	63.994	466
18 - Interne dienstverlening					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	1830	0	0	-1830
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-52	-52	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	254	-367	0	0	621
Actualisatie begroting intern dienstencentrum	-96	2227	0	0	-2323
Actualisatie IDC-tarieven	-2	0	0	0	-2
Actualisatie kapitaallasten	-24	0	0	0	-24
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingarages van DSB naar CVDH	6	0	0	0	6
Retraite voorstel 55: opheffen compensatiereserve/reorganisatievz	0	0	0	500	-500
Trend en areaal	-17	0	0	0	-17
Totaal 18 - Interne dienstverlening	69	3638	0	500	-4069
19 - Stadsdelen en Wijk aanpak					
Maatregelen tegen onderbesteding, onderhoudsvoorziening, herijking reserves en MIP					
Retraite voorstel 16c: Vrijval onderhoudsvoorzieningen Vastgoed	0	246	0	0	-246
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie budget m.b.t. degeneratiekosten en opbrengsten	400	400	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	718	1.368	0	0	-650
Actualisatie kapitaallasten	104	0	0	0	104
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	-246	0	0	0	-246
Budget nieuwe investering Laak	325	0	0	0	325
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-23	0	0	0	-23
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	-14	0	0	0	-14
Overheveling diverse budgetten van DSB naar DPZ	1.680	0	0	0	1.680
Retraite voorstel 49: Budget burgerparticipatie en wijk aanpak tlv programmareserve	636	0	0	0	636

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Taakmutatie GF Energiebesparing woningen in 2017	309	0	0	0	309
Trend en areaal	340	0	0	0	340
Totaal 19 - Stadsdelen en Wijkaanpak	4.229	2.014	0	0	2.215
Overhead					
Waar zetten we het voor in?					
Retraite voorstel 28: Impuls communicatie	200	0	0	0	200
Retraite voorstel 31: Versterking beheer & exploitatie markt	80	0	0	0	80
Volume-ontwikkeling					
Actualisatie begroting n.a.v. beëindiging uitkering oud medewerker	-1	-1	0	0	0
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	178	178	0	0	0
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	51	51	0	0	0
Overige neutrale mutaties in/tussen programma's					
Actualisatie begroting	-2	0	0	0	-2
Actualisatie begroting Centrale Vastgoed Organisatie	-374	367	0	0	-741
Actualisatie begroting Intern Dienstencentrum	1.573	-750	0	0	2.323
Actualisatie IDC-tarieven	2.124	0	0	0	2.124
Actualisatie kapitaallasten	2.486	0	0	0	2.486
Actualisatie verdeelsleutels indirecte kosten	4.030	2.244	0	0	1.786
Bestaande knelpunten en bezuinigingen	928	0	0	0	928
Bijdrage ivm reïntegratie	7	0	0	0	7
Budget Rekenkamer	220	0	0	0	220
Correctie begroting m.b.t. verdeling overhead/directe kosten	763	0	0	0	763
Directeur HWI	111	0	0	0	111
Extra middelen Groen	36	0	0	0	36
Formatiewijzigingen DSB	190	0	0	0	190
Herziening middelen binnen PZJ vanwege WmO/TuO	325	0	0	0	325
Huisvestingsbudgetten herijken	75	0	0	0	75
Inrichting CJG begroting	3.544	0	0	0	3.544
Invulling 3e tranche BOA's uit coalitie akkoord	224	0	0	0	224
Invulling besparing apparaatskosten primair proces	-182	0	0	0	-182
Inzet Communicatie voor Programma Internationaal	42	0	0	0	42
Neutrale herverdeling lasten binnen dienst DPZ	508	0	0	0	508
Overdracht van OCW-CJG naar BSD CommunicatieLab	122	0	0	0	122
Overhead correctie Begraafplaatsen	-168	0	0	0	-168
Overhead Db dienstbreed	283	0	0	0	283
Overhevelen budget Expertisecentrum Verbonden partijen van CTR naar BSD	117	0	0	0	117
Overhevelen budget innovatief aanbesteden van CTR naar BSD	124	0	0	0	124
Overhevelen budget Inzet G4 trainees van CTR naar BSD	60	0	0	0	60
Overhevelen budget Kwaliteitsimpuls PenC, Informatie en Inkoop van CTR naar BSD	62	0	0	0	62
Overhevelen budget Contract en Leveranciers Management van CTR naar BSD	31	0	0	0	31
Overheveling budget beveiligingsschil stadhuis van CTR naar IDC	275	0	0	0	275
Overheveling Budget Haagse Bezwaarsaken van BSD naar DPZ	34	0	0	0	34
Overheveling budget ivm overgang bodechauffeur van OCW naar IDC	77	0	0	0	77
Overheveling budget ondersteuning beheer stallingsgarages van DSB naar CVDH	4	0	0	0	4
Overheveling budgetten Topdesk van DSO en OCW naar BSD	28	0	0	0	28
Overheveling CIS beheergelden van BSD naar DPZ	-253	0	0	0	-253
Overheveling CIS beheergelden van BSD naar IDC	0	0	0	0	0

Mutatie (bedrag X € 1000,-)	Lasten	Baten	Dotaties	Onttrekkingen	Saldo
Overheveling CIS beheergelden van DSO naar BSD	401	0	0	0	401
Overheveling CIS gelden van OCW naar BSD	100	0	0	0	100
Overheveling Mediabeleid van BSD naar OCW	-108	0	0	0	-108
Retraite voorstel 18: Budget Statushouders cohort 2017/2018 tlv concernreserve Statushouders	552	0	0	0	552
Retraite voorstel 55: Opheffen compensatiereserves/reorganisatievz	857	1.204	0	750	-1.097
Trend en areaal	583	8	0	0	575
Uitbreiding formatie ivm gebiedsgericht werken BAS	59	0	0	0	59
Uitruiming begroting t.g.b. budget Global Parlement of Mayors	20	0	0	0	20
Verlaging begroting agv het niet meer toerekenen van lasten m.b.t. collegevervoer en overhead aan programma College en Bestuur	129	0	0	0	129
Actualisatie overhead 2017 DSO	-2.060	0	0	0	-2.060
Totaal Overhead	18.464	3.301	0	750	14.413
Eindtotaal	28.998	113.399	243.577	159.176	0

Bijlage 3: Standen bestaande reserves 2017 na begrotingswijzigingen

Reserve (X €1000)	Dienst	Soort reserve	Eindsaldo 2016	Resultaats- bestemming	Beginsaldo 2017	Dotaties	Ont- trekkingen	Eindsaldo 2017
03 - Dienstverlening								
Dienstcompensatiereserve DPZ	DPZ	Dienstcompensatiereserve	270	472	742	-	742	-
Bestemmingreserve verkiezingen	DPZ	Egalisatiereserve	1.465	535	2.000	-	200	1.800
			1.735	1.007	2.742	-	942	1.800
06 - Onderwijs								
Reserve Duurzame Huisvesting Onderwijs	OCW	Projectreserve	6.539	-	6.539	3.200	1.000	8.739
Reserve Multifunctioneel gebruik schoolgebouwen	OCW	Projectreserve	8.970	-	8.970	-	2.000	6.970
			15.509	-	15.509	3.200	3.000	15.709
07 - Werk, Inkomen en Armoedebeleid								
Dienstcompensatiereserve SZW	SZW	Dienstcompensatiereserve	386	614	1.000	-	1.000	-
Dienstcompensatiereserve HGR	HGR	Dienstcompensatiereserve	412	22	434	-	434	-
Bestemmingsreserve afbouw ID-banen	SZW	Projectreserve	17.797	-	17.797	-	10.041	7.756
Bestemmingsreserve Jeugdwerkloosheid Haaglanden	SZW	Projectreserve	5.118	-	5.118	-	5.118	-
			23.713	636	24.349	-	16.593	7.756
08 - Zorg en Welzijn								
Dienstcompensatiereserve OCW	OCW	Dienstcompensatiereserve	913	87	1.000	-	1.000	-
Reserve Zorg Innovatiefonds	OCW	Projectreserve	-	-	-	5.000	-	5.000
Egalisatiereserve Individuele voorzieningen WMO	OCW	Projectreserve	5.000	-	5.000	-	2.200	2.800
			5.913	87	6.000	5.000	3.200	7.800
10 - Ontwikkeling Buitenruimte								
Dienstcompensatiereserve DSB	DSB	Dienstcompensatiereserve	145	668	813	-	813	-
Bestemmingsreserve Werk met Werk	DSB	Projectreserve	4.859	-	4.859	4.000	5.120	3.739
			5.004	668	5.672	4.000	5.933	3.739
11 - Economie, Internationale stad en Binnenstad								
Bestemmingsreserve Overcommitting D2	DSO	Projectreserve	3.532	-	3.532	-	85	3.447
Toegekende (gemeentelijke) revolverende investeringsmiddelen	DSO	Projectreserve	-	-	-	4.100	-	4.100
Bestemmingsreserve World Forum Convention Center	DSO	Projectreserve	5.930	-	5.930	-	5.930	-
Bestemmingsreserve Stedelijke Ontwikkeling	DSO	Projectreserve	1.166	-	1.166	2.124	250	3.040
Bestemmingsreserve Fonds Economische Structuurversterking	DSO	Projectreserve	12.454	-	12.454	-	5.000	7.454
			23.082	-	23.082	6.224	11.265	18.041
12 - Sport								
Bestemmingsreserve Olympisch fonds	OCW	Projectreserve	3.540	-	3.540	1.600	990	4.150
			3.540	-	3.540	1.600	990	4.150
13 - Verkeer en Milieu								
Bestemmingsreserve Parkeren	DSB	Projectreserve	12.100	-	12.100	2.194	10.311	3.983
Bestemmingsreserve Bodem	DSB	Projectreserve	1.172	-	1.172	-	1.172	-
Bestemmingsreserve Stedelijke Ontwikkeling	DSO	Projectreserve	7.536	-	7.536	-	6.463	1.073
			20.808	-	20.808	2.194	17.946	5.056

Reserve (X €1000)	Dienst	Soort reserve	Eindsaldo 2016	Resultaats- bestemming	Beginsaldo 2017	Dotaties	Ont- trekkingen	Eindsaldo 2017
14 - Wonen en Duurzaamheid								
Bestemmingsreserve Stedelijke Ontwikkeling	DSO	Projectreserve	11.443	-	11.443	2.694	5.870	8.267
Bestemmingsreserve Stadsvernieuwing	DSO	Projectreserve	3.533	-	3.533	-	939	2.594
Toegekende (gemeentelijke) revolverende investeringsmiddelen	DSO	Projectreserve	-			6.000	250	5.750
			14.976	-	14.976	8.694	7.059	16.611
15 - Stadsontwikkeling								
Dienstcompensatiereserve DSO	DSO	Dienstcompensatiereserve	1.000		1.000	-	1.000	-
Reserve Grondbedrijf	DSO	Reserve Grondbedrijf	57.122	4.329	61.451	11.408	14.890	57.969
Bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds DHZW	DSO	Projectreserve	2.777		2.777	30	244	2.563
Reserve Voorfinanciering actief en faciliterend grondbeleid	DSO	Projectreserve	8.300	-	8.300		3.001	5.299
Bestemmingsreserve The Hague World Forum	DSO	Projectreserve	7.117	-	7.117	-	2.413	4.704
Bestemmingsreserve Universiteit Leiden	DSO	Projectreserve	885	-	885	-	885	-
Bestemmingsreserve Stedelijke Ontwikkeling	DSO	Projectreserve	10.088		10.088	15.954	8.188	17.854
Bestemmingsreserve Strategisch Vastgoed Stadsontwikkeling	DSO	Projectreserve	5.568	-	5.568	-	4.423	1.145
			92.857	4.329	97.186	27.392	35.045	89.534
16 - Financiën								
Algemene reserve	CT	Algemene reserve	75.029	21.000	96.029	17.700	43.400	70.329
Dienstcompensatiereserve GAD	GAD	Dienstcompensatiereserve	214	13	227	-	227	-
Bestemmingsreserve Financiering	CT	Egalisatiereserve	5.500	-	5.500	-	-	5.500
Reserve Activafinanciering	CT	Reserve Activafinanciering	101.045	-	101.045	101.694	12.026	190.713
Bestemmingsreserve Voorfinancieringsrente Sportcampus Zuiderpark	CT	Overige reserves	831	-	831	-	831	-
Reserve Onderhoud Sportaccommodaties	CT	Res.onderhoud	-		-	5.500		5.500
Reserve Onderhoud Vastgoed	CT	Res.onderhoud	-		-	3.790		3.790
Centrale Bedrijfsvoeringsreserve	CT	Centrale bedrijfsvoeringsreserves	6.000		6.000	11.320	8.890	8.430
Programmareserve College en Bestuur	CT	Programmareserve	-1	2	1	-		1
Programmareserve Wijk aanpak en Dienstverlening	CT	Programmareserve	800	1.200	2.000	-	1.400	600
Programmareserve Openbare orde en Veiligheid	CT	Programmareserve	296	907	1.203	-	1.203	-
Programmareserve Cultuur en Bibliotheek	CT	Programmareserve	-	256	256	-		256
Programmareserve Onderwijs	CT	Programmareserve	1.052	2.948	4.000	-	1.500	2.500
Programmareserve Werk, Inkomen en Armoedebeleid	CT	Programmareserve	1.307	853	2.160	46	365	1.841
Programmareserve Zorg en Welzijn	CT	Programmareserve	5.000	5.000	10.000	-	5.000	5.000
Programmareserve Jeugd	CT	Programmareserve	966	3.034	4.000	-	2.350	1.650
Programmareserve Ontwikkeling Buitenruimte	CT	Programmareserve	506	658	1.164	-		1.164
Programmareserve Economie, Internationale Stad en Binnenstad	CT	Programmareserve	106	2.394	2.500	-	2.500	-
Programmareserve Sport	CT	Programmareserve	133	1.604	1.737	-	1.737	-
Programmareserve Verkeer en Milieu	CT	Programmareserve	1.174	1.826	3.000	-	2.865	135
Programmareserve Wonen en Duurzaamheid	CT	Programmareserve	-	12	12	-	-	12
Programmareserve Stadsontwikkeling	CT	Programmareserve	8	963	971	-	971	-
Programmareserve Stadsdelen en Wijk aanpak	CT	Programmareserve	-	836	836	-	636	200
			199.966	43.506	243.472	140.050	85.901	297.621

Reserve (X €1000)	Dienst	Soort reserve	Eindsaldo 2016	Resultaats- bestemming	Beginsaldo 2017	Dotaties	Ont- trekkingen	Eindsaldo 2017
Bestemmingsreserve Grote Projecten	CT	Projectreserve	68.036	-	68.036	17.710	50.069	35.677
Bestemmingsreserve Co-financiering	CT	Projectreserve	4.747	-	4.747	3.000	2.490	5.257
Bestemmingsreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2014 - 2017	CT	Overige reserves	30.047	-	30.047	20.260	50.307	-
Bestemmingsreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2015 - 2018	CT	Overige reserves	119.110	5.000	124.110	73.882	140.656	57.336
Bestemmingsreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2016 - 2019	CT	Overige reserves	-	-	-	1.643	1.643	-
Bestemmingsreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2017 - 2020	CT	Overige reserves	78.467	-	78.467	14.854	37.046	56.275
Bestemmingsreserve Allocatie incidentele middelen (nieuw beleid) 2018 - 2021	CT	Overige reserves	-	-	-	45.258	200	45.058
Bestemmingsreserve Herstructurerings reserves	CT	Overige reserves	24.000	1.885	25.885	-2.920	8.260	14.705
Bestemmingsreserve Internationaal & Werving	CT	Overige reserves	3.005	-	3.005	3.000	3.392	2.613
Bestemmingsreserve Statushouders	CT	Projectreserve	7.925	-	7.925	4.750	9.485	3.190
Bestemmingsreserve Uidichting vastgoed grondexploitatie	CT	Overige reserves	17.469	-	17.469	-	3.293	14.176
			352.806	6.885	359.691	181.437	306.841	234.287
18 - Interne dienstverlening								
Dienstcompensatiereserve IDC	IDC	Dienstcompensatiereserve	500	-	500	-	500	-
			500	-	500	-	500	-
20 - Overhead								
Dienstcompensatiereserve BSD	BSD	Dienstcompensatiereserve	500	-	500	-	500	-
Bestemmingsreserve Basiswerkplekken	IDC	Egalisatiereserve	1.082	-	1.082	-	-	1.082
Dienstcompensatiereserve CVO	CVO	Dienstcompensatiereserve	250	-	250	-	250	-
			1.832	-	1.832	-	750	1.082
			762.241	57.118	819.359	379.791	495.964	703.186

Bijlage 4: Grote investeringsprojecten

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
Rotterdamsebaan	Uitvoering	2019-4	2020-2	2020-2	De Rotterdamsebaan is de nieuwe verbindingsweg tussen het rijkswegennet vanaf knooppunt Ypenburg A4/A13 en de Centrumring van Den Haag. Het hoofdcontract is in december 2015 gegund, waarna de aannemerscombinatie is gestart met de voorbereiding voor het boorproces en met het uitwerken van het integrale ontwerp. Er wordt gewerkt aan beide tunneltoeritten (inclusief de start- en ontvangtschacht voor de tunnelboormachine). De Laan van Hoornwijck is inmiddels verplaatst. De ingebruikname van de tunnel staat gepland voor medio 2020. Het project loopt zowel financieel als qua planning op schema.
Haags Startstation Erasmuslijn	Financiële afwikkeling	2014	2016-2	2016-2	Het Haags Start Station van de Erasmuslijn is medio 2016 in gebruik genomen. In de eerste helft van 2017 hebben nog restwerkzaamheden plaatsgevonden; de geluidsisolatie van de woningen is afgerond. Het buurtpark is in het eerste kwartaal feestelijk geopend. De financiële afronding met ProRail, de gedelegeerd opdrachtgever van het hoofdbestek, is vrijwel gereed.
VAB Noordwal/Veenkade	Financiële afwikkeling	2011	2016-3	2016-3	De VAB Veenkade is in september 2016 in gebruik genomen. De financiële afwikkeling met de aannemer die de civiele werkzaamheden heeft uitgevoerd is nog niet volledig afgerond.
Meerjarenplan Fiets / Fiets Sterfietsroutes	Realisatiefase	2012-2015	2012-2017	2012-2018	Bij de vaststelling van de Haagse Nota Mobiliteit (RIS180762) is besloten dat er in de periode 2011-2020 minstens 10 sterfietsroutes (SFR) zullen worden gerealiseerd (amendement bij rv 115.2011/c). Om die doelstelling te bereiken is in het MJP Fiets 2015-2018 opgenomen dat er zeven sterfietsroutes gedurende de lopende collegeperiode zullen worden ingericht. Dit wordt grotendeels gerealiseerd. Kanttekening daarbij is dat enkele delen van de sterfietsroutes pas in 2019 volledig zullen worden opgeleverd.
Netwerk RandstadRail	Realisatiefase	2016-2017	2016-2018	2016-2018	De Metropoolregio Rotterdam Den Haag werkt samen met de gemeente aan de kwaliteit van het openbaar vervoer. Met de uitvoering van het project Netwerk RandstadRail maakt de gemeente de spoorinfrastructuur gereed voor de voor de zogeheten "regiotramlijnen" 9, 11, 15 en 16/17. De aangepaste infrastructuur maakt het mogelijk om te rijden met nieuwe moderne, lagevloertrams die aan meer reizigers plaats bieden. In 2017 lopen nog enkele grote projecten, zoals het Stationsplein Holland Spoor, inclusief Tophalte en Kerkplein-Calamiteitenroute. De verwachting is dat deze eind 2017/ begin 2018 gereed zullen zijn. In 2018 zal de halte Leggelostraat nog worden uitgevoerd en zullen nog enkele afrondende werkzaamheden gereed komen.
Verkeersplan - Noordwestelijke Hoofdroute Is Noordwestelijke hoofdroute eind 2018 helemaal klaar?	Voorbereiding	2018-4	2018-4	2018-4	Voor de Noord Westelijke HoofdRoute (NWHR) wordt een knelpuntenaanpak gevolgd waarbij vooral gekeken is naar knelpunten op het gebied van oversteekbaarheid, verkeersveiligheid en inpassing in de omgeving. Deeltraject 1 van de NWHR betreft het deelproject Machiel Vrijenhoeklaan - Sportlaan, inclusief de groenzone van de Haagse Beek langs de Sportlaan. Uitgangspunt is dat de Machiel Vrijenhoeklaan en de Sportlaan hun functie van stedelijke hoofdweg behouden. In de eerste helft van 2017 is het definitief ontwerp afgerond en is de aanbestedingsstrategie bepaald. De uitvoering van fase 1 staat gepland in 2018.
PiW: Vruchtenbuurt / Mient (PiW)	Voorbereiding	PM	PM	PM	Er is gestart met het VO.

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
PiW: Laakkwartier Oost	Vorbereiding	PM	PM	PM	Er is gestart met het VO.
Bezuidenhout Oost, Fase 2	Vorbereiding	2019-1	2019-1	2019-1	De voorbereiding van de projecten in Bezuidenhout-Oost fase 2 is in volle gang. De uitvoering van de 2e fase zal plaatsvinden in 2018/2019.
Bezuidenhout Oost, Fase 3	Vorbereiding	2020-1	2020-1	2020-1	De voorbereiding van de projecten in Bezuidenhout-Oost fase 3 is gestart. De uitvoering zal plaatsvinden in 2019/2020
Rustenburg Oostbroek	Vorbereiding	2017-4	2017-4	2018-4	De voorbereiding van het project Rustenburg – Oostbroek is gestart. De uitvoering zal starten in 2018.
Busplatform Den Haag Centraal	Realisatiefase	2017-4	2018-4	2018-4	De vernieuwing van het Busplatform bij Station CS is in april aanbesteed en de voorbereidende werkzaamheden zijn inmiddels begonnen. Met de de herinrichting van het Prins Bernardviaduct grenzend aan het busplatform zal na de zomer 2017 worden gestart. Naar verwachting zal het project november 2018 worden opgeleverd.
Doorontwikkeling Dynamisch Verkeersmanagement (DDVM)	Realisatiefase	2015	2016	2018-2	In de eerste helft van 2017 is het NRMO (Netwerk breed Regelscenario Management Omgeving) ingevoerd. Dit is het systeem dat verkeersscenario's in werking kan zetten door de aansturing van DRIP's en VRI's. Het laatste deel van het DDVM-programma, namelijk het OVMS (Open data Verkeers Management Systeem) zal naar waarschijnlijkheid aan het eind van het tweede kwartaal 2018 worden ingevoerd. Het OVMS is de database waarin alle gegenereerde informatie zoals bijvoorbeeld verkeersgegevens in worden opgeslagen en bewerkt
Fietsbrug over de A4 Trekfietstrace - Ypenburg - Vlietzone	Vorbereiding	2020-1	2020-1	2020-1	Het Trekfietstracé loopt vanaf de opening in de geluidswal langs de A4 aan de zijde van Ypenburg/Boswijk tot en met de oversteek van de Westvlietweg en kent twee onderdelen, te weten het Fietsviaduct en een fietspad. Het ontwerp van het Fietsviaduct A4 (RIS296397) is in april vastgesteld door de raad. Op basis hiervan zal met een niet openbare Europese aanbesteding aan de markt worden gevraagd een vakwerk of kokerbrug aan te bieden. De aanleg van het fietspad start nadat de boorwerkzaamheden van de Rotterdamsebaan zijn afgerond (medio 2019). De geplande openstelling van het gehele fietspad tussen Ypenburg en de Westvlietweg is voorzien voor begin 2020.
Erasmusweg	Vorbereiding	2018-4	2018-4	2018-4	De voorbereiding van de herinrichting Erasmusweg deel 1, tussen de Loevesteinlaan en de Troelstrakade, is gestart. De herinrichting omvat het versmallen van de middenberm om daarmee een profiel van 2x2 rijstroken te creëren. In het kader van werk-met-werk maken zal in het eerste deel van de Erasmuswegweg ook het riool worden vervangen. De uitvoering zal in 2018 plaatsvinden.
Neherkade	Financiële afwikkeling	2015-4	2015-4	2015-4	Het project is eind 2015 opgeleverd. De financiële afwikkeling loopt nog.
Duinstraat	Vorbereiding	2019	2019	2019	Het project is gereed voor vrijgave inspraak. Uitvoering geschiedt in 2018/219.
Parkeergarage P + R Forepark	Vorbereiding	2019-4	2019-4	2019-4	In 2018 wordt het definitief ontwerp voor de nieuwe P + R-garage in Forepark vastgesteld. De oplevering van de parkeergarage wordt verwacht in 2019.
Stadsentree's: KJ-plein/Koekamp en A12/Malieveld	Vorbereiding	2018-4	2018-4	2018-4	Voor de Stadsentrees KJ Plein/Koekamp en A12 Malieveld is de integrale leidraad Stadsentree Den Haag CS vastgesteld (RIS 296855) en er wordt gewerkt aan het Voorlopig Ontwerp

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
Oude Centrum	Vorbereiding, deels uitvoering	2018-4	2018-4	2018-4	* De Loper Oude Centrum is een belangrijke stadsentree. Via de Stationsweg en de Wagenstraat verbindt de Loper Oude Centrum het (internationale) treinstation Hollands Spoor met de binnenstad van Den Haag. Het afgelopen half jaar is met bewoners, ondernemers en andere betrokkenen gewerkt aan het Voorlopig Ontwerp van de Loper Oude Centrum .Het concept voorontwerp is eind mei vrijgegeven voor inspraak. * De prijsvraag waarbij aan buurtbewoners is gevraagd ideeën aan te dragen ter verbetering van de buitenruimte van het Oude Centrum is succesvol verlopen. De gewonnen ideeën zijn deels al uitgevoerd. Op de Paviljoensgracht is groen aangebracht in geveltuinen en in boomspiegels.
Kust Gezond: Scheveningen Bad en Noord Boulevard	Vorbereiding, deels uitvoering	2018-3	2019-3	2019-3	Het uitvoeringsprogramma 'De Kust Gezond' (RIS290042) vormt de basis om de Scheveningse buitenruimte weer meer aantrekkelijk te maken voor bewoners, toeristen en ondernemers. Dit is verder uitgewerkt in het Voorlopig Ontwerp Noordboulevard, Middenboulevard en Kurhaus e.o. (RIS 295697). • Het deelproject Seinpostduin is nagenoeg gereed en wordt aan het begin van de zomer opgeleverd. Het gebied rondom het Kurhaus wordt verder uitgewerkt tot een definitief ontwerp. De voorbereidingen voor het vernieuwen van de Noord Boulevard zijn in volle gang. Hierbij wordt overlegd met alle stakeholders. • DO Noordboulevard is in voorbereiding. Het bestek voor bouwrijp maken huidige boulevard ten behoeve van vastgoedontwikkeling Hommerson is in voorbereiding. Voor de vastgoedontwikkeling Hommerson is het nodig een keerconstructie te plaatsen om de bestaande bebouwing veilig te kunnen slopen. De vergunning hiervoor is verleend. • Er zijn tijdelijke trappen geplaatst om het strand toegankelijker te maken in afwachting van besluitvorming over het VO voor de definitieve invulling van 9 trappen.
Kust Gezond: Zwolsestraat	Vorbereiding	2019-3	2019-3	2019-3	Begin dit jaar is gestart met het opstellen van een concept Schetsontwerp voor de ongelijkvloerse kruising Zwolsestraat/Gevers Deynootweg.
Onderwijs Huisvestingsplan	n.v.t.	doorlopend			De onderwijshuisvestingprogramma's (OHV) bij de dienst OCW zijn tot en met 2017 operationeel. De raming voor 2017 bedroeg €26,6mln. Er is dit half jaar € 5,8 mln. gerealiseerd. Vanuit het OHV programma 2017 is begin 2017 een budget van € 1,2 mln. overgedragen vanuit OCW aan de CVDH. Het betreft een project van de Haagse Beek en de Eben Haezerschool waarvan de CVDH bouwheer is. Prognose voor de uitgaven van geheel 2017 (na aftrek van het overgedragen budget) komt nu uit op € 25,3 mln voor diverse projecten. De voortgang van de voorschoolpeuterspeelzalen ligt in lijn met de voortgang van de nieuwbouw van scholen.
Kust Gezond: Midden Boulevard	Vorbereiding	Vanaf 2019	Vanaf 2019	Vanaf 2019	Het ontwerp voor de Middenboulevard wordt verder uitgewerkt tot DO niveau en afgestemd op de aangrenzende projecten. Tevens wordt in overleg getreden met de Paviljoenhouders over de tijdelijke en de definitieve situatie.

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
Binckhorst buitenruimte	Voorbereiding, deels uitvoering	2017-4	2017-4	2017-4	In de nota 'Inzet op drie havens' (RIS 278681) is aangegeven dat de middelen uit het coalitieakkoord (€ 10 mln.) worden ingezet in drie havengebieden: Fokkerhaven, Poolsterhaven en Binckhorsthaven. • De buitenruimte rondom de Fokkerhaven is dit voorjaar heringericht. De inrichting past bij het industriële karakter van de Binckhorst. Daarbij is er tevens een steiger in de haven geplaatst. • In januari is het voorlopig ontwerp voor de Poolsterhaven vastgesteld. De haven wordt voorzien van een stalling voor rondvaartorganisaties en particuliere booteigenaren. Daarnaast wordt de Poolsterstraat heringericht. De uitvoering is deze zomer gestart. • In mei is gestart met de uitvoering van de Quick Wins rondom de Binckhorsthaven. Zo is er een kunstwerk aangebracht door Daan Botlek bij Basal. De herinrichting van de buitenruimte is de eerste stap in de verdere ontwikkeling van de Trekvlizzone (zie programma 15). Voor het Kasteel Binckhorst zal daarnaast het Poortgebouw worden gesloopt. Op deze plek zal te midden van een hoogstedelijk gebied de kasteeltuin ontstaan • Begin juli is het voorlopig ontwerp voor de verlengde Zuiderkroonstraat vastgesteld. De straat betreft een nieuwe verbinding tussen de Zonweg en de Wegstraat en daarmee tussen de Binckhorsthaven en de Begraafplaatszone.
Kerkplein	Uitvoering	2017-4	2017-4	2017-4	De uitvoering van het Kerkplein en de vernieuwing van de tramsporen is gestart.
Noordeinde, fase 1 t/m 3	Voorbereiding	2018-4	2018-4	2018-4	Dit jaar wordt de voorbereiding van de herinrichting van het Noordeinde afgerond. De uitvoering van de eerste fase start in 2018.
Herinrichting + Tophalte Leyweg	Uitvoering	2017-3	2017-3	2017-3	De uitvoering van het project Herinrichting Leyweg inclusief de realisatie van een Tophalte bij het stadskantoor Leyweg en het winkelcentrum is januari gestart. De herinrichting is vrijwel gereed. De oplevering van de Tophalte zal naar verwachting in september plaatsvinden.
Herinrichting Grote Marktstraat	Financiële afwikkeling, deels uitvoering	2015-2	2016-1	Anders, zie toelichting	In het vierde kwartaal wordt naar verwachting het kruispunt met de Voldersgracht net als het kruispunt met de Wagenstraat als plateau in natuursteen uitgevoerd. Daarnaast worden op beide kruisingen de natuurstenen plateaus vergroot richting de Gedempte Gracht. Tevens wordt groen toegevoegd in de vorm van boombakken. De boombakken worden naar verwachting eind derde kwartaal geplaatst.
Ondergrondse restafval containers (ORAC's)	Uitvoering	Anders, zie toelichting	diverse	Anders, zie toelichting	Het ORAC-programma is in 2009 gestart. In april 2016 is de 5.000-ste ORAC geplaatst. De ambitie voor 2016 en 2017 was om in totaal 1.000 bakken te plaatsen. Hiervan zijn er in 2016 494 bakken gerealiseerd. In het eerste half jaar van 2017 zijn hier 330 bakken bijgekomen. Bakken zijn geplaatst in de wijken Archipelbuurt, Houtwijk en Zeeheldenkwartier. Nieuw Waldeck en Waalsdorp zijn inmiddels in procedure. Duindorp, Waldeck Noord, Waldeck Zuid, Uilennest en Rosenburg volgen op korte termijn. De doelstelling om in 2016 en 2017 1.000 ORAC's te plaatsen zal worden gehaald.
Afvalbrengrstation Uitenhagestraat	Financiële afwikkeling	2016-4	2017-1	2017-1	In januari 2017 is het afvalbrengrstation in gebruik genomen en is het afvalbrenstation in de Vissershavenstraat in Scheveningen gesloten.
Stationsplein HS, brede deel Stationsweg en Tophalte HS	Uitvoering	2015-4	2017-4	2017-4	Het merendeel van de werkzaamheden rondom Hollands Spoor zal plaatsvinden gedurende de buitendienststelling, die vanaf 1 juli jl. tot en met 21 december a.s. van kracht zal zijn (RIS 260740). Het project is meerdere malen uitgesteld ten gevolge van de afstemming met de overige, voor een groot deel particuliere, initiatieven.

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
Renovatie Koningstunnel	Voorbereiding	2019-4		2019-4	De renovatie van de Koningstunnel wordt in 2017 aanbesteed. In 2018 start de aannemer met de voorbereiding. Start van de uitvoering is naar verwachting maart 2019. De tunnel zal eind 2019 heropend worden.
Valkenboskade	Voorbereiding/Uitvoering	2018-4	2018-4	2018-4	Het aanbestedingstraject voor de Valkenboskade loopt. De uitvoering start later dit najaar.
MJPK 3	Voorbereiding	PM	PM	PM	De totale vervangingsopgave van civiele kunstwerken tot 2040 (kademuren, bruggen, tunnels en bijzondere objecten) is in beeld gebracht. In het derde kwartaal wordt deze vervangingsopgave en het werkprogramma/MJPK-3 voor 2018 t/m 2021 aan de raad aangeboden.
REIS: Kern Bijzonder Fase I	Voorbereiding	PM	PM	PM	PM
Frederik Hendriklaan	Voorbereiding	2018-4	2018-4	2018-4	Eind 2017 wordt naar verwachting het Voorlopig Ontwerp vastgesteld. In de loop van 2018 zal de riolering in 'de Fred' worden vervangen en de winkelstraat van gevel tot gevel open gaan. Dit is een uitgelezen kans om werk met werk te realiseren en meerdere wensen op economisch vlak (versterking winkelgebied), kwaliteit en uitstraling (grote afwijking residentiekwaliteit), verkeer (verkeersveiligheid en parkeren), vervanging riool (groot onderhoud), verbeteren groen en het gebied maken tot 'huiskamer' van de wijk, integraal op te pakken. Er is nog geen uitvoeringsplanning vastgesteld.
Spuikwartier 2.0 (Onderwijs en Cultuur Complex)	Bouw is gestart medio 2017	2019	2020	2020	Op 15 juli 2015 is n.a.v. de aanbestedingsprocedure de DBM-opdracht voor het Onderwijs en Cultuur Complex gegund. Het winnende consortium heeft in het kader van de aanbesteding een gebiedsvisie ontwikkeld met woningen, horeca, een fietsenkelder voor 1.500 fietsen, een hotel, winkels en een Onderwijs- en Cultuur Complex voor de gezamenlijke huisvesting van het Nederlands Danstheater, Residentie Orkest, Stichting Dans- en Muziekcentrum Den Haag en het Koninklijk Conservatorium. De sloop van de Dr. Anton Philipszaal, de danszaal van het Lucent Danstheater en de voormalige ministeriegebouwen is in 2016 afgerond. De omgevingsvergunning voor het Onderwijs- en Cultuur Complex is eind 2016 verleend. De bouw is medio 2017 gestart. Oplevering is medio 2020.
Onderwijs Huisvestingsplan	n.v.t.	doorlopend	doorlopend		De buurtvoorziening Morgenstond aan de Bentelostraat, waarvoor de CVDH in opdracht van het schoolbestuur als bouwheer optreedt, is opgeleverd. De financiële afrekening voor de gecombineerde bouw met CJG, Kinderopvang en Welzijn wordt dit jaar nog verwacht. De oplevering van de Haagse Mytyschool met de Witte Vogel bekend als de buurtvoorziening Melisstockelaan, waarvoor de CVDH in opdracht van het schoolbestuur als bouwheer optreedt, is ook in het eerste halfjaar 2017 opgeleverd. Ook hiervan wordt nog dit jaar de financiële afrekening opgesteld. V.w.b. het aandeel OCW wordt verwezen naar de rapportage van dienst OCW.
Sportcampus Zuiderpark	Afrekenfase		6 maart 2017	mrt-17	Conform de bijgestelde planning is het gebouw op 6maart 2017 opgeleverd en op 14 juni geopend. De financiële afronding wordt in 2017 nog verwacht.
Sportcomplex Aagje Dekenlaan	Eindafrekening				Project is per eind 2016 geactiveerd en afgerond.

Programma / project	Actuele fase	Oorspronkelijke oplevering datum	Geplande oplevering	Actuele planning oplevering	Toelichting
Nieuw belastingstelsysteem	Uitvoering	2012-2016	2018	2018	Het systeem voor processen rondom Belastingzaken wordt vernieuwd om inwoners betere dienstverlening te bieden en de gebruikers van het systeem beter te ondersteunen. Het programma kent een aantal deelprojecten. Inmiddels zijn enkele grote projecten afgerond en is digitale communicatie via de Berichtenbox van MijnOverheid mogelijk. Verder is de aansluiting op de BRK levering aan het systeem van het Kadaster gerealiseerd en is de aansluiting op de Landelijke Voorziening WOZ gerealiseerd. Ook de aansluiting op de Haagse Bron, het gegevensmagazijn van de gemeente Den Haag is gerealiseerd. Komend jaar werken we aan projecten die de digitale communicatie met de burgers en bedrijven verder intensiveren en worden projecten opgepakt en afgerond die bijdragen aan efficiënter werken.
Digitaal gezinsdossier	Start 2e fase	2017	2017	2017	Binnen het PID is gesproken over afronding van het project BReGJe per 1 oktober '17. Lopende het jaar is gebleken dat de koppelingen meer tijd vragen wat veroorzaakt wordt door meerdere factoren, waaronder de planning van partijen buiten de gemeente waaraan gekoppeld dient te worden. De verwachting is dat alle beoogde koppelingen in 2017 gereed zullen zijn.
Tunnel Kijkduin bereikbaarheid parkeergarages	Voorbereiding		2020-12	2020-12	Dit project wordt in het vervolg direct onder programma 15 (exploitatie) verantwoord en komt niet terug als investeringsproject. Dit is het gevolg van een wijziging van de financiële spelregels
DHNC Fietsenkelder	Uitvoering		2018-02	2018-12	Als gevolg van een noodzakelijke wijzigingen van de uitvoeringsmethodiek van de aannemer is de bouwtijd verlengd. Dit is het gevolg van aannames en keuzes die die de aannemer gedurende de aanbestedingsfase gemaakt heeft, maar die bij de verdere uitwerking van het project niet juist zijn gebleken. Door een fasering toe te passen kan mogelijk het eerste deel van de stalling eind september 2018 opgeleverd worden; de gehele stalling is eind 2018 gereed. Een uitgebreide toelichting in opgenomen in het voortgangsbericht Fietsenstalling Koningin Julianaplein van 8 september 2017 (zie: RIS 297794).
Herziening Spuikwartier (horeca/detailhandel in OCC)	Uitvoering		2020	2020	Omdat het programma horeca/detailhandel wordt gerealiseerd in het OCC sluit de planning aan op die van het investeringsproject OCC, dus oplevering medio 2020.
Maasstraat	Uitvoering		2017-12	2017-12	Wordt in 2017 jaar afgesloten
Haagse Loper	Voorbereiding		2018-12	2020	Betreft de herinrichting van de openbare rondom het stadhuis. Dit vindt plaats in 2020, nadat het OCC is opgeleverd. Dit project wordt in het vervolg direct onder programma 10 (exploitatie) verantwoord en komt niet terug als investeringsproject. Dit is het gevolg van een wijziging van de financiële spelregels
Westlandse Zoom	Uitvoering		2019-12	2019-12	Betreft uitvoering van projecten in het kader van het convenant Westlandse Zoom (inmiddels ontbonden) die door de gemeente uitgevoerd moeten worden.
Morgenstond Midden	Uitvoering		2021-12	2021-12	Betreft een (oude) Samenwerkingsovereenkomst tussen Gemeente Den Haag en coöperaties met uit te voeren OR projecten in Morgenstond midden. Bezig met OR Tinaloostraat. In 2017 vind ook voorbereiding DO voor hogeveenlaan plaats. Hierna kan de SOK ontbonden worden, omdat niet alle projecten die in de oorspronkelijke OVK stonden doorgang zullen vinden.
OR Kijkduin	Uitvoering		2022-12	2022-12	Voor Kijkduin Bad is door West 8 een visie opgesteld voor de inrichting van de openbare ruimte. Deze wordt uitgewerkt in een Voorlopig Ontwerp wat eind 2017 gereed zal zijn.

Bijlage 5: Actualisatie grondexploitaties per juni 2017

Inleiding

De gemeente heeft de wettelijke taak een goede ruimtelijke ordening te verzorgen. Hiervoor stelt ze onder meer bestemmingsplannen vast. De financiële en economische haalbaarheid van de bestemmingsplannen zijn gewaarborgd met particulieren en gemeentelijke plannen. Particuliere plannen worden met faciliterend grondbeleid ontwikkeld, gemeentelijke plannen via actief grondbeleid.

De gemeente voert dan voor eigen rekening en risico onder meer grondexploitaties die zich richten op de ontwikkeling van een locatie en de uitgifte van bouwrijpe grond. De gemeente Den Haag heeft nu een portefeuille van 65 grondexploitaties. In deze bijlage rapporteren we over de ontwikkelingen in het actief grondbeleid, over de eerste helft van 2017.

Samenvatting

De volgende ontwikkelingen hebben plaatsgevonden in de eerste helft van 2017:

De ontwikkelingen in de eerste helft van 2017 zijn positief. Samengevat:

- Zes nieuwe grondexploitaties zijn vastgesteld en van twee grondexploitaties is het plankader herzien.
- Het resultaat van de lopende grondexploitaties is met € 7,9 mln. verbeterd. Dit hangt voor een groot deel samen met de verbetering van de woningmarkt waardoor gronduitgifteprijsen in Kijkduin en de A-12 konden worden verhoogd.
- De omvang van de Reserve Grondbedrijf - de risicobuffer voor grondexploitaties - is in de eerste helft van 2017 met € 5,1 mln. toegenomen tot € 66,5 mln. Dit komt vooral door de nieuwe en herziene plannen. Onderdeel van de besluitvorming is dat voor de risicoprofielen van de projecten dekking wordt voorzien en wordt gestort in de reserve Grondbedrijf.
- Omdat de Reserve Grondbedrijf meerjarig een hogere stand kent dan benodigd, wordt het surplus (€ 7,8 mln.) ingezet voor nieuwe ruimtelijk-economische investeringen. Dit is volgens de groei met groei afspraken.
- De actuele stand van de Voorziening Negatieve plannen - deze dient ter dekking van negatieve grondexploitaties - is gestegen van € 157,1 mln. naar € 158,9 mln. Allereerst zijn nieuwe en herziene projecten vastgesteld waarvoor dekking aan de VNP is gestort (7,3 mln verhoging). en anderzijds is minder dekking nodig omdat het resultaat op lopende grondexploitaties met een negatief saldo is verbeterd (€ 5,5 verlaging).
- De begroting voor lasten en baten in 2017 is bijgesteld. Op basis van de laatste inzichten is een hogere complexiteitsfactor doorgevoerd waardoor we minder lasten en baten verwachten in 2017. Zo gaan we onderbesteding tegen.

Verder in deze bijlage worden de ontwikkelingen van het afgelopen jaar toegelicht. Eerst wordt ingegaan op de verschillen op portefeuilleniveau. Daarna volgt een toelichting op de realisaties binnen grondexploitaties en tot slot volgt een nadere toelichting op de ontwikkeling van de Reserve Grondbedrijf en de Voorziening Negatieve Plannen.

Ontwikkelingen operationele grondexploitaties

Verschillenverklaringen

Alle operationele grondexploitaties zijn geactualiseerd aan de hand van de laatste financiële en programmatische uitgangspunten, actuele planning en (eventuele) projectbesluiten binnen de kaders. De financiële gevolgen van deze actualisatie worden in deze paragraaf op portefeuilleniveau toegelicht.

Individuele verschillenverklaringen

Voor omvangrijke grondexploitaties en grondexploitaties waar grotere verschillen zijn opgetreden is een verschillenverklaring opgesteld waarin de financiële ontwikkelingen worden toegelicht. Voor 28 grondexploitaties is een individuele verschillenverklaring opgesteld. Zie het laatste deel van deze bijlage.

Verschillen op portefeuilleniveau 1e halfjaar 2017

Tabel 1: Verschillen Programmarekening 2016 t.o.v. het Halfjaarbericht 2017

Saldo alle grondexploitaties per 01-01-2017	€ 144,8 mln. negatief	
<i>Grondexploitaties met een regulier resultaat</i>	+ €	7,9
<i>Effect bestuurlijk vastgestelde herzieningen en nieuwe grondexploitaties</i>	- €	6,3
Saldo alle grondexploitaties per 01-06-2017	€ 143,2 mln. negatief	

Bedrag (in mln. op NCW)

Het saldo van de totale portefeuille van € 144,8 mln. negatief is verbeterd met € 1,6 mln. tot € 143,2 mln. negatief, waarvan hieronder op portefeuilleniveau een korte toelichting.

Resultaat reguliere grondexploitaties (€ 7,9 mln. voordelig)

Het resultaat van regulier grondexploitaties is hieronder gesplitst in grondexploitaties met een verbeterd resultaat (A) en grondexploitaties met een verslechterd resultaat (B). Daarnaast zijn er grondexploitaties met een neutraal resultaat (C) en grondexploitaties die in de 1^e helft van 2017 zijn vastgesteld of zijn herzien (D).

A. Grondexploitaties met een verbeterd resultaat (€ 9,6 mln. voordelig)

Voor 19 grondexploitaties is het resultaat verbeterd met € 9,6 mln. In zes daarvan zijn de grootste verbeteringen behaald:

- De verbeterde woningmarkt heeft geleid tot bijgestelde grondprijzen in de projecten A12 zone (deelplan 28) en Kijkduin met als gevolg dat deze projecten gezamenlijk € 6,2 mln. zijn verbeterd.
- Als gevolg van een lagere inbrengwaarde van grond en gebouwen in de Binckhorst Noordwest (LA-17) is deze grondexploitatie € 1,2 mln. verbeterd.
- De grondexploitatie HAGA is verbeterd als gevolg van hogere tijdelijke parkeeropbrengsten dan begroot, de grondexploitatie Uitenhagestraat is verbeterd door de aanpassingen in de herontwikkeling van pand Post en de grondexploitatie Wijnhavenkwartier is verbeterd als gevolg met afspraken met derden als bijdragen aan de gebiedsontwikkeling. Alle drie grondexploitaties zijn € 0,5 mln. verbeterd (in totaal € 1,3 mln.).
- In de overige 13 projecten is een verbetering gerealiseerd van € 0,9 mln. door uiteenlopende kleinere effecten.

B. Grondexploitaties met een verslechterd resultaat (€ 1,7 mln. nadelig)

In 22 grondexploitaties is het resultaat verslechterd met in totaal € 1,7 mln.

- In het project Spuikwartier is er voor gekozen om een deel van de commerciële ruimte in het OCC in de vorm van open units te realiseren. Daardoor verliest het OCC parkeerplaatsen in de garage ten gunste van een groter OCC. Per saldo verslechtert de grondexploitatie Spuikwartier met € 0,8 mln. tot € 0,2 mln. NCW positief. Het risico van de parkeergarage Spui Centre was al voorzien in de Meerjaren Prognose Grondexploitaties en wordt afgedekt met de Reserve Grondbedrijf.

- -In de overige 21 grondexploitaties wordt de overige € 0,9 mln. verslechtering veroorzaakt door uiteenlopende kleinere effecten.

C. Grondexploitaties met een neutraal resultaat

- In 24 grondexploitaties is het saldo niet gewijzigd ten opzichte van de programmarekening 2016.

D. Effecten van bestuurlijke besluiten (€ 6,3 mln. nadelig)

In de eerste helft van 2017 is de grondexploitatie portefeuille uitgebreid met zes nieuwe grondexploitaties en twee herzieningen. Deze plannen hebben een negatief saldo van € 6,3 mln. Bij de besluitvorming is dekking van het negatieve saldo voorzien (dotaties aan de Voorziening Negatieve Plannen uit diverse bronnen).

De zes vastgestelde nieuwe grondexploitaties, opgedeeld in negatieve en positieve resultaten bij vaststelling en twee herzieningen zijn:

- Vaststelling van drie nieuwe grondexploitaties met € 3,2 mln. NCW nadelig saldo:
 - Herontwikkeling van Vitalizee (SC-106; RIS296257; saldo € 0,1 mln. NCW nadelig). De grondexploitatie heeft als doel de vestiging van een Legoland Discovery Center (LDC) en heeft een programma van 2.300 m² bvo horeca en 920 m² horeca terras;
 - Trekvlizone (LA-65; RIS295889; € 2,6 mln. NCW nadelig). De grondexploitatie heeft een programma van 821 woningen, waarvan 138 sociale woningen en 7.633 m² bvo bedrijfsruimten.
 - Narcislaan 4 (LO-76; RIS296734; € 0,5 mln. NCW nadelig). De grondexploitatie heeft een programma van 22 sociale huurwoningen bestemd voor statushouders;
- Vaststelling van drie nieuwe grondexploitaties met € 0,9 mln. NCW voordelig saldo:
 - Van Klingeren kavel Binckhorsthaven (LA-67; RIS295893; € 0,6 mln. NCW voordelig). De grondexploitatie heeft een programma van 73 sociale woningen en 73 dure vrije sector huurwoningen.
 - Goudsmidsgaarde (ES-148); RIS296939; € 0,2 mln. NCW voordelig. De grondexploitatie heeft een programma van 10 kavels voor dure eengezinswoningen.
 - Sportlaan 125 (Sacramentskerk (SE-33; RIS296667; € 0,1 mln. NCW voordelig). De grondexploitatie heeft een programma van twee vrijstaande woningen en 10 2/1-kapwoningen.
- Vaststelling van twee herzieningen (€ 4,1 mln. nadelig). Dit zijn:
 - Herziening Grotiusplaats (HA-56/RIS296560; € 4,2 mln. NCW nadelig effect). De grondexploitatie heeft een programma van twee woontorens van ca. 45.800 m² bvo voor woningbouw, waarvan 120 goedkope huurwoningen (onder de liberalisatiegrens), 900 m² bvo commerciële ruimte in de plint en 211 ondergronds parkeerplaatsen
 - Herziening Laakhaven Hollandspoor Fase 1 (LA-19F2/RIS296728; € 0,1 mln. voordelig effect), waarmee het programma tot meer differentiatie leidt.

Voor een uitgebreide inhoudelijke toelichting op de nieuwe en herziene grondexploitaties kunnen de genoemde stukken worden geraadpleegd.

Realisaties

In dit deel worden de realisatiecijfers in de operationele grondexploitatie toegelicht. De begroting is aangepast door het toepassen van een complexiteitsfactor. De hoogte van de factor is per hoofdstuk bepaald op basis van de voortgang in de grondexploitatie en vervolgens vertaald naar een gewogen gemiddelde complexiteitsfactor. We schatten in dat de begroting bij dit Halfjaarbericht (begroting van 65 grondexploitatie) voor de kosten met 40% en voor de opbrengsten met 50% moet worden bijgesteld, gelet op:

- Actuele realisatiecijfers boekjaar 2017;
- Nog te realiseren kosten en opbrengsten boekjaar 2017 die zeker zijn;
- Analyse van een aantal complexe projecten waarbij het risico op geen of verminderde realisatie in 2017 sprake is maar wel in latere jaren.

De bijgestelde kostenbegroting bedraagt € 60,2 mln. en de bijgestelde opbrengstenbegroting bedraagt € 37,0 mln. Op grond van de aangepaste begroting bedraagt het realisatiecijfer per 1 juni 2017 (dat is op 42% van het lopende jaar) voor de kosten 36,0% en voor de opbrengsten 30,3%. In de tweede helft van het jaar worden meer kosten en opbrengsten gerealiseerd dan in de eerste helft van 2017. We verwachten eind 2017 de realisatie op het begrote niveau van kosten en opbrengsten te kunnen verantwoorden.

Tabel 2: Begroot versus realisatie 2017

	BEGROOT HJB 2017	REALISATIE 2017	REALISATIE %
Verwerving	€ 32,3	€ 10,4	32,2%
Bouwgrondprod	€ 17,1	€ 2,4	14,0%
Inrichting or	€ 24,4	€ 5,3	21,7%
Overige kosten	€ 15,3	€ -	0,0%
Plankosten	€ 11,3	€ 3,6	31,9%
Reductie 40%	€ -40,2		
Kosten	€ 60,2	€ 21,7	36,0%
Uitgifte	€ 67,2	€ 9,3	13,8%
Overige opbr	€ 4,7	€ 0,9	19,1%
Dekking subs	€ 2,1	€ 1,0	47,6%
Reductie 50%	€ -37,0		
Opbrengsten	€ 37,0	€ 11,2	30,3%

Bedragen in mln. ⁶

Het realisatiecijfer van 36% (€ 21,7 mln.) voor de kosten medio 2017 is 10%-punt hoger in vergelijking met de eerste helft van 2016. De realisatie is voornamelijk het gevolg van een hoge realisatie van 32,2% op verwerving door inbreng van grond in de grondexploitatie Trekvlietzone (LA-65) en een realisatie op de begroting "Inrichting openbare ruimte" met 21,7%. In de plannen Zuiderpark ADO, Eurojust, Issabellaland, Uithofslaan, Den Haag Nieuw Centraal en Laakhaven West wordt momenteel de openbare ruimte aangelegd. De plankosten met een percentage van 31,9% zit in lijn met de eerste helft van 2016. De bouwgrondproductie blijft enigszins achter met 14%.

Het realisatiecijfer voor de opbrengsten van 30,3% (€ 11,2 mln.) is bijna gelijk aan de eerste helft van 2016 (32%), en de verwachting is dat dit in de tweede helft van 2017 snel zal oplopen. De ontwikkelingen in de plannen Regentesse-Zuid, HAGA, Kijkduin en Uithofslaan dragen naar verwachting voor ongeveer 90% bij in de realisatie.

⁶ Exclusief boekwaarde grondbanken.

Omvang en samenstelling grondexploitatieportefeuille

Tabel 3 Omvang en samenstelling grondexploitatieportefeuille

	Boekwaarde t/m 1-jun-17	Prognose 2017	Prognose 2018 - 2021 (korte termijn)	Prognose >2021 (lange termijn)
Kosten				
Verwervingen	€ -120,2	€ -9,0	€ -29,5	€ -
Bouwgrondproductiekosten	€ -40,9	€ -7,9	€ -25,9	€ -
Inrichting openbare ruimte	€ -137,6	€ -9,3	€ -131,5	€ -8,0
Overige kosten	€ -129,4	€ -9,2	€ -43,1	€ -11,1
Plankosten	€ -110,9	€ -3,2	€ -29,8	€ -2,2
Rentekosten	€ -78,8	€ -	€ -	€ -
Totaal kosten	€ -617,7	€ -38,5	€ -259,8	€ -21,3
Opbrengsten				
Gronduitgifte	€ 226,4	€ 24,3	€ 311,6	€ 12,4
Overige opbrengsten	€ 92,1	€ 1,5	€ 11,7	€ 9,1
Dekking met gemeentelijke middelen	€ 95,5	€ 0,1	€ 3,0	€ -
Renteopbrengsten	€ 11,0	€ -	€ -	€ -
Totaal opbrengsten	€ 425,0	€ 25,8	€ 326,3	€ 21,5
Saldo	€ -192,7	€ -12,7	€ 66,4	€ 0,2

De totale omvang (= omzet) van de grondexploitatieportefeuille bedraagt € 1,736 mln. (kosten plus opbrengsten). Hiervan is € 1,042 mln. boekwaarde/onderhanden werkstand per 1/6/2017.

De omzet (kosten en opbrengsten) is met € 122,5 mln. gestegen als gevolg van nieuwe grondexploitaties (€ 108,7 mln.) en herzieningen (€ 13,8 mln.).

In de tweede helft van 2017 wordt nog voor € 38,5 mln. aan kosten en nog € 25,8 mln. aan opbrengsten verwacht. In de periode 2018 tot en met 2021 wordt voor € 259,8 mln. aan kosten en nog € 326,3 mln. aan opbrengsten verwacht.

Afsluiten van plannen

Partieel afsluiten

Na onderzoek is gebleken dat eind 2017 mogelijk tien grondexploitaties partieel kunnen worden afgesloten. Dit is afhankelijk van de ontwikkelingen in de tweede helft van 2017. Een grondexploitatie kan partieel worden afgesloten als het plan voldoende ver gevorderd is, en na uitname van een deel van de onderhanden werkstand, als gevolg daarvan de VNP kan worden verlaagd. Partieel afsluiten wordt bij de jaarrekening doorgevoerd (zie Verordening Beheersregels Grondexploitaties en Strategisch Bezit gemeente Den Haag 2016 RIS295700). Zie voor de plannen de Standenlijst met verwijzing 7 in de kolom 'Opmerkingen'.

Volledig afsluiten

Naar verwachting worden eind dit jaar 14 grondexploitaties afgesloten met een saldo van € 0 mln., bestaande uit vijf positieve plannen en vier negatieve plannen. Zie voor de plannen de Standenlijst met verwijzing 8 in de kolom 'Opmerkingen'.

Ontwikkelingen reserves en voorzieningen grondbedrijf

Ontwikkeling en stand Voorziening negatieve plannen per 1-6-2017

Voor het onderbouwen van de Voorziening negatieve plannen (VNP) zijn de grondexploitaties gescheiden naar grondexploitaties met een positief en met een negatief resultaat. Het voordelig saldo (winst) op een positieve grondexploitatie wordt pas verwerkt na realisatie (voorzichtigheidsbeginsel) en heeft geen invloed op de hoogte van de VNP.

Voor grondexploitaties met een negatief saldo dekken we de tekorten direct af in de VNP. De VNP is in de eerste helft van 2017 per saldo toegenomen met € 1,8 mln. tot € 158,9 mln. per 1-6-2017.

Tabel 4: Cumulatief plansaldo negatieve en positieve grondexploitaties

Bedrag (in mln. op NCW)

Totaalstand	Positieve Grondexploitaties	Negatieve Grondexploitaties	Saldo
Stand Programmarekening 2016 01-01-2017	€ 12,3	€ -157,1	€ -144,8
Stand Halfjaarbericht 2017 01-06-2017	€ 15,7	€ -158,9	€ -143,2
Verschil	€ 3,4 <i>voordeliger</i>	€ -1,8 <i>nadeliger</i>	€ 1,6 <i>voordeliger</i>

Ontwikkeling negatieve grondexploitaties (€ 1,8 mln. nadeliger).

De toename van negatieve plansaldi met € 1,8 mln. is het gevolg van:

1. Regulier opgetreden effecten (risico en kansen) € 5,5 mln. verlaging VNP
2. Effect herzieningen grondexploitaties € 4,1 mln. verhoging VNP
 - Grotiusplaats (HA-56)
 - Laakhaven/Holland Spoor Fase 2 (LA-19 F2)
3. Besluitvorming nieuwe negatieve grondexploitaties: € 3,2 mln. verhoging VNP
 - Trekvlietzone (LA-65)
 - Narcislaan 4 (LO-67)
 - Herontwikkeling Vitalizee (SC-106)

Ontwikkeling positieve grondexploitaties (€ 3,4 mln. voordeliger)

De verbetering van de positieve saldi met € 3,4 mln. is het gevolg van:

1. Regulier opgetreden effecten (risico en kansen) € 2,4 mln. voordeliger
2. Besluitvorming over drie nieuwe positieve grondexploitaties: € 1,0 mln. voordeliger
 - Goudsmidsgaarde (ES-148)
 - Van Klingereren kavel Binckhorsthaven (LA-67)
 - Sportlaan 125 (Sacramentskerk) (SE-33)

Ontwikkeling en stand Reserve Grondbedrijf (RGB)

De Reserve Grondbedrijf (RGB) vormt de risicobuffer voor grondexploitaties. Deze reserve vangt verslechtingen op als gevolg van het optreden van risico's bij de uitvoering van grondexploitaties. De stand RGB is in de eerste helft van 2017 toegenomen met € 5,1 mln. tot € 66,5 mln. (1-6-2017).

Tabel 5 Ontwikkeling Reserve Grondbedrijf

Bedrag (in mln.)

Stand RGB per 01-01-2017 (Programmarekening 2016)	€ 61,4
a Afdracht budgettair kader	- € 2,8
b Actualisatie negatieve plannen 1ste halfjaar 2017	+ € 5,5
c Vaststelling nieuwe en herziene grexten 1ste halfjaar 2017	+ € 5,5
d Overige mutaties	- € 3,1
Stand RGB per 01-06-2017 (Halfjaarbericht 2017)	€ 66,5

De mutaties op de stand van de RGB van € 5,1 mln. zijn het gevolg van:

a. Afdracht budgettair kader (€ 2,8 mln. verlaging)

Met de programmabegroting 2005-2008 / Voorjaarsnota 2004 (2004/RIS114297) is besloten tot een taakstellende afdracht uit de RGB t.b.v. budgettair kader van € 2,8 mln. in 2017. Voor 2018 en 2019 s dat € 3,6 mln. per jaar.

b. Actualisatie negatieve plannen 1^e halfjaar 2017 (€ 5,5 mln. verhoging)

Het resultaat van de actualisatie van de negatieve operationele grondexploitaties in het 1^e halfjaar bedroeg € 5,5 mln. voordelig. Als gevolg van dit meer voordelige resultaat wordt de VNP verlaagd ten gunste van de RGB.

c. Vaststelling nieuwe en herziene grondexploitaties 1^e halfjaar 2016 (€ 5,5 mln. verhoging)

Bij vaststelling van drie nieuwe grondexploitaties en twee herziene grondexploitaties is dekking van € 5,5 mln. voor de toegenomen risico's voorzien en aan de RGB toegevoegd.

Tabel 6 Mutaties risicoprofiel

Projectnaam	Projectnr.	RIS-nr.	Risico's
Trekvlizone	LA-65	295889	+ € 5,33
Grotiusplaats	HA-56	296560	- € 0,25
Laakhaven HS fase 2	LA-19F2	296728	+ € 0,04
Herontwikkeling Vitalizee	SC-106	296257	+ € 0,05
Narcislaan 4	LO-76	296734	+ € 0,30
Totaal risicoprofiel			+ € 5,48

Bedragen in mln.

d. Overige mutaties (€ 3,1 mln. verlaging)

Voor de participatie Samenwerkingsverband Harnaschpolder is de voorziening HP verhoogd met € 2,7 mln. en de voorziening Risico HP verhoogd met € 0,4 mln. De resultaten van 2016 gaven aanleiding tot een actualisatie van eerdere aannames, zoals verlenging van de looptijd, betreffende de financiële ontwikkeling van het Bedrijfschap Harnaschpolder. In het halfjaarbericht zijn daarom de getroffen voorzieningen (voor zowel het saldo als de risico's) op basis van de herziene grondexploitatie 2017 van het bedrijfschap Harnaschpolder verhoogd (RIS 296832).

Verwachte stand RGB eind 2017

Uit de analyse van het MPG 2017 blijkt dat de Reserve Grondbedrijf meerjarig een hogere omvang kent dan het benodigde weerstandsvermogen. Daarom is een afdracht uit de RGB van € 8,7 mln. begroot. Deze middelen worden aangewend voor nieuwe ruimtelijk-economische investeringen via het REIS ("groei met groei"). Dit is volgens de afspraken groei met groei. Zie het MPG2017 en de begroting 2018-2021 voor meer informatie.

Standenlijst grondexploitaties en verschillenverklaring grondexploitaties

Per grondexploitatie is de ontwikkeling van het plansaldo weergegeven. Voor de grondexploitatie waar een eigen verschillenverklaring voor moet worden opgesteld volgens de beheersregels staan in de bijlage.

F-nr.	Project nummer	Projectnaam	*	Programma rekening 2016 of laatst vastgestelde stand	Halfjaar bericht	Verschil	Halfjaar bericht	EW
			Opmerkingen	201700 2017101	1-6-2017 201705	(2-1)	Eindwaarde (EW) 201705	per 31/12
				1	2			
FA626	CE- 48	HAAGSE LOPER		-7.764.000	-7.792.000	-28.000	-8.604.000	2021
FA387	CE- 53	DEN HAAG NIEUW CENTRAAL	7	-3.540.000	-3.578.000	-38.000	-3.950.000	2021
F041	CE-79.99	AFSL. 2015 NIEUWE SCHOOLSTRAAT E.O.	3	-15.000	-16.000	-1.000	-17.000	2019
FJ160	CE-81.99	AFSL. WUNHAVENKWARTIER	4	-82.000	350.000	432.000	371.000	2019
FE016	CE- 111	MVC TRANSVAAL		-3.009.000	-3.012.000	-3.000	-3.260.000	2020
FE017	CE- 112	WOONZORGCENTRUM TRANSVAAL, NATALSTR.		245.000	216.000	-29.000	229.000	2019
FE087	CE- 113	SPIJKWARTIER		1.016.000	167.000	-849.000	184.000	2021
FG044	CE- 116	SIGMA LOCATIE	7	-2.957.000	-2.957.000	0	-3.016.000	2017
FG080	CE- 117	JACOB CATSSTRAAT	9	-194.000	-194.000	0	-198.000	2017
FA131	ES- 103	UITHOFSLAAN	7+9	-14.595.000	-14.601.000	-6.000	-16.443.000	2022
FA137	ES- 125	DE STEDE WINKELCENTRUM		-1.824.000	-1.824.000	0	-1.936.000	2019
FA635	ES- 129	SERVICEZONE LEY WEG EURO CINEMA		-2.788.000	-2.788.000	0	-2.958.000	2019
FB094	ES- 135	SPORTCAMPUS ZUIDER PARK	7	-5.798.000	-5.901.000	-103.000	-6.019.000	2017
FD116	ES- 136	GEBIEDSONTWIKKELING KLOOSTERBUUREN	8	-134.000	115.000	249.000	117.000	2019
FF031	ES- 137	K.O. ESDO LOCATIE	9	-161.000	-265.000	-104.000	-281.000	2017
FH048	ES-140	HAGA		-4.325.000	-3.963.000	362.000	-4.463.000	2022
FI064	ES-142	ALMELOPLEIN (LIDL)		-102.000	-102.000	0	-106.000	2018
FI082	ES-143	BINDSTEDE 2		533.000	543.000	10.000	565.000	2018
FJ016	ES-144	CANNENBURGLAAN		-350.000	-350.000	0	-379.000	2020
FJ044	ES-145	HOOGVEENLAAN		7.000	7.000	0	7.000	2018
FJ060	ES-147	WESTHOVENPLEIN		-582.000	-384.000	198.000	-407.000	2019
FJ075	ES-148	GOUDSMIDSGAARDE 1	5	239.000	239.000	0	259.000	2020
FE030	F-88.99	AFSL. WIERINGSE/MARKENSTRAAT L DUINSTR. F3	1+8	317.000	317.000	0	323.000	2017
FI042	F-93.99	AFSL. 2015 PLUVIERHOF F6	3+8	64.000	64.000	0	65.000	2017
FA006	HA- 56	GROTIUSPLAATS	6+7	-4.439.000	-4.439.000	0	-4.901.000	2021
FD118	HA- 83	GEBIEDSONTWIKKELING ISABELLA LAND	9	623.000	855.000	232.000	907.000	2019
FA027	K - 51	VILJOEN-/PIETERBURGSTR 1E NWB	7	-241.000	-297.000	-56.000	-315.000	2019
FA026	K - 256	UITENHAGESTR. BEDRIJFSTERREIN		-3.665.000	-3.151.000	514.000	-3.344.000	2019
FJ092	LA- 9F2	LAAKHAVEN CENTRAAL FASE 2	8	-222.000	-222.000	0	-240.000	2020
FA079	LA- 17	BINCKHORST NOORD-WEST		-6.396.000	-5.191.000	1.205.000	-5.731.000	2021
FJ093	LA- 19F2	LAAKHAVENHOLLANDS SPOOR FASE 2	6	-1.585.000	-1.561.000	24.000	-1.724.000	2021
FA357	LA- 38	LAAKHAVEN WEST	9	-33.719.000	-33.724.000	-5.000	-39.513.000	2024
FA358	LA- 39	LAAKHAVEN PETROLEUMHAVEN		-14.658.000	-14.657.000	1.000	-16.506.000	2022
FA216	LA- 41	NEHERKADE/GEWAAALSTRAAT		-547.000	-547.000	0	-569.000	2018
FA258	LA- 60	BEETSSTRAAT 200		-2.651.000	-2.651.000	0	-2.758.000	2018
FA956	LA- 63	KETELSTRAAT 21-23	8	-846.000	-844.000	2.000	-861.000	2017
FJ134	LA- 65	TREKVLIEZONIE	5	-2.647.000	-2.685.000	-38.000	-3.209.000	2025
FJ135	LA- 67	VAN KLINGEREN KAVEL BINCKHORSTHAVEN	5	644.000	577.000	-67.000	624.000	2020
FA243	LO- 52	WUNDAELERPLAATS/LV ML762-1779	8	790.000	790.000	0	806.000	2017
FJ123	LO- 63	GRONDBANK VROONDAAL		0	0	0	0	2025
FA974	LO- 72	ESCAMPLAAN FASE 2	7+9	-45.000	-45.000	0	-45.000	2017
FJ023	LO- 75	KUKDUIN		4.078.000	6.641.000	2.563.000	7.479.000	2022
FK069	LO- 76	NARCISLAAN 4	5	-481.000	-512.000	-31.000	-533.000	2018
FG079	R- 365	ACACIASTRAAT 178/180	9	-295.000	-341.000	-46.000	-370.000	2020
FJ158	SC- 49.99	AFSL DR. LELYKADE PAV. + HOR	4	-2.000	-66.000	-64.000	-70.000	2019
FH076	SC- 94.99	AFSL KWALITEITSIMPULS OR THWF	2+8	-2.000	-2.000	0	-2.000	2017
FA443	SC- 96	NORFOLK, A. MAASPLEIN + NHH BOULEVARD		-23.179.000	-23.326.000	-147.000	-26.268.000	2022
FE042	SC- 102	EUROJUST	7	1.550.000	1.632.000	82.000	1.664.000	2017
FI073	SC- 103	VERHULSTPLEIN		-849.000	-850.000	-1.000	-976.000	2023
FJ059	SC- 104	DR. LELYKADE BEDRIJFSGEBOUW		370.000	370.000	0	400.000	2020
FJ084	SC- 105	NOORDBOULEVARD SCHEVENINGEN (HOMMERSON)		-6.194.000	-6.205.000	-11.000	-6.716.000	2020
FK507	SC- 106	HERONTWIKKELING VITALIZEE	5	-105.000	-107.000	-2.000	-113.000	2019
FH075	SE- 22.99	AFSL DE VERADEMING BEDRIJFSKW GIT	2	2.000	2.000	0	2.000	2017
FJ124	SE- 23	GRONDBANK REGENTESSE ZUID		-3.143.000	-3.143.000	0	-3.470.000	2021
FA251	SE- 28	MENT 351 VORMIDABEL	8	443.000	422.000	-21.000	439.000	2018
FH034	SE- 31	HALO	9	-2.541.000	-2.444.000	97.000	-2.646.000	2020
FJ122	SE- 33	SPORTLAAN 125 (SACRAMENTSKERK)	5	122.000	123.000	1.000	133.000	2020
FH063	ZZ- 19.99	AFSLUITEN OBL (LEIDSCHENVEEN YPENBURG)	2	69.000	69.000	0	74.000	2020
FA301	ZZ- 20	FOREPARK	7	2.149.000	2.149.000	0	2.420.000	2022
	ZZ- 26-31	A 12 ZONE TOTAAL (M.U.V. ZZ-30)	7	-5.949.000	-2.349.000	3.600.000	-2.322.000	tab
FA456	ZZ- 33	AMERIKAANSE AMBASSADE	8	-673.000	-673.000	0	-686.000	2017
FCL18	ZZ- 34	YPENBURG	9	-1.159.000	-1.158.000	1.000	-1.229.000	2019
FH068	ZZ- 38	VEENWEG	9	87.000	92.000	5.000	96.000	2018
TOTAAL				-151.105.000	-143.177.000	7.928.000	-159.990.000	

Officiële stand Voorziening Negatieve Plannen

-164.453.000 **-158.917.000** **-1.650.000**

Voorziening negatieve plannen PR 2016

-157.099.000

Positieve projecten

13.348.000 **15.740.000** **9.578.000**

Positieve projecten PR 2016

12.343.000

1. Afsluiten plannen 2010 bestaat uit het plan: F-88.99
2. Afsluiten plannen 2014 bestaat uit de plannen: SE-22.99, SC-94.99 en ZZ-19.99
3. Afsluiten plannen 2015 bestaat uit de plannen: CE-79.99 en F-93.99. Deze plannen zijn operationeel per 1-1-2016.
4. Afsluiten plannen 2016 bestaat uit de plannen: CE-81 en SC-49. Deze plannen zijn operationeel per 1-1-2017.
5. Plannen die na de programmarekening 2016 operationeel zijn verklaard
6. Plannen die na de programmarekening 2016 zijn herzien
7. Plannen die met de programmarekening 2017 partieel worden afgesloten
8. Plannen die met de programmarekening 2017 geheel worden afgesloten
9. Grondexploitaties met uitgeefbare kavels (in particulier opdrachtgeverschap):
 1. ES-103 Uithofslaan - RIS 25382
 2. ES-137 KO ESDO-locatie - RIS 246412
 3. HA-83 Isabellaland RIS097171
 4. LA-38 Laakhaven West (deels) – RIS 251778
 5. LO-72 Escamplaan fase 2 - RIS 181341
 6. R-365 Acaciastraat 178/180 (bestuurlijk verklaard)
 7. ZZ-34 Ypenburg – Gele Lis – RIS 174577
 8. CE-117 Jacob Catsstraat- RIS 267846
 9. SE-31 Halo - RIS 291485
 10. ZZ-38 Veenweg - RIS 292394

Projectnaam: Haagse Loper / Spuikwartier 2^e en 3^e fase
Projectnummer: SBK CE-48

(RIS81524)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	7.792.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	7.764.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		28.000	NCW	N

De herinrichting van de Turfmarkt ter hoogte van de Wijnhaven, fase 2b van de Haagse Loper, is in de planning opgeschoven naar 2020/2021. Belangrijkste reden hiervoor is de realisatie van het project Spuikwartier (OCC) en de daarbij horende bouwlogistiek. Het bouwverkeer wordt ontsloten via de Turfmarkt en het Wijnhavenplein. Het opnieuw inrichten van dit deel van de Haagse Loper is daarom pas zinvol na afronding van deze werkzaamheden in 2020. Door deze nieuwe planning dient de begroting te worden doorgeschoven naar de periode 2019 t/m 2021. Dit heeft een negatief effect op het saldo van de grondexploitatie.

Projectnaam: Den Haag Nieuw Centraal
Projectnummer: SBK CE-53

(RIS181795)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	3.578.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	3.540.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		38.000	NCW	N

Het is de verwachting dat de werkzaamheden voor de bovenbouw eind 2019 of begin 2020 afgerond zullen worden. De herinrichting van de openbare ruimte op het Koningin Julianaplein zal hierdoor vanaf 2020 gaan plaatsvinden. Ten opzichte van de programmarekening 2016 is dit een jaar later. Hierdoor ontstaat er een nadelig faseringseffect van € 38.000 op Netto Contante Waarde (NCW).

Projectnaam: Afsl.2016 Wijnhavenkwartier
Projectnummer: SBK CE-81

(RIS276521)

		Saldo grondexploitatie		
Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	350.000	NCW	V
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	82.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		432.000	NCW	V

Het saldo van het plan is ten opzichte van Programmarekening 2016 verbeterd als gevolg van gerealiseerde opbrengsten die eerder niet voorzien waren. In het plan is een bedrag van € 223.000 ontvangen van de CVDH dat gereserveerd stond voor een uiteindelijk vanuit de grondexploitatie betaalde bijdrage aan Heijmans voor apparaatslasten tijdelijk beheer. Daarnaast is een bijdrage van € 219.000 in de aanlegkosten van de tussenstraat van Heijmans ontvangen. Deze opbrengsten waren in de Programmarekening 2016 nog niet voorzien.

Het restplan wordt volledig afgesloten in de komende periode. Er is nog een stukje plangebied (<10% van het totale gebied) dat woonrijp gemaakt moet worden. Dit wordt budgetneutraal overgeheveld naar de grondexploitatie Spuikwartier omdat het hier direct aan grenst en meegenomen kan worden bij het woonrijpmaken van het openbaar gebied Spuikwartier.

Projectnaam: MVC Transvaal
Projectnummer: SBK CE-111

(RIS273088)

		Saldo grondexploitatie		
Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	3.012.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	3.009.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		3.000	NCW	N

In verband met een juridisch geschil dat voorligt bij de rechtbank kent het project op dit moment nauwelijks voortgang ten opzichte van de programmarekening 2016.

Projectnaam: Spuikwartier
Projectnummer: SBK CE-113

(RIS292663)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	167.000	NCW	V
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	1.016.000	NCW	V
Verschil (1 – 2)		849.000	NCW	N

Het saldo van de grondexploitatie Spuikwartier is verslechterd met € 0,8 mln. en bestaat uit vier aanpassingen:

Het uitgewerkte plan voor het OCC heeft invloed op de indeling en de waarde van de parkeergarage Spui Centre. Hier is over onderhandeld met ASR en P1 en het resultaat is dat de opbrengsten dalen met € 0,5 mln. en dat ASR het eerste recht van aankoop heeft gekregen voor de Turfmarktgarage. Het aantal parkeerplaatsen van de parkeergarage Spui Centre is verlaagd van 276 naar 266 plaatsen.

De gronduitgifte van de commerciële voorzieningen in het OCC is verlaagd met € 1,0 mln. doordat er voor is gekozen om de begane grond een open en transparant karakter te geven. Door de wijziging van de verkaveling in dichte units naar een open ruimte met een glazen wand dalen de verkoopopbrengsten en stijgen de bouwkosten van deze voorzieningen waardoor een lagere grondwaarde wordt ontvangen.

Hier staat tegenover dat de grondopbrengst van het OCC stijgt met € 0,8 mln. doordat bij de planuitwerking het oppervlak is verhoogd van 45.750 m² bvo naar 50.237 m² bvo.

Daarnaast levert de tijdelijke exploitatie van de Turfmarktgarage minder op dan geraamd. Dit heeft een negatief effect op de grondexploitatie van € 0,1 mln.

In het risicoprofiel van de grondexploitatie Spuikwartier was het risico van een lagere opbrengst van de Spuigarage door het plan van het OCC opgenomen. Door deze wijziging van de grondexploitatie wordt het risicoprofiel verlaagd met € 0,5 mln.

Projectnaam: Uithofslaan
Projectnummer: SBK ES-103

(RIS253824)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	14.601.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	14.595.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		6.000	NCW	N

De financiële kaders van dit project zijn in de eerste helft van 2017 niet gewijzigd. Zoals begroot zijn de eerste helft 2017 twee percelen (totaal ruim 13.000 m²) uitgegeven voor de bouw van twee projecten met totaal 41 grondgebonden woningen in het luxe segment.

Er zijn marginale faseringseffecten door kleine verschuivingen in de fasering aan de kosten- en opbrengstenkant.

Projectnaam: De Stede Winkelcentrum
Projectnummer: SBK ES-125

(RIS147466)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	1.824.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	1.824.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		0	NCW	N/V

Er zijn ten opzichte van de beginstand van 2017 geen wijzigingen opgetreden. Er is wel voortgang in de onderhandelingen met een marktpartij over uitgifte van een locatie voor woningbouw en de daarmee verband houdende aanpak van de openbare ruimte. Na de zomer van 2017 zal hiervoor intentieovereenkomst getekend wordt. De planning is om voor eind 2017 tot een definitieve uitgifteovereenkomst te komen.

Projectnaam: Esdo locatie
Projectnummer: SBK ES-137

(RIS246412)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	265.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	161.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		104.000	NCW	N

Inmiddels is de laatste kavel, 't Vrije Veld, uitgegeven aan een ontwikkelaar. De bouwvergunning is inmiddels verleend en de ontwikkelaar is in het 1^e kwartaal van 2017 gestart met bouwen. Alle overige kleinere kavels zijn verkocht en de bouw is hier inmiddels gestart. De inrichting openbare ruimte zal plaatsvinden na de oplevering van 't Vrije Veld. De verwachting is dat deze in 2018 plaatsvindt. Het nadelig resultaat komt vooral door een administratieve verhoging van de begroting in het verleden, wat pas is rechtgetrokken bij uitgifte.

Projectnaam: Gebiedsontwikkeling Leyweg-Escamplaan (Haga)
Projectnummer: SBK ES-140

(RIS294393)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	3.963.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	4.325.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		362.000	NCW	V

Als gevolg van het langer kunnen exploiteren van parkeerterreinen en een hogere bezettingsgraad is het saldo van de grondexploitatie verbeterd. De plankosten zijn iets hoger dan verwacht door inhuur van externe begeleiding en hogere communicatiekosten. Er is een klein nadelig effect door de fasering.

Projectnaam: Westhovenplein
Projectnummer: SBK ES-147

(RIS294490)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	384.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	582.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		198.000	NCW	V

In de grondexploitatie is het saldo op Netto Contante Waarde verbeterd met € 198.000. Dit wordt met name veroorzaakt doordat de grondopbrengsten zijn toegenomen (met € 144.000) omdat het programma van het bouwplan bij de uitwerking is vergroot. De bruto vloeroppervlakte van de woningen is wat toegenomen. Daarnaast zijn de kosten voor het bouwrijp maken lager uitgevallen (€ 42.000). Tevens is o.a. een rentevergoeding ontvangen en hebben zich faseringseffecten voorgedaan (totaal € 12.000 voordelig).

Projectnaam: Grotiusplaats
Projectnummer: SBK HA-56

(RIS296560)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	4.439.000	NCW	N
2. Herziening 2017	13-04-2017	4.439.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		0	NCW	

Het saldo is ten opzichte van de vaststelling in de raad gelijk gebleven.

Projectnaam: Uitenhagestraat
Projectnummer: SBK K.256.1

(RIS283725)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017/ laatst vastgestelde stand	01-06-2017	3.151.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	3.665.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		514.000	NCW	V

De grondexploitatie Uitenhagestraat is verbeterd door de aanpassingen in de herontwikkeling ter plaatse van pand Post en een hogere grondopbrengst van de Jongeneelkavel. Daarnaast zijn er extra plankosten als gevolg van een mobiele verontreiniging rond de Jongeneelkavel. In totaal verbetert de grondexploitatie met ongeveer € 514.000.

Projectnaam: Laakhaven Centraal
Projectnummer: SBK LA-9F2

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	222.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	222.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		0	NCW	

Het eerste fase van het project Laakhaven Centraal is partieel afgesloten en de plangrenzen zijn, conform de besluitvorming die op 15 december 2016 (RIS295701) hierover heeft plaatsgevonden, aangepast. Financieel betekent dit dat de eerste fase is afgerekend met de Voorziening Negatieve Plannen en vervolgens op een saldo 0 sluit.

De beschikbare dekkingsmiddelen van de eerste fase zijn vervolgens ingezet voor de tweede fase van het project Laakhaven Centraal. Binnen deze fase van Laakhaven Centraal is een kavel waar ontwikkeling werd verwacht maar is stil komen te liggen omdat met de beoogde ontwikkelaar het niet mogelijk was tot een haalbaar plan te komen. De laatste kavel is vervolgens voor 10 jaar verhuurd aan een horecaondernemer. Hierdoor valt dit deel van de grondexploitatie ver buiten de 10 jaar termijn die is aangegeven in de BBV richtlijn en komt de grondexploitatie ten einde. Met de programmarekening 2017 wordt het project afgesloten en zal de kavel worden uitgelicht naar CVDH (strategisch bezit).

Projectnaam: Binckhorst Noord West
Projectnummer: SBK LA-17

(RIS181997)

		Saldo grondexploitatie		
Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	5.191.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	6.396.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		1.205.000	NCW	V

De grondexploitatie Binckhorst Noord-West ziet toe op onder andere het naleven van het Convenant bodemsanering van de voormalige gasfabrieksterreinen en het afhandelen van de verplichtingen voortvloeiend uit bestaande overeenkomsten met een aantal partijen in het plangebied.

Het resterende bouwprogramma betreft de ontwikkeling van De Bincker. Voor de ontwikkeling van de Bincker moet de gronden Metoorstraat 68-70 worden ingebracht in de grondexploitatie. Deze gronden zijn opnieuw gewaardeerd, hierbij is inbrengwaarde is € 1,2 mln. lager begroot. Hierdoor dalen de verwervingskosten en verbetert het begrote plansaldo van de grondexploitatie.

Projectnaam: Laakhaven Hollands Spoor
Projectnummer: SBK LA-19F2

(RIS 296728)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	1561.000	NCW	N
2. Herziening 2017	21-04-2017	1585.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		24.000	NCW	V

De eerste fase van het project Laakhaven Hollands Spoor is afgerond en is om die reden afgesloten. Het betreft een partiele afsluiting waarbij in de tweede fase van Laakhaven Hollands Spoor nog enkele locaties begrepen zijn waar ontwikkelingen worden verwacht. Begin maart is de ontwikkeling van de 2^e fase van blok 1 gestart. De bouw van blok 2 en 3 wordt in 2018 verwacht.

Projectnaam: Laakhaven-West
Projectnummer: SBK LA-38

(RIS251779)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	33.724.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	33.719.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		5.000	NCW	N

Het saldo grondexploitatie is € 5.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verslechterd.

Dit is voornamelijk het gevolg van een negatief faseringseffect. In dit geval geldt dat de gronduitgifte van enkele kavels vertraagt en de daaraan verbonden werkzaamheden van woonrijp maken ook doorschuiven in de tijd. Door enkele kleine mutaties in kosten en opbrengsten wordt dit effect enigszins gedempt.

Projectnaam: Laakhaven-Petroleumhaven
Projectnummer: SBK LA-39

(RIS251778)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	14.657.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	14.658.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		1.000	NCW	V

Door enkele lichte verschuivingen in de fasering en een kleine mutatie van de kosten is sprake van een verbetering van het plansaldo op Netto Contante Waarde met € 1.000.

Projectnaam: Trekvlietzone
Projectnummer: SBK LA-65

(RIS295889)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	2.685.000	NCW	N
2. Vastgesteld in de raad	19-01-2017	2.647.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		38.000	NCW	N

Het resultaat van de grondexploitatie is op netto contante waarde verslechterd met € 38.000. Dit wordt deels veroorzaakt door kleine wijzigingen in de kosten en opbrengsten van de tijdelijke exploitatie van te slopen panden in het gebied. Daarnaast zijn er kleine faseringseffecten.

Projectnaam: Van Klingereren Kavel
Projectnummer: SBK LA-67

(RIS295892)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	577.000	NCW	V
2. Vastgesteld in de raad	19-01-2017	644.000	NCW	V
Verschil (1 – 2)		67.000	NCW	N

In overleg met de ontwikkelaar wordt de ontwikkeling tot een VO gebracht en zal een vergunning worden aangevraagd. Vanwege vertraging van het omgevingsplan zal mogelijk een uitgebreide Wabo procedure doorlopen worden wat leidt dat de uitgifte in 2019 zal plaatsvinden. Dit heeft een negatief faseringseffect van € 67.000 op Netto Contante Waarde (NCW). De ontwerpen voor de buitenruimte en de uitvoering van de steigers op de kop van de haven liggen op planning.

Projectnaam: Grondbank Vroondaal
Projectnummer: SBK LO-63

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	0	NCW	
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	0	NCW	
Verschil (1 – 2)		0	NCW	

Tot 2016 was er geen sprake van een gemeentelijke grondexploitatie. Naar aanleiding van de vernieuwing BBV 2016 is de wijze van begroting en verantwoording over grondexploitaties gewijzigd. Omdat er feitelijk sprake is van verkoop van bouwrijpe grond door de gemeente aan derden, wordt de grondbank nu verantwoord als 'bouwgrond in exploitatie' (BIE). Evenwel verandert er hierdoor niets aan de oorspronkelijke afspraken en ontwikkelingsmodel.

Het saldo grondexploitatie is op Contante Waarde (NCW) gelijk gebleven. Wel zijn er nominale verschillen op kosten, opbrengsten en faseringseffecten. De belangrijkste wijziging betreft de verwerking van een bouwclaimovereenkomst tussen de GEM en een zelfrealisator. Vanuit het bouwclaimmodel is de aanname dat de GEM direct de gronden koopt en dit niet meer via de gemeente verloopt. Hierdoor dalen de kosten van o.a. verwerving, sanering en archeologie in de grondbank, maar komen ook opbrengsten uit de grondbank te vervallen.

Projectnaam: Kijkduin
Projectnummer: SBK LO-75

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	6.641.000	NCW	V
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	4.078.000	NCW	V
Verschil (1 – 2)		2.563.000	NCW	V

Het saldo van de grondexploitatie is op Netto Contante Waarde met € 2.563.000 verbeterd. Door de verbeterde woningmarkt is de raming van de grondopbrengsten voor een deel van het project met € 2.739.000 (nominaal) naar boven bijgesteld. Grotendeels komt dat door de locatie B2 Schapenatjesduin; op de diverse informatiebijeenkomsten is de interesse voor dit project zeer groot gebleken. Ook zijn er enkele vertragingen opgetreden in de planning: de start bouw van het nieuwe winkelcentrum en het Atlantic Hotel is nu gepland eind 2017. Reden hiervoor is de onvolledigheid van de omgevingsvergunningsaanvraag en voor het hotel wijzigingen in het plan. Ook in Kijkduin-Binnen zijn om diverse redenen vertragingen opgetreden en hierdoor schuiven de daaraan verbonden werkzaamheden van bouw- en woonrijp maken ook door. Tegenover het faserings-effect uit op € 176.000 nadelig. Het optreden van dit faserings-effect is inherent aan de methodiek van de 'dynamische eindwaardeberekening' die hier wordt toegepast.

Projectnaam: Norfolk A. Maasplein en NHH Boulevard
Projectnummer: SBK SC-96

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	23.326.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	23.179.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		147.000	NCW	N
Het belangrijkste verschil, € 105.000 nadelig, is een faserings-effect door het langer in gebruik moeten blijven van het Zuiderstrandtheater. Daardoor is alvast vooruitlopend op een nieuwe met MRP overeen te komen planning, rekening te houden met een jaar vertraging voor diverse blokken langs de 3 ^e haven, waardoor de opbrengsten vertragen. Vooruitlopend op een nieuwe met MRP overeengekomen planning is rekening gehouden met een jaar vertraging voor de blokken langs de 3 ^e haven.				
In de grondexploitatie waren geen kosten voorzien voor herinrichting rond blok 6 (zeezeilcentrum/Van der Zwan). Bij nader inzien blijkt het noodzakelijk de openbare ruimte hier toch aan te passen. In eerste instantie werd gedacht dat deze kosten beperkt zouden zijn. Om dat de totale kosten de € 250.000 zullen gaan overschrijden zal als nog een kaderwijziging worden voorbereid voor deze kosten. De meerkosten over eerste helft 2017 bedragen € 63.000 nadelig.				
De overige verschillen ontstaan door extra opbrengsten uit tijdelijk beheer en vergoeding van proces en ontruimingskosten van de Vloek.				

Projectnaam: Verhulstplein
Projectnummer: SBK SC-103

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	850.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	849.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		1.000	NCW	N
De kosten die geraamd zijn voor de uitplaatsing van het pompstation worden later gemaakt dan verwacht, omdat er een minnelijke oplossing is gevonden. Hierdoor is er een klein negatief inflatie verschil.				

Projectnaam: Noordboulevard Scheveningen
Projectnummer: FJ084 SC-105

(RIS295699)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	6.205.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	6.194.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		11.000	NCW	N
In 2017 zijn in de eerste helft van het jaar geen wijzigingen opgetreden in de financiële kaders.				

Projectnaam: Herontwikkeling Vitalizee
Projectnummer: SBK SC 106

(RIS296257)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	105.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	107.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		2.000	NCW	N

De financiële kaders van dit project zijn in de eerste helft van 2017 niet gewijzigd.

Projectnaam: Grondbank Regentesse-Zuid
Projectnummer: SBK SE-23

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	3.143.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	3.143.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		0	NCW	

Tot 2016 was er geen sprake van een gemeentelijke grondexploitatie. Naar aanleiding van de vernieuwing BBV 2016 is de wijze van begroting en verantwoording over grondexploitaties gewijzigd. Omdat er feitelijk sprake is van verkoop van bouwrijpe grond door de gemeente aan derden, wordt de grondbank nu verantwoord als 'bouwgrond in exploitatie' (BIE). Evenwel verandert er hierdoor niets aan de oorspronkelijke afspraken en ontwikkelingsmodel.

De gebiedsontwikkeling wordt uitgevoerd door Staedion/Heijmans (SOK). Binnen dit model staat Staedion garant voor alle werkelijk gemaakte kosten in de grondexploitatie, waaronder ook nadelige faserings effecten. De kosten van bouw- en woonrijp maken worden bij kaveluitgifte betaald. De plankosten en rente worden jaarlijks verrekend. Resterende kosten worden verrekend via het betalen van exploitatiebijdragen.

Het saldo van de grondexploitatie is negatief omdat de oorspronkelijke reserve Stedelijke Ontwikkeling (€ 3,1 mln. p.p. 1-1-2016) cf. BBV niet als opbrengst in de grondexploitatie mocht worden opgenomen, maar is gedoteerd aan de voorziening Negatieve Plannen. Feitelijk sluit de grondexploitatie dus op € 0,-.

Projectnaam: Halo Laan van Poot
Projectnummer: SBK SE-31

(RIS295701)

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	2.444.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	2.541.000	NCW	N
Verschil (1 – 2)		97.000	NCW	V

De verbouwkosten voor 4 sporthallen die worden overgedragen aan de dienst OCW sport vallen hogere uit doordat eerder dan was voorzien, de kozijnen en daken moeten worden vervangen. De kosten hiervoor worden verdeeld tussen de afnemer en grondexploitatie. Met deze vervanging wordt ook de duurzaamheid van het gebouw verbeterd. De meerkosten (ca. € 0,4 mln.) worden volledig gecompenseerd door de verbeterde marktsituatie waardoor de gronduitgifte meer oplevert (ca € 0,5 mln.). De grond is onder optie van een bouwgroep.

Projectnaam: Forepark

(RIS181794)

Projectnummer: SBK ZZ-20

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	2.149.000	NCW	V
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	2.149.000	NCW	V
Verschil (1 – 2)		0	NCW	N/V

De financiële kaders van dit project zijn in de eerste helft van 2017 niet gewijzigd.

Projectnaam: A12-zone

Projectnummer: SBK ZZ-27; ZZ-28; ZZ-31

		Saldo grondexploitatie		
1. Halfjaarbericht 2017	01-06-2017	2.349.000	NCW	N
2. Programmarekening 2016	01-01-2017	5.949.000	NCW	N
Verschil (2 – 1)		3.600.000	NCW	V

De grondexploitatie A-12 zone bestaat uit meerdere deelplannen. Twee ervan zijn bij de Programmarekening 2016 afgerond (ZZ-26 Hoofdplanstructuur en ZZ-29 deelplan 24).

Het saldo van de totale grondexploitatie is € 3.600.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd. Deze verbetering wordt veroorzaakt door:

1. De grondprijzen welke een aantal jaren geleden geraamd, zijn voor de 148 KO woningen (kleinschalig opdrachtgeverschap) in deelplan 20 marktconform verhoogd. Hierdoor is er sprake is van € 4.060.000 meer aan grondopbrengsten.
2. Als gevolg van een beroepsprocedure tegen de verleende omgevingsvergunning voor de bioscoop in deelplan 26 is er sprake van vertraging, extra plankosten en overige kosten in deelplan 20. De kosten zijn daardoor gestegen met € 104.000.
3. Uitvoering in de lopende deelplannen is gaande. Als gevolg herfasering van de opbrengsten en als gevolg daarvan ook de kosten heeft dat een nadelig effect van € 356.000.

Bijlage 6: Grip op grote projecten halfjaarbericht 2017

Toelichting

De rapportage 'Grip op grote projecten' heeft tot doel om de gemeenteraad een overzichtelijk beeld te geven van besluitvorming en de belangrijkste maatschappelijke, programmatische en financiële aspecten inclusief risico's van grote projecten.

De rapportages worden ten minste twee keer per jaar opgesteld: als bijlage bij de Programmarekening (openbaar deel) en bij het Halfjaarbericht (openbaar en geheim deel). Het openbare deel van de GRIP-rapportage is in dit boekwerk opgenomen. Het geheime deel ligt ter inzage voor raadsleden.

De raad heeft de volgende projecten als groot project benoemd:

- Den Haag Nieuw Centraal (grondexploitatie en investeringsproject fietsenkelder)
- Laakhaven West
- Laakhaven Petroleumhaven
- GO Spuikwartier (investeringsproject OCC, investeringsproject detailhandel/horeca en grondexploitatie)
- Sportcampus Zuiderpark (gebouwwontwikkeling en grondexploitatie)
- Scheveningen Haven
- A-12 Zone
- GO Leyweg-Escamplaan (Haga)
- GEM Vroondaal (Verbonden partij en grondbank)
- Rotterdamsebaan

De Grip van Laakhaven Petroleumhaven wordt aangeleverd bij de herziening 2017. Het project Sportcampus Zuiderpark wordt dit jaar afgerond. Bij de programmarekening 2017 wordt daarom geen Grip meer opgesteld voor dit project.

Inhoudelijke toelichting

Onderliggende rapportages geven informatie weer per 1 juni 2017, of anders waar aangegeven. De stoplichten geven met name aan op welk vlak wijzigingen zijn doorgevoerd of worden verwacht ten opzichte van de vorige Grip rapportage (1-1-2017). Ze betekenen het volgende:

- **Groen** = geen wijziging of gerealiseerde wijziging binnen de plankaders.
- **Oranje** = (nieuwe) aankondiging van een aanstaande wijziging die valt buiten de plankaders of opmerkingen over gerealiseerde wijziging welke vooraf was aangekondigd.
- **Rood** = gerealiseerde wijziging buiten de plankaders welke niet van te voren was aangekondigd.

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Den Haag Nieuw Centraal
Projectkenmerk:	Grondexploitatie
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Revis

Financieel

Looptijd:	2001 – 2021
Omzet:	€ 250,8 mln.
Planrealisatie:	89,1 %
Saldo eindwaarde:	€ 3,95 mln.NEG
Risicoprofiel:	€ 0,67 mln. POS

Samenvatting

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
Groen
Groen
Oranje
Groen
Oranje

Omschrijving

De grondexploitatie CE-53 Den Haag Nieuw Centraal betreft de (her)ontwikkeling van Den Haag Nieuw Centraal exclusief de OV-Terminal, te weten de deelgebieden Koningin Julianaplein, Babylon, het Anna van Buerenplein –en straat en het gedeelte aan de Rijnstraat direct aangrenzend aan het centraal station. Bij de start van het plan CE-53 Den Haag Nieuw Centraal voldeed het Centraal Station niet meer aan de eisen van een volwaardig vervoersknooppunt en werd besloten het station ingrijpend te verbouwen. De belangrijkste reden daarvoor was dat het aantal gebruikers van het station in de periode 2000 -2020 naar verwachting zou verdubbelen. De centrale hal van het Centraal Station is inmiddels gereed: ruimer, lichter en overzichtelijker, met een duidelijk herkenbare plek voor alle vervoersvormen. De vele voorzieningen zoals winkels, horeca en andere functies waren reeds in de loop van 2015 geopend. Het nieuwe station voor de metrolijn naar Rotterdam is in de zomer van 2016 in gebruik genomen.

De verbouwing van het Centraal Station (OV-terminal) en de aanlanding van de HSE zijn overigens geen onderdeel van de grondexploitatie.

Het Anna van Buerenplein maakt onderdeel uit van de Haagse Loper. Na het gereedkomen van New Babylon en het gebouw voor de Leidse Universiteit is het grootste gedeelte van het plein ingericht; het resterende deel voor de ingang van het Nationaal Archief volgt in 2017.

Het deel van de Haagse looper tussen het Centraal Station richting het Spuiplein is deels ingericht en de delen Turfmarkt 1 en 2 zijn eveneens in 2016 gerealiseerd. Het deel van de Haagse Loper tussen Rijnstraat en Spuiplein is geen onderdeel van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal.

In 2014 heeft een heroriëntatie op de ontwikkeling van het Koningin Julianaplein plaatsgevonden. Eind 2014 heeft het college de nieuwe uitgangspunten bekend gemaakt aan de raad (Uitgangspunten plankaderwijziging grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal, 18 december 2014, RIS 279743). Deze uitgangspunten vormden de basis voor een herziening van de grondexploitatie in 2015. Met de commissiebrief van 5 november 2015, DSO/2015.900 – RIS 288051 (Koningin Julianaplein, programma van eisen herziening grondexploitatie) is de raad over de laatste ontwikkelingen geïnformeerd. In de eerste helft van 2016 hebben zowel de tender voor de bovenbouw als de aanbesteding van de fietsenstalling plaatsgevonden. Eind mei 2016 is de winnaar voor de bovenbouw bekend geworden. Het winnende ontwerp bestaat uit twee woontorens met circa 350 woningen, waaronder 50 sociale huurwoningen. Het commerciële programma voorziet in circa 2.000 m2 horeca en detailhandel, en 2.200 m2 vergaderfaciliteiten. Het programma en de opbrengsten van de winnaar van de tender worden verwerkt bij de herziening van de grondexploitatie.

De gunning van de fietsenstalling heeft in juli 2016 plaatsgevonden; de aannemer is eind 2016 gestart met de bouw van de stalling. De totale capaciteit van de ondergrondse fietsenstalling bedraagt 8.500 plekken.

Het huidige busplatform krijgt een nieuwe indeling die beter aansluit bij de nieuwe stationshal en de HSE. Ook wordt de overkapping vernieuwd. De aanbesteding van dit project heeft plaatsgevonden; de start van de verbouwing vindt in september 2017 plaats. Eind 2018 worden de werkzaamheden afgerond.

Gewijzigde regelgeving BBV per 1 januari 2016

Als gevolg van gewijzigde regels vanuit het 'Besluit Begroting en Verantwoording' (BBV) dient er in grondexploitaties een scheiding aangebracht te worden tussen het 'produceren van bouwrijpe grond' (bouwgrond in exploitatie) en 'overige objecten die niet een directe relatie hebben met het produceren van bouwrijpe grond'. Voor de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal betekent dit dat de realisatie van de ondergrondse fietsenstalling aan het Koningin Julianaplein, en de verbouwing van het busplatform in 2016 financieel uit de grondexploitatie gelicht moesten worden. Deze projecten gaan verder als Materiële Vaste Activa projecten (MVA). De plankaders van dit project zijn in overeenstemming met de gewijzigde regelgeving BBV bij RIS 295701 besluit op 15 december 2016 aangepast.

Door deze splitsing wordt in de GRIP rapportage apart gerapporteerd over de grondexploitatie en de fietsenstalling.

Leidraad Stadsentree Den Haag Centraal

De integrale leidraad Stadsentree Den Haag CS is in het tweede kwartaal vastgesteld door het college en besproken in de raad. Deze leidraad geeft een stevige basis om de huidige en toekomstige plannen in dit gebied integraal te benaderen. Met Staatsbosbeheer is er een intentieovereenkomst afgesloten waarin de gezamenlijke ambitie wordt onderstreept om dit gebied nu aan te pakken.

De schetsontwerpen voor de Stadsentrees in dit gebied worden deze zomer afgerond. Na de zomer worden deze plannen verder uitgewerkt zodat in 2018 de uitvoering kan beginnen.

De inrichting van het Koningin Julianaplein is onderdeel van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal. De overige onderdelen van de Leidraad (Koekamp, Malieveld) zijn apart gefinancierd via het programma stadsentrees.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van programma 15 Stadsontwikkeling. Doelstelling van het programma is het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag.

Met de herstructurering van het gebied ontstaat het belangrijkste geïntegreerde vervoersknooppunt van Den Haag waar tram, trein, metro (HSE) en bus/streekbus samen komen in één gebouw. Daar omheen bevindt zich een concentratie van hoogstedelijke functies: detailhandel in New Babylon, studeren bij de Leidse Universiteit, hotel/horeca, wonen in de torens van New Babylon, op het Anna van Buerenplein (studentenwoningen) en in de toekomst op het Koningin Julianaplein, en vooral ook werken. Cruciaal zijn de toegangsroutes die van alle kanten naar en door het station leiden: de Haagse Loper vanaf de Turfmarkt naar de Theresiastraat/Beatrixkwartier en de relatie vanaf het Koningin Julianaplein met de Koekamp en de Herengracht. Het gebied krijgt de allure die als entree van de regeringsstad Den Haag en de internationale stad van Vrede en Recht past.

Relatie met doelen in beleidskaders

Het Masterplan Den Haag Nieuw Centraal uit 2003 geeft de kaders aan van de herinrichting van het gebied met het vernieuwde Centraal Station als middelpunt. Sloop van verouderde gebouwen, zoals de bovengrondse parkeergarage achter het station, en ruimte voor nieuwbouw van een groot aantal functies maken onderdeel uit van de kaders. Het gebied is sinds het Bestuursakkoord 2014 – 2018 onderdeel van het beleid rond de zogenaamde stadsentrees. In het kader van het beleid rond fietsparkeren wordt momenteel de ondergrondse fietsenstalling aan het Koningin Julianaplein voor ca. 8.500 plaatsen (incl. de reeds bestaande fietsenkelder onder Stichthage) gerealiseerd.

Relatie met doelen in projectkaders

De projectkaders zijn in de loop der jaren regelmatig aangepast. Uiteindelijk heeft dat ertoe geleid dat op het Anna van Buerenplein de huisvesting voor de Leidse Universiteit (incl. 400 studentenwoningen) is gerealiseerd en dat het oorspronkelijke ontwerp voor het zgn. M-gebouw op het Koningin Julianaplein in 2010 (ca. 70.000 m²) is afgeblazen. Na gereedkomen van de fietsenstalling en de bebouwing daarop, wordt het dan ontstane plein heringericht zodat het de uitstraling krijgt die hoort bij de stadsentree die het station voor Den Haag is: een publieksruimte die uitnodigt tot een aangenaam verblijf en de herkenbare start is van looproutes richting Koekamp en Herengracht.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

De grondexploitatie bestaat uit vier deelplannen:

Bovenbouw Koningin Julianaplein

Voor de bebouwing op het plein is gekozen, gelet op de hoeveelheid leegstaande kantoren in Den Haag, om niet langer grootschalige kantoorfunctie toe te staan. Het programma voor het gebouw bestaat zodoende voornamelijk uit wonen. Wel is naast woningbouw rekening gehouden met 2000m² horeca en detailhandel en 2200 m² vergaderfaciliteiten.

Bij de uitwerking van bovengrondse bebouwing is maximaal gebruik gemaakt van de expertise en creativiteit van marktpartijen, door een tender uit te schrijven op basis van het door de gemeente opgestelde Programma van Eisen. Het winnende ontwerp voorziet in 2 woontorens van circa 90 meter hoog, die door laagbouw verbonden worden. Het woningtype bestaat uit voornamelijk kleinere appartementen, die gericht zijn op starters en (jongere) expats. Het woonconcept biedt ook diverse collectieve voorzieningen. Tevens worden er 51 sociale huurwoningen gerealiseerd.

Er wordt geen autogarage gerealiseerd ten behoeve van de gebruikers en bewoners. Het Koningin Julianaplein is de beste door het openbaar vervoer ontsloten plek van de stad. De bouw van een ondergrondse garage zou tot onacceptabele vertraging bij de bouw van de fietsenstalling leiden. Daarnaast is er in de omgeving voldoende parkeerruimte beschikbaar bij diverse (openbare) garages. De doelgroep waar de ontwikkelaar zich op richt is ook niet afhankelijk van autogebruik, waardoor een eigen parkeervoorziening niet nodig is. Uitgangspunt is dat de nieuwbouw kan starten ná gereedkomen van de fietsenstalling.

New Babylon

New Babylon is gemoderniseerd en uitgebreid met 375 appartementen. Het project is inmiddels geheel opgeleverd.

Anna van Buerenplein

De parkeergarage onder het Anna van Buerenplein en het gebouw van Leiden University College The Hague aan het Anna van Buerenplein zijn gerealiseerd.

Openbare Ruimte

De openbare ruimte aan het Anna van Buerenplein is geheel gerealiseerd; de herinrichting van de Anna van Buerenstraat zal na de verbouwing van het busplatform plaatsvinden.

Ten behoeve van de bouw van de ondergrondse fietsenstalling zijn de fietsrekken van het Koningin Julianaplein verwijderd en keren niet meer op het maaiveld terug. Om het maaiveld vrij van fietsen te houden wordt er momenteel gebouwd aan de nieuwe fietsenkelder onder het Koningin Julianaplein. Door de bebouwing op het plein krijgt het plein een meer besloten karakter dan het geval was. De nieuwbouw op het plein wordt zó gepositioneerd dat een publieke ruimte ontstaat die na definitieve herinrichting past bij de functie die het gebied heeft als belangrijke entree van de stad. Van belang is dat het plein een onderdeel wordt van de publieke routes richting Koekamp, Malieveld en Korte Voorhout en richting Binnenhof via de Herengracht. Op het plein is ruimte voor het monument voor Koningin Juliana. De zebra-klok vindt hier ook een plek. De herinrichting van het plein zal na oplevering van de bovenbouw op het plein plaatsvinden; naar

verwachting in 2020. Het programma van de huidige grondexploitatie is in onderstaande tabellen weergegeven.

<i>Woningen</i>		<i>Niet-woningbouw</i>	
	Totaal actuele berekening m ²		Totale actuele berekening m ²
Woningen		winkels	
vrije sector en sociaal		Koningin Julianaplein	2.000 m ²
Koningin Julianaplein	37.500 m ²	Babylon	12.000 m ²
Babylon	54.500 m ²	Anna van Buerenplein	1.595 m ²
Anna van Buerenplein	17.050 m ²	Kantoren	
Totaal woningen	109.050 m²	Koningin Julianaplein	2.200 m ²
		Babylon	32.750 m ²
		Onderwijs	
		Anna van Buerenplein	5.277 m ²
		Totaal niet-woningbouw	55.822 m²
<i>Wijzigingen</i>			
Niet van toepassing			

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Verschil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 3,15 mln. NEG	€ 3,15 mln. NEG	€ 0,00
Contante waarde	€ 3,54 mln. NEG	€ 3,58 mln. NEG	€ 0,04 mln.NEG
Eindwaarde	€ 3,83 mln. NEG	€ 3,95 mln. NEG	€ 0,12 mln.NEG

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 3,58 mln. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (bestuurlijke verschillenverklaring)

Het is de verwachting dat de werkzaamheden voor de bovenbouw eind 2019 of begin 2020 afgerond zullen worden. De herinrichting van de openbare ruimte op het Koningin Julianaplein zal hierdoor vanaf 2020 gaan plaatsvinden. Ten opzichte van de programmarekening 2016 is dit een jaar later. Hierdoor ontstaat er een nadelig faseringseffect van € 0,04 mln. op Netto Contante Waarde (NCW).

4. Risico's en bandbreedte saldo

Oranje

De risico's op de grondexploitatie worden gedekt door de Reserve Grondbedrijf.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	€ 2,15 mln. NEG	€ 0,67 mln. POS
Bandbreedte saldo (eindwaarde)		
Best case saldo	€ 2,29 mln. NEG	€ 0,62 mln. NEG
MPG scenario	€ 5,98 mln. NEG	€ 3,29 mln. NEG
Worst case saldo	€ 7,18 mln. NEG	€ 5,61 mln. NEG

Het risicoprofiel van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal is per 1-6-2017 bepaald op € 0,67 mln. positief. De bandbreedte van het saldo ligt tussen de € 0,62 mln. negatief en € 5,61 mln. negatief op eindwaarde per 31-12-2021.

Wijzigingen

Het risicoprofiel is verbeterd met € 2,82 mln. tot € 0,67 mln. positief. De belangrijkste reden van deze verbetering is het sluiten van een overeenkomst met de ontwikkelaar van het KJ plein waardoor het marktrisico op vertraging in uitgifte (€ 2,0 mln.) is komen te vervallen.

5. Schema Proces en informatieve

Groen

Grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal					
	Voorbereiding 2001 - 2004	Uitvoering			
tijd	2001 - 2004	2005 - 2009	2010 - 2014	2015 - 2016	2017
informatie		RIS 148208 Voorstel vaststelling bestemmingsplan DHNC 2007	RIS 262600 Voortgangsrapport age Project DHNC aug. 2013	RIS 283903 Cie- brief Voortgang KJ- plein jul 2015	RIS 296241 Voortgangsber- icht Fietsenstalling Koningin
			RIS 279743 Uitgangsp. Plankaderw GREX DHNC	RIS Cie-brief Voortgang KJ- plein sept. 2015	RIS 296855 Stand van zaken projecten rond
				RIS 291910 Cie- brief Voortgang KJ- plein fietsenstalling feb 2016	
				RIS 294412 Cie- brief Subsidies Fietsenstalling jun. 2016	
Besluit	RIS 87562 Proj.doc.CS kwadrant 2001	RIS Projectdocument herziening grondexploitatie 2008	RIS 181048 1e partiële herz. Ontwerp bestemmingsplan DHNC 2011	RIS 288050 Herz. Grondexploitatie DHNC nov. 2015	Te verwachten besluit herz. Grondexploitat- ie 2017
	RIS 117422 NSP Subsidie-aanvragen I en II DHNC 2004	RIS 1606 Herinrichting OR DHNC 2006	RIS 181802 Projectdocument gerziening grondexploitatie 2011	RIS294727 Gunning Bovenbouw KJ plein jul. 2016	
			RIS 270873 VO Anna van Buerenplein 2014	Besluit Gunning Fietsenstalling jul 2016 (geheim)	
Overeenkomsten	RIS 111779 BOU Bestuurlijke overeenkomst uitvoering DHNC 2003	DSO 2005.3223 Allonge SOK Babylon Anna van Buerenplein 2005	DSO 2011.20 SOK Anaa van Buerengebouw		RIS 296817 Intentie overeenkomst met staatsbosbehe- er
	RIS 116468 Convenant kabels en leidingen DHNC DHNC 2004	DSO 2008.4288 SOK Koningin Julianaplein 2008			
	DSO 2004.1993 SOK Babylon BV DHNC 2004	DSO 2008.4297 SOK Anna van Buerengebouw 2008			

Op 15-11-2011 is de herziene grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal (CE-53) door het college vastgesteld. Dit is een herziening van de in juni 2004, door het college vastgestelde grondexploitatie voor Den Haag Nieuw Centraal (CE-53). In 2011 heeft een partiële herziening van het bestemmingsplan plaatsgevonden (RIS181048) mede om de volgende redenen:

- de overbouwing van de locatie busplatform (70.800 m² bvo) verviel;
- de locatie Anna van Buerenplein is gewijzigd van kantoor, museum en dure woningen naar studentenwoningen en de Universiteit Leiden University College The Hague;
- de uitgangspunten van de locatie Koningin Julianaplein zijn gewijzigd na het niet doorgaan van de overeenkomst met ontwikkelaar Eurocommerce.

De grondexploitatie is in 2015 opnieuw herzien vanwege nieuwe uitgangspunten voor het Koningin Julianaplein ("Uitgangspunten plankaderwijziging grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal", 18 december 2014, RIS 279743). De raad is hierover geïnformeerd via het herziene projectdocument 2015.

Het is de verwachting dat de werkzaamheden voor de bovenbouw eind 2019 of begin 2020 afgerond zullen worden. De herinrichting van de openbare ruimte op het Koningin Julianaplein zal hierdoor vanaf 2020 plaatsvinden.

Wijzigingen

In de voorgenomen herziening grondexploitatie zullen de resultaten van de tender die door Synchroon is gewonnen verwerkt worden.

6. Voortgang en planning

Oranje

Omzet*	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten	€ 126,9 mln.	€ 126,9 mln.
Totaal opbrengsten	€ 123,8 mln.	€ 123,8 mln.
Totaal omzet	€ 250,8 mln.	€ 250,8 mln.
Planrealisatie	88,8 %	89,1 %

*exclusief nog te realiseren rente en indexering

Van de totale kosten is 93,3% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 85% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 89,1%. Er worden nog ca. € 9,1 mln. aan kosten en € 19,0 mln. aan opbrengsten verwacht voor een periode tot en met 2021.

De belangrijkste nog te verwachten kostenpost is de aanleg van de openbare ruimte rondom het Koningin Julianaplein. Na de realisatie van de bovenbouw zal er gestart worden met de aanleg van de openbare ruimte. In oktober 2016 is gestart met de bouw van de fietsenstalling onder het Koningin Julianaplein. Deze stalling krijgt ca. 8.500 plekken. Oplevering vindt plaats in 2018. Aansluitend daarop zal begonnen worden met de bebouwing bovengronds op de stalling. In het kader van de stadsentrees zal het Koningin Julianaplein na realisering van de stalling en de bebouwing opnieuw worden ingericht, waarbij met name de relatie tussen het plein de Koekamp, de binnenstad en het Malieveld van belang is. De belangrijkste nog te realiseren opbrengstenposten zijn de grondopbrengsten bij de uitgifte van het Koningin Julianaplein aan de ontwikkelaar (2018).

Wijzigingen

De oplevering van de Fietsenkelder vindt later plaats dan waar in de grondexploitatie vanuit gegaan is. Hierdoor vertragen de opvolgende werkzaamheden ten behoeve van de bovenbouw en de inrichting van de openbare ruimte op het Koningin Julianaplein. De financiële afwikkeling van de grondexploitatie zal hierdoor deels in 2021 plaatsvinden.

Den Haag Nieuw Centraal (investeringsproject Fietsenkelder (FJ611))

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Den Haag Nieuw Centraal
Projectkenmerk:	Investeringsproject
Programma:	13 – Verkeer
Portefeuillehouder:	Revis

Financieel

Looptijd:	2015– 2018
Uitvoeringsbudget:	€ 36,7 mln.
Planrealisatie:	32,1 %
Saldo:	n.v.t.
Risicoprofiel:	€ 2,36 mln.

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Investerings
4. Risico's en bandbreedte investering
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
Groen
Oranje
Oranje
Groen
Oranje

Omschrijving

De aanleiding voor deze separate GRIP-rapportage voor de Fietsenkelder onder het Koningin Julianaplein is de gewijzigde BBV-regelgeving. Voorheen maakte de Fietsenkelder integraal onderdeel uit van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal. Door deze gewijzigde regelgeving zijn de onderdelen in de grondexploitatie van Den Haag Nieuw Centraal die geen directe relatie hebben met het vervaardigen van bouwrijpe grond uit de grondexploitatie gelicht. Voor de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal betekende dit dat de Fietsenkelder en de daarbij horende elementen als de expeditietunnel en de verbindingstunnel uit de grondexploitatie zijn gelicht. Dit is via een raadsbesluit besloten (Gewijzigd gebundeld voorstel van het college inzake aanvullende wijzigingen als gevolg van vernieuwing BBV, 15 december 2016, DSO/2016.1225, RIS295701).

In de eerste helft van 2016 hebben zowel de tender voor de bovenbouw als de aanbesteding van de fietsenstalling plaatsgevonden. Naar aanleiding van de aanbesteding is middels een collegebesluit de dekking voor de Fietsenkelder opgenomen (Aanbesteding fietsenstalling Koningin Julianaplein, 5 juli 2016, DSO/2016.757).

De gunning van de fietsenstalling heeft in juli 2016 plaatsgevonden; de aannemer is in oktober gestart met de voorbereidende werkzaamheden op het plein. De totale capaciteit van de ondergrondse fietsenstalling bedraagt 8.500 plekken.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Voor de Fietsenkelder wordt het proces beschreven in de Grip-rapportage van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

De Fietsenkelder zal als eerste worden gerealiseerd. Het wordt een “state-of-the-art” stalling voor ca. 8.500 fietsen, incl. de reeds beschikbare plaatsen onder de stationshal. Tussen deze twee stallingen wordt een verbinding gerealiseerd. De stalling is ook geschikt voor fietsen met afwijkende maten. Bij de realisatie van de stalling moet qua constructie rekening worden gehouden met de later te realiseren bebouwing op het Koningin Julianaplein en met de reservering van een OV-tunnel richting Scheveningen. Deze reservering sluit aan op de reeds bestaande reserveringen onder Stichthage en onder de Koningstunnel. De realisatie van stalling is aanbesteed en gestart. De oplevering is voorzien in het voorjaar van 2018.

Wijzigingen

Niet van toepassing

3. Gemeentelijke investeringen: wat gaat het kosten?

Oranje

	1-1-2017	1-6-2017
Uitvoeringsbudget	€ 34,27 mln.	€ 36,68 mln.
Externe bijdrage	€ 20,32 mln.	€ 21,72 mln.

Het totale uitvoeringsbudget bedraagt € 36,68 mln. Dit bestaat uit de bouwkosten van de fietsenkelder (€ 35,87 mln) en bijbehorende plankosten (€ 0,8 mln).

De totale externe bijdrage voor de Fietsenkelder zijn € 21,72 mln. Via een raadsbesluit zijn de bedragen voor het investeringsproject Fietsenkelder vanuit de grondexploitatie gedoteerd aan het MVA project Fietsenkelder (Gewijzigd gebundeld voorstel van het college inzake aanvullende wijzigingen als gevolg van vernieuwing BBV, 15 december 2016, DSO/2016.1225, RIS295701).

Van het uitvoeringsbudget worden de Fietsenkelder onder het Koningin Julianaplein, de verbindingstunnel, expeditietunnel en de voorziening voor de bovenbouw gerealiseerd. Deze zaken zijn via een collegebesluit op 5 juli door het college vastgesteld. (*Aanbesteding fietsenstalling Koningin Julianaplein, 5 juli 2016, DSO/2016.757*). De externe bijdragen bestaan uit het grootste gedeelte uit subsidies die voor de Fietsenkelder zijn verstrekt aan de gemeente Den Haag. Verder zal er een bijdrage plaatsvinden vanuit de ontwikkelaar aan de gemeente Den Haag voor de voorziening voor de bovenbouw.

Wijzigingen

Bij de realisatie van de fietsenstalling moeten de funderingen voor het later te realiseren gebouw op het Koningin Julianaplein meegenomen worden. Dit resulteert in hogere fundatie kosten voor de Fietsenkelder van ca. € 2 mln. Het uitvoeringsbudget is als gevolg verhoogd tot € 36,68 mln. De ontwikkelaar van de bovenbouw zal hierin een bijdrage leveren, waardoor de extra kosten deels gedekt worden. Doordat er naast meerwerk ook sprake is van minderwerken is op dit moment nog niet te bepalen of een extra gemeentelijke bijdrage noodzakelijk is.

4. Risico's en uitvoeringsbudget

Oranje

Op basis van de benoemde en onbenoemde risico's op het investeringsproject Fietsenkelder Koningin Julianaplein wordt het risicoprofiel opgesteld. Dit is gedaan door een Monte Carlo analyse uit te voeren met als resultaat een normaalverdeling van mogelijke uitkomsten aan benodigde risicovoorziening. Het opgenomen bedrag van € 2,36 mln. voor het risicoprofiel is gebaseerd op de 70%-waarde van de normaalverdeling. Dit wil zeggen dat het bedrag met een betrouwbaarheidspercentage van 70% voldoende is als risicovoorziening om de risico's mee af te dekken.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	n.t.b.	€ 2,36 mln.
Onvoorzien	€ 0,4 mln.	€ 0,0

De post onvoorzien is binnen het projectbudget uitgeput. Bij de herziening van het budget naar aanleiding van het eerder genoemde collegebesluit (15 december 2016, DSO/2016.1225, RIS295701) is het oorspronkelijke bedrag van € 0,4 mln. opnieuw toegewezen ten einde de gemeentelijke bijdrage aan de extra kosten voor de fundering deels te kunnen dekken.

In 2017 is op meerdere momenten het risicodossier geactualiseerd teneinde de toprisico's te bepalen en te beheersen en het financiële risicoprofiel op te stellen.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Voor de Fietsenkelder wordt het proces beschreven in de Grip-rapportage van de grondexploitatie Den Haag Nieuw Centraal.

6. Voortgang en planning

Oranje

Van het totale uitvoeringsbudget is 32,08% gerealiseerd. Van de totale externe bijdrage is 10,0% gerealiseerd.

Het grootste gedeelte van de werkzaamheden aan de Fietsenkelder moeten nog uitgevoerd worden. Aan de kostenkant betreft het de verdere realisatie van de Fietsenkelder onder het Koningin-Julianaplein. Aan de opbrengstenkant moet de realisatie ook nog plaatsvinden. Dit heeft met name betrekking op de subsidie die verstrekt wordt door ProRail en de bijdrage aan de fundatie van de bovenbouw door de ontwikkelaar.

De verwachting is dat de oplevering plaats zal vinden in 2018. Door een fasering toe te passen kan mogelijk het eerste deel van de stalling eind september 2018 opgeleverd worden; de gehele stalling is eind 2018 gereed. Als de oplevering van de fietsenstalling gereed is, zal de ontwikkelaar starten met de bouw van woontorens op het Koningin-Julianaplein.

Wijzigingen

Oplevering was eerder voorzien voor 28 februari 2018. Als gevolg van een noodzakelijke wijzigingen van de uitvoeringsmethodiek van de aannemer is de bouwtijd verlengd. Dit is het gevolg van aannames en keuzes die de aannemer gedurende de aanbestedingsfase gemaakt heeft, maar die bij de verdere uitwerking van het project niet juist zijn gebleken. Door een fasering toe te passen kan mogelijk het eerste deel van de stalling eind september 2018 opgeleverd worden; de gehele stalling is eind 2018 gereed. Een uitgebreide toelichting is opgenomen in het voortgangsbericht Fietsenstalling Koningin Julianaplein van 8 september 2017 (zie: RIS 297794).

Spuikwartier (investeringsproject OCC)

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Investeringsproject OCC
Projectkenmerk:	Investeringsproject
Programma:	Programma 5
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2014 – 2020
Investering:	€ 177,4 mln.
Planrealisatie:	12,50 %
Saldo:	n.v.t
Risicoprofiel:	€ 3,1 mln.

Samenvatting wijzigingen

7. Maatschappelijke effecten	Groen
8. Inhoudelijke kaders	Oranje
9. Investerings	Groen
10. Risico's en bandbreedte investering	Oranje
11. Proces en informatie	Groen
12. Voortgang en planning	Groen

Omschrijving

Het Spuikwartier omvat het investeringsproject Onderwijs- en Cultuur Complex (OCC) het investeringsproject horeca/detailhandel in het OCC en de grondexploitatie Spuikwartier met o.a. de gronduitgifte voor zowel het OCC als voor het overig programma in het plangebied. Dit is de Grip rapportage van het investeringsproject OCC.

In november 2014 heeft de gemeenteraad het besluit genomen tot een nieuwe aanpak van de stedelijke ontwikkeling in dit deel van de stad (RIS 276520). De opgave om een plan en een ontwerp te laten maken voor een nieuw onderwijs- en cultuurgebouw in goede samenhang met de herontwikkeling van de tweede en laatste fase van Wijnhavenkwartier is met directe betrokkenheid van marktpartijen opgepakt.

Door een integrale aanbesteding van zowel de gebouwontwikkeling als het opstellen van een gebiedsvisie is de markt uitgedaagd optimale samenhang te bewerkstelligen in zowel de ontwikkelingen in het gebied als van de verbindingen met de omliggende gebieden.

Het resultaat van deze aanbesteding is de in september 2015 verstrekte opdracht aan de bouwcombinatie (Cadanz: Boele & van Eesteren i.c.m. Visser & Smit Bouw) tot het ontwerp, de bouw en onderhoud van het OCC (RIS 286109).

Het OCC wordt aan de Turfmarktzijde van het plangebied gepositioneerd op een deel van de huidige theaterkavels en op een deel van de locatie van de leegstaande laagbouw van het voormalige gebouw van het ministerie van Binnenlandse zaken en op een deel van de leegstaande kantoortoren van het voormalige gebouw van het ministerie van Justitie.

De sloop van de bebouwing is volledig afgerond. De Dr. Anton Philipszaal en de danszaal van het Lucent danstheater zijn begin 2016 geamoveerd. De sloop van de voormalige ministeriegebouwen is eind november 2016 afgerond. Tijdens de bouw van het OCC blijft de toneeltoren, het achtertoneel van het Lucent Danstheater en de kantoorvleugel nog gehandhaafd als 'woonhuis' van het NDT. De oplevering van het OCC is in juni 2020 voorzien.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van "Programma 5. Cultuur, Bibliotheek en monumentenzorg". De doelstelling van het programma 5 is behoud van cultureel erfgoed, een gevarieerd aanbod en ondersteunen van kunst en cultuur. De grondexploitatie is onderdeel van "Programma 15 Stadsontwikkeling". De doelstellingen van het programma 15 zijn 'het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag'.

Relatie met doelen in beleidskaders

In rv94 2014 is aangegeven dat de gebiedsontwikkeling in het Spuikwartier en realisatie van het OCC volop bijdraagt aan behoud en versterking van het culturele klimaat in Den Haag.

De plannen voorzien in nieuwe huisvesting voor het Residentie Orkest, het Nederlands Dans Theater, het Koninklijk Conservatorium en de Stichting Dans- en Muziekcentrum. Ook leveren de plannen een bijdrage aan een levendig gebied dat aantrekkelijk is voor alle typen bezoekers overdag en 's avonds: passanten op weg naar de binnenstad, culturele bezoekers, horecabezoekers, overnachters, studenten en toeristen. De investering in het nieuwe complex en de commerciële ontwikkeling die mogelijk gemaakt wordt, draagt bij aan versteviging van het culturele hart in de stad, behoud van de culturele instellingen, consumptieve bestedingen in de stad en een hogere vastgoedwaarde in de omgeving van het Spuikwartier.

Relatie met doelen in projectkaders

Kaders en Kredietaanvraag 2014 (RIS 276520): Er wordt meer gedaan dan alleen een gebouw ontwikkelen. Het Spuiplein blijft behouden en kan opnieuw ingericht worden. Het Spuiplein is straks geschikt voor (culturele) evenementen en heeft een hoge verblijfskwaliteit. We ontwikkelen het Spuikwartier in samenhang met het Oude Centrum en de Rivierenbuurt inclusief extra bebouwingsmogelijkheden aan de Schedeldoekshaven. Het leegstaande ministerie kan sneller tot ontwikkeling worden gebracht. Door de gekozen aanbestedingsvorm voor de gebiedsontwikkeling in het Spuikwartier en realisatie van het OCC is het mogelijk meer rekening te houden met specifieke aspecten zoals social return. Hiermee is het mogelijk om de met de voorbereiding en realisatie gemoeide werkgelegenheid voor een deel in Den Haag te laten neerslaan.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Oranje

Voor het OCC is gebruik gemaakt van het bestaande Programma van Eisen (PvE), zoals dit in 2013 was opgesteld ten behoeve van de bouw van het Spuiforum en nadien ten behoeve van de integrale aanbesteding is geactualiseerd en verfijnd in samenspraak met de vier instellingen. T.b.v. de aanbesteding is het programma verder uitgekristalliseerd.

Het investeringsproject OCC houdt nu rekening met het realiseren van het gebouw met het volgende programma:

- 50.237 m² bvo cultuur;
- 266 parkeerplaatsen (in bestaande Spuigarage);
- 1.500 stallingsplaatsen voor fietsen.

Wijzigingen

Aantal m² bvo cultuur en retail- en horecaruimte geüpdatet op basis van het vastgestelde DO-ruwbouw. De uitvraag is overigens gedaan in functioneel nuttig oppervlakte (fno). Het aantal m² bvo cultuur is daar een afgeleide / resultaat van. Het fno is in het DO-ruwbouw cf. de overeenkomst. Door het vastgestelde DO is de indeling van de parkeergarage Spui Centre ook aangepast.

3. Gemeentelijke investeringen: wat gaat het kosten?

Groen

Het uitvoeringsbudget voor het OCC bedraagt conform RV94 (RIS 276520__141028) €177,4 mln.

	1-1-2017	1-6-2017
Uitvoeringsbudget	€ 177,4 mln.	€ 177,4 mln.
Planrealisatie	8,72 %	12,50 %

De aanbesteding en de daaropvolgende opdrachtverstrekking heeft in 2015 binnen budget plaatsgevonden. Op grond van de uitkomsten van deze aanbesteding is er geen aanleiding de budgetten bij te stellen.

Wijzigingen

Niet van toepassing

4. Risico's en uitvoeringsbudget

Oranje

De risico's op het investeringsproject OCC worden gedekt uit risicoreserves en onvoorzien binnen het vastgestelde uitvoeringsbudget van € 177,4 mln.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoreservering en onvoorzien (binnen het vastgestelde uitvoeringsbudget)	€ 3,7 mln.	€ 3,1 mln.

De post onvoorzien binnen het uitvoeringsbudget van €177,4 mln is € 3,1 mln.

Wijzigingen

Aan alle instellingen is een bijdrage van € 25.000 toegezegd, met het oog op hun (extra) kosten in het kader van de planontwikkeling. Hierdoor is het onvoorzien verlaagd van € 3,7 mln. naar € 3,6 mln. Daarnaast is € 0,5 mln. van het onvoorzien ingezet ter dekking van de hogere grondkosten van het OCC als gevolg van het wat grotere vloeroppervlak van het gebouw (Deze kosten zijn aan de grondexploitatie betaald en leiden daar tot € 0,5 mln. extra opbrengsten). Dat brengt het totaal op € 3,1 mln.

Risicoreservering totale gebiedsontwikkeling Spuikwartier

Naast de risicoreservering binnen het uitvoeringsbudget is er nog een algemene risicoreservering binnen het financiële kader zoals opgenomen in raadsvoorstel 94, RIS 276520. De reserves en voorzieningen zijn niet bedoeld om op voorhand uit te geven. Er zal maximaal gestuurd worden om binnen het reguliere budget te blijven, maar mocht zich een onontkoombare en onafwendbare tegenvaller voordoen, kan daar een beroep op worden gedaan, zonder vooraf de raad om extra krediet te moeten vragen. De risicoreservering van de totale gebiedsontwikkeling Spuikwartier is ongewijzigd.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoreserve GO Spuikwartier	€ 4,3 mln.	€ 4,3 mln.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Middels Grip-rapportages wordt de stand van zaken gerapporteerd. Daarnaast wordt de gemeenteraad periodiek geïnformeerd middels kwartaalberichten. Voor het schema, zie de Grip-rapportage van de grondexploitatie Spuikwartier.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

6. Voortgang en planning

Groen

De planning is als volgt:

OCC

- 21 juni 2017 start bouwwerkzaamheden;
- Juni 2020 oplevering;
- Medio 2020 herinrichting openbare ruimte rondom OCC en inclusief Spuiplein gereed;
- September 2020 start theaterseizoen en schooljaar in nieuwe OCC.

Er is op dit moment dus geen sprake van wijzigingen in de planning. Indien en zodra die zich wel voordoen, dan zal de raad hierover uiteraard geïnformeerd worden. Indien het aanmerkelijke gevolgen voor de totaalplanning betreft, zal daarmee niet gewacht worden tot de eerstvolgende Grip-rapportage.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

Spuikwartier (investeringsproject detailhandel/horeca)

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Investeringsproject detailhandel/horeca
Projectkenmerk:	Investeringsproject
Programma:	Programma 15
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2014 – 2020
Omzet:	€ 7,7 mln.
Planrealisatie:	0,0 %
Saldo:	€ 0,1 mln. POS
Risicovoorziening	€ 0,4 mln.

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten	Groen
2. Inhoudelijke kaders	Oranje
3. Investeringsen	Groen
4. Risico's en bandbreedte investering	Groen
5. Proces en informatie	Groen
6. Voortgang en planning	Groen

Omschrijving

Het Spuikwartier omvat het investeringsproject Onderwijs- en Cultuur Complex (OCC) het investeringsproject horeca/detailhandel in het OCC en de grondexploitatie Spuikwartier met o.a. de gronduitgifte voor zowel het OCC als voor het overig programma in het plangebied. Dit is de Grip rapportage van het investeringsproject detailhandel/horeca.

Het investeringsproject detailhandel/horeca vormde onderdeel van de grondexploitatie Spuikwartier. Naar aanleiding van nieuwe regelgeving BBV 2016 (RIS 295701) is de vastgoedinvestering in een separaat investeringsproject opgenomen.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van "Programma 15 Stadsontwikkeling". De doelstellingen van het programma 15 zijn 'het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag'. Zie de toelichting bij het investeringsproject OCC voor de verdere omschrijving.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Oranje

Voor het OCC is gebruik gemaakt van het bestaande Programma van Eisen (PvE), zoals dit in 2013 was opgesteld ten behoeve van de bouw van het Spuiforum en nadien ten behoeve van de integrale aanbesteding is geactualiseerd en verfijnd in samenspraak met de vier instellingen.

Het investeringsproject omvat de realisatie van 1.316 m² bvo horeca/detailhandel in het OCC.

Wijzigingen

Het aantal m² bvo retail- en horecaruimte is geüpdatet op basis van het vastgestelde DO-ruwbouw voor het totale gebouw.

3. Gemeentelijke investeringen: wat gaat het kosten?

Groen

	1-1-2017	1-6-2017
Saldo	€ 0,1 mln. POS	€ 0,1 mln. POS
Planrealisatie	0,0 %	0,0 %

Het saldo van het investeringsproject is € 0,1 mln. Dit is opgebouwd uit € 3,0 mln. kosten (grondkosten € 1,1 mln. en bouwkosten € 1,9 mln.) en € 3,1 mln. verkoopopbrengst.

Wijzigingen

Er is voor gekozen om de begane grond een open en transparant karakter te geven. Door de wijziging van de verkaveling in dichte units naar een open ruimte met een glazen wand dalen de verkoopopbrengsten en stijgen de bouwkosten. Per saldo is er geen effect op het investeringsproject omdat de lagere verkoopopbrengsten en de hogere bouwkosten worden verrekend in de grondprijs.

4. Risico's en uitvoeringsbudget

Groen

De risico's op het investeringsproject worden gedekt uit risicoreserves.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicovoorziening	€ 0,4 mln.	€ 0,4 mln.

De risicovoorziening bedraagt € 396.000.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Middels Grip-rapportages wordt de stand van zaken gerapporteerd. Daarnaast wordt de gemeenteraad periodiek geïnformeerd middels kwartaalberichten. Voor het schema, zie de Grip-rapportage van de grondexploitatie Spuikwartier.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

6. Voortgang en planning

Groen

Omdat het programma horeca/detailhandel wordt gerealiseerd in het OCC sluit de planning aan op die van het investeringsproject OCC dus medio 2020.

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen

Spuikwartier (grondexploitatie)

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Spuikwartier
Projectkenmerk:	Grondexploitatie
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2013 - 2021
Omzet:	€ 116,4 mln.
Planrealisatie:	28,4%
Saldo eindwaarde:	€ 0,18 mln. POS
Impact risicoprofiel:	€ 7,9 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's en bandbreedte saldo
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
Oranje
Oranje
Oranje
Groen
Oranje

Omschrijving

De investeringsprojecten Spuikwartier omvat de realisatie van het onderwijs- en cultuurcomplex (OCC) en de horeca/detailhandel in het OCC. De grondexploitatie omvat de gebiedsontwikkeling met de gronduitgifte voor het OCC en woningen en commerciële voorzieningen. Dit is de Grip-rapportage van de grondexploitatie.

De grondexploitatie Spuikwartier heeft betrekking op de integrale gebiedsontwikkeling Spuikwartier. Het Lucent Danstheater, de Dr. Anton Philipszaal en het oude ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie zijn/worden gesloopt om plaats te maken voor een onderwijs- en cultuurcomplex (OCC). Het programma van de gebiedsvisie omvat naast het OCC, woningen, een hotel en horeca/detailhandel. Ondergronds bevinden zich de parkeergarages Spui Centre en Turfmarkt.

Op 15 september 2015 is door het college van B&W besloten tot opdrachtverlening (gunning) van het OCC Spuikwartier aan het consortium BEVS. Het eerste ontwikkelingsrecht voor het overig programma lag bij de projectontwikkelaar Heijmans (RIS 276520). Er heeft er een contractovername plaatsgevonden tussen Heijmans en Volker Wessels Vastgoed (Sonate). In maart 2016 is een herziening van het projectdocument en de bijbehorende grondexploitatie vastgesteld (RIS 292663).

De sloop van de bebouwing is afgerond. Tijdens de bouw van het onderwijs- en cultuurcomplex blijft de toneeltoren en het achtertoneel van het Lucent Danstheater gehandhaafd als 'woonhuis' van het NDT. De oplevering van het onderwijs- en cultuurcomplex is in juni 2020 voorzien. Een deel van de Turfmarktgarage is gerenoveerd en wordt tijdelijk geëxploiteerd door de gemeente.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

De grondexploitatie is onderdeel van "Programma 15 Stadsontwikkeling". De doelstellingen van het programma 15 zijn 'het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag'. Zie de toelichting bij het investeringsproject OCC voor de verdere omschrijving.

Wijzigingen

Er zijn geen programmatische wijzigingen.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Oranje

De grondexploitatie gaat uit van onderstaand uitgifteprogramma:

Woningen			<i>totaal</i>	<i><2017</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>na 2020</i>
Meergezins	Koop	Middelduur	68	-	-	68	-	-	-
		Duur	44	-	-	-	44	-	-
		Extra duur	11	-	-	7	4	-	-
	Huur	Goedkoop	88	-	-	88	-	-	-
		Duur	216	-	-	96	120	-	-
Totaal stuks			427	-	-	259	168	-	-

Overige functies		totaal	<2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Cafe\Restaurant	m²-bvo	3.574	-	1.316	1.850	408	-	-
Hotel	m²-bvo	10.366	-	-	-	10.366	-	-
Maatschappelijk	m²-bvo	50.237	-	50.237	-	-	-	-
Parkeren	stuks	666	-	-	-	-	666	-
Stallingsplaatsen fiets	stuks	600	-	-	-	-	600	-

Het onderwijs- en cultuurcomplex is 50.237 m² bvo met daarnaast 1.316 m² bvo horeca detailhandel. De gronduitgifte vindt in 2017 plaats. Het programma dat door VVV (Sonate) zal worden ontwikkeld is vastgelegd in de 2^e allonge. Binnen de 59.000 m² bvo bebouwing in de twee gehanteerde fasen (tussen OCC en Wijnhavenkwartier fase 2.1 en langs de Schedeldoekshaven) worden een hotel van 10.336 m² bvo, commercieel programma van 2.258 m² bvo en circa 427 woningen gerealiseerd waarvan 88 in de sociale sector. Het programma wordt momenteel uitgewerkt door Sonate.

Er worden 266 parkeerplaatsen gerealiseerd in de parkeergarage Spui Centre, 400 parkeerplaatsen in de Turfmarktgarage en daarnaast omvat het programma 600 fietsparkeerplaatsen. Deze zijn onderdeel van de genoemde 1.500 fietsparkeerplaatsen in de vastgoedexploitatie.

Wijzigingen

Het aantal m² bvo cultuur en retail- en horecaruimte is geüpdatet op basis van het vastgestelde DO-ruwbouw. Door het vastgestelde DO is de indeling van de parkeergarage Spui Centre ook aangepast. De gronduitgifte van de eerste fase (Toren A) is vertraagd van 2017 naar 2018.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Oranje

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Vershil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 2,94 mln. POS	€ 2,05 mln. POS	€ 0,89 mln. NEG
Contante waarde	€ 1,02 mln. POS	€ 0,17 mln. POS	€ 0,84 mln. NEG
Eindwaarde	€ 1,12 mln. POS	€ 0,18 mln. POS	€ 0,98 mln. NEG

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 0,17 mln. positief op contante waarde.

Wijzigingen (bestuurlijke verschillenverklaring)

Het saldo van de grondexploitatie Spuikwartier is verslechterd met € 0,8 mln. Het uitgewerkte plan voor het OCC heeft invloed op de indeling en waarde van de parkeergarage Spui Centre. Hier is over onderhandeld met ASR en P1 en het resultaat is dat de opbrengsten dalen met € 0,5 mln. en dat ASR het eerste recht van aankoop heeft gekregen voor de Turfmarktgarage. Het aantal parkeerplaatsen van de parkeergarage Spui Centre is verlaagd van 276 naar 266 plaatsen.

De gronduitgifte van de commerciële voorzieningen in het OCC is verlaagd met € 1,0 mln. doordat er voor is gekozen om de begane grond een open en transparant karakter te geven. Door de wijziging van de verkaveling in dichte units naar een open ruimte met een glazen wand dalen de verkoopopbrengsten en stijgen de bouwkosten. Hier staat tegenover dat de grondopbrengst van het OCC stijgt met € 0,8 mln. doordat bij de planuitwerking het oppervlak is verhoogd van 45.750 m² bvo naar 50.237 m² bvo.

Daarnaast levert de tijdelijke exploitatie van de Turfmarktgarage minder op dan geraamd. Dit heeft een negatief effect op de grondexploitatie van € 0,1 mln.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Oranje

De risico's op de grondexploitatie worden opgevangen door de Reserve Grondbedrijf. De benodigde omvang van deze risicobuffer wordt jaarlijks bepaald in de Meerjarenprognose Grondexploitaties (MPG).

	1-1-2017	1-6-2017
Impact (incl. pos. saldo)	€ 8,3 mln. NEG	€ 7,9 mln. NEG
Bandbreedte (eindwaarde)		
Best case saldo	€ 2,2 mln. POS	€ 1,3 mln. POS
MPG scenario	€ 7,2 mln. NEG	€ 7,9 mln. NEG
Worst case saldo	€ 12,2 mln. NEG	€ 12,3 mln. NEG

De impact van de risico's en positief saldo op de grondexploitatie is per 1-6-2017 bepaald op € 7,9 mln. nadelig. Dit is opgebouwd uit het risicoprofiel van € 8,1 mln. en de stand positieve saldo van € 0,2 mln.

Wijzigingen

Het risicoprofiel van dit project is per 1-6-2017 geraamd op € 8,1 mln. negatief. Dit is een verbetering van € 1,2 mln. ten opzichte van de GRIP per 1-1-2017. Dit verschil wordt veroorzaakt door ingeboekte risico's met betrekking tot de vertraging van het OCC en de lagere opbrengst van de Spuigarage en de wijziging van het marktrisico door een lager rentepercentage. Het risicoprofiel wordt deels gedekt door het positieve saldo van € 0,2 mln. waardoor de impact € 7,9 mln. negatief wordt, en sprake is van een verbetering van € 0,4 mln. ten opzichte van de GRIP per 1-1-2017.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Spuikwartier				
	Voorbereiding	Start	Uitvoering	
Tijd	< 2014	2015	2016	2017-2020
Besluitvorming	November 2012 rv 89/2012 Nota van Uitgangspunten Spuikwartier	Maart 2015 Grip rapportage Programma- rekening 2014	Maart 2016 Grip rapportage Programma- rekening 2015	Maart 2017 Voortgangs-rapportage
	Juni 2013 RIS 260021 Grondexploitatie Spuikwartier	April 2015 Profielen beoordelings commissie	Maart 2016 RIS 292663 Herziening projectdocumenten grondexploitatie	Maart 2017 Grip rapportage Programma- rekening 2016
	December 2014 RIS 279940 Resultaat selectiefase aanbesteding Spuikwartier	Juni 2015 Vaststelling bestemmingsplan	September 2016 Grip rapportage Halfjaarbericht 2016	Juni 2017 Voortgangs-rapportage
	December 2014 RIS 276520 Raadsvoorstel inzake Kaders en kredietaanvraag gebieds-ontwikkeling Spuikwartier	November 2015 Grip rapportage begroting	December 2016 Omgevings-vergunning OCC verleend	September 2017 Grip rapportage Halfjaarbericht 2017
Overeenkomsten		aug/sept 2015 Gunning en presentatie winnende gebiedsvisie en		September 2017 Voortgangs-rapportage
	Juli 2013 Heijmans Ontwikkelings- en Uitgifteovereenkomst Wijnhaven-kwartier Fase 2 Beheer- en exploitatie- overeenkomst inzake Wijnhaven-kwartier		Februari 2016 Heijmans 2e Allonge bij de Ontwikkelings- en Uitgifteovereenkomst Wijnhaven-kwartier Fase 2	December 2017 Voortgangs-rapportage
	Juli 2014 ASR en P1 Brief met overeenstemming Parking Spui centre			
	Oktober 2014 Heijmans Allonge bij de Ontwikkelings- en Uitgifteovereenkomst Wijnhaven-kwartier Fase 2			

Wijzigingen

Er zijn geen wijzigingen.

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten*	€ 57,3 mln.	€ 57,2 mln.
Totaal opbrengsten	€ 60,7 mln.	€ 59,2 mln.
Totaal omzet	€ 118,0 mln.	€ 116,4 mln.
Planrealisatie	26,7%	28,4%

*exclusief te realiseren rentekosten

Van de totale kosten is 57,0% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 0,8% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 28,4%.

Het zwaartepunt van de investeringen die in de eerste helft van 2017 zijn gerealiseerd is de afronding van de slooppactiviteiten in het gebied en de verbouwing van de Turfmarktgarage. Uitgangspunt van de grondexploitatie was dat de grond voor het cultuurgebouw in 2016 werd uitgegeven. Deze is naar de tweede helft van 2017 geschoven.

De gedetailleerde planning is als volgt:

Gebiedsontwikkeling Spuikwartier

- Begin 2018 ontvankelijke aanvraag omgevingsvergunning indienen door Sonate van eerste fase en een deel van de tweede fase commercieel programma.
- Medio 2017 uitgifte grond van het cultuurgebouw
- Medio 2020 herinrichting openbare ruimte rondom OCC en Spuiplein gereed.

Wijzigingen

De omgevingsvergunning voor de eerste en tweede fase commercieel programma zou door Sonate voor 31 juli 2017 worden ingediend. Dit is verschoven.

Gebiedsontwikkeling Leyweg-Escamplaan (Haga)

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	GO Leyweg-Escamplaan
Projectkenmerk:	Grondexploitatie
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2014 - 2022
Omzet:	€ 60,4 mln.
Planrealisatie:	27,5 %
Saldo eindwaarde:	€ 4,46 mln. NEG
Risicoprofiel:	€ 2,57 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's en bandbreedte saldo
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
Groen
Oranje
Oranje
Groen
Groen

Omschrijving

Het project betreft de integrale herontwikkeling van het gebied rondom het HagaZiekenhuis tot een woongebied in combinatie met maatschappelijke en commerciële functies. Het gebied wordt begrensd door de Leyweg, Escamplaan, het Florence Nightingale park en de keerlus van tramlijn 6. Het HagaZiekenhuis en Apotheek Haagse Ziekenhuizen nemen de uitbreiding van het medisch cluster zelf ter hand.

Vanaf oktober 2015 is onderhandeld tussen de gemeente, Heijmans en Patrizia Netherlands BV om te komen tot een sluitende business case, waarin de uitgangspunten van het bestemmingsplan Florence Nightingalepark als kader zijn gehanteerd. Dit heeft geleid tot een programma met 620 woningen (een mix van appartementen en grondgebonden woningen, 30% sociale sector). Op 7 juni 2016 heeft het College van B&W ingestemd met het herziene projectdocument, de grondexploitatie en de raamovereenkomst met Heijmans en Patrizia Netherlands BV (RIS294393). De raamovereenkomst is op 8 juni 2016 door de betrokken partijen ondertekend. De Raad heeft op 15 december 2016 (RIS295701) deze grondexploitatie bekrachtigd, samen met alle andere in 2016 door het College vastgestelde grondexploitaties.

Op 15 november 2016 heeft het college ingestemd met het vrijgeven voor inspraak van een verkeersdocument en een "ontwikkelingskader". Op 4 juli 2017 heeft het College met inachtneming van de inspraakreacties besloten het ontwikkelingskader vast te stellen (RIS 297430) als beeldkwaliteitsplan en in afwijking van het eerdere besluit een enigszins gewijzigde verkeersontsluiting vastgesteld (RIS 297429).

In deze vastgestelde grondexploitatie is gekozen voor een integrale ontwikkeling van alle deelgebieden met een openbaar toegankelijke verdiepte parkeergarage en versnelling van de realisatietermijn ten opzichte van een gefaseerde aanpak zoals eerder benoemd in de Nota van Uitgangspunten.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van "Programma 15 Stadsontwikkeling". De doelstellingen van het programma 15 zijn het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag.

Relatie met doelen in beleidskaders

2009: Woonvisie 2009-2020: In de woonvisie is de omgeving van het HagaZiekenhuis als kansrijk gebied aangewezen voor appartementenprogramma gericht op 'empty nesters' uit zowel de categorie 'welgesteld' als 'middeninkomens'.

Relatie met doelen in projectkaders

Herzien projectdocument gebiedsontwikkeling Leyweg-Escamplaan (2016):

Het projectgebied betreft een relatief extensief gebruikte locatie (voornamelijk parkeren op maaiveld, stedelijke ondergrondse infrastructuur in de vorm van een installatie voor de stadsverwarming en opstallen van het HagaZiekenhuis). Door de beoogde gebiedsontwikkeling transformeert de locatie tot een

hoogwaardig intensief georganiseerd stedelijk gebied. Bijkomend aspect is dat op de Leyweg voor de locatie een overstaphalte van openbaar vervoer is aangelegd die zich uitstekend leent voor verdichting.

De locatie biedt aantrekkelijke mogelijkheden voor een ontwikkeling rondom het thema wonen en zorg. Het uitgangspunt in de business case is momenteel een programma met 620 woningen en ongeveer 2.300 m² voorzieningen. De gebiedsontwikkeling draagt daarmee bij aan de ontwikkeling van de Leywegzone als centrumgebied voor heel Escamp. Tevens wordt met het woningbouwprogramma een belangrijke aanvulling geleverd op de bestaande woningvoorraad. Gelet op de demografische veranderingen (vergrijzing in combinatie met de verwachte groei van de totale bevolking van Den Haag) is er een toenemende behoefte aan gelijkvloerse woningen / nultredenwoningen die (fysiek) goed bereikbaar zijn. Gezien de wens om zo lang mogelijk zelfstandig te blijven wonen, zijn goede service en voorzieningen in het complex, maar vooral in de directe omgeving gewenst. De eventuele noodzakelijke zorg kan dan op een individueel niveau efficiënt en goed geleverd worden. De geplande nieuwbouw rond het ziekenhuis is uitermate geschikt voor mensen die tot op hoge leeftijd zelfstandig willen blijven wonen: comfortabel stedelijk wonen. De voorgestelde eengezinswoningen voorzien in een behoefte van bewoners uit de omliggende wijken die in hun eigen wijk een wooncarrière willen opbouwen.

Wijzigingen

Er is geen sprake van wijzigingen ten opzichte van de op 1-1-2017 vastgestelde stand.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

De vastgestelde grondexploitatie 2016 omvat de uitgifte van gronden voor in totaal 620 woningen (een mix van 454 meergezinswoningen en 166 eengezinswoningen, 30% in de sociale huur), 2.300 m² bvo niet-woningbouwprogramma en een ondergrondse openbare parkeervoorziening met 800 tot 900 parkeerplaatsen.

Om de gronden bouwrijp te kunnen leveren aan de ontwikkelaar zijn gronden verworven, is onder- en bovengronds gesloopt (zusterhuis, oogziekenhuis), is er gesaneerd en zijn er plankosten gemaakt. De voornaamste investering die nog in de bouwrijp maak fase gedaan zal worden is het verleggen van de waterafvoerleiding (Westambachtleiding) van Delfland. Daarnaast zal –aansluitend op de inrichting van het terrein van het HagaZiekenhuis zelf- de openbare ruimte worden (her)ingericht. De herinrichting van de Escamplaan en de inrichting van het voorplein (zorgplein) zijn hierin de voornaamste ingrepen. Eveneens is voorzien in een kwaliteitsimpuls in het Florence Nightingale Park, om de toenemende gebruiksdruk in het park op te vangen.

ES.140.1 Haga

Woningen			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Meergezins	Koop	Duur	125	-	-	125	-	-	-	-
		Goedkoop	178	-	-	130	-	48	-	-
	Huur	Duur	161	-	-	161	-	-	-	-
Eengezins		Duur	127	-	-	41	-	86	-	-
		Middelduur	40	-	-	-	-	40	-	-
Totaal stuks			631	-	-	457	-	174	-	-

Overige functies			totaal	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Detailhandel	m ² -bvo		3.437	-	-	2.098	-	1.339	-	-
Parkeren	stuks		1.248	-	-	1.073	-	175	-	-

Wijzigingen

Er is geen sprake van noemenswaardige wijzigingen ten opzichte van de 1-1-2017 stand (programmarekening 2017).

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Oranje

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Vershil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 4,08 mln. NEG	€ 3,67 mln. NEG	€ 0,41 mln. POS
Contante waarde	€ 4,33 mln. NEG	€ 3,96 mln. NEG	€ 0,37 mln. POS
Eindwaarde	€ 4,87 mln. NEG	€ 4,46 mln. NEG	€ 0,41 mln. POS

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 3.963.000. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (bestuurlijke verklaring)

Per saldo is er sprake van een voordelig verschil van € 370.000 op netto contante waarde. Dit is hoofdzakelijk ontstaan omdat het parkeerterrein een hogere bezettingsgraad heeft en langer geëxploiteerd zal worden dan eerder aangenomen. Hier tegenover staat een klein negatief effect in verband met hogere planbegeleidingskosten als ook faseringseffect.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Oranje

Bandbreedte	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	€ 2,4 mln. NEG	€ 2,6 mln. NEG
Minimaal saldo (eindwaarde)	€ 4,7 mln. NEG	€ 4,3 mln. NEG
Maximaal saldo (eindwaarde)	€ 10,4 mln. NEG	€ 10,2 mln. NEG

Het risicoprofiel is per 1-6-2017 bepaald op € 2.572.000 negatief. De bandbreedte in het risicoprofiel plus verwacht saldo op eindwaarde (€ 4.463.000 negatief per 31-12-2022) ligt tussen de **€ 4.263.000 negatief** (positief scenario) en **€ 10.178.000 negatief** (worst case).

Wijzigingen

Het risicoprofiel is verslechterd met € 0,17 mln. In het project zijn de marktrisico's voor de ontwikkelaar, echter kunnen niet alle mogelijk situaties aan de ontwikkelaar toegerekend worden. Om deze reden is er rekening gehouden met een vertraging van 3 jaar voor de uitgifte van de laatste twee deelgebieden. Dit heeft een impact van € 478.300. De uitgifte van de eerste twee deelgebieden is in 2017 gepland en zal naar verwachting hooguit beperkt uitlopen. Derhalve is hiertoe geen risicopost voor opgenomen. Omdat er onder projectrisico's een faseringsrisico is opgenomen van € 100.000 wat overlapt met bovengenoemd marktrisico is deze afgetrokken waardoor een netto marktrisico van € 378.300 resteert.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Gebiedsontwikkeling Leyweg-Escamplaan (Haga)							
tijd	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
informatie	RIS181104 Projectdoc en stdbk. Kader cieRuimte 15 sep 2011			RIS269975 NvU gewijzigde Uitvoerings strategie 4 feb 2014		RIS294393 Herziene projectdocu ment en grondexploit atie 7 jun 2016	RIS297430 Wijzigen Ontwikkelings kader 4 juli 2017 RIS297429 Verkeersdocu ment 4 juli 2017
overeen- komst	Hoofdlijnen- overeen- komst met Hagazieken huis in werking na goedkeuring meerjaren begroting 2012	Koopover- eenkomst met Haga inzake verwerving parkeer- terrein en zusterflat- complex		Koopover- eenkomst met OCL inzake Kas-In locatie	Intentieover- eenkomst met Heijmans Vastgoed en Patrizia Netherlands B.V. okt	Raamover- eenkomst met Heijmans Vastgoed en Patrizia Netherlands B.V. 8 jun	Voorjaar 2017 gronduitgifte en start bouw deelgebied 4
	Samen werkings overeen- komst met OCL in werking na goedkeuring meerjarenbe- groting 2012						
juridisch planologis- ch			Bestemmings plan Florence Nightingale Park 13 juni 2013 vastgesteld	Bestemmings plan Florence Nightingale Park 12 november 2014 on- herroepelijk			

2014

Op 4 februari 2014 is de Nota van Uitgangspunten gewijzigde Uitvoeringsstrategie gebiedsontwikkeling Leyweg-Escamplaan in het college van burgemeester en wethouders vastgesteld. In het betreffende collegebesluit is tevens besloten extra middelen toe te voegen aan de Reserve Stedelijke Ontwikkeling ten behoeve van de verwerving van de Kas-In locatie. 12 november 2014 definitieve uitspraak Raad van State m.b.t. bestemmingsplan Florence Nightingale Park (onherroepelijk).

2015

Op basis van de vastgestelde Nota van Uitgangspunten is met Heijmans Vastgoedontwikkeling B.V., als overgebleven partij uit de OCL, een concept ontwikkelovereenkomst voor de realisatie van de eerste fase opgesteld. Deze is echter nooit vastgesteld omdat op dat moment investeerder Patrizia Netherlands BV interesse toonde waardoor een integrale ontwikkeling weer in beeld kwam. Hiertoe is een intentieovereenkomst gesloten in oktober 2015 tussen gemeente, Heijmans en Patrizia.

2016

Op basis van de intentieovereenkomst is op 8 juni 2016 een raamovereenkomst gesloten met Heijmans en Patrizia. Het college heeft hiertoe op 7 juni 2016 besloten. De grondexploitatie behorende bij het herziene projectdocument is eveneens op 7 juni 2016 vastgesteld.

2017

Op 4 juli 2017 zijn het gewijzigd ontwikkelingskader gebiedsontwikkeling Leyweg/Escamplaan en het verkeersdocument gebiedsontwikkeling Leyweg/Escamplaan in het college van burgemeester en wethouders vastgesteld. De grond in deelgebied 4 is in het voorjaar uitgegeven. De bouw van dat deelgebied is gestart.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten	€ 32,0 mln.	€ 32,0 mln.
Totaal opbrengsten	€ 27,9 mln.	€ 28,4 mln.
Totaal omzet	€ 59,9mln.	€ 60,4 mln.
Planrealisatie	24%	27,50%

Van de totale kosten is 37,5% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 16,2% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 27,5%.

De 37,5% gerealiseerde kosten heeft hoofdzakelijk betrekking op verwervingskosten (Kas-In locatie en Oogziekenhuis; € 5,98 mln.) en bouwgrond productiekosten (sloop en bodem; € 3,7 mln.) en plankosten (€ 1,4 mln.). De 16% gerealiseerde opbrengsten heeft betrekking op opbrengsten uit de exploitatie van het tijdelijk maaiveld parkeren (€ 2,5 mln., waar ook beheerskosten onder de post Overige kosten tegenover staan) maar vooral de eerste grondopbrengsten (€ 1,7 mln.).

De resterende 73% omzet gaat het voornamelijk om de volgende kosten (bouwgrondproductie € 5,2 mln., inrichtingskosten openbare ruimte € 11,4 mln., overige kosten € 2,2 mln., plankosten € 1,3 mln.), grondopbrengsten (€ 22,7 mln.) en overige opbrengsten uit exploitatie (€ 1,1 mln.).

Op hoofdlijnen is de planning als volgt: in het voorjaar 2017 is gestart met het bouwrijp maken als ook uitgifte en start bouw deelgebied 4. Deelgebied 1 volgt in het najaar 2017. Vervolgens in 2019 start deelgebied 3 (na oplevering van de parkeergarage in deelgebied 1). Het resterende deel van deelgebied 2 zal een jaar later bouwrijp worden opgeleverd (bijgestelde planning). Dit heeft als oorzaak dat er momenteel vertraging is door bouwrijp maken wat effect heeft op de planning. Overigens is de omgevingsvergunningen voor de bouw van alle woningen inmiddels (begin juli 2017) verleend. De herinrichting van de Escamplaan dient gereed te zijn op het moment van oplevering van deelgebied 1. De (her)inrichting van de openbare ruimte zal verder gefaseerd plaatsvinden. Afronding van het project wordt in 2022 voorzien.

Wijzigingen

De afname van deelgebied 1 is met enkele maanden vertraagd, wat met name gevolgen heeft voor de geplande overdacht van deelgebieden 3 en 2 omdat laatste hierdoor naar het volgende kalenderjaar doorschiet (2020).

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Laakhaven West
Projectkenmerk:	Grondexploitatie
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2000 – 2024
Omzet:	€ 85,1 mln.
Planrealisatie:	79,0%
Saldo eindwaarde:	€ 39,5 mln. NEG
Risicoprofiel:	€ 0,69 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten	Groen
2. Inhoudelijke kaders	Groen
3. Saldo	Groen
4. Risico's en bandbreedte saldo	Oranje
5. Proces en informatie	Groen
6. Voortgang en planning	Groen

Omschrijving

Het plangebied Laakhaven West ligt grofweg ingesloten tussen de Waldorpstraat en de Calandstraat. Er vindt een transformatie plaats van een verouderd bedrijventerrein tot een gemengd stedelijk woon- en werkmilieu.

In het derde kwartaal van 2012 is een gewijzigd stedenbouwkundig plan vastgesteld (RIS-251779) in het vierde kwartaal gevolgd door een nieuw bestemmingsplan. Daarbij is er definitief gekozen voor ontwikkeling van een groot aantal deelgebieden in de vorm van Kleinschalig Opdrachtgeverschap (KO). Veelal zonder zelfbewoningsplicht waardoor ook kleine ontwikkelaars een kans hebben gekregen om hun plannen te verwezenlijken. Zowel in 2012, 2013 als 2014 zijn kavels aangeboden en volledig afgenomen. Vanaf 2014 wordt op verschillende kavels gebouwd. Begin 2015 is op de eerste kavels in de spoorzone met de bouw gestart en inmiddels opgeleverd. In 2016 zijn in het gebied ruim 600 woningen opgeleverd.

Projectmatige ontwikkelingen in deze grondexploitatie zijn LW7 Calandstraat: 1^e fase, Calandtower opgeleverd, 2^e fase in uitvoering; LW8: ontwikkeling commerciële ruimte en parkeervoorziening; LW6 twee woontorens met daar tussenin drie hindoestaanse tempels; opgeleverd of in uitvoering. Het verplaatsen van enkele bedrijfsschepen aan de kade in 2016 en 2017 valt ook binnen dit project. Daarnaast bevinden de RAC-hallen, de Pionier (particuliere transformatie van kantoor naar studentenwoningen) en de bedrijfsbebouwing Calandkade 47 (particuliere sloop/nieuwbouw) zich in het gebied, maar maken deze geen onderdeel uit van de grondexploitatie. Op basis van de raadsuitspraak over het initiatiefplan Maakhaven is dit pand gehandhaafd en is aanvullende dekking voor de grondexploitatie geregeld.

Aan de Calandkade, LW5, is in tijdelijke bebouwing huisvesting voor arbeidsmigranten (Labourhotel) ondergebracht.

Alle openbare ruimte (ca. 44.128 m²) in het plangebied wordt heringericht, waarbij de herprofilering van de Waldorpstraat het meest in het oog springt. Deze is in 2014 uitgevoerd, waarbij ook een ventweg voor de bebouwing in de spoorzone is aangelegd. Later zullen ook de ontsluitende straten, de Calandkade en het RAC-plein op de schop gaan als daar de bebouwing is opgeleverd. Het inrichten van de openbare ruimte is gestart met de Waldorpstraat en krijgt 2^e helft 2017 een vervolg, maar zal pas afgerond kunnen worden wanneer de alle ontwikkelingen in de spoorzone opgeleverd zijn. De 1^e van der Kunstraat (deels) en de Verisstraat zullen als eerstvolgende straten medio 2017 worden heringericht. Afronding van het project is in 2024 gepland nadat ook de tijdelijke bebouwing is vervangen door permanente bebouwing (LW5).

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van “Programma 15 Stadsontwikkeling”. De doelstellingen van het programma 15 zijn het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag.

Relatie met doelen in beleidskaders

In de Provinciale Structuurvisie van 2010 zijn Laakhaven West en Petroleumhaven aangezien als onderdeel van het hoog stedelijk (centrum) gebied. In de Provinciale Verordening Ruimte zijn Laakhaven West en Petroleumhaven niet meer aangeduid als bedrijventerrein. In het Regionaal Structuurplan Haaglanden 2020 (van 2008) maakt Laakhaven West onderdeel uit van bedrijventerreinen die getransformeerd zullen worden tot gemengd woon-werkgebied. De gemeentelijke Structuurvisie Den Haag 2020 ziet het Centrum als een veel uitgebreider centrum dan het huidige. Er wordt een “sprong over het spoor” voorzien naar Laakhaven, een gebied met mooie locaties aan het water, waar ruimte is voor wonen, voorzieningen en stedelijke bedrijven. Het gebied kan in belangrijke mate bijdragen aan de beoogde woningtoename. Als onderdeel van de centrale as Scheveningen Haven - Internationale Zone - Centrum wordt voorrang gegeven aan gebiedsontwikkeling en ingezet op een gemengd woon-werkgebied. De Agenda Ruimte voor de Stad is de nieuwe onderlegger voor het ruimtelijk beleid. De doelstellingen voor het wonen in Den Haag zijn in kaart gebracht. Op basis van de gegevens uit de Agenda kan worden geconcludeerd dat in het gebied Laakhavens West als onderdeel van het CID, behoefte bestaat aan een groot aantal nieuwe woningen. Naast deze kwalitatieve behoefte waar aan wordt voldaan is er ook een kwalitatieve behoefte. Met de menging van functies wordt ook hieraan voldaan.

Sectoraal beleid.

In de Nota Haagse Mobiliteit zijn de Calandstraat, Waldorpstraat en Neherkade aangewezen als de hoofdonthutingsroutes voor het gebied. De daarbinnen gelegen verblijfsstraten worden ingericht als 30 km/uur gebied. De Calandstraat en Waldorpstraat maken daarbij ook deel uit van een hoofd fietsrouten netwerk. Het parkeren wordt zelfvoorzienend opgelost per bouwblok. Bezoek maakt gebruik van de parkeer ruimte op de openbare weg. Uitgangspunt van de Haagse Woonvisie is om tot 2020 de toename van het aantal inwoners te accommoderen door voldoende woningen te blijven bouwen voor de stedeling. Op het gebied van economie is de nota “Bedrijventerreinenstrategie 2005-2020 van belang. Laakhaven West en Petroleumhaven zijn hierin als transformatiegebied naar een nieuw woonwerkmilieu met een strook langs het spoor voor stadsgebonden bedrijven opgenomen. Op basis van de beleidsvisie “Kracht van Kwaliteit-Economische Visie Den Haag” gaat het hierbij vooral om kleinschalige bedrijfsruimte.

Relatie met doelen in projectkaders

Met het projectdocument van 2012 is een nieuwe weg voor het gebied ingeslagen. De basisprincipes van het Stedenbouwkundig plan van 2007 bleven overeind en zijn in 2012 opgenomen in een nieuw Stedenbouwkundig Raamwerk. Er is ruimte gemaakt voor Kleinschalig Opdrachtgeverschap. Niet alleen voor particuliere individuen maar ook voor ontwikkelaars, beleggers en aannemers om in kleine series woningen en/of bedrijfsruimte te ontwikkelen. Onder invloed van deze nieuwe ontwikkelstrategie is de verkavelingsstructuur deels gewijzigd. Gekozen is voor het bestaande stratenpatroon vanwege behoud van een aantal bestaande gebouwen (RAC hallen) en bedrijven. De Waldorpstraat wordt niet meer verlegd richting spoor zodat er meer ruimte is voor bedrijfsbebouwing. De bebouwing doet daarmee tevens dienst als noodzakelijk geluidscherm tussen spoor en woningen. Via een nieuw aan te leggen langzaam verkeersbrug en expressieve appartemententorens worden Laakhaven West en Petroleumhaven met elkaar verbonden. Voor de openbare ruimte is Residentiekwaliteit de basisnorm. Qua materiaalgebruik wordt aangesloten bij het naastgelegen gebied Laakhaven Centraal. Hergebruik van keien langs het water en inpassing van 2 oude havenkranen moeten daarbij het havenkarakter benadrukken. Vanwege het hoog stedelijke karakter van het gebied zijn wonen en werken de belangrijkste functies in het gebied, maar vanwege het na te streven gemengde karakter zijn in beperkte mate ook andere functies mogelijk zoals horeca, detailhandel, cultuur, religie, kantoor/dienstverlening, zorg, sport en leisure, maar ook onderwijs als daaraan behoefte blijkt te zijn.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

In de grondexploitatie wordt rekening gehouden met het volgende programma:

Woningen				gerealiseerd	verwacht	totaal
				aantal	aantal	aantal
Appartementen						
	Huur					
		Goedkoop (< € 710)		878 won.	38 won.	916 won.
		Middelduur (€ 710 - € 1.000)		124 won.	22 won.	146 won.
	Koop					
		Goedkoop (< € 185000)		84 won.	-	84 won.
		Middelduur (€ 185000 - € 248000)		120 won.	85 won.	205 won.
	Totaal appartementen			1.206 won.	145 won.	1.351 won.

Niet-woningbouw				gerealiseerd	verwacht	totaal
				m²	m²	m²
		commercieel		1.202 m²	- m²	1.202 m²
		bedrijven		4.486 m²	3.200 m²	7.686 m²
		retail & café/rest.		1.930 m²	- m²	1.930 m²
		non-profit		3.095 m²	- m²	3.095 m²
Totaal				10.713 m²	3.200 m²	13.913 m²

Alle openbare ruimte (ca. 44.128 m²) wordt heringericht. De Waldorpstraat (ca. 20.000 m²) is in 2014 uitgevoerd. In 2017 tot en met 2024 zullen de overige straten worden uitgevoerd.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Vershil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 35,4 mln. NEG	€ 35,4 mln. NEG	€ 0
Contante waarde	€ 33,7 mln. NEG	€ 33,7 mln. NEG	€ 0
Eindwaarde	€ 39,5 mln. NEG	€ 39,5 mln. NEG	€ 0

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 33,7 mln. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (bestuurlijke verschillenverklaring)

Er zijn geen significante verschillen te verklaren.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Oranje

De risico's op de grondexploitatie worden opgevangen door de Reserve Grondbedrijf.

	1-1-2017	1-6-2017	Vershil
Risicoprofiel	€ 1,21 mln. NEG	€ 0,69 mln. NEG	€ 0,52 mln. POS
Bandbreedte			
Best case saldo	€ 39,4 mln. NEG	€ 39,1 mln. NEG	€ 0,3 mln. POS
MPG scenario	€ 40,7 mln. NEG	€ 40,2 mln. NEG	€ 0,5 mln. POS
Worst case saldo	€ 41,6 mln. NEG	€ 41,0 mln. NEG	€ 0,6 mln. POS

Het risicoprofiel is per 1-6-2017 bepaald op € 0,69 mln. negatief. De bandbreedte in saldo is gebaseerd op het risicoscenario's MPG. De bandbreedte ligt tussen de € 39,1 mln. negatief en € 41,0 mln. negatief op eindwaarde per 31-12-2024.

Wijzigingen

Het positieve verschil in het risicoprofiel heeft te maken met gedaalde marktrisico's door een lager rentepercentage en met het vervallen van het projectrisico op claims van één van de ontwikkelaars.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Laakhaven West						
Tijd	2000-2005	2006-2007	2010-2012	2014-2015	2016	2017
Informatie	RIS 80948 Projectdoc. Laakhaven West fase 1 (2000)	RIS 145171 projectdoc. en stedenbouw kundig plan. (2007)	Voortgangsrapportage (2009)	RIS 269681 Bestemmingsplan Laakhavens Raad (2014)	RIS 294922 (Integrale) Herziening projectdocument en grondexploitatie Laakhaven-West	Verwacht Herziening bestemmingsplan
Besluit	RIS 87577 Projectdoc. Laakhaven West fase 2 (2001)	RIS 149853 Stedeb.k.plan LH West en Petroleumhaven (RV 190 / 2006)	RIS 181995 Partiele herziening projectdocument (2011)	RIS 26739 Initiatiefvoorstel Maakhaven Raad (2014)		
Overeenkomst		RIS 134635 Sluiten SOK herontwikkeling Laakhaven West (2006)	RIS 251778 Herziening projectdocument Laakhaven West (2012)	RIS 290264 Partiele herziening Laakhaven White Nile (2015)		
			RIS 254080 Bestemmingsplan Laakhaven West / Petroleumhaven (2012)			

In 2007 is het projectdocument met bijbehorende grondexploitatie van Laakhaven West vastgesteld. Door middel van jaarrekeningen en halfjaarberichten is de stand van zaken van de begroting tot aan de herziening in 2011 aan het bestuur voorgelegd. In 2012 is het plan bestuurlijk herzien met de herziening van het projectdocument in september 2012 (RIS 251778). O.a. ten behoeve van de bebouwing langs de Calandstraat is het bestemmingsplan Laakhavens begin 2014 vastgesteld door de raad. In december 2015 is in verband met een plankaderwijziging woongebouw White Nile (koop naar huur) een extra dekking (RIS 290264) voor de VNP vastgesteld. De grondexploitatie en het projectdocument zijn met het collegebesluit van 30 augustus 2016 (RIS 294922) voor het laatst integraal herzien. In deze herziening is het behoud van Maakhaven meegenomen.

In 2017 wordt de herziening van het bestemmingsplan verwacht.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten*	€ 59,9 mln.	€ 60,2 mln.
Totaal opbrengsten	€ 24,8 mln.	€ 24,8 mln.
Totaal omzet	€ 84,7 mln.	€ 85,0 mln.
Planrealisatie	78%	79,0 %

*exclusief te realiseren rentekosten

Van de totale kosten is 77,5% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 82,6% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 79,0%.

Belangrijkste werkzaamheden en planning

Er wordt nog een vijftal gronden uitgegeven, zowel in 2017 als 2018. Daarnaast wordt het grootste deel van de openbare ruimte nog heringericht. Dit speelt zich af na oplevering van de bebouwing vanaf medio 2017 tot en met eind 2019.

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Sportcampus Zuiderpark
Projectkenmerk:	Investeringsproject
Programma:	12 – Sport
Portefeuillehouder:	Baldewsingh

Financieel

Looptijd:	2013 - 2017
Investing:	€ 46,3 mln.
Planrealisatie:	100 %
Saldo:	n.v.t
Risicoprofiel:	< € mln.

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Planning en voortgang
4. Investerings
5. Risico's
6. Proces en informatieve

Groen

Groen

Groen

Groen

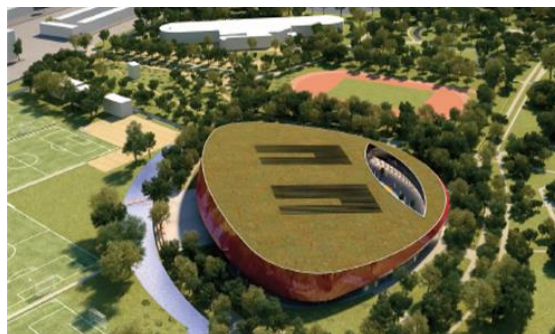
Groen

Groen

Omschrijving

Deze rapportage heeft betrekking op de gebouwoontwikkeling.

Het project betreft de integrale ontwikkeling van de Sportcampus Zuiderpark. Het college heeft de ambitie om conform het Krachtwijkenprogramma ter plaatse van het voormalige ADO-stadion in het Sportkwadrant van het Zuiderpark een gecombineerde (top)sport en onderwijscluster (HBO- en MBO niveau) te realiseren. In december 2013 is voor het gebouw het raadsvoorstel Realisatie Sportcampus Zuiderpark door de gemeenteraad vastgesteld.

Voor de realisatie heeft de gemeente in oktober 2013 een samenwerkingsovereenkomst (SOK) met de Haagse Hogeschool getekend. De Haagse Hogeschool en ROC Mondriaan nemen de onderwijsfuncties in de Sportcampus met ingang van het studiejaar 2017-2018 in gebruik. De Haagse Hogeschool en ROC Mondriaan maken mede gebruik van de gemeentelijke sportvoorzieningen in het gebouw.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

De Sportcampus is onderdeel van het programma 12 – Sport, programmaonderdeel Sport- en spelaccommodaties; binnensport. Doel van het programma Sport is dat zo veel mogelijk Hagenaars regelmatig en intensief sporten op een prettige verantwoorde manier en bij voorkeur in georganiseerd verband. Sportaccommodaties en sportverenigingen zijn ontmoetingsplaatsen bij uitstek en bieden een sociale structuur. Daarnaast versterken topsportprestaties en evenementen het positieve beeld van de stad.

De Sportcampus Zuiderpark is tevens onderdeel van programma 15 - Stadsontwikkeling. Doel van het programma Stadsontwikkeling is onder andere het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag. Dit willen we onder andere bereiken door aan te sluiten bij kansen en kwaliteiten van specifieke gebieden en door aantrekkelijke buitenruimte te ontwikkelen.

Relatie met doelen in beleidskaders

In het collegeprogramma 2006-2010 is de bouw van een topsporthal in Den Haag opgenomen. Met de bundeling van sport en onderwijs wordt de ambitie van Den Haag gerealiseerd om in het kader van de wijkaanpak deze plek in het Zuiderpark en de directe omgeving een stevige impuls te geven.

Door de ruimte rond de Sportcampus opnieuw in te richten en de parkeerplaatsen zorgvuldig in te passen in de parkomgeving (conform Kader Nota Openbare Ruimte), ontstaat een aantrekkelijke buitenruimte voor

studenten, sporters, bezoekers en recreanten die tevens recht doet aan het karakter van het Zuiderpark als Rijks beschermd stadsgezicht.

Relatie met doelen in projectkaders

Doel van het project is de realisatie van de Sportcampus met daarin opgenomen een (top)sportcentrum met sporthallen en een onderwijsvoorziening waarin de vestiging van de Academie voor Sportstudies van De Haagse Hogeschool wordt gehuisvest en de afdeling Lifestyle, Sport en Beweging van ROC Mondriaan.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

De Sportcampus Zuiderpark bestaat uit:

Het gebouw met de volgende onderdelen

A. Het gemeentelijk deel (ca. 65% van het totale gebouw) met onder meer:

- een topsporthal met een tribune voor 3.500 bezoekers;
- een dubbele breedtesporthal voor amateursporten;
- een turnhal, met de specifieke faciliteiten voor de turnsport;
- een beachsporthal;
- voor deze hallen bijkomende voorzieningen als kleedkamers, toestellenbergingen en dergelijke;
- kantoorfaciliteiten voor sportondersteunende organisaties;
- ontvangst- en horecavoorzieningen voor gebruikers en bezoekers.

B. De Academie van Sportstudies van de Haagse Hogeschool (HHS) (ca. 30% van het totale gebouw) met:

- college- en studieruimtes;
- ondersteunende ruimtes voor docenten en (naar verwachting een groei tot 1.400) studenten;
- drie gymzalen met de daarbij horende voorzieningen;
- een danszaal en een dojo (voor oosterse vechtsporten).

C. De School voor Lifestyle, Sport en Bewegen van ROC Mondriaan (ca. 5% van het totale gebouw), als dependance van de hoofdvestiging in Delft.

Plan voor de openbare ruimte waaronder de ringweg en parkeervoorzieningen

De komst van de Sportcampus maakt het mogelijk de ringweg in het park af te maken tot een autovrije route voor fietsers, skaters en wandelaars. Bij de ingang aan de Melis Stokelaan is een parkeervoorziening op maaiveld ontwikkeld, passend bij het monumentale karakter van het Zuiderpark. Met deze voorziening en extra parkeerplaatsen bij ADO/De Aftrap, HDV, het zwembad en de bestaande wegcapaciteit (aan de zijde van het Zuiderpark) langs de Melis Stokelaan, wordt voorzien in de parkeerbehoefte van 667 parkeerplaatsen.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

3. Gemeentelijke investeringen (wat gaat het kosten?)

Groen

Gesplitst over de verschillende functies bedragen de gemeentelijke stichtingskosten € 46,3 mln.

	1-1-2017	1-6-2017
Uitvoeringsbudget*	€ 46,3 mln.	€ 46,3mln.
Planrealisatie	85%	100 %

*) Exclusief rentekosten tijdens de bouw. Deze zijn opgenomen in bestemmingsreserve voorfinancieringsrente Sportcampus (BR3479).

Wijzigingen

Niet van toepassing.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

De risico's op de bouwontwikkeling worden opgevangen binnen de begroting van de stichtingskosten waarin ook een reserve onvoorzien is opgenomen.

	1-1-2017	1-6-2017
Risico's	€ 0,0 mln.	€ 0,0 mln.
Te verwachten uitvoeringsbudget	€ 46,3 mln.	€ 46,3 mln.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

5. Schema Proces en informative

Groen

Sportcampus Zuiderpark						
Tijd	voorbereiding	uitvoering				
	2010 t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016
Informatie	RIS 170702 16 februari 2010 Raadsmededeling over ontwikkeling Sportcampus	RIS 250769 10 juli 2012 Raadsmededeling terugtrekken Vestia en gezamenlijk verder ontwikkelen door gemeente en Haagse	RIS 260905 18 juli 2013 Raadscommissies Samenleving en Ruimte geïnformeerd over voortgang	RIS 272321 7 mei 2014 Algemene Commissie geïnformeerd over DO gebouw en voortgang DO openbare ruimte	Maart 2015 Start bouw Sportcampus	RIS 291696 10 februari 2016 Commissie Samenleving geïnformeerd over voortgang bouw
Datum besluit	RIS 181465 13 oktober 2011 Raadsmededeling contractering architect Sportcampus		RIS 264669 18 september 2013 Raadsmededeling over voortgang	RIS 276626 14 oktober 2014 Commissies Samenleving en Ruimte geïnformeerd over besluitvorming parkeersituatie	RIS 296332 22 september 2015 Rekeningen - commissie Tussentijdse verantwoordings- rapportage Sportkwadrant Zuiderpark	RIS 295178 4 oktober 2016 Commissie Samenleving geïnformeerd over voortgang bouw en oplevering voorjaar 2017
				RIS 279231 2 december 2014 Raadsmededeling inzake voorlopige gunning gebouw, akkoord bevonden DO openbare ruimte en uitwerking moties	RIS 288914 24 november 2015 Commissies Samenleving en Ruimte geïnformeerd over voortgang	
	12 februari 2010 Collegebesluit (vertrouwelijk) over gemeenschappelijk ontwikkeling door gemeente, Vestia en Haagse		RIS 264666 17 september 2013 Collegebesluit Instemming SOK	RIS 279652 23 december 2014 Commissie Samenleving geïnformeerd over definitieve gunning	17 november 2015 Collegebesluit (vertrouwelijk) inzake voortgang bouw	
	RIS 177642 14 december 2010 Raadsbesluit Nota van Uitgangspunten		RIS 267470 12 november 2013 Collegebesluit Projectdocument Sportcampus	28 januari 2014 Collegebesluit (vertrouwelijk) Instemmen met de bijdrage uit de reserve Werk met Werk (Kademota OR)		
			RIS 267472 19 december 2013 Raadsbesluit realisatie Sportcampus	16 december 2014 Collegebesluit (vertrouwelijk) inzake definitieve aanbesteding gebouw aan Ballast		
Overeen- komst	6 december 2010 Ondertekening SOK gemeente, Vestia en Haagse Hogeschool		10 oktober 2013 Ondertekening SOK gemeente en Haagse Hogeschool			

2015

Eind maart is, na een feestelijke starthandeling met onder andere toekomstige gebruikers zoals sporters en studenten, de aannemerscombinatie Ballast Nedam/Kuijpers Installaties (TeamSport Zuiderpark V.O.F.) gestart met de bouw van de Sportcampus.

Op verzoek van de Rekeningencommissie heeft de Gemeentelijke Accountantsdienst een audit uitgevoerd over de tussentijdse verantwoording over het project Sportkwadrant waarvan het project Sportcampus Zuiderpark een onderdeel is. De rapportage hiervan is in september aangeboden aan de Rekeningencommissie.

De Commissies Samenleving en Ruimte zijn op 24 november geïnformeerd over de voortgang van het project. Gemeld is dat ROC Mondriaan besloten heeft om eigenaar te worden van hun onderwijsdeel in plaats van huurder van de gemeente. Daarnaast is de exploitatie van de sportzalen, de stand van zaken rond de onherroepelijke kapvergunning en de aanbesteding en uitvoering van de herinrichting openbare ruimte

toegelicht. Over de voortgang van de bouw is gemeld is dat de contouren van het complex al goed zichtbaar zijn en dat de eerste betonnen tribune-elementen voor de topsporthal zijn aangeleverd. Deze elementen zijn echter afgekeurd omdat ze niet conform de esthetische kwaliteitseisen voor schoon beton uit het bestek zijn uitgevoerd. Er moet rekening mee gehouden worden dat dit gevolgen heeft voor de planning, hetgeen de verantwoordelijkheid is van de aannemer.

2016

De Commissie Samenleving is op 10 februari geïnformeerd dat met de aannemer overeenstemming is bereikt over het leveren en plaatsen van de betonnen tribune-elementen in de topsporthal conform het bestek en dat de aannemer hiervoor geen bouwtijdverlenging zal claimen. Op 4 oktober 2016 is de Commissie Samenleving geïnformeerd dat aannemer het werk in het vroege voorjaar van 2017 oplevert.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

6. Voortgang en planning

Groen

Op 6 maart 2017 is de Sportcampus Zuiderpark door de aannemingscombinatie TeamSport Zuiderpark V.O.F. aan de Centrale Vastgoedorganisatie Den Haag opgeleverd. Dezelfde dag zijn de desbetreffende delen van het complex overgedragen aan de Haagse Hogeschool en ROC Mondriaan. Vervolgens is op 14 juni 2017 het pand feestelijk geopend, waarmee dit project bouwkundig als afgerond kan worden beschouwd.

Wijzigingen

Aangezien de Sportcampus drie eigenaren heeft, is het noodzakelijk een Vereniging van Eigenaren op te richten. Met de oplevering van het gebouw is de beheerfase aangebroken. De drie eigenaren/gebruikers maken hierover nadere afspraken.

Sportcampus Zuiderpark: Grondexploitatie

Algemeen

Datum van gegevens:	1-6-2017
Projectnaam:	Sportcampus Zuiderpark
Projectkenmerk:	Grondexploitatie
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2013 - 2017
Omzet:	€ 21,38 mln.
Planrealisatie:	89,8%
Saldo eindwaarde:	€ 6,02 mln. NEG
Risicoprofiel:	€ 0,23 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's
5. Proces en informatie
6. Planning

Groen

Groen

Groen

Groen

Groen

Groen

Omschrijving

Deze rapportage heeft betrekking op de grondexploitatie.

Het project betreft de integrale ontwikkeling van de Sportcampus Zuiderpark. Conform het Krachtwijkenprogramma wordt ter plaatse van het voormalige ADO-stadion in het Sportkwadrant van het Zuiderpark een gecombineerde (top)sport en onderwijscluster (HBO- en MBO niveau) gerealiseerd. In december 2013 is voor de realisatie van het gebouw het raadsvoorstel Realisatie Sportcampus Zuiderpark door de gemeenteraad vastgesteld.

*DO herinrichting openbare ruimte
Sportcampus Zuiderpark*

Voor het bouw- en woonrijp maken, het ontwerp voor en de aanleg van de openbare ruimte, inclusief de inpassing van het parkeren, en de uitgifte (via omlabeling) van de grond, is in november 2013 het Projectdocument Sportcampus Zuiderpark inclusief de (geheime) grondexploitatie door het college van Burgemeester en Wethouders vastgesteld.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Zie investeringsproject.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

Overige functies		<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Maatschappelijk	m ² -bvo	32.590	32.590	-	-	-	-	-	-
Parkeren	stuks	667	292	375	-	-	-	-	-

Het bouwrijpe perceel is in november 2014 “uitgegeven” via omlabeling door de CVDH uit het programma Ruimtelijke Ordening en Gebiedsontwikkeling van de dienst DSO naar het programma Sport van de dienst OCW. De CVDH zorgt dat het te realiseren complex Sportcampus Zuiderpark wordt gesplitst in appartementsrechten en dat deze aan de participerende partijen worden geleverd.

Bij het woonrijp maken van het terrein rond de Sportcampus wordt circa 77.000 m² openbare ruimte opnieuw ingericht, conform het goedgekeurde DO voor de herinrichting van de openbare ruimte, en worden de benodigde parkeerplaatsen aangelegd. De parkeervraag is 667 parkeerplaatsen. Deze bestaat uit 127 bestaande parkeerplaatsen langs de Melis Stokelaan (aan de zijde van het Zuiderpark) en 540 parkeerplaatsen in het park nabij de Sportcampus.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Vershil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 5,82 mln. NEG	€ 5,92 mln. NEG	€ 0,1 mln. NEG
Contante waarde	€ 5,79 mln. NEG	€ 5,90 mln. NEG	€ 0,1 mln. NEG
Eindwaarde	€ 5,91 mln. NEG	€ 6,02 mln. NEG	€ 0,1 mln. NEG

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 5,90 mln. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (verschillenverklaring)

Rond het gebouw van de Sportcampus is bodemvreemd materiaal aangetroffen waaronder oude puin restanten. Om het groene terrein met bomen (conform het inrichtingsplan en de cultuur technische eisen) rond het gebouw aan te kunnen leggen, moest dit materiaal verwijderd worden. Het verwijderen daarvan was niet voorzien in de grondexploitatie. Als gevolg hiervan is het saldo van de grondexploitatie met € 104.000 op contante waarde verslechterd. In het MPG is rekening gehouden met een risicopost voor dergelijke onvoorziene zaken.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

De risico's worden gedekt door de Reserve Grondbedrijf.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	€ 0,90 mln. NEG	€ 0,23 mln. NEG
Bandbreedte saldo (eindwaarde)		
Best case saldo	€ 5,6 mln. NEG	€ 6,02 mln. NEG
MPG scenario	€ 6,8 mln. NEG	€ 6,64 mln. NEG
Worst case saldo	€ 9,4 mln. NEG	€ 8,41 mln. NEG

Het risicoprofiel is per 1-6-2017 bepaald op € 0.23 mln. negatief. De bandbreedte in saldo is gebaseerd op het risicoscenario's MPG. De bandbreedte ligt tussen de € 6,02 mln. negatief en € 8,41 mln. negatief op eindwaarde per 31-12-2017.

Wijzigingen

Het risicoprofiel is verlaagd onder andere omdat er twee projectrisico's zijn vervallen. Deze hebben zich niet voorgedaan.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Zie investeringsproject.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Kosten*	€ 13,6 mln.	€ 13,6 mln.
Opbrengsten	€ 7,7 mln.	€ 7,7 mln.
Totaal omzet	€ 21,3 mln.	€ 21,4 mln.
Planrealisatie	82,7%	89,8%

*exclusief te realiseren rentekosten en indexering (deze zijn onderdeel van het saldo op contante waarde)

Van de totale kosten is 84,5% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 99,2% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 89,8%.

De uitvoering van het herinrichtingsplan is gestart in november 2015. De herinrichting van de openbare ruimte bestaat globaal uit drie onderdelen waaronder de aanpassingen aan het terrein en het spoortracé van Stoomgroep West. Dit is uitgevoerd en opgeleverd in het eerste kwartaal 2016. De overige twee onderdelen zijn de herinrichting van het openbare gebied tussen de atletiekbaan en de Melis Stokelaan waaronder de aanleg van de parkeerterreinen (fase 1) en de herinrichting van het gebied rond de Sportcampus (fase 2). Fase 1 en 2 worden uitgevoerd door civiele aannemer Jos Scholman Groen BV.

Fase 1: gebied tussen atletiekbaan en Melis Stokelaan

Het overgrote deel van deze werkzaamheden is in september 2016 afgerond en de parkeerterreinen zijn voor gebruik opengesteld. In het najaar 2016 is gestart met het (terug) planten van de bomen en de groenvoorzieningen zoals de hagen. Ook is er gewerkt aan de middenberm met het HTM- spoor. De asfalt deklaag op de rijweg is in Q2 2017 aangebracht. Dit is gecombineerd uitgevoerd met de asfalteringswerkzaamheden in fase 2.

Fase 2: gebied rond de Sportcampus

In oktober 2016 is gestart met de aanleg van de vlonder en brug over het water naar de sportvelden. Eind januari 2017, nadat een deel van het bouwterrein was ontmanteld, is gestart met de overige werkzaamheden rond de Sportcampus zoals de aanleg van de ringweg en de paden. Aansluitend worden de bomen en overige groenvoorzieningen aangeplant.

Wijzigingen

Doordat de oplevering van het gebouw eind februari (ipv januari) 2017 plaats vond, kon de uitvoering van de civiele werkzaamheden pas later starten. Het overgrote deel van de deze werkzaamheden is in mei 2017 afgerond, zodat het gebouw op 14 juni officieel geopend kon worden en in gebruik genomen. Door de vertraagde oplevering van het gebouw was het niet mogelijk om alle geplande civiele werkzaamheden in de eerste helft van 2017 uit te voeren. Het restant van de werkzaamheden, waaronder het aanplanten en verplanten van het restant bomen, vindt nu in de tweede helft van 2017 plaats.

Algemeen

Datum van gegevens: 1-6-2017
 Projectnaam: Scheveningen Haven
 Projectkenmerk: Grondexploitatie
 Programma: 15 – Stadsontwikkeling
 Portefeuillehouder: Klein

Financieel

Looptijd: 2012 - 2022
 Omzet: € 103,4 mln.
 Planrealisatie: 38,8 %
 Saldo eindwaarde: € 26,27 mln. NEG
 Risicoprofiel: € 3,36 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

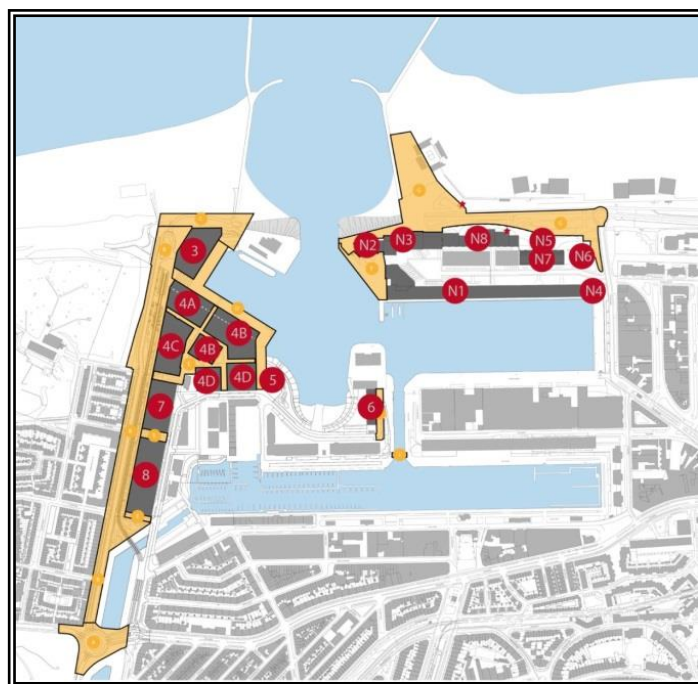
1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's en bandbreedte saldo
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
 Groen
 Groen
 Groen
 Groen
 Groen

Omschrijving

Het projectdocument Scheveningen Haven en bijbehorende stedenbouwkundig plan en grondexploitatie is op 17 februari 2012 door het college vastgesteld. Het bestemmingsplan is op 28 november 2013 vastgesteld door de gemeenteraad en op 15 juli 2015 onherroepelijk geworden. In 2013 zijn besluiten genomen en bestuurlijke afspraken gemaakt over de tijdelijke huisvesting van het Zuiderstrandtheater (ZST).

Op 6 september 2016 is de herziening Scheveningen Haven 2016 vastgesteld door het college. In deze herziening zijn onder andere de afspraken opgenomen conform de gebiedsontwikkelingsovereenkomst voor het noordelijk havenhoofd (blokken N1 tot en met N8) die met VVV en de Viscluster zal worden gesloten. Daarnaast zijn de afspraken met MRP opgenomen voor de realisatie van de blokken 3, 4A, 4B en 4D. Inmiddels zijn de afspraken voor blok 5 ook vastgelegd met Stebru. De overige blokken zijn reeds uitgegeven.

De investeringen voor het herstel van de derde haven (kadeconstructies) en de brug over de Pijp vallen binnen het gebied, maar buiten de grondexploitatie.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

De doelstellingen van het programma 15-Stadsontwikkeling zijn het stimuleren van werkgelegenheid, het bieden van ruimte aan alle Hagenaars en een vitalisering van Den Haag. De gemeente heeft gekozen voor versterking van de maritieme bedrijvigheid in Scheveningen haven en heeft gekozen voor de prioriteiten visserij, watersport, havengebonden dienstverlening en innovatie.

Relatie met doelen in beleidskaders

Zoals opgenomen in diverse beleidskaders, zoals het Masterplan Scheveningen-Kust. Bij de stedelijke ontwikkeling van de gebieden rondom de haven is het accent meer op de economische functie van de haven gelegd. De inzet op maritieme economie leidt ook tot een andere vraag aan bedrijfsruimte. De uitwerking van het economische programma krijgt ten opzichte van eerdere plannen een verschuiving van retail en

horeca naar bedrijfsruimte. Een andere economische functie stelt andere eisen aan de ruimte. De plannen worden aangepast aan de behoefte van de markt. Voor de locatie en de inpassing van het type bedrijfsactiviteiten moet een afweging plaatsvinden met het woningbouwprogramma. Het een en ander gebeurt binnen het kader van het vastgestelde bestemmingsplan.

Voor het Noordelijk havenhoofd staat een enorme gebiedsontwikkeling op stapel. Het gaat om renovatie van de visafslag, het verder versterken van de visserij middels de aanleg van een verbrede steiger langs het gebouw van de Visafslag en om nieuwbouw en uitbreiding van de visbedrijvigheid. Naast het bedrijfsprogramma voor het viscluster voorziet de ontwikkeling in een stedelijke programma met een hotel, hotelappartementen, Fish Experience en een parkeergarage met een nader te bepalen programma op het dak.

Relatie met doelen in projectkaders

In 2012 is het projectdocument voor Scheveningen haven vastgesteld. Daarna is er besluitvorming geweest rondom het tijdelijke Zuiderstrandtheater, voor de ontwikkeling van blok 6, een programmawijziging voor de blokken 7 en 8 en blok 4C. De ontwikkeling van maritieme bedrijvigheid, de planvorming voor het NHH en het naar voren trekken van de ontwikkeling van blok 5 zijn nu ook in het financiële kader opgenomen.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

Woningen			totaal	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Meergezins	Koop	Duur	278	49		49	63	88	29
		Extra duur	19	3		5	5	6	
	Huur	Goedkoop	164	164					
		Duur	111	67	44				
Eengezins	Koop	Duur	39	39					
		Extra duur	60			10	27		23
	Huur	Duur	14	14					
Totaal stuks			685	336	44	64	95	94	52

Overige functies			totaal	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kantoren	m ² -bvo		4.576	4.176		400			
Bedrijven	m ² -bvo		12.796			10.190	666	1.515	425
Cafe\Restaurant	m ² -bvo		2.710			1.065	1.645		
Hotel	m ² -bvo		10.800			10.800			
Overig	m ² -bvo		12.778		378		12.400		
Parkeren	stuks		1.848	406		552	583	256	52

Het programma bestaat uit 685 woningen, 43.660 m² bvo niet-woningbouw programma en 1.848 gebouwde parkeerplaatsen. Het bestemmingsplan gaat uit van maximaal 700 woningen.

De uitgiften van blok 6 (zeilcentrum 3.831 m² bvo), blok 7&8 (237 woningen Arcade) en blok 4C (99 woningen en 345 m² bvo werkdeel ASR/MRP) zijn gerealiseerd.

Het nog te realiseren programma kantoren omvat 400 m² bvo kantoren KNRM op het noordelijk havenhoofd. Het programma bedrijven omvat de maritieme bedrijvigheid (3.496 m² bvo) en de uitbreiding van UFA en visbedrijven (9.300 m² bvo). De horeca omvat horeca in de plint van blok 4B (585 m² bvo) en horeca bij visbedrijven, JM Snacks, Simonis en Kraan (2.125 m² bvo). Het hotel betreft een driesterrenhotel op het Noordelijk Havenhoofd (10.800 m² bvo). Het overig programma omvat commercieel programma in de plint van blok 5 (378 m² bvo) en programma op het dak van de parkeergarage (7.500 m² bvo), recreatiewoningen (7.400 m² bvo) en Fish experience (5.000 m² bvo) op het Noordelijk Havenhoofd.

Wijzigingen

Het programma kent een kleine aanpassing door de uitgifte van blok 5. Het woningaantal is verlaagd met 2 woningen en het commercieel programma in de plint is iets verhoogd van 366 m² bvo naar 378 m². Ook de

parkeernorm is hierop aangepast inclusief de afspraak dat 3 parkeerplaatsen in blok 3 moeten worden opgelost.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Verschil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 23,31 mln. NEG	€ 23,35 mln. NEG	€ 0,04 mln. NEG
Contante waarde	€ 23,18 mln. NEG	€ 23,33 mln. NEG	€ 0,15 mln. POS
Eindwaarde	€ 26,10 mln. NEG	€ 26,27 mln. NEG	€ 0,17 mln. POS

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 23,33 mln. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (bestuurlijke verschillenverklaring)

Het belangrijkste verschil, € 105.000 N, is een faseringseffect door het langer in gebruik moeten blijven van het Zuiderstrandtheater. Vooruitlopend op een nieuwe met MRP overeengekomen planning is rekening gehouden met een jaar vertraging voor de blokken langs de 3e haven.

In de grondexploitatie waren geen kosten voorzien voor herinrichting rond blok 6 (zeezeilcentrum/Van der Zwan). Bij nader inzien blijkt het noodzakelijk de openbare ruimte hier toch aan te passen. In eerste instantie werd gedacht dat deze kosten beperkt zouden zijn. In de zomer wordt nagegaan of een kaderwijziging voor blok 6 noodzakelijk is. De overige verschillen ontstaan door extra opbrengsten uit tijdelijk beheer en vergoeding van proces en ontruimingskosten van de Vloek.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

De risico's op de grondexploitatie worden opgevangen door de Reserve Grondbedrijf.

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	€ 4,47 mln. NEG	€ 3,36 mln. NEG
Bandbreedte (eindwaarde)		
Best case saldo	€ 24,8 mln. NEG	€ 25,59 mln. NEG
MPG scenario	€ 30,6 mln. NEG	€ 29,63 mln. NEG
Worst case saldo	€ 32,1 mln. NEG	€ 30,31 mln. NEG

Het risicoprofiel is per 1-6-2017 bepaald op € 3,36 mln. negatief. De bandbreedte ligt tussen de € 25,59 mln. negatief en € 30,31 mln. negatief op eindwaarde per 31-12-2022.

Wijzigingen

Het risicoprofiel is afgenomen met € 1,33 mln. De oorzaken hiervan zijn het loslaten van de systematiek van een investeringsplafond voor de eerste fase is. Er wordt nu aangesloten bij de systematiek met marktscenario's, een deel van het risico op hogere plankosten is opgenomen in de exploitatieberekening en een mogelijk lagere verwevingskosten voor de locatie Ooms.

Scheveningen Haven						
Tijd	voorbereiding				afsluit	
	2008	2009	2010	2011	2012	2013-2014
Informatie		Rechtsmededeling uitwerking Nota van Uitgangspunten en samenwerkings-overeenkomst		DSCG2011.234 15-02-2011 Commissie brief belangrijke wijzigingen t.o.v. de Nota van Uitgangspunten en instelling Klankbordgroep	Commissiebrief over collegebesluit (DSC 1791)	
Datum besluit	RIS 151113 14 februari 2008 Raadsbesluit geïmplementeerde Nota van Uitgangspunten planontwikkeling Scheveningen Haven	RIS 167936 5 november 2009 Ondertekening samenwerkings-overeenkomst ING/ ASR/ Maierbe voor uitwerking haalbaarheidstudie en stedenbouwkundig plan	RIS 169967 18 januari 2010 Raadsbesluit vaststelling Masterplan Scheveningen Kust	RIS 180873 29 juni 2011 Collegebesluit Voortgangsrapportage Scheveningen Haven	RIS 248576 17 februari 2012 Collegebesluit Projectdocument en grondexploitatie	Q2 2013 Beeldkwaliteitsplan Beheerplan
Overeenkomst	8 juli 2008 ASR, Maierbe, ING ontwikkelingscompetitie	RIS 168251 5 november 2009 Collegebehandeling Stand van zaken Nota van Uitgangspunten Scheveningen Haven		1 februari 2011 Verlenging samenwerkings-overeenkomst	RIS 248576 17 februari 2012 Collegebesluit - Realisatieovereenkomst Scher. Haven met ASR/Maierbe - Intentieovereenkomst Viscuster - Intentieovereenkomst BSH	Q4 2013 Collegebesluit vaststelling MER en bestemmingsplan
		Eind 2009 Ondertekening Viscpect Noordelijk Havenhoofd		Eind mei 2011 Businesscase Noordelijk Havenhoofd	RIS 248200 11 april 2012 Overeenkomst belangenvereniging en gemeente Den Haag	

Tijd	afsluiting				afsluit	
	2015	2016	2017	2017-2023		
Informatie	Uitspraak RvB bestemmingsplan 15 juli 2015	Start bouw blok 7 & 8				
		Start bouw blok 4c				
	Uitspraak voorzieningen-rechtier 30 juli 2015 inzake ontruiming van de Vloek	Start bouw blok 6				
Datum besluit		5 september 2016 RIS 295618 Herziening projectdocument en grondexploitatie				
Overeenkomst		februari 2016				
		5 juli 2016 Allonge ASR	Tekenen GOO VVV en Viscuster			
		7 november 2016 Overeenkomst met Stebru				
		Uitgifte- en realisatieovereenkomst inzake blok 5 in Scheveningen Haven				

Recent en te verwachten besluitvorming

Er is een realiseringsovereenkomst afgesloten met ASR voor de realisering van het grootste deel van de bebouwing op het Norfolkterrein. Deze overeenkomst is herzien met een allonge op 5 juli 2016 op basis van het nieuwe programma.

Voor de ontwikkeling van het NHH is een samenwerkingsovereenkomst met Volker Wessels Vastgoed (VVV), de UFA en enkele visserijbedrijven opgesteld. De gebiedsontwikkelingsovereenkomst (GOO) geeft

de afspraken tussen de partijen voor een integrale gebiedsontwikkeling voor het Noordelijk Havenhoofd. De herziening van het projectdocument en de grondexploitatie zijn op 6 september 2016 samen met een beeldkwaliteitsplan voor het Noordelijk havenhoofd en bovengenoemde overeenkomsten vastgesteld.

De bouw van blok 4c, blok 6 en blok 7 en 8 is gestart. Eind 2016 is naar verwachting een overeenkomst gesloten met Stebru, de door Bouwfonds IM geselecteerde ontwikkelaar voor blok 5.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2017	1-7-2017
Totaal kosten*	€ 63,3 mln.	€ 63,4 mln.
Totaal opbrengsten	€ 40,0 mln.	€ 40,0 mln.
Totaal omzet	€ 103,3 mln.	€ 103,4 mln.
Planrealisatie	38,1%	38,8%

*exclusief te realiseren rentekosten

Van de totale kosten is 37,7% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 40,4% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 38,8 %.

De grondexploitatie heeft een doorlooptijd tot eind 2022. De uitgiftes van de blokken 6, 4c en 7 en 8 zijn gerealiseerd. Indien de huurbeëindiging en huurontbinding van een aantal percelen is afgerond worden in 2018 de blokken 4A en 5 Uitgegeven.

Wijzigingen

Geen wijzigingen.

Algemeen

Datum van gegevens: 1-6-2017
 Projectnaam: A12- Zone
 Projectkenmerk: Grondexploitatie
 Programma: 15 – Stadsontwikkeling
 Portefeuillehouder: Wijsmuller

Financieel

Looptijd: 2005 - 2022
 Omzet: € 126,1 mln.
 Planrealisatie: 73 %
 Saldo eindwaarde: € 2,32 mln. NEG
 Risicoprofiel: € 2,28 mln. NEG

Samenvatting wijzigingen

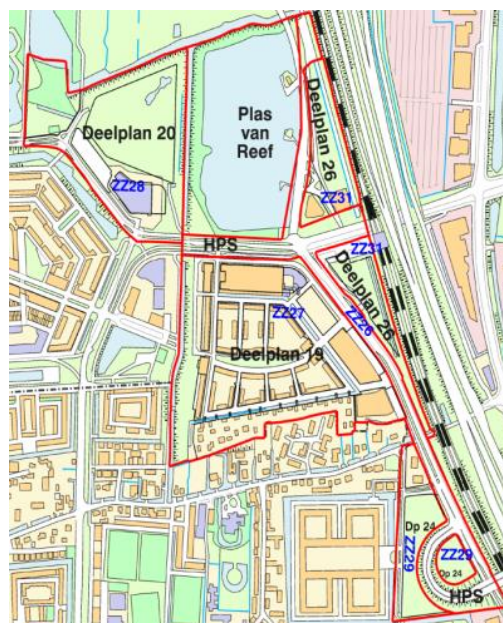
1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's en bandbreedte saldo
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
 Groen
 Oranje
 Groen
 Groen
 Groen

Omschrijving

In 2002 zijn vijf deelplannen en de bijbehorende hoofdplanstructuur afgescheiden van het Samenwerkingsverband Ypenburg en ingebracht in een Haagse grondexploitatie. Het projectdocument A12-zone (RIS 124442) is in 2005 door de raad vastgesteld. De A12-zone is een buitenstedelijk plan, gericht op de ontwikkeling van ca. 1.000 woningen, bedrijventerrein (standaard, hoogwaardig) en kantoorlocaties.

Het gebied bestaat nu uit drie ontwikkellocaties (deelplan 19, 20 en 26). Deelplan 24 en de Hoofdplanstructuur zijn eind 2016 financieel afgesloten. De totale ontwikkeling is in een vergevorderd stadium. De afgesloten deelplannen 19 en 24 zijn grotendeels bebouwd met uitzondering van de kavel Van der Valk. In deelplan 20 is het zwembad gereed en zijn begin 2017 de eerste kavels in verkoop gegaan. Ook deelplan 26 is deels bebouwd. Hierna zal op de verschillende deelgebieden nader worden ingegaan.

Door de veranderende marktomstandigheden hebben de afgelopen jaren diverse plankaderwijzigingen plaatsgevonden. De belangrijkste zaken zijn het uit exploitatie nemen van deelplan 25 (143.000 m²) bedrijfsterrein, het verkleinen van de kantorenvoorraad in deelplan 26 met 82.000 m² bvo en het omzetten in een alternatief programma in de vorm van leisureprogramma, en het aanpassen van woningbouwprogramma in deelplannen 19 en 20.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Relatie met programmabegroting

Het project is onderdeel van programma 15 Stadsontwikkeling, programmaonderdeel bouwgrondexploitaties. Dit project valt onder het doel: "ontwikkelen van aantrekkelijk wonen, werken, recreëren en bereikbaarheid".

Relatie met doelen in beleidskaders

- Woonvisie Den Haag 2009-2020: woonsfeer 'relaxed wonen aan de stadsrand'.
- Leisurenota Den Haag 2005-2010: hierin is de A12-zone de 'potentiele voorkeurslocatie voor leisure voor de langere termijn'.
- Bedrijventerreinen Strategie 2005-2020: typering deelplan 24 als 'modern bedrijventerrein'

- Haagse Nota Mobiliteit 2010-2020. Hierin wordt het verkeers- en vervoersbeleid voor de periode tot 2020 beschreven, met een doorkijk tot 2030. Met als doel dat de gemeente Den Haag – met de toename van het te verwachten verkeer - ook in de toekomst goed bereikbaar en leefbaar blijft
- Raadsmededeling 2016.035 (RIS 291524): tijdelijke huisvesting 150 statushouders rondom de plas van reef
- Raadsmededeling 2016.131 (RIS 293919): voortgang huisvesting statushouders: definitieve locatiekeuze voor deelplan 20

Relatie met doelen in projectkaders

In 2005 is het projectdocument A12-zone Ypenburg (RIS 124442) door het college vastgesteld en daarmee de overall grondexploitatie A12 zone operationeel verklaard. Daarbij is de A12-zone onderverdeeld in de volgende deelplannen met genoemd programma:

- a) deelplan 19 woningen en voorzieningen
- b) deelplan 20 strategische reservelocatie met bestemming bedrijvigheid
- c) deelplan 24 bedrijven en twee kantoren
- d) deelplan 25 strategische reservelocatie met bestemming bedrijvigheid
- e) deelplan 26 kantoren
- f) hoofdplanstructuur aanpak ontsluitingswegen van de deelplannen en kruispunten met de hoofdontsluitingsweg Ypenburg

In 2006 is het projectdocument deelplan 19 vastgesteld. Uitgangspunt bij de ontwikkeling van deelplan 19 was dat dit gebied samen met de aangrenzende stationslocatie de schakel diende te vormen tussen Ypenburg en Leidschenveen. Mede vanwege de nabijheid van het NS station Ypenburg diende deelplan 19 vormgegeven te worden als stedelijke woon- en werkbuurt. De daarbij behorende kenmerken zijn functiemenging, (kleinschalige) publieksgerichte functies, stedelijke levendigheid, een hoge bebouwingsdichtheid en intensief ruimtegebruik. Met het vaststellen van het projectdocument deelplan 19 is ingestemd met de verdere uitwerking van het stedenbouwkundig schetsontwerp uit 2005 en het hierbij behorende programma omvattende de ontwikkeling en realisering van commerciële ruimte, woningbouw, een multifunctioneel voorzieningen centrum ten behoeve van Politie regio Haaglanden en een school voor speciaal basisonderwijs).

Eind 2006 is de Uitgangspuntennota Deelplan 20 A12-zone vastgesteld (RIS142199). Met de vaststelling van deze uitgangspuntennota is de functiewijziging van deelplan 20 naar stedelijk woongebied met hoge dichtheden (circa 500 woningen) en een zwembad geëffectueerd.

Eind 2011 is de partiële herziening projectdocument A12-zone Ypenburg en bijbehorende grondexploitatie vastgesteld (RIS 181916). In dit projectdocument is deelplan 25 (143.404 m² BVO bedrijventerrein) uit exploitatie genomen en in deelplan 26 49.000 m² BVO kantorenprogramma geschrapt. Eind 2012 is de partiële herziening projectdocument deelplan 20 en bijbehorende grondexploitatie vastgesteld. (RIS 255232). Daarbij is het woningaantal teruggebracht naar 240 woningen, in een mix van (sociale en markt) huur en koop waarvan het merendeel grondgebonden is.

Eind 2013 is het programma voor de Fregatsingel (deelplan 19) naar aanleiding van veranderingen in de markt opgenomen in het Kleinschalig Opdrachtgeverschap van de gemeente Den Haag, en daarmee aangepast naar 22 kavels voor woningbouw. (RIS 267843); (RIS 267843);

Eind 2013 zijn de hoofdplanstructuur (gerealiseerde delen) en deelplan 20 (zwembad) gedeeltelijk afgesloten (RIS 269144);

Medio 2015 is het resterende kantorenprogramma van deelplan 26 (33.000 m²-bvo) gewijzigd naar leisure incl. horeca en parkeervoorziening (partiële herziening 30 juni 2015, RIS 284142).

In de eerste helft van 2016 is de projectdocumentherziening deelplan 20 vastgesteld, met daarin 233 woningen, waarvan 100 grondgebonden en 48 gestapeld in kleinschalig opdrachtgeverschap, 70 sociale huur appartementen en 15 woningen die tijdelijk gebruikt worden voor de huisvesting van statushouders.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Groen

ZZ.27.1 A12 Zone Deelplan 19

Woningen			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Meergezins	Koop	Middelduur	58	58	-	-	-	-	-	-
	Huur	Goedkoop	188	188	-	-	-	-	-	-
Eengezins		Middelduur	198	198	-	-	-	-	-	-
		Middelduur	66	66	-	-	-	-	-	-
	Huur	Duur	153	153	-	-	-	-	-	-
		Goedkoop	77	77	-	-	-	-	-	-
Totaal stuks			740	740	-	-	-	-	-	-

Overige functies			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Kantoren	m ² -bvo		6.000	6.000	-	-	-	-	-	-
Bedrijven	m ² -bvo		900	900	-	-	-	-	-	-
Detailhandel	m ² -bvo		900	900	-	-	-	-	-	-
Maatschappelijk	m ² -bvo		46.255	46.255	-	-	-	-	-	-

ZZ.28.1 A12 Zone Deelplan 20

Woningen			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Meergezins	Koop	Middelduur	48	-	-	-	-	17	31	-
	Huur	Goedkoop	70	-	-	-	70	-	-	-
Eengezins	Koop	Goedkoop	15	-	15	-	-	-	-	-
		Middelduur	23	-	-	-	-	23	-	-
		Duur	77	-	-	-	25	52	-	-
Totaal stuks			233	-	15	-	95	92	31	-

Overige functies			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Bedrijven	m ² -bvo		487	-	-	-	487	-	-	-
Maatschappelijk	m ² -bvo		7.746	7.746	-	-	-	-	-	-

ZZ.31.1 A12 Zone Deelplan 26

Overige functies			<i>totaal</i>	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Kantoren	m ² -bvo		16.000	16.000	-	-	-	-	-	-
Overig	m ² -bvo		10.320	-	-	-	10.320	-	-	-

De A12-zone bestaat uit vijf deelplannen:

Deelplan 19 (ZZ-27)

Het gebied ligt in de A-12 zone achter het stadsdeelkantoor Leidschenveen-Ypenburg. Start bouw van de eerste woningen was in september 2008 en de eerste opleveringen in augustus 2009. Het programma bestaat uit de bouw van 740 woningen waarvan 265 in de sociale sector, 28.000 m² voor Politie, 7.000 m² stadsdeelkantoor, 17.255 m² overige maatschappelijke voorzieningen, 1.800 m² commerciële ruimte. Alle gronden in dit deelplan zijn uitgegeven. Eind 2013 heeft een partiële herziening van het projectdocument inclusief grondexploitatie plaatsgevonden. De Fregatsingel was een van de locaties in de 3^e tranche voor Kleinschalig Opdrachtgeverschap, die in maart 2014 op de markt zijn gekomen. In oktober 2015 zijn alle kavels uitgegeven. In 2016 zijn de eerste 17 kavels opgeleverd. Oplevering van de laatste 5 kavels vindt vermoedelijk in 2018 plaats.

Deelplan 20 (ZZ-28)

Deelplan 20 bestaat uit twee delen: woningbouw en een zwembad. Het zwembad is in 2012 gerealiseerd. In december 2012 heeft de partiële herziening van de grondexploitatie plaatsgevonden. Het woningbouwprogramma is daarbij teruggebracht van 470 naar 239 woningen waarbij de scope van het programma is gewijzigd van het realiseren van voornamelijk een appartementenprogramma, naar de realisatie van grondgebonden woningen. Tussen 2012 en 2014 heeft een ontwikkel-combinatie een ontwikkelingsvisie uitgewerkt. Dit heeft niet geleid tot overeenstemming. Van eind 2014 tot begin 2015 is de haalbaarheid onderzocht om het programma in het kader van kleinschalig opdrachtgeverschap (KO) op de markt te brengen. In april 2015 (RIS 281758) is de raadscommissie geïnformeerd over het KO programma voor 2015. Daarin is deelplan 20 opgenomen. Met de projectdocumentherziening voor deelplan 20 is een nieuwe verkavelingsplan vastgesteld met 233 woningen, waarvan 148 in KO, 15 woningen voor tijdelijke huisvesting

van statushouders, 70 sociale huurappartementen en circa 400 m² BVO bedrijfsruimte. Verkoop van de 1^e fase van de KO-kavels is eind maart 2017 gestart.

Deelplan 26 (ZZ-31)

In 2011 is het programma voor Deelplan 26 teruggebracht naar 49.000 m² kantoren voor het westelijk deel van het plangebied. Het oostelijk deel waar ook 49.000 m² kantoren was geprogrammeerd is toen bevroren. Van het programma is in 2009 en 2010 totaal 16.000 m²-bvo gerealiseerd in het westelijk deel.

Gezien de ontwikkelingen op de kantorenmarkt en provinciaal beleid voor kantoren voor de regio is ontwikkeling van kantoorprogramma niet meer mogelijk. Er is daarom voor gekozen om het plan en grondexploitatie te herzien om de ontwikkeling van leisure-functies mogelijk te maken. Eind juni 2015 is dit middels een projectdocumentherziening vastgesteld. In december 2016 is de vergunning voor een multiplexbioscoop verleend. Begin 2017 is beroep aangetekend tegen de verleende vergunning. De behandeling van het beroep loopt.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Oranje

Saldo	Programmarekening	Halfjaarbericht	Vershil
	1-1-2017	1-6-2017	
Nominale waarde	€ 5,85 mln. NEG	€ 1,89 mln. NEG	€ 3,96 mln. POS
Contante waarde	€ 5,95 mln. NEG	€ 2,35 mln. NEG	€ 3,60 mln. POS
Eindwaarde	€ 6,70 mln. NEG	€ 2,32 mln. NEG	€ 4,38 mln. POS

Het saldo van de grondexploitatie is per 1-6-2017 € 2,3 mln. negatief op contante waarde. Dit saldo is gedekt door de Voorziening Negatieve Plannen.

Wijzigingen (bestuurlijke verschillenverklaring)

De grondexploitatie A-12 zone bestaat uit meerdere deelplannen. Twee ervan zijn bij de Programmarekening 2016 afgerond (ZZ-26 Hoofdplanstructuur en ZZ-29 deelplan 24). Het saldo van de totale grondexploitatie is € 3.600.000 op Netto Contante Waarde (NCW) verbeterd. Deze verbetering wordt veroorzaakt door:

- De grondprijzen voor deelplan 20 zijn marktconform verhoogd, waardoor er sprake is van hogere grondopbrengsten van € 4.060.000.
- Als gevolg van een beroepsprocedure tegen de verleende omgevingsvergunning voor de bioscoop in deelplan 26 is er sprake van vertraging, extra plankosten en overige kosten in deelplan 20. De kosten zijn daardoor gestegen met € 104.000.
- Uitvoering in de lopende deelplannen is gaande. Als gevolg van de dynamische eindwaarde berekening, worden de toekomstige opbrengsten en kosten beïnvloed door, rente en inflatie met een nadelig effect van € 356.000 op het saldo.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

De risico's op de grondexploitatie worden opgevangen door de Reserve Grondbedrijf. De benodigde omvang van deze risicobuffer wordt jaarlijks bepaald in de Meerjarenprognose Grondexploitaties (MPG).

	1-1-2017	1-6-2017
Risicoprofiel	€ 2,2 mln. NEG	€ 2,28 mln. NEG
Bandbreedte (eindwaarde)		
Best case saldo	€ 6,04 mln. NEG	€ 1,69 mln. NEG
MPG scenario	€ 8,86 mln. NEG	€ 4,60 mln. NEG
Worst case saldo	€ 9,50 mln. NEG	€ 5,79 mln. NEG

Het risicoprofiel is per 1-6-2017 bepaald op € 2,28 mln. negatief. De bandbreedte in saldo is gebaseerd op het risicoscenario's MPG. De bandbreedte ligt tussen de € 1,69 mln. negatief en € 5,79 mln. negatief op eindwaarde per 31-12-2022⁷.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

5. Schema Proces en informatie

Groen

A12-zone											
Tijd	Voorbereiding		Start								
	2003-2004	2005	2006	2007	2008	2011	2012	2013	2015	2016	2017
Informatie				RIS 151178 13 dec. 2007 Stand van Zaken A12 zone							
Besluit	RIS 11035 28-nov-03 Afsplitsing A12 zone van het samenwerkin gsverband Ypenburg	RIS 124442 1-feb-04 Projectdocu ment A12- zone	RIS 139013 4-jun-06 Projectdocu ment deelplan 19		RIS 155493 18-jun-08 Stedebouw- kundig plan deelplan 24	RIS 181916 29 nov. 2011 Partiële herziening A12 zone	RIS 255233 11 dec. 2012 Partiële herziening deelplan 20	RIS 267843 19 nov. 2013 Partiële herziening deelplan 19	RIS 284142 30-jun-15 Herziening deelplan 26	RIS 293916 19-apr-16 Herziening deelplan 20	RIS 296158 16 febr. 2017 bestemming splan vastgesteld deelplan 20
Besluit			RIS 14199 28-11-2006 NvU deelplan 20		RIS 160045 16 dec. 2008 Stedebouw- kundig plan deelplan 26 West			RIS 269144 17 dec. 2014 Gedeeltelijk afsluiten hoofdplan- structuur en deelplan 20		RIS 294964 29-sep-16 Stap 3 besluit deelplan 20	VERWACHT 2e helft 2017 Partiële herziening projectdocu ment deelplan 20
									4e kwartaal Afsluiten deelplannen Hoofdplanstr uctuur en deelplan 24 hoofdplan- structuur + deelplan 24		

In de raadsvoorstellen Toekomst Samenwerkingsverband Ypenburg (rv 15 d.d. 22 januari 2002) en het raadsvoorstel Afscheidsregeling Rijswijk (rv 266 d.d. 3 december 2002) is de afsplitsing van de A12-zone al kenbaar gemaakt. De afscheidsregeling van Rijswijk heeft door middel van raadsbesluiten in alle gemeenten in december 2002 zijn beslag gekregen. Op 25 maart 2003 is door de colleges van Den Haag en Pijnacker Nootdorp aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties het bereikte bestuurlijke resultaat ten aanzien van de gemeenschappelijke regeling en de boekhoudkundige afsplitsing van de A12 zone gemeld. In het principebesluit van het college van B&W is op 25 november 2003 (DSO/2004.694) ingestemd met de strategische verwerving en afsplitsing van de A12-zone van het Samenwerkingsverband Ypenburg. Dit besluit is door middel van een raadsmededeling (RM 207 RIS111035 d.d. 25 november 2003) aan de gemeenteraad voorgelegd en op 2 maart 2004 formeel bekrachtigd tot besluit. De kern van dit besluit is dat de gemeente. Den Haag alle rechten en plichten van het samenwerkingsverband voor het betreffende gebied overneemt: het betreft feitelijk een afsplitsing en eigen voortzetting van de grondexploitatie van Ypenburg. Het samenwerkingsverband is sindsdien bekend onder de naam Bestuursorgaan Ypenburg (BOY). Op 20 januari 2005 heeft het college ingestemd met het projectdocument A12 zone en is de grondexploitatie operationeel verklaard. In bovenstaande tabel is aangegeven welke besluitvorming sindsdien heeft plaatsgevonden. Door de veranderende marktomstandigheden hebben de volgende plankaderwijzigingen plaatsgevonden:

⁷ Het negatieve saldo op eindwaarde is de som van de berekende eindwaarden van de afzonderlijke grondexploitaties met verschillende einddata.

- Het uit exploitatie nemen van deelplan 25 (143.000 m²) bedrijfsterrein, en verkleinen van de kantorenvoorraad in deelplan 26 met 49.000 m² bvo. (partiële herziening 29 november 2011; RIS 181916);
- Het aanpassen van een woningbouwprogramma (470) met vooral appartementen naar een programma (239) met vooral grondgebonden woningen in deelplan 20 (partiële herziening 11 december 2012; RIS 255232);
- Het aanpassen van het programma voor de Fregatsingel (deelplan 19) ten behoeve van het KO programma. Het woningbouwprogramma is daarbij aangepast van 34 woningen naar 22 kavels. (partiële herziening 19 november 2013 RIS 267843);
- Als onderdeel van de financiële deelafluiting van 22 grondexploitaties zijn ook de hoofdplanstructuur (gerealiseerde delen) en deelplan 20 (zwembad) gedeeltelijk afgesloten (17 december 2013, RIS 269144);
- Het wijzigen van het resterende kantorenprogramma deelplan 26 (33.000 m²-bvo) naar leisure (10.320 m² bvo) en parkeerplaatsen (partiële herziening 30 juni 2015, RIS 284142).
- Het aanpassen van het programma voor deelplan 20 naar 233 woningen en circa 400m² BVO bedrijven in verband met ontwikkeling grotendeels in Kleinschalig opdrachtgeverschap (partiële herziening 19 april 2016, RIS 293916)
- Eind september 2016 is het zogenaamde stap-3 besluit vastgesteld door de gemeenteraad (RIS294964), waarmee voor deelplan 20 een hogere geluidbelasting in combinatie met compenserende maatregelen is vastgesteld.
- 16 februari 2017 is de herziening van het bestemmingsplan deelplan 20 (RIS296158) vastgesteld.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten*	€ 63,9 mln.	€ 64,0 mln.
Totaal opbrengsten	€ 58,0 mln.	€ 62,1 mln.
Totaal omzet	€ 121,9 mln.	€ 126,1 mln.
Planrealisatie	75,90%	73%

*exclusief te verwachten rente

Van de totale kosten is 80% gerealiseerd. Van de totale opbrengsten is 70% gerealiseerd. De totale realisatie ligt daarmee op 73%. Voor deelplan 20 zijn de gemaakte kosten in de 1^e helft van 2017 met name gericht op het bouwrijp maken van de locatie. Voor deelplan 26 hebben de kosten in de 1^e helft van 2017 voornamelijk betrekking op de werkzaamheden en adviseringskosten voor het bouwrijpmaken en de beroepsprocedure tegen de vergunning.

Wijzigingen

Niet van toepassing

Algemeen

Datum van gegevens:	1-1-2017 ⁸
Projectnaam:	GEM Vroondaal
Projectkenmerk:	Verbonden partij
Programma:	15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder:	Wijsmuller

Financieel

Looptijd:	2010 - 2027
Omzet:	€ 699 mln.
Planrealisatie:	48 %
Saldo eindwaarde:	€ 0,4 mln. POS
Risicoprofiel:	niet gewijzigd

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten	Groen
2. Inhoudelijke kaders	Groen
3. Saldo	Groen
4. Risico's en bandbreedte saldo	Groen
5. Proces en informatie	Groen
6. Voortgang en planning	Groen

Omschrijving

Op 8 maart 2010 is de publiek-private samenwerking Vroondaal formeel opgericht. Het zijn commanditaire vennootschappen (C.V.'s) met een beherende vennoot (B.V.'s) voor grondexploitatie en de vastgoedexploitatie. De samenwerking tussen de partijen is aangegaan op 50/50 basis tussen enerzijds gemeente en anderzijds een combinatie van marktpartijen: BPD B.V. en Synchroon B.V.

Het oorspronkelijke plan Vroondaal (2002) omvatte de uitgifte van ca. 970 woningen/kavels in het topsegment. Als gevolg van de economische en financiële crisis is de woningmarkt ingezakt in de jaren na 2008. Daardoor is ook de vraag naar bouw kavels voor de bouw van luxe woningen in het topsegment sterk gedaald. De partijen concludeerden dat verbreding van het woningbouwprogramma noodzakelijk was om enerzijds te kunnen voldoen aan de vraag en anderzijds voldoende afzet te creëren om zodoende de risico's op de grondexploitatie beter te kunnen beheersen. Deze verbreding in woningbouwcategorieën is verwerkt in de ontwikkelingsvisie Vroondaal Revisited (2011 RIS 180771).

In 2012 heeft de GEM Vroondaal de ontwikkelingsvisie in samenwerking met Gemeente Den Haag verder uitgewerkt in een stedenbouwkundig plan. Op 12 februari 2013 heeft B&W het projectdocument (2013 RIS 256696) inclusief stedenbouwkundig plan, ontwikkelingsstrategie, grondexploitatie e.a. vastgesteld plus nadere randvoorwaarden geformuleerd. Het stedenbouwkundig plan is verwerkt in het nieuwe bestemmingsplan en exploitatieplan Madestein-Vroondaal. Het bestemmingsplan en exploitatieplan zijn op 29 juli 2015 onherroepelijk geworden. In het bestemmingsplan is alleen de hoofdstructuur vastgelegd waardoor de secundaire planstructuur flexibel is voor de toekomstige inrichting. Er wordt een ontwikkeling mogelijk gemaakt van maximaal 2.150 woningen incl. bestaande woningen in het plangebied.

In het najaar van 2015 is gestart met de bouw van woningen in de eerste fase in Vroondaal Zuid I. De eerste woningen zijn inmiddels opgeleverd. De kavelafzet loopt conform planning en ligt op een niveau van ca. 170 kavels/woningen per jaar. Voor de periode 2018 tot en met 2020 worden een afzet van gemiddeld 200 woningen per jaar verwacht.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?**Groen***Relatie met programmabegroting*

Het project is onderdeel van programma 15 Stadsontwikkeling, programmaonderdeel bouwgrondexploitaties. Dit project valt onder het doel: "ontwikkelen van aantrekkelijk wonen en recreëren".

Relatie met doelen in beleidskaders

⁸ Dit betreft de laatst vastgestelde grondexploitatie. Deze grondexploitatie wordt éénmaal per jaar herzien.

2009: Woonvisie 2009-2020: “een groter aandeel midden- en hogere inkomensgroepen; doelgroep internationals; woonsfeer: exclusief wonen aan de stadsrand”.

2011: Strategische agenda Wonen tot 2014: “de aangepaste programmering rond Vroondaal is een voorbeeld dat wij niet bij de pakken neer zitten, maar dat wij blijven zoeken naar (andere) kansen en mogelijkheden om tot een goede ontwikkeling van dit gebied te komen.”

2016: aanpassing governancestructuur als gevolg van beleidskader Verbonden Partijen (RIS 294071).

Relatie met doelen in projectkaders

2000: Projectdocument: “Met deze woningen zal een internationaal georiënteerde doelgroep moeten worden aangesproken. Dit uitgangspunt vloeide voort uit de afspraken die de gemeente heeft gemaakt met gemeente Westland, Provincie Zuid-Holland en Stadsgewest Haaglanden in het convenant Westlandse Zoom (definitief 2003). Naast deze programmatische afspraken bevat het convenant afspraken over de realisatie van groen/blauwe projecten”.

2011: Vroondaal Revisited: verbreding van het woningaanbod voor meerdere doelgroepen door het ontwikkelgebied te verdelen in 4 deelgebieden met eigen architectonisch profiel en identiteit. Het woningbouwprogramma is aangepast op de vraag naar kleinere kavels en kleinschalige projectmatige particulier opdrachtgeverschap. Het bestemmingsplan maakt verdichting van het woningbouwprogramma t.o.v. de doelstellingen uit het projectdocument (opgesteld in het jaar 2000) mogelijk.

2013: Projectdocument Vroondaal: “voor een hoogwaardig en groen woonmilieu, dat nog flexibel kan worden ingevuld met diverse woningtypes en verkavelingen”.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

2. Inhoudelijke kaders: wat gaat de GEM doen?

Groen

De grondexploitatie 2017 gaat uit van het volgende uitgifteprogramma:

Woningen			<i>totaal</i>	<2016	<i>In 2016</i>	2017	2018	2019	2020	<i>na 2020</i>
Eengezins	Koop	Duur	524	123	159	162	70	10	-	-
		Extra duur	1.116	34	3	6	154	162	183	574
		Top duur	280	147	10	9	9	9	9	87
Totaal		stuks	1.920	304	172	177	233	181	192	661

Overige functies		totaal	<2016	In 2016	2017	2018	2019	2020	na 2020
Maatschappelijk	m ² -bvo	10.000	-	-	-	-	5.000	5.000	-

(exclusief 81 kavels zelfrealisatie Noord II, Zuid I en II)

Tot en met het jaar 2016 zijn 476 kavels/woningen verkocht. In 2017 wordt de uitgifte van 177 woningen verwacht, welke grotendeels al contractueel zijn vastgelegd in Noord I en Zuid I. Vanaf 2018 start ook de gronduitgifte in Noord II en Zuid II. Het totaalprogramma in het plangebied van Vroondaal komt uit op ca. 1.920 woningen (excl. te handhaven tuinderswoningen en zelfrealisatie door grondeigenaren binnen het plangebied). Hierbij wordt benadrukt dat het een indicatief programma betreft dat afhankelijk van de woningbehoefte qua aantal en verdeling nog kan wijzigen, doch binnen de afgesproken kaders (maximaal 2.150 woningen totaal).

Wijzigingen

Het aantal woningen is ten opzichte van de grondexploitatie per 1-1-2016 toegenomen met 80 stuks. Deze toename doet zich vooral voor in Noord II en Zuid II en is het gevolg van toevoeging van woonpercelen aan de Westmadeweg die eerder als te handhaven stonden aangenomen, verbreding van het woningbouwprogramma in Noord II met een gemiddelde kleinere kaveloppervlakte en toename van het door de GEM te ontwikkelen gebied in Zuid II.

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	1-1-2016	1-1-2017	Vershil
Nominaal saldo	€ 13,94 mln. POS	€ 12,54 mln. POS	€ 1,40 mln. NEG
Contante waarde	€ 0,38 mln. POS	€ 0,42 mln. POS	€ 0,04 mln. POS
Eindwaarde	€ 0,68 mln. POS	€ 0,64 mln. POS	€ 0,04 mln. NEG

De grondexploitatie Vroondaal per 1-1-2017 komt uit op een exploitatieresultaat van € 0,42 mln. positief op contante waarde per 1-1-2017. De eindwaarde is berekend op € 0,64 mln. positief per 31-12-2027.

Wijzigingen

Het exploitatieresultaat is per saldo ongewijzigd ten opzichte van de grondexploitatie per 1-1-2016.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

De Grondexploitatie Maatschappij Vroondaal Beheer B.V. (kortweg: GEM) is verantwoordelijk voor het opstellen van de grondexploitatie inclusief risicoanalyse. De grondexploitatie is bij vaststelling van het nieuwe stedenbouwkundig plan in 2013 door de GEM herzien. Daarbij is het uitgangspunt geweest om een robuuste grondexploitatie op te stellen: een neutraal resultaat en een evenwichtig risicoprofiel. De GEM actualiseert minimaal jaarlijks de grondexploitatie op basis van de nieuwste (markt)inzichten. De grondexploitatie en het jaarplan worden met ingang van 2017 door de directie, via de stuurgroep ter goedkeuring voorgelegd aan de aandeelhouders.

De gemeente is niet alleen deelnemer in de GEM en de VEM, maar fungeert ook als financier voor de GEM

Bij de start van de PPS Vroondaal is door het college besloten tot het verstrekken van de financiering voor de ontwikkeling van het project Vroondaal van maximaal € 150 mln., inclusief een flexibele kredietfaciliteit bij de BNG van € 20 mln. (vertrouwelijk besluit d.d. 15 april 2008, DSO/2007.4186). Het financieringsplafond is bij Projectdocument 2013 verhoogd tot € 160 mln. (RIS256696).

De gemeente loopt in haar rol als financier het risico dat de lening die aan de GEM Vroondaal is verstrekt, niet (helemaal) kan worden afgelost (faillissement). Dit risico is op diverse manieren afgedekt:

1. In het kader van de Basel III-systematiek dient bij een uitstaande lening een voorziening te worden getroffen voor een (mogelijk) oninbaar deel van de lening.
2. Door de marktpartijen waarmee de gemeente samenwerkt in GEM Vroondaal zijn bankgaranties afgegeven.
3. Aanvullend heeft de gemeente pand- en hypotheekrecht op de gronden gevestigd ter zekerheidstelling van de lening.

Daarnaast worden de risico's op de grondexploitatie afgedekt door de Reserve Grondbedrijf. In de geheime bijlage MPG 2017 is een uitgebreidere omschrijving opgenomen van het risicoprofiel en risicodekking.

Wijzigingen

Het risicoprofiel in 2016 per saldo licht verbeterd, met name vanwege de gerealiseerde grondverkoop in 2016.

Vroondaal								
Tijd	2000-2003	2004-2008	2009-2010	2011-2012	2013-2014	2015	2016	2017
Informatie								
Besluit	RIS 81271 Projectdoc. Zuidrand Ontwik fase 2 Madestein incl. stedebl. plan en rv 457 Grex 21-12-2000		RIS 168720 Ontw ikkeling Vroondaal (Garantstelling financiering) B&W 1-12-2009	RIS 180764 Nieuwe visie Vroondaal B&W 21-6-2011 RIS 181905 Cie-brief B&W 29-11-2011 RIS 249303 Sted.k. Prog v. Eisen B&W 21-5-2012 RIS 249915 Voortgangsrap. Vroondaal Cie 6-6-2012	RIS 256696 Projectdoc B&W 12-2-2013 RIS 269828 Bestemmingsplan Madestein Vroondaal +expl. plan Vroondaal Raad 20-2-2014 vigerend in aug 2014	RIS 283365 Landschapspark Madestein B&W 16-6-2015	RIS 294328 Eerste herziening exploitatieplan Vroondaal 30 juni 2016 RIS 294713 Ontwerp Bestemmings- plan Madestein Vroondaal eerste herziening dec. 2016. RIS 295701 Grondabankomz etting van balansproject naar bouwgrond in exploitatie (n.a.v. BBV 2016)	Verwacht voorjaar 2017 Projectdocument herprofilering Madesteinweg/Ma depolderweg Verwacht: Tweede herziening exploitatieplan
Overeenkomst	RIS 98579 Convenant Struct. Visie+ Uitw plan Westl Zoom rv 202 Rad 26-9-2002 RIS 111785 SOK Madestein (ontwik. Comb. Madestein VOF) B&W 16-12- 2003	RIS 154764 SOK Vroondaal (GEMVEM) rv86 Raad 22-5- 2008 Ondertekening SOK Vroondaal Raad 15-12- 2008	RIS 168720 RIS 168721 Allonge B&W getekend 17- 2-2010					

Het stedenbouwkundig plan is samen met de GEM en VEM Vroondaal gemaakt inclusief een herziene grondexploitatie en ontwikkelstrategie. De documenten zijn vastgesteld door het college in de vorm van een projectdocument op 12 februari 2013 (RIS 256696). In december 2013 zijn aangepaste samenwerkingsafspraken vastgelegd in een allonge op de Samenwerkingsovereenkomst (SOK) en geaccordeerd door het College (DSO.2013/1732 geheim). Na vaststelling van het projectdocument is het stedenbouwkundig plan vertaald in een bestemmingsplan en exploitatieplan die door de Raad zijn vastgesteld (RIS 269828) op 20 februari 2014. Beide plannen zijn per 29 juli 2015 onherroepelijk, na uitspraak van de Raad van State. Het opstellen van een exploitatieplan is in beginsel verplicht. Op basis van het exploitatieplan is het kostenverhaal volgens een wettelijk vastgestelde methodiek verzekerd. Elk jaar dient het exploitatieplan te worden herzien. Op 30 juni 2016 heeft de Raad de 1^e herziening exploitatieplan vastgesteld. Deze is begin maart 2017 onherroepelijk geworden. De tweede herziening exploitatieplan dient voor maart 2018 vastgesteld zijn door de raad.

In de zomer van 2015 heeft het College ingestemd met de uitwerking en uitvoering van het Landschapspark Madestein door de GEM Vroondaal en de aanleg van de recreatieve fietsroute door het park. De kosten voor deze herinrichting worden gedragen door de gemeente en GEM Vroondaal, die opdrachtgever is voor de uitvoering, maar ook door Haaglanden en Provincie. Het totale budget is tevens taakstellend.

De eerste herziening bestemmingsplan Madestein-Vroondaal betrof een aanpassing voor het verleggen van een hoofdgasleiding en een optimalisatie van het kruispunt Madesteinweg / Madepolderweg. In december 2016 heeft de Raad ermee ingestemd. In het voorjaar 2017 is deze eveneens onherroepelijk geworden. De besluitvorming over het projectdocument uitvoering reconstructie Madesteinweg / Madepolderweg is voor het zomerreces 2017 afgerond.

De gemeentelijke grondbank Vroondaal is als gevolg van de gewijzigde verslagleggingsregels BBV aan de grondexploitatieportefeuille toegevoegd bij besluit van 15 december 2016 (RIS295701). Hiervoor was de gemeentelijke grondbank een separate balanspositie.

Te verwachten besluitvorming 2017

Na het onherroepelijk worden van de 1^e herzieningexploitatieplan, dient het exploitatieplan jaarlijks te worden herzien en vastgesteld door de raad. Voor de aanpak van de herprofilering Madesteinweg en Madepolderweg, treedt GEM Vroondaal op als opdrachtgever. De kosten daarvoor worden o.a. gedekt door cofinanciering vanuit de gemeente (reeds conform RIS297424, juli 2017), GEM Vroondaal en een subsidie vanuit Haaglanden.

Wijzigingen

Niet van toepassing.

6. Voortgang en planning

Groen

Omzet	1-1-2016	1-1-2017
Totaal kosten*	€ 336,2 mln.	€ 343,1 mln.
Totaal opbrengsten	€ 350,2 mln.	€ 355,6 mln.
Totaal omzet	€ 686,4 mln.	€ 698,7 mln.
Planrealisatie	€ 43,7%	€ 48,0%

*exclusief te realiseren rentekosten

De totale omzet in het project is ruim € 698 mln. Van de kosten is 65% gerealiseerd, van de opbrengsten is 31% gerealiseerd. In 2016 is voor € 22,3 mln. aan grond uitgegeven.

De aannames voor na 2017 zijn gebaseerd op de aantrekkende woningmarkt in 2015 en 2016, waarbij Vroondaal een duidelijk sterke concurrentiepositie in de regio heeft weten te bemachtigen. Het afzettempo ligt de eerste drie jaar gemiddeld rond de 200 woningen per jaar. Hierbij is aangenomen dat de ontwikkeling van Noord II in 2017 start zodat in 2018 de eerste bouwrijpe gronden kunnen worden verkocht.

GEM VROONDAAL (gemeentelijke grondbank Vroondaal)

Algemeen

Datum van gegevens: 1-6-2017
Projectnaam: Grondbank Vroondaal
Projectkenmerk: Grondexploitatie
Programma: 15 – Stadsontwikkeling
Portefeuillehouder: Wijsmuller

Financieel

Looptijd: 2010 - 2022
Omzet: € 85,3 mln.
Planrealisatie: 43 %
Saldo eindwaarde: € 0 mln.
Risicoprofiel: n.v.t.

Samenvatting wijzigingen

1. Maatschappelijke effecten
2. Inhoudelijke kaders
3. Saldo
4. Risico's en bandbreedte saldo
5. Proces en informatie
6. Voortgang en planning

Groen
Groen
Groen
Groen
Groen
Groen

Omschrijving

De gemeentelijke grondbank Vroondaal is als gevolg van de gewijzigde verslagleggingsregels BBV aan de gemeentelijke grondexploitatieportefeuille toegevoegd bij besluit van 15 december 2016 (RIS295701). Hiervoor was de grondbank een gemeentelijk balansproject. De grondbank blijft een integraal onderdeel van de grondexploitatie GEM Vroondaal.

Achtergrond grondbank.

De gemeenteraad van Den Haag heeft voor de grondexploitatie GEM Vroondaal een financieringslimiet vastgesteld van € 150 mln. (in februari 2013 bij projectdocument verhoogd naar € 160 mln.). Door de lager uitvallende kavelverkoop werd eind 2008 echter duidelijk dat de financieringsbehoefte al snel boven de € 150 mln. uit zou komen. Als oplossing hebben partijen ervoor gekozen om bij de oprichting van de GEM alleen de fiscaal bouwrijpe gronden van deelplan Vroondaal Noord in te brengen. De overige gronden en de daarmee verband houdende kosten blijven vooralsnog bij de gemeente en worden afhankelijk van de realisatieplanning op een later tijdstip ingebracht bij de GEM.

Om de werkwijze van gefaseerde grondinbreng goed te kunnen registreren is een grondbankexploitatie opgezet. De gemeente voert deze exploitatie en treedt op als opdrachtgever.

Het principe van een grondbankexploitatie is dat de hierin opgenomen kosten worden gedekt door de uitnamevergoeding voor de gronden door de GEM. Omdat niet alle kosten (bijvoorbeeld rente of

perceeloverstijgende sanering) direct te koppelen zijn aan een perceel, wordt een gemiddelde prijs per vierkante meter berekend. Het exploitatieresultaat van de grondbank dient € 0 te zijn, zodat sturing op het exploitatieresultaat van Vroondaal uitsluitend in de grondexploitatie geschiedt.

Bij elke actualisatie van de grondexploitatie wordt ook de grondbankexploitatie geactualiseerd. De hoogte van de gemiddelde uitnameprijs is immers afhankelijk van wijzigingen zowel in de nominale kosten als in de fasering van te maken kosten en de uitnamemomenten door de GEM. Laatstgenoemden zijn van invloed op de verwachte rentekosten in de grondbank en daarmee op de gemiddelde uitnameprijs.

1. Maatschappelijke effecten: wat willen we bereiken?

Groen

Zie GEM Vroondaal

2. Inhoudelijke kaders: wat gaat de GEM doen?

Groen

Zie GEM Vroondaal

3. Saldo: wat gaat het kosten?

Groen

Saldo	1-1-2017	1-6-2017
Nominale waarde	€ 0,9 mln. POS	€ 0,6 mln. POS
Contante waarde	€ 0,-	€ 0,-
Eindwaarde	€ 0,-	€ 0,-

Het saldo van de grondbank dient altijd op €0,- te sluiten (eindwaarde en contante waarde). Sturing vindt plaats vanuit de grondexploitatie GEM Vroondaal.

Wijzigingen

Het saldo grondexploitatie is op Contante Waarde (NCW) gelijk gebleven.

4. Risico's en bandbreedte saldo

Groen

Zie GEM Vroondaal.

5. Schema Proces en informatie

Groen

Zie GEM Vroondaal.

6. Voortgang en planning

Oranje

Omzet	1-1-2017	1-6-2017
Totaal kosten*	€ 49,8 mln.	€ 42,3 mln.
Totaal opbrengsten	€ 50,7 mln.	€ 42,9 mln.
Totaal omzet	€ 100,5 mln.	€ 85,2 mln.
Planrealisatie	€ 33 %	€ 43 %

*exclusief te realiseren rentekosten en inflatie

De gemeentelijke grondbank Vroondaal heeft een totale omzet van ongeveer € 85 mln., waarvan ruim € 36 mln reeds is gerealiseerd. Het grootste deel van de te verwachten omzet bestaat uit de uitnamevergoeding van GEM Vroondaal. De looptijd van de grondbank is tot en met 2022.

Wijzigingen

De omzet is gedaald met bijna € 15 mln. De belangrijkste wijziging betreft de verwerking van een bouwclaimovereenkomst tussen de GEM en een zelfrealisator. Vanuit het bouwclaimmodel is de aanname dat de GEM direct de gronden koopt en dit niet meer via de gemeente verloopt. Hierdoor dalen de kosten van o.a. verwerving, sanering en archeologie in de grondbank (€ 7,5 mln.), maar komen ook opbrengsten uit de grondbank te vervallen (€ 7,7 mln.).

INVESTERINGSPROJECT Rotterdamsebaan

Algemeen

Datum van gegevens:	30-06-2017
Projectnaam:	Rotterdamsebaan
Projectkenmerk:	Investeringsproject
Programma:	13, Verkeer en Milieu
Portefeuillehouder:	B.A. Revis

Financieel

Looptijd:	2013 - 2020
Investering:	€ 648,8 mln.
Planrealisatie:	37,6%
Saldo:	n.v.t
Risicoprofiel:	Laag ⁹

Samenvatting

Maatschappelijke effecten	Groen
Inhoudelijke kaders	Groen
Investerings	Groen
Risico's en bandbreedte investering	Groen
Proces en informatie	Groen
Voortgang en planning	Groen

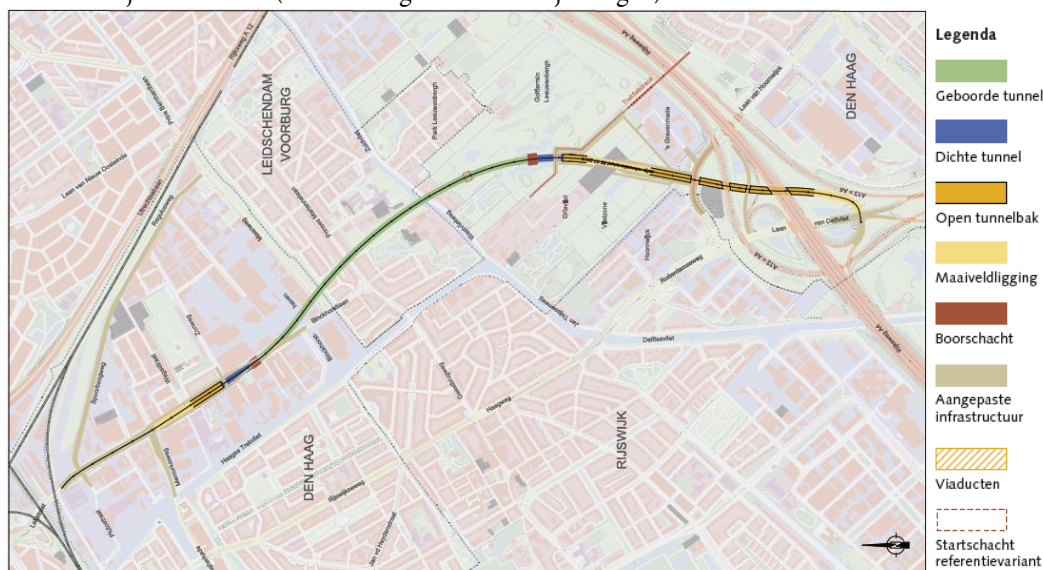
- Groen = verloopt naar wens, beheersing door maatregelen mogelijk
- Oranje = enkele risico's, effect beheers maatregelen nog onzeker
- Rood = risico's doen zich voor, geen beheersmaatregelen mogelijk

Omschrijving

De Rotterdamsebaan is de nieuwe verbindingsweg tussen het Rijkswegennet vanaf knooppunt Ypenburg (A4/A13) en de Centrale Zone (Binckhorst- Centrum-Scheveningen) van Den Haag. De bereikbaarheid van Den Haag staat onder druk. Momenteel maakt veel verkeer dat Den Haag in- en uit rijdt gebruik van de Utrechtsebaan (A12). Met de komst van de Rotterdamsebaan worden de Utrechtsebaan en andere invalswegen in Den Haag, Rijswijk en Voorburg-West ontlast.

Het realiseren van de Rotterdamsebaan is een intensief, ingrijpend en complex proces. De gemeente Den Haag heeft in 2008 de trekkersrol van Stadsgewest Haaglanden overgenomen. De volgende partijen zijn naast de gemeente Den Haag betrokken:

- Gemeente Leidschendam-Voorburg;
- Gemeente Rijswijk;
- Metropoolregio Den Haag Rotterdam (voormalig Stadsgewest Haaglanden);
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (i.h.k.v. medefinancier);
- Rijkswaterstaat (i.h.k.v. wegbeheerder Rijkswegen).

⁹ Het infrastructuurproject Rotterdamsebaan rapporteert het risicoprofiel gebaseerd op de Financiële haalbaarheid > 60% = Laag risico, tussen 60% en 50% = Gemiddeld risico, < 50% = Hoog risico.

Relatie met programmabegroting

Programma 13 Verkeer en Milieu: Met het besluit van de gemeenteraad d.d. 27 juni 2013 (RIS258498) ter realisatie van de Rotterdamsebaan is beoogd invulling te geven aan een goed bereikbaar blijvende stad en de economische potentie te faciliteren door middel van nieuwe infrastructuur. Aan groen, milieu en duurzaamheid wordt bijzondere aandacht gegeven.

Relatie met doelen in beleidskaders

De aanleg van de Rotterdamsebaan vraagt om een inrichting en ontwerp dat nauwkeurig is afgestemd op de beoogde functie. De realisatie van de Rotterdamsebaan mag immers niet leiden tot nieuwe knelpunten op de Rijkswegen of het stedelijke wegennet. De volgende zaken zijn daarbij van belang. Allereerst is de Rotterdamsebaan bedoeld ter ontlasting van de Utrechtsebaan en de aansluitende weefvakken. De weg heeft verder een belangrijke functie voor het ontsluiten van de Binckhorst en het stadscentrum en schept daarmee ruimte voor de omvangrijke binnenstedelijke verdichtingsopgave. Ook heeft de Rotterdamsebaan een functie als verbinding van de Centrumring met het Rijkswegennet. Het oostelijk deel van de Centrumring, de Neherkade, heeft al een aanpassing ondergaan om het verkeer van en naar de Rotterdamsebaan te verwerken. Tenslotte heeft de Rotterdamsebaan in de periode na 2020 een functie voor de ontsluiting van de ruimtelijke ontwikkeling in de Vliet-/A4-zone. Om de arbeidsparticipatie van kwetsbare groepen in de samenleving te stimuleren, is tijdens aanbestedingen een zogenaamde Social Return-verplichting meegegeven. De opdrachtnemer heeft in samenspraak met de gemeente een programma opgesteld dat ruimte biedt aan de inzet van in totaal ca. 90 manjaar gedurende de uitvoering van het project.

Relatie met doelen in projectkaders

De Rotterdamsebaan wordt de nieuwe verbindingsweg tussen het Rijkswegennet vanaf knooppunt Ypenburg (A4/A13) en de Centrumring van Den Haag. De Rotterdamsebaan is bedoeld om de Haagse regio beter bereikbaar te maken voor autoverkeer. Automobilisten kunnen na realisatie van de Rotterdamsebaan gebruik maken van een extra verbinding tussen de A4, A13 en het centrum. Dit biedt een goed alternatief voor huidige routes door Leidschendam-Voorburg, Rijswijk of de Utrechtsebaan (A12), waardoor de dreiging van structurele problemen met de bereikbaarheid en leefbaarheid langs de stedelijke doorgangsroutes voor Den Haag en haar buurgemeenten Leidschendam-Voorburg en Rijswijk wordt weggenomen.

Significante wijzigingen

Geen

Inhoudelijke kaders: wat gaan we doen?

Het project Rotterdamsebaan bevindt zich sinds de gunning van het hoofdcontract aan de Aannemerscombinatie Rotterdamsebaan (december 2015) in de 'Uitvoeringsfase'.

Significante wijzigingen

Geen

Gemeentelijke investeringen: wat gaat het kosten?

	31-12-2016	30-06-2017
Uitvoeringsbudget	€ 648,8 mln.	€ 648,8 mln.
Planrealisatie/kosten voldaan	31,6%	37,6%

Significante wijzigingen

Er hebben zich in het afgelopen half jaar geen significante wijzigingen voorgedaan.

Risico's en bandbreedte investering

	31-12-2016	30-6-2017
Risico's	Laag	Laag
Te verwachten uitvoeringsbudget	€ 648,8 mln.	€ 648,8 mln.

Het infrastructuurproject Rotterdamsebaan rapporteert het risicoprofiel gebaseerd op de Financiële haalbaarheid: > 60% = Laag risico, tussen 60% en 50% = Gemiddeld risico, < 50% = Hoog risico.

Significante wijzigingen
Geen

Schema Proces en informatie

Groen

Tabel: Besluitvorming Rotterdamsebaan op hoofdlijnen

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
RIS146559 5juli2007 Raad: Aanvaarding svoorstel MER Nota Voorkeursal- ternatief	RIS151944 6mrt2008 Raad: Goedkeuring MER Nota voorkeursal- ternatief		RIS168478 14jan2010 Raad: Nota van uitgangs- punten	RIS181331 10nov2011 Raad: Aanvullend voorbereidi- ngsbudget	RIS251372 20sept2012 Raad: '+300m incl. T- aansluiting' is voorkeursv- ariant voor MER	RIS255700 6mrt2013 Commissie: Milieu- onderzoek w oningen Vestaweg+ Binckhorstl- aan	RIS270664 26mrt2014 Raad: Gemeensch- appelijke verordening	RIS280745 17feb2015 Commissie: In werking treden van Gemeensch- appelijke verordening schadeverg- oeding	RIS289289 21jan2016 Raad: 1e herziening bestemmin- gsplan Binckhorstl- aan-Zuid	
	19dec2008 Voorwaarde nbrief Rijkssubsidi- e		RIS 172256 20apr2010 College: Schets- ontw erp			RIS259498 27juni2013 Raad: Uitvoerings besluit	RIS268684 20feb2014 Raad: Onteigening splan fase1	RIS279688 5maart2015 Raad: VO en financiering Molenvlietp- ark		
						RIS259500 27juni2013 Raad: Verwerven onroerend goed	RIS273505 10juli2014 Raad: Onteigening splan fase2	RIS285568 1okt2015 Raad: Bestemmin- gsplan Molenvlietp- ark e.o.		
						RIS264197 17nov2013 Raad: Voorlopig Ontw erp				
						RIS264198 17nov2013 Raad: Bestemmin- gsplan Roba				

Significante wijzigingen
Geen

Wat te verwachten
Geen

Voortgang en planning

Groen

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aanbesteding hoofdcontract t/m gunning						
Uitwerken definitief ontwerp						
Bestellen/productie/levering tunnelsystemen						
Voorbereidende werkzaamheden/bouw schacht/toerit Binckhorst						
Boorproces 2 tunnelbuizen						
Voorbereidende werkzaamheden/bouw schacht/toerit Vlietzone						
Afbouw tunnels/inbouw tunneltechnische installaties						
Verleggen Laan van Hoornwijck incl. trambaan						
Aanleg verdiepte tunnelbak Vlietzone - Ypenburg						
Realisatie kruisingen A4/A13 - 2 rijbanen A4 - afrit 9 A4						
Afbouw verdiepte tunnelbak/kruisingen/installaties						
Testperiode t/m openstelling						
◆ Contractuele mijlpaal						
1 Gunning hoofdcontract						
2 Integraal Definitief Ontwerp gereed						
3 1e doorbraak tunnelboormachine in ontvangstschacht						
4 2e doorbraak tunnelboormachine in ontvangstschacht						
5 Ruwbouw Rotterdamsebaan gereed						
6 'Factory Acceptance Test' besturings- en bewakingssysteem tunnel gereed						
7 Openstelling tunnel						

Toelichting

Op basis van geaccepteerde definitieve ontwerpen zijn in de diverse deelgebieden uitvoeringswerkzaamheden in volle gang. De werkzaamheden aan zowel de startschacht (Vlietzone) als ontvangtschacht (Binckhorst) liggen op schema om begin 2018 te starten met het boorproces. De eerste rijbaan van de Laan van Hoornwijck is inmiddels verplaatst bovenop het eerste deel van de verdiepte bak. In augustus zal hierover ook de trambaan gelegd worden. Het dek dat onder de verbindingsboog A4-A13 wordt gestort is gebouwd en het beton ligt uit te harden. De verdiepte bak tussen de verbindingsboog A4-A13 en de huidige afrit 9 van de A4 is ontgraven. Het baanlichaam/voorbelaasting voor de nieuwe afslag van de afrit A13 richting de Rotterdamsebaan is aangebracht. De herinrichting van de Mercuriusweg (tussen de Binckhorstlaan en de Neherkade) vordert gestaag.

Significante wijzigingen

In het 2^e kwartaal van 2017 heeft de aannemerscombinatie Rotterdamsebaan (CRB) de planning van haar werkzaamheden tot aan de start van het boorproces en de inpassingsvoorzieningen Laan van Hoornwijck en knooppunt Ypenburg in meer detail uitgewerkt. Dit samen met de voortgang van de in uitvoering zijnde werkzaamheden heeft gezorgd voor enkele verschuivingen planning (naar voren en achteren). Dit heeft geen consequenties voor de uiteindelijk openstellingsdatum van de Rotterdamsebaan.